raro vedi Clement T: VII: p: 310=

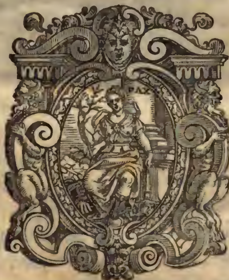
GREGORII CORTESII MVTINENSIS, S. R. ECCLESIÆ Presb. Cardinalis.

EPISTOLARVM FAMILIARIVM LIBER.

Eiusdem Tractatus aduersus negantem B. Petrum Apostolum fuisse Romæ, ad Adrianum VI. Pont. Max.

DVPLICI ANNEXO INDICE: Quorum alter, nomina eorum ad quos Epistolæ missæ sunt; reliquus verò, scitu digniora complectitur.

CVM PRIVILEGIO.

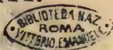

VENETIIS, *Apud Franciscum Franciscium Senensem.* 1573.

S. D. N. GREGORIO XIII. PONT. OPT. MAX.

Hersilia Cortesia de Monte. S. P. D.

CVM Epistolarum Volumen & Opusculum hoc de cathedra Diui Petri à bo. me. Cardinali Cortesio patruo meo, dum inhumanis esset conscripta, quæ aliquot post eius obitum annos latuerant, & paulò ante non sine labore, atq; industria mea inuenta fuerunt, nunc eruditorum, præstantiumq; virorum hortatu impulsa, edere in lucem decreuerim, cogitans cui potissimum illa dicarem, nemini magis id muneris conuenire visum est, quàm Vestra Beatitud. Nam cum diuina faciente bonitate, Sanctitas V. & summa sua cum laude, & maximo Ecclesiæ, populorumq; suorum beneficio, in ipsamet cathedra hoc tempore sedeat, atque eundem Cardin. animo beneuolo, grataq; memoria prosecuta omni

tempore fuerit, in me autem humillimam ipsius famulam, ea paternæ benignitatis indicia dederit, quæ nec parua, nec obscura fuerunt; iure optimo hic libellus Vestræ Beatitudinis tutelæ, & auctoritati est commendandus. Eum igitur, vt qua consueuit benignitate suscipere dignetur, humillimè rogo, Deum orans, vt eandem S.V. nobis, Sanctæq; Ecclesiæ quàm diutißimè seruet incolumem.

Gregorij Corteſij Cardin. Vita.

REGORIVS CORTESIVS MVTINENSIS, Monachus Caſinas, ex nobiliſſima Corteſiorum familia originem duxit: quæ quidem, teſte Planuſio Campano, in libro de Familiis Italicis, à tempore Caroli Magni, Mutinam nouam ab eodem ex ruinis antiquę Mutinæ, à Gothis Longobardisq; dextructæ, reædificatam, habitare cæpit. Hæc enim Corteſiorum familia, à quodam Imperiali Vicario nomine Ludouicus Cortes inter Gallos nobiliſſimus, ortum ſuum habuit, qui cum eſſet à Conſiliis Pipini Regis Italiæ, Caroli filij, ciuitatem illam inhabitauit. Ex ea igitur Gregorius hic noſter natus eſt; qui Græcis, Latinisq; literis mirum in modum eruditus, ab iueunte ætate, Ciuili, Canonicoq; iuri operam dedit; & apud Ioannem Medicem Cardinalem, poſtea Leonem Decimum Pont. Max. audiendarum cauſarum munus exercuit; vt ipſemet fatetur in quadam ad eum Epiſtola. Demum, cum huiuſcemodi laboris onere præmeretur; & ad diuinarum litterarum ſtudium, quietamq; tranſigendam vitam, diuino quodam inſtinctu pertraheretur, ad Cœnobium Diui Benedicti apud Mantuam conuolauit; ac Monaci indutus habitum; in eo viuendi genere ita profecit; vt omnibus muneribus, quibus apud cœnobitas illos potiri conſuetum eſt, mira fuerit prudentia functus. Tandem eius virtutis, probitatis, Religionis, ac ſcientiæ fama inductus Paulus Tertius Pont. Max. in Collegium Cardinalium illum aſciuit, Anno ſui Pont. VIII. Domini vero M. D. XLII. Die II. Iunij. Factus ergo S. Rom. Eccle. Presb. Cardin. TT. S. Ciriaci in Thermis; nihil ob eam dignitatem candoris, nihil probitatis

probitatis,nihilq; antiquę comitatis amisit,sed omnibus gratus, in sacrarum literarum studiis, innocenter ac pie, noctes, diesq; transibat. Anno verò eiusdem Pauli Tertij XIIII, acri morbo correptus, XI Kalend. Octobris, Romæ è viuis excessit; & in Basilica XII. SS. Apostolorum honorifice ante altare S. Eugeniæ, omnium, & maxime suorum luctu, sepultus est. Plurima huius clarissimi viri monumenta relicta sunt, ingenium eius ac doctrinam testantia, præter hoc Epistolarum compendiolum, & aduersus negantem B. Petrum Romæ fuisse Tractatum: quæ tamen à nobis hucusque desiderantur; ea autem sunt

De Theologica institutione Liber.

De potestate Ecclesiastica Tractatus.

Hymnorum, & Carminum Liber.

Tractatus D. Cypriani de Virginitate è Græco in Latinum versus.

Epistolarum Familiarum etrusco sermone Liber.

Quamplurima etiam opuscula ab eodem edita; cum ad Theologicam, tum Philosophicam facultatem spectantia, Græcè, Latinèq; conscripta: quæ (faxit Deus) vt aliquando virorum proborum opera in lucem prodeant; ne huiuscemodi lucernæ diutius sub modio lateant, neve huius illustrissimi viri gloriæ quis inuidere videatur.

INDEX EORVM,
ad quos Epistolæ missæ sunt.

Heliseo

INDEX EORVM,

QVÆ IN HOC OPERE,

scitu digniora visa sunt.

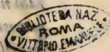
b Commen-

Laus

FINIS.

GREGORII CORTESII CARDINALIS,

Epistolarum familiarium LIBER.

Iacobo Ferro Ninensi. Gregorius Sal.

T ex literis tuis, & ex verbis eius, qui sub fidei tuæ testimonio literas ad nos detulit, facile cognoui, quanto amore collegium hoc nostrum prosequaris. Et si istud ipsum iamdiu & pollicitationes tuæ mihi testatissimum, & suscepti pro nobis labores perspectissimum fecerant, nuper tamen hoc officio per te sponte suscepto, vidi, vt ea quæ oculis cerni solent, tibi, cui nota sit huius collegij integritas, curæ etiam esse, vt pro meritis bene audiat, quippe qui, vt nimium amantes solent, vulgi etiam rumusculis commoueare. Ego vero, mi Iacobe, tantum abest vt hac vulgari fama in alterutram partem afficiar, vt mihi magis minusúe placeam, vt etiam tunc recte me quippiam fecisse probatis viris probaturum credam, cum factum aliquod meũ, vulgi sermonibus dam-

nari cognouero: quippe cui nunquam non sint cordi mendacium & vanitas. Rectissimeq; inquit Tertullianus, eam famę esse conditionem, vt non nisi cum mentitur perseueret: & ita demum vera nunciare, cum desinit esse fama. Quod si antea aliquando, nunc tamen potissimum, vt opinor, verum id esse à te cognosci potuit. Tam nempe diuersa, tam inuoluta, tam etiam inter se pugnantia de Borbiensi regulo, vulgo erat disseminata, vt quemlibet vel mediocri præditum prudentia suppudere possit, eo fremitu fuisse commotum: perinde quasi non sit ille vulgi mos, tam in laudabilibus quàm etiam in malefactis transuersum ferri in erroris scopulos. quæ vero mihi nunciata sunt, eiusmodi extitere: vt nisi te teste, nunquam fuerim fidem adhibiturus, esse istic tám leuem tãq; ociosam plebeculam. Quid est enim quod tantopere admirentur, si vir vnus atq; adeo omnium testimonio recti exempli & probatę integritatis, cupiat sacris initiari? nouum quippiam credo aut inauditum? an non quotidie, vt quęq; ciuitas maxime Christo seruatori, operatur, ita & libentissime aliquid audit eiusmodi & maxima insuper laude prosequitur? Sed, opinor, eos mirari, quod hic, inter principes ciuitatis erat, at istud ipsum admirationē debuerat imminuere: quis enim facilius caduca hęc & inconstantia, quæ falsò nomine bona appellamus, contemnere potest, quam qui fuerit sępius eorum blanditiis deceptus, vexatus molestiis, elusus mutabilitate? Nam quod in nos vulgo culpa reiicitur, quos dicunt dudum,

hunc

hunc hominem solicitare: id vero eiusmodi est, ut & verum esse negemus, nec tamen, si sit, culpam deprecari velimus, quippe quod, nescio quid cōmune habeat cum actis Apostolorum, quos constat uniuersum pene orbem peragrasse, ut eadem ratione animos solicitarent. Quod verò ad hominis patrimonium attinet, non satis video cur deteriorem eius conditionem esse velint, qui se remque suam, quam qui nudus, semetipsum Christo offerat: curq; si hoc laudaturi fuerunt, illud tantopere damnent. An forte iccirco stomachantur; quod, ut inquit Flaccus, deluserit hiantes coruos? nam & affines & propinquos habuit, quibus præ cæteris consultum esse voluissent, quasi verò illis omnibus qui pretium ad pedes Apostolorum proiiciebant, nulli fuerint affines aut propinqui. Quid si etiā cognatorum non mediocris illi cura futura est, num adeo indignum videri debet; si qui profanus integro usurus erat patrimonio, nunc sacris addictus parte frui velit, quasi ipse sibi non sit hæres legitimus, aut Christus ipsi? Hactenus ad ea quæ vulgo iactantur: sibi vero persuasissimum esse certo scio, nihil nos aut cupide, aut inconsulto facturos. Fit enim omnibus copia conueniendi hominē & quinquagenarium & suæ spontis, & qui sermone patrio loqui nouit explicite. Nudius tertius etiam cùm eodem congressi sunt cōplures affinium, quos puto, non mediocri rubore affectos abscessisse, ob ea quę de nobis passim falsoq; iactauerant, cū præter opinionem repererint illum nec mutasse vestem nec dominium rerum suarum à se alienasse.

 Quid

Quid verò deinceps nouitius hic noster acturus sit, scio me tam ignorare, quàm etiam non curiose inquirere, quod ex eius hæreditate nulla mihi ad commodius viuendum fieri possit accessio, nec etiã si futuram sperẽ, maximopere id sim curaturus. Credo equidẽ, patres meos, nec precibus ab eo quippiam, non modo non vi, expressuros, nec tamen munus aliquod si ab eo offeratur, repudiaturos esse. Quod reliquum est, me tibi & fuisse semper amicissimum existimes velim, & futurum etiam confidas. Vale.

Iacobo Sadoleto, Episcopo Carpentoratensi. Greg. S.

CVmprimum in hanc prouinciam veni, vehementer admiratus sum, nominis tui apud omnes eam esse claritatem, vt nihil sibi omnino scire videretur, qui memoriæ lucubrationes tuas non commendasset. Nec eo sane admirabar, quòd nescirem virtutes tuas facile opinionem omnium vincere, sed quod nequaquam tantum humanitatis iudicij & literarum in prouincialium ingeniis residere cognoueram. Cum vero omnia illa prædicatione nostra longe maiora comperissem, sæpius statui de ea re, datis ad te literis, fundamentum aliquod amicitiæ ponere. Veruntamen, nescio quo pacto, simul atque id cogitassem, deterrebat me pudor quidam (vt Cicero inquit) penè subrusticus, quòd verebar eum, præsertim occupatissimum interpellare, in quem nullum non modo officium

officium nostrum extaret, sed nec paulo firmius constituta intercederet amicitia. Mirifice tamen accidit vt dum hæc cogitarem, tu Pontifex Carpentoratensis crearere. Id vero postquàm mihi renunciatum est, statim in spem maximam veni, fore vt aliquando consuetudine tua frui possem. Cum enim ego patriam hac prouincia commutarim, tibi etiam honestissima imposita sit necessitas ætatem in ea traducendi, videbam me non diutius id frustra desyderaturum. Nuper autem cum Grassensis noster ex Syria reuertisset, cuius beneficio, & ocium & facultas nobis suppeditatur in studiis acquiescendi, eumq; tibi intellexissem esse amicissimum, illico has ad te literas dare constitui. Accedebat patriæ vinculum, & sanctissimum illud necessitudinis genus, quo haud scio, an aliud grauius excogitari possit, studiorum videlicet similitudo quędam, & si ea quidem valde dissimilis. vix enim similitudo dici potest, vbi, quamuis in eadem studia incumbemus, incredibilis tamen est progressus distantia. Tibi vero tam facile docti etiam omnes concedunt, vt cum doctorum princeps citra controuersiam iudicere, summopere omnes gaudeant te potissimum ea auctum & gratia & potestate, vt doctis omnibus, quantum ingenio & doctrina, tantum etiam dignitate præstes & eis prodesse non minus possis ac velis. Ne tamen aliquid deesset ad excitandam voluntatem meam, opportune accidit accessus Archidiaconi Auenionensis, ad vrbem, dicam an ad te? quando is tibi vni tantum tribuit, vt non grauate fuerit

si istinc

si istinc abesses, urbe cariturus: cum vero adsis, pluris urbem q̃ patriam faciendam esse ducit. Cum eo mihi summa est necessitudo, rursusq́; eum tibi plane scio esse amicissimum: quare gaudeo hunc precipue testem accidisse quàm te colam & obseruem. At qualem testem? qui suauitate congressus, morum grauitate, rerum experientia, totius vitæ integritate nemini forte concedat. Jam vero quàm sancte & diligenter amicitiam colat, tibi etiam credo esse perspectissimum. De quo, nisi ad te proficisceretur, parcius omnino verba facerem. nunc vero, cum non verear ne me abuti ignoratione tua credas, & ne virtus eius prædicationi meæ non respondeat, tibi polliceor te maioris cõsilij, grauitatis, modestię, adde quod caput est, erga te beniuolentiæ vidisse neminem. nam quantos habeat in liberalibus studiis progressus, tu facile pręsens poteris iudicare. Quãti vero eum faciat Grassensis noster, vel inde poteris cognoscere, quod cum nihil habeat quo magis amicos demereri possit, quàm vt tibi illos conciliet, te tamen huius prę cæteris cupit esse amantissimum. Superest vt quoniam tres tales viri in amicitiam conspirastis, me tam suauis & honestæ coniunctionis, quam spero apud posteros fore celebrem, non socium sed spectatorem & preconem ascribere ne grauemini: nolim enim, ne si concedatur quidem, gratiarum meo interuentu turbare congressum. Nunc quoniam aduentũ tuum ad hanc prouinciam propediem futurum intellexi, me interim ea spè consolabor, fruarq́; assidue & Grassensi no-

stro

stro, & Lerinensis insulæ solitudine amœnissima, in qua mira literarum & religionis contentio viget, vt tamen coniunctis animis cum squallida barbarorum colluuie continenter bellum gerant, ita græcis & latinis literis humanæ & diuinæ philosophiæ iuxta dies noctesq; illic incumbunt. Quod cum tibi gratissimum, tum etiam summo Pontifici, vt est virtutum omnium supra quàm dici potest, amantissimus, iucundissimum fore confido. Vale.

Iacobus Sadoletus, Episcopus Carpentoratensis. Gregorio S.

ET si fidem mihi de te faciebant literæ tuæ: scriptæ enim amice ac pereleganter declarabant singulare ingenium tuum, coniunctum pari erga me beneuolentia, tamen, postquam etiam Archidiaconi Auenionen. testimonium accessit, ea de te prædicantis, quæ de optimo viro & homine doctissimo poterant commemorari, non dubitaui, quin tu esses nō modo mea (id enim non tanti est) verum omnium bonorum beneuolentia dignissimus. Ita enim intellexi te, cum summa religione & integritate vitæ, coniuncta habere omnium artium studia optimarum. Nec id tantum quod ab ordine vestro præstari aut expectari solitum est, posuisse te operam in dialecticis & physicis, aut his etiam quæ pertinent ad Theologiam literis, sed hæc omnia latinitatis lumine, hoc est, eloquentiæ cultu ac diuitiis instituisse ornanda, quamquam huius quidem instituti

probitatis,nihilq; antiquę comitatis amisit,sed omnibus gratus, in sacrarum literarum studiis, innocenter ac pie, noctes, diesq; transibat. Anno verò eiusdem Pauli Tertij XIIII, acri morbo correptus, XI Kalend. Octobris, Romæ è viuis excessit; & in Basilica XII. SS. Apostolorum honorifice ante altare S. Eugeniæ, omnium, & maxime suorum luctu, sepultus est. Plurima huius clarissimi viri monumenta relicta sunt, ingenium eius ac doctrinam testantia, præter hoc Epistolarum compendiolum, & aduersus negantem B. Petrum Romæ fuisse Tractatum: quæ tamen à nobis hucusque desiderantur; ea autem sunt

De Theologica institutione Liber.

De potestate Ecclesiastica Tractatus.

Hymnorum, & Carminum Liber.

Tractatus D. Cypriani de Virginitate è Græco in Latinum versus.

Epistolarum Familiarum etrusco sermone Liber.

Quamplurima etiam opuscula ab eodem edita; cum ad Theologicam, tum Philosophicam facultatem spectantia, Græcè, Latinèq; conscripta: quæ (faxit Deus) vt aliquando virorum proborum opera in lucem prodeant; ne huiuscemodi lucernæ diutius sub modio lateant, neve huius illustrissimi viri gloriæ quis inuidere videatur.

INDEX EORVM, ad quos Epistolæ missæ sunt.

Heliseo

INDEX EORVM,

QVÆ IN HOC OPERE

scitu digniora visa sunt.

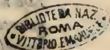
b Commen-

FINIS.

GREGORII CORTESII CARDINALIS,

Epistolarum familiarium LIBER.

Iacobo Ferro Ninensi. Gregorius Sal.

ET ex literis tuis, & ex verbis eius, qui sub fidei tuæ testimonio literas ad nos detulit, facile cognoui, quanto amore collegium hoc nostrum prosequaris. Et si istud ipsum iamdiu & pollicitationes tuæ mihi testatissimum, & suscepti pro nobis labores perspectissimum fecerant, nuper tamen hoc officio per te sponte suscepto, vidi, vt ea quæ oculis cerni solent, tibi, cui nota sit huius collegij integritas, curæ etiam esse, vt pro meritis bene audiat, quippe qui, vt nimium amantes solent, vulgi etiam rumusculis commoueare. Ego vero, mi Iacobe, tantum abest vt hac vulgari fama in alterutram partem afficiar, vt mihi magis minusúe placeam, vt etiam tunc recte me quippiam fecisse probatis viris probaturum credam, cum factum aliquod meũ, vulgi sermonibus dam-

nari cognouero: quippe cui nunquam non ſint cordi mendacium & vanitas. Rectiſſimeq́; inquit Tertullianus, eam famę eſſe conditionem, vt non niſi cum mentitur perſeueret: & ita demum vera nunciare, cum deſinit eſſe fama. Quod ſi antea aliquando, nunc tamen potiſſimum, vt opinor, verum id eſſe à te cognoſci potuit. Tam nempe diuerſa, tam inuoluta, tam etiam inter ſe pugnantia de Borbonienſi regulo, vulgo erãt diſſeminata, vt quemlibet vel mediocri præditum prudentia ſuppudere poſſit, eo fremitu fuiſſe commotum: perinde quaſi non ſit ille vulgi mos, tam in laudabilibus quàm etiam in malefactis tranſuerſum ferri in erroris ſcopulos. quæ vero mihi nunciata ſunt, eiuſmodi extitere: vt niſi te teſte, nunquam fuerim fidem adhibiturus, eſſe iſtic tam leuem tãq́; ocioſam plebeculam. Quid eſt enim quod tantopere admirentur, ſi vir vnus atq; adeo omnium teſtimonio recti exempli & probatę integritatis, cupiat ſacris initiari? nouum quippiam credo aut inauditum? an non quotidie, vt quęq; ciuitas maxime Chriſto ſeruatori, operatur, ita & libentiſſime aliquid audit eiuſmodi & maxima inſuper laude proſequitur? Sed, opinor, eos mirari, quod hic, inter principes ciuitatis erat, at iſtud ipſum admirationē debuerat imminuere: quis enim facilius caduca hęc & inconſtantia, quæ falſo nomine bona appellamus, contemnere poteſt, quam qui fuerit ſępius eorum blanditiis deceptus, vexatus moleſtiis, eluſus mutabilitate? Nam quod in nos vulgo culpa reiicitur, quos dicunt dudum,

hunc

hunc hominem solicitare: id vero eiusmodi est, vt & verum esse negemus, nec tamen, si sit, culpam deprecari velimus, quippe quod, nescio quid cōmune habeat cum actis Apostolorum, quos constat vniuersum pene orbem peragrasse, vt eadem ratione animos solicitarent. Quod verò ad hominis patrimonium attinet, non satis video cur deteriorem eius conditionem esse velint, qui se remque suam, quam qui nudus, semetipsum Christo offerat: curq; si hoc laudaturi fuerunt, illud tantopere damnent. An forte iccirco stomachantur; quod, vt inquit Flaccus, deluserit hiantes coruos? nam & affines & propinquos habuit, quibus præ cæteris consultum esse voluissent, quasi verò illis omnibus qui pretium ad pedes Apostolorum proiiciebant, nulli fuerint affines aut propinqui. Quid si etiā cognatorum non mediocris illi cura futura est, num adeo indignum videri debet; si qui profanus integro vsurus erat patrimonio, nunc sacris addictus parte frui velit, quasi ipse sibi non sit hæres legitimus, aut Christus ipsi? Hactenus ad ea quæ vulgo iactantur: sibi vero persuasissimum esse certo scio, nihil nos aut cupide, aut inconsulto facturos. Fit enim omnibus copia conueniendi hominē & quinquagenarium & suæ spontis, & qui sermone patrio loqui nouit explicite. Nudius tertius etiam cùm eodem congressi sunt cōplures affinium, quos puto, non mediocri rubore affectos abscessisse, ob ea quę de nobis passim falsóq; iactauerant, cū præter opinionem repererint illum nec mutasse vestem nec dominium rerum suarum à se alienasse.

Quid vero deinceps nouitius hic noster acturus sit, scio me tam ignorare, quàm etiam non curiose inquirere, quod ex eius hæreditate nulla mihi ad commodius viuendum fieri possit accessio, nec etiā si futuram sperē, maximopere id sim curaturus. Credo equidē, patres meos, nec precibus ab eo quippiam, non modo non vi, expressuros, nec tamen munus aliquod si ab eo offeratur, repudiaturos esse. Quod reliquum est, me tibi & fuisse semper amicissimum existimes velim, & futurum etiam confidas. Vale.

Iacobo Sadoleto, Episcopo Carpentoratensi. Greg. S.

CVmprimum in hanc prouinciam veni, vehementer admiratus sum, nominis tui apud omnes eam esse claritatem, vt nihil sibi omnino scire videretur, qui memoriæ lucubrationes tuas non commendasset. Nec eo sane admirabar, quòd nescirem virtutes tuas facile opinionem omnium vincere, sed quod nequaquam tantum humanitatis iudicij & literarum in prouincialium ingeniis residere cognoueram. Cum vero omnia illa prædicatione nostra longe maiora comperissem, sæpius statui de ea re, datis ad te literis, fundamentum aliquod amicitiæ ponere. Veruntamen, nescio quo pacto, simul atque id cogitassem, deterrebat me pudor quidam (vt Cicero inquit) penè subrusticus, quòd verebar eum, præsertim occupatissimum interpellare, in quem nullum non modo

officium

officium nostrum extaret, sed nec paulo firmius constituta intercederet amicitia. Mirifice tamen accidit vt dum hæc cogitarem, tu Pontifex Carpentoratensis crearere. Id vero postquàm mihi renunciatum est, statim in spem maximam veni, fore vt aliquando consuetudine tua frui possem. Cum enim ego patriam hac prouincia commutarim, tibi etiam honestissima imposita sit necessitas ætatem in ea traducendi, videbam me non diutius id frustra desyderaturum. Nuper autem cum Grassensis noster ex Syria reuertisset, cuius beneficio, & ocium & facultas nobis suppeditatur in studiis acquiescendi, eumq; tibi intellexissem esse amicissimum, illico has ad te literas dare constitui. Accedebat patriæ vinculum, & sanctissimum illud necessitudinis genus, quo haud scio, an aliud grauius excogitari possit, studiorum videlicet similitudo quędam, & si ea quidem valde dissimilis, vix enim similitudo dici potest, vbi, quamuis in eadem studia incumbemus, incredibilis tamen est progressus distantia. Tibi vero tam facile docti etiam omnes concedunt, vt cum doctorum princeps citra controuersiam iudicere, summopere omnes gaudeant te potissimum ea auctum & gratia & potestate, vt doctis omnibus, quantum ingenio & doctrina, tantum etiam dignitate præstes & eis prodesse non minus possis ac velis. Ne tamen aliquid deesset ad excitandam voluntatem meam, opportune accidit accessus Archidiaconi Auenionensis, ad vrbem, dicam an ad te? quando is tibi vni tantum tribuit, vt non grauate fuerit

si istinc

ſtro, & Lerinenſis inſulæ ſolitudine amœniſſima, in qua mira literarum & religionis contentio viget, vt tamen coniūctis animis cum ſquallida barbarorum colluuie continenter bellum gerant, ita græcis & latinis literis humanæ & diuinæ philoſophię iuxta dies noctesq́; illic incumbunt. Quod cum tibi gratiſſimum, tum etiam ſummo Pontifici, vt eſt virtutum omnium ſupra q̃ dici poteſt, amantiſſimus, iucundiſſimum fore confido. Vale.

Iacobus Sadoletus, Epiſcopus Carpentoratenſis. Gregorio S.

ET ſi fidem mihi de te faciebant literæ tuæ: ſcriptæ enim amice ac pereleganter declarabant ſingulare ingenium tuum, coniunctum pari erga me beneuolentia, tamen, poſtquam etiam Archidiaconi Auenioneñ. teſtimonium acceſſit, ea de te prædicantis, quæ de optimo viro & homine doctiſſimo poterant commemorari, non dubitaui, quin tu eſſes nō modo mea (id enim non tanti eſt) verum omnium bonorum beneuolentia digniſſimus. Ita enim intellexi te, cum ſumma religione & integritate vitæ, coniuncta habere omnium artium ſtudia optimarum. Nec id tantum quod ab ordine veſtro præſtari aut expectari ſolitum eſt, poſuiſſe te operam in dialecticis & phyſicis, aut his etiam quæ pertinent ad Theologiam literis, ſed hæc omnia latinitatis lumine, hoc eſt, eloquentię cultu ac diuitiis inſtituiſſe ornanda, quamquam huius quidem inſtituti

ſtituti tui atq; iudicij, egregium teſtimonium literæ mihi tuæ attulerunt. Sed ego quo rariora hæc in te ornamenta eſſe conſpicor, hoc ſum magis ad te diligendũ, tum cõmuni meo in tales viros ſtudio, tum propria erga te voluntate incenſus. Nam & ſanctiſſimum vt tu rectiſſime perſcribis, accedit patriæ vinculum & ſtudiorum ſimilitudo, in quibus ego non modo non primas appeto partes, ſed & commode agi mecum arbitror, ſi in maximis occupationibus, quæ & animum meum & operam diſtrahunt, aliquod retineam veſtigium priſtinæ voluntatis: Omnino ocio nihil beatius optabiliusque, quod quidem in legendis aut etiam emulandis doctiſſimorum virorum monumentis traducatur. Quo poſteaquam ego ſpoliatus ſum, tu qui id optimi & liberaliſſimi præſulis Graſſenſis noſtri beneficio, vt ſcribis, es aſſecutus, partem tibi beatæ vitæ maximam ab eo eſſe collatam debes exiſtimare. In quo ego & tuo & bonarum artium ac literarum nomine habeo illi optime merenti gratiam, libentiſſimeque profiteor, me quoque tali pro munere ei eſſe obſtrictum. Ac mihi vtinam aliqua aliquando tribuatur occaſio ad vos & in iſtã prouinciam proficiſcendi, vt cum conſuetudine veſtra, tum eo ipſo quod cæteris rebus omnibus antepono, ocio perfrui mihi liceat, in qua vna nunc ſpe & cogitatione acquieſco. Sed quando id niſi ſaluo officio faciendum non eſt, & vt quidem nunc eſt, non perſpicio quo pacto honeſte me explicare poſſim. Quod noſtræ interea eſt poteſtatis, inſtitutam amicitiam noſtram & fide & beniuo-

lentia

lentia mutua excolamus. Quo ego in genere, arbitror si me de rebus tuis quid vel intersit tua, vel tu maximè optes admonendum duxeris, me tibi satis esse facturum. Vale & Grassen. nostrum saluere à me plurimum iube. Ex vrbe pridie kal. Maias. M. D. XVIII.

Christophoro Longolio. Greg. S.

QVod fieri posse non arbitrabar, vt ad Venusini nostri in me innumerabilia merita cumulus aliquis accederet, hoc proximis diebus, dum Romæ esset, sum consecutus. Vt est enim in explendis omnibus amicitiæ numeris, non officiosus modo, sed penè dixerim ambitiosus, non satis ei fuit (quod quidem erat maximum) te sibi conciliasse, nisi me quoq; in amicitiã tuam insinuaret, & quidẽ tam arcte, ut, si repentinus eius discessus nõ obstitisset, fueris literas ad me daturus. Quæ etsi mihi pergratę futuræ fuerunt, facile tamen patior, partem aliquam instituendæ inter nos amicitiæ mihi abs te fuisse relictam. Quando enim tot tuis meritis responderem, qui nec etiam nunc, qua ratione id perficiam scio? Quanti enim me putas facere, quod prior ad me amandum accesseris, non modo nullo beneficio astrictus, sed nec de facie quidem cognitus? Si enim cumulatiore mensura iubet Hesiodus reddere αὐτῷ μέτρῳ *quid faciemus beneficio prouocati? Illud vero non iam amicitię fructum, sed fęlicitatis partem non modicam nobis polliceri videtur, quòd te desyderio*

huius nostræ solitudinis non mediocriter affici intellexi. Nequeo enim id maximopere non probare, quo, & delector ipse vehementissimè & tranquillissimè fruor. Caue vero credas, locum aliquem salubriorem amœnioremúe esse insula Lerinensi, cuius cœlum cum ad corporis firmitatem, tum etiam ad excitanda ingenia plurimum valere cognoui. Etsi enim non satis mihi probantur vis terræ occulta, aut locorum genij, quæ Platonicis video placuisse, referre tamen plurimum quo sub cœlo quisque degat, Thebanorum & Atheniensium argumento, grauissimos etiam philosophos opinari nouimus. Cum vero omnium ferè insularum hoc proprium sit, vt liberrimo & serenissimo cœlo gaudeant (quare comodissime in insulis visus est sibi Homerus fingere sedes beatorum) ea tamen potissimum Lerinensis insulæ natura est, atque adeo, vt nullus vnquam dies fuerit, quin aliqua eius hora solem viderimus, ne iam de vnis Syracusis hoc dici posse videatur. Quàm autem faueat ingenijs, coniectura facile possumus assequi, ex vberrimo doctissimorum hominum prouentu, qui inde aliquando prodierunt. Taceo liberalium artium studiá, quæ hic tam nunc floride reuiuiscunt, quàm olim situ & incuria exaruerant. Nec quidem arroganter dictum velim existimes, cum per omnes disciplinas, & merito laudatam ἐγκυκλοπαιδίαν in arcem doctrina rum certatim conentur qui hic degunt euadere. Solitudo vero ea est, vt profanum modo vulgus oderit & arceat, qua nihil puto amicius ingenijs, qui maximum nescio

quid

quid spectantes, totos se liberalibus studijs tradiderunt. Accedit Episcopi Grassensis mira quædam liberalitas & honestus amor in literatissimos quosq;, hoc est, tui similes. Quæ omnia, cum & prædicationem nostram & opinionẽ tuam superare non dubitem, te summopere hortor, ut quam tibi mentem Deus Opt. Max. dedit, eam audias, illi obsequaris, nec te aspectus ille urbis & fallaces illecebræ, in quibus tanquàm in æstu iactaris, transuersum ferant. Magnum est quidem in urbe totius orbis facile principe, inter doctissimos uiros, uel primum uel in primis numerari, magnum, quis nescit? At uerò illud maximum, quòd te audio animo concepisse, tranquillo solitudinis literatoq; ocio triennium ad summumúe quadriennium frui, quo possis totius antiquitatis monumenta excutere & æmulari, tibi immortale nomen, ætati nostræ decus, posteritati utilitatem non mediocrem pariturus. Qua quidem in re, (si solitudinem hanc adamaris) & fidem & operam meam tibi polliceor. Nec iccirco crèdas uelim, me, quid mea intersit, potiusquàm quid tibi conducat prospicere. Longissime id quidem & ab animo & ab instituto meo est, ut meis potiùs commodis quàm amicorum progressibus consultum uelim. Expecto equidem quid de hac re statueris quamprimum fieri certior. Et si enim te magis quàm tuas literas desyderamus, erit tamẽ quod tibi acceptum referam, si literis saltem institutam amicitiam excolere non grauaberis. Vale.

Gregorio Cortesio monaco: Christophorus Longolius. S.

ITa est, ut scribis. Venusinus noster in explendis omnibus amicitiæ numeris, non officiosus est modo, sed penè dixerim ambitiosus. Parum ei scilicet visum fuit, me, nihil tale neque merentem, neq; sperantem, in amicorum suorum album retulisse, quod certe apud me maximi est beneficij instar, nisi & istic te quoque mihi conciliaret: & quidem tam arcte, ut etiã literas ad me confestim dederis, tui in me amoris indices locupletissimas. Ne quid hic de eximio illarum candore, & vere prisca illa elegantia commemorem; quibus sanè dotibus à rescribendo me tam facile deterres dum inuitas, quàm earum humanitate etiam atque etiam prouocas, ut haud satis compertũ habeam meritus ne sit de me Venusinus antistes optimè, quòd mihi tantum amicum comperarit; an pessimè, quod me ad hanc rescriptionis aleam, hoc est, infantiæ meæ professionem, incautum perduxerit. Profecto nisi me aut coniectura, aut eius in me fallit amor, ea vobis de me pollicitus est, quæ nec vir modestus agnoscat, nec homo Gallus præstare queat. Alioqui, tibi in mentem qui venisset, homini longe doctissimo, ut me, quem ne nomine quidem noras, ad amicitiam ultro prouocares? ad contuberniũ tam humaniter inuitares? Verum quibus ille me laudibus onerauerit, quid tu illi de me oppido quàm amanter nuganti,

temere

temere credideris, vos ipsi videritis. Ego nanq; cum id etiam sim ætatis, vt literas honestè amplecti possim, ea inscitia vt maxime debeam, eo animo vt summopere cupiã, fruar interea illius amore, tuo errore, amborum haud scio quàm vana, mi certe frugifera persuasione, videbor mihi hactenus operam in re literaria haud omnino lusisse, quod cum illi tam belle imponere, tum te virum tam anxie eruditum rebus meis addicere potuerim. Licet ille fidem immodica mei prædicatione sua apud te labefactarit, licet tu commendationẽ eius secutus, nunc te falsum doleas, meus tamen es, quãdo nullo meo dolo malo huc deductus es, vti syngrapham ad me dares, qua mihi & te amicum profiteris, & fidem operamq; tuam ingenue promittis. Hic tecum summo iure experiar vir doctissime, quatenus intelligas nihil tua referre, mea plurimum interesse, vt istuc quamprimum deuolem, illo vestro amœnissimo secessu per ociũ vsurus, consuetudine tua fruiturus, commercio tot doctissimorum dicam an sanctissimorum hominum? beatus futurus. Nam vt partim ab iis, qui istinc quotidie veniunt audio, partim ex Sapphico illo tuo carmine, quin etiã ex literis tuis intelligo si vsquã gentium terrestris illius παραδείσου simulacrum conspici potest, istic potest, vt mihi haud dubie Lerina insula cum ob cœli clementiam atque soli benignitatem, tum ob circumiacentis maris cõtinentisque felicitatem, quibus veluti bonorum omnium cumulus accedit incolarum diuinitas, fortunata merito dici possit, nisi forte iustius est, eã à præclaris illis heroibus multiplex cognomen-

gnomentum trahere, vt eadem honorata, eadem amanda, eadem hylaris appelletur. Sed hæc huius non sunt temporis. Mitto ad te exemplum illarum quibus te ad amicitiam prouocaui literarum, ne in hoc tibi imprudens blandiaris, quod instituendæ inter nos amicitiæ auctor fueris. Ego enim si nescis, vt par erat, princeps ad te græce scripsi, dedique epistolam eodem quo hinc Venusinus noster profectus est die, vt mirum mihi sit, eam tibi nondum fuisse redditam. Vale: Romæ, octauo kal. Februarij.

Stephano Saulio. Gregorius S.

PArum abfuit, quin amicitia tua, qua haud scio an aliud gratiùs mihi, non modo acciderit aliquādo, sed nec inposterum possit accidere, Grassensem nostrum mihi reddiderit subiratum. Cum enim quæ inter nos constitueramus cum eo agerem, multiplici illum molestia affectum intellexi; Primum quidem, quod incommode accidisset eo te potissimum tempore ad nos accedere, quo sacrorum procurandorum gratia, illum necesse fuerit abesse; Deinde quod personam dissimulaueris, vt nec absens quidem declarare posset aduentum tuum, sibi fuisse quàm gratissimum. Postremo, quod cum satis speraret omnibus esse testatissimum, nihil sibi esse optatiùs, quàm sua omnia exposita esse virtutū amatoribus, tu tamen præter animi ornamenta, splendore etiam nobilissimæ familiæ, sibiq; adeo coniunctissimæ, instructus, veritus aliquando fueris, quin omnia quæ

illius

illius sunt, tibi essent communia. Nec multum defuit, quin etiam conuitiis ab eo pessime acciperer. Dolere enim se mirum in modum dixit, quòd cum meo quodam iure possem quicquid libuisset de eo polliceri (vtar enim testificatione sui erga me amoris) non continuo te eiusdem iuris socium participemque acceperim. Quare nihil est deinceps, quòd à Grassensi nostro verearis, quem semper eo animo prædi tum erga cupidos literarum noui, vt beneficium dando sibi videretur accipere. Nouit insuper (quod M. Tullius ait) valde esse decorum, patere domos illustriū hominum, illustribus hospitibus. Quæ igitur ad te scribo, non modo eius voluntate scito me scribere, sed perinde ea accipito, quasi ab eo obsignatam syngrapham acceperis. Quicquid potest opibus, autoritate, gratia, totum eius nomine tibi polliceor, nihil illi gratiùs facere poteris, quàm si eo vteris ad omnia quę in rem tuā fuerint. Vtaris vero ea animi magnitudine, qua tibi offerri vides. Quapropter, confestim ad nos venias censeo: venies enim & illi & nobis optatissimus, eoque amplius, si Longolium, communes omnium nostrum delicias, tibi socium adiunxeris. Mitto præterea ad te caput, laborum dicam an ineptiarū mearum? quando ita tibi libuit, nec petenti fas erat quicquam denegare. Tuum erit & fidei & officij meminisse, vt cum ea, quibus visum fuerit ostenderis vel supprimas, vel certe scindas. Opus est, vt scis, cuius non modo coronidem: sed nec adhuc penè dicam fundamenta posuimus. Et si aliquibus longior in hoc proœmio videbor

fuisse,

fuisse, debebunt illi ex hoc membro, laxitatis totius corporis coniecturam facere. Excrescet enim, quod adhuc conijcere possumus, in sex & triginta libros. qui deinceps in sex tomos, ut fastidio lectorum prospiciamus, diuidentur. Fortasse etiam, ut sunt mutabilia hominum ingenia, ex his quæ ad te dedimus, nihil perfecto opere remanebit. Vt quod antiqui pictores ambitiosius omnino fecerunt quàm uerius, potuerim fronti operis ἐποίει *inscribere. Vale.*

Cælio Calcagnino. Gregorius S.

QVando post diuturnum silentium literas eram ad te daturus, gaudeo eam mihi potissimum oblatam esse occasionem, qua neque gratior, neque honestior desyderari potuerit. Quid enim mihi omnino aut iucundius, aut optatius accidere potest, quàm ut opera mea tibi homini longe doctissimo, uirum admirabili doctrina conciliem? Verisimile est, Christophorum Longolium tibi fama esse notissimum, is Venetias profecturus, fuit apud nos dies aliquot; cum quo sæpe de te sermonē habens, rogare nō destiti, ut te uisurus Ferrariam diuerteret. Sed plane precibus meis locum non reliquit: cum enim quæ in te essent ornamēta morum & doctrinæ & à Grassensi Episcopo & à me accepisset, ita tui uisendi desyderio exarsit, ut si nulla alia esset causa, grauissimam hanc iudicaturus fuerit, propter quam iam iterum in Italiam reuerteretur. Habes ergo uirum non amicitia tua tantum, sed consuetudine, & ut ita dicam,

cam,

cam, contubernio dignissimum, Cum quo mihi intercedũt omnia iura summæ necessitudinis, sed illud præcipue, quod in eo multæ sunt & elegantes cum græcæ, tum latinæ literæ, & admirabilis illa vt græci dicunt ἐγκυκλία παίδευσις. *Quare quod facilitate tua sponte eras facturus, vt te doctissimo viro totum traderes, magnopere rogo vt commendatione mea cumulatius facias. Et si enim omnia virtuti per se debentur, æquum tamen est, vt amicorum commendatione præsertim non vulgari nec perfunctorie, etiam cumulatissime voluntati aliqua fiat accessio. Vale.*

Andreæ Naugerio. Gregorius S.

N*Isi mihi esset perspectissimum, q̃ facile in amicorũ numerũ reciperes, non modo doctissimos quosq;, sed vel mediocriter cupidos literarum, pluribus fortasse verbis essem vsus, vt tibi Christophorum Longolium cõciliarem. Veruntamen, cum illum tibi fama esse notissimũ certissime credam, etiam nihil scribente me, iam te illi ob innumeras eius virtutes esse amicissimum certo scio. Amico tamen Venetias proficiscenti & postulanti à me sæpius ad te literas, deesse non potui. Id vero eo feci libentius, quòd duplici officio mihi defungi videbar. Primũ quidem quod tandiu absens, tibi quem mirabiliter & diligo & obseruo literas à me sciebam deberi. Deinde quòd quas dedissem Longolio velut quoddam vinculum interpositum, ita nos vicissim deuincturum confiderem, vt sicuti primum me-*

dio, sic istud ipsum postremo connecteretur. Quod fortissimũ vinculi genus in deuincienda rerum omnium natura, commentus est Plato. Est omnino Longolius noster cum bonorum omnium, tum præcipue tua amicitia dignissimus, ob animi virtutes complures, & absolutam quandam omnium disciplinarum cognitionem. Quæ vt nihilominus diligentius excolat, & quod vix fieri posse intelligo perfectius assequatur, Venetias est profecturus. Ita patriam tuam ex omnibus potissimum locis sibi delegit, quòd in ea bonarum artium propemodum alibi extincta studia non modo id quod apud omnes constat, reuixere: sed etiam dijs hominibusque fauentibus, felicissime adolescũt. Quare si quid commendatione mea ad id quod spõte facturus eras accedere potest, te summopere rogo & obtestor, vt hunc talem virum omnibus officijs demereri velis. Si.n.illi gratia opibus & studio cõmodaueris, nihil erit (crede) quod aliquãdo eius amicitię te pœniteat. Vale.

Stephano Saulio. Gregorius S.

F*Vit apud nos Longolius noster dies aliquot, benignè admodum exceptus à Grassensi nostro. In quo iuuene, quæ virtus cui præstet, non facile dixerim, ita omnes principem sibi locum in eo vendicare videntur. Admiratus sum tamen in ea ætate, cum disciplinarum ferè omnium cognitionem, tum præcipue quod id potissimum profiteri videretur, de quo verba facere libuisset. Nam morum*

rum facilitatem, suauitatem congressus, facile mihi persuadeo illum ex diutina tui consuetudine fuisse adeptum. Cum igitur tot in eo admirabilia inuenerim, vnum tamẽ fuit, quod potißimum admirarer, ea tamen ratione, ut non modo non probarẽ, sed etiã summopere detestarer. Quod scilicet, nec precibus meis, nec obtestationib⁹ adduci potuit, vt nobiscum esse vellet. Agebam ego cum illo ex syngrapha, quod mihi id per literas fuisset pollicitus, producebam testem Venusinum Antistitem, at que adeo rationibus ostendere nitebar ita in rem suam esse, quid quæris? Vnica exceptione tam difficile iudicium euasit. Jmperatũ sibi esse dixit à Pont. Maximo, vt simulatque rebus domesticis consuluisset, denuo reuerteretur in Italiam, ibiq; esset quo iussus esset accedere. Quoque minus illum temere immutasse voluntatem conicere possemus, maximis se affectum beneficijs ostendit, & in rebus aduersis gratia subleuatum, vti integrum sibi non esset quæ Pont. iußisset, facturum non recipere. Jam quæ huic amici morbo Grassensis adhibuerit medicamenta, superuacuum est scribere: cum nec aliquid profecerint, & vix credibile videatur, virum tantæ autoritatis, suadentem ea quæ amico tantopere conducerent, quæ peteret non impetrasse. Jd vero mi Stephane, & si molestißimum tibi fore certo scio, tuæ tamen prudentiæ erit, non ex vnius voluntate pendere. Maximum & summopere laudabile est, quod animo concepisti, et si perfeceris, animi tui magnitudine dignißimum. Nec vero locum inuenies, qui

tam facile huic desyderio tuo quietum ocium, & commodum secessum praestet, sicut Lerinam nostram. At non erit nobiscum Longolius, molestum id sane, doctissimi scilicet amici absentia, longe tamen futurum molestius, si nõ vel maioribus vel certe paribus commodis damnum hoc compensari posset. Primum quidem quòd erunt nobiscum alij forte tam graecis quàm latinis literis (quod pace amici dicere liceat) Longolio non inferiores, qui à te honorifice habiti, libentissime te sequentur, & eo praesertim vbi non minus sibi ipsis quàm tibi prodesse poterunt. Nam quid in hac insula sis inuenturus, malo te tacitum & reminisci & cogitare, quàm id à me tibi scribi, quippe quod de eo periculum feceris. Melius tamen omnino negocium hoc tractatum esset, si coram nos mutuo alloqui potuissemus, quòd nisi & longinquitas viae & maris inconstantia obsisteret, adhortatus te essem vt omnino hac aestate ad nos proficisceretur, de cõmunibus rebus collocuturus. nam quominus ego ad te proficisci possim, scis me & ritu & cerimonijs religionis impediri. Si tamen quae mea sit de hac re sententia penitus exquiris, scribam apertè sicut & mea natura & nostra amicitia postulat. Si hominem habes apud te, qualem habiturum sperabas, nihi plane opinor tibi esse conducibilius, quàm vt quamprimùm ad nos aduoles, non modo de his rebus collocuturus, (id enim vix tanti esset) sed domicilium habiturus in ea insula, cuius dominium dudum adeptus es, non ex nostra tantum, sed & ex Grassensis nostri liberalitate. Nec vt ita tibi suade-

suaderem, amor tantum mihi suasit, longe id quidem à me ut in re tanti ponderis antequàm ad dicendam sententiā accederē, non omnia collustrarim, qui plane scio, si te aliquando huius profectionis pœnitere cœperit, futurum esse ut me quoque consilij pœniteat. Jam mihi videre videor qui congressus nostri futuri sint, quàm ex longissimis dies in angustissimum spacium sint contrahendi, quàm denique quotidie apud nos magni aliquid & literarum cupidis perquàm utile sit nasciturum, quod deniq; tecum musas gratiasq; omnes ad nos sis aducturus: quod ut quāprimum facias etiam atque etiam rogo. Vale.

Benedicto Theocreno. Greg. S.

Nisi me humanitas officiumq; coegissent, melius omnino modestiæ rationem habere potuissem, si nullas ad te dedissem literas. Tuæ nanque & si amicissime scriptæ, ingenium facundiamque tuam summopere declarabant, me tamen tam multiplici laude onerabant, ut ferè etiam tui similes & iure laudatissimi, magis vim amoris in eo, qui scripserit, excusare, quàm eiusmodi preconium recognoscere potuerint. Quare non aliter causam hanc explicari posse existimaui, quàm ut vel tacitus locum hunc præterirem, uel quamlibet elaborata epistola, quantum de me deciperere locupletissimū afferrē testimonium. Tu igitur videris quid de me sentias, viderit Saulius noster, quantum in hac sententia peccet, viderit denique Longolius & si est om-

eſt omnium πάνυ διδασκαλικώτεων quàm inconſultò in hoc iudicium venerit. Ego certe ſatis habebo, ſi vel hac ratione in amicitiam tuã irrepſero, quem οὐκ ἀνθρωπίσκ᾽ οὔτ᾽ ἄμουσ᾽, ut inquis, ἀλλὰ τ περίφαν ἄνδρα καὶ πολυμαθέςατον. Non ergo tantum, ſed doctiſſimi quique & diligunt & obſeruant. Quod niſi fidem de te mihi feciſſent elegantiſſimæ illæ tuę literę, verè ex diuino fonte manantes, ſatis declarare poterat, quali eſſes ingenio quantaque doctrina, quòd vnus electus ſis à Fulgoſiis principibus, qui illis aſſidue hæreas, quorum id eſt iudicium, ea prudentia, ut cũ omnibus abſq; controuerſia ſplendore, & animi magnitudine præſtent, magis tamen in eo ſunt admirabiles, quod hi prudentiſſimi iudicantur, qui illorum prudentiam, non dico aſſequi, ſed quanta ſit intelligere poſſunt. Quod cum ita ſit, nemo eſt qui ambigat, nihil illis probari poſſe, quod non idem in ſuo genere ſit omnium probatiſſimum. Tantum igitur abeſt, vt vel abſens vel præſens aliquid à me diſcere poßis, vt præclare etiam mecum agi putem, quod me in amicorum tuorum numerum aſcribere non grauaris: niſi forte iuxta ſenſum græci Prouerbij mihi volueris eſſe diſcipulus πολλοὶ γὰρ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων. Poſthac certe ita tibi perſuadeas velim, multos eſſe qui virtutes tuas & ſi cupient æmulari, aſſequi tamen poſſe diffidant innumeros qui tantum admirentur. Me ſane vnum eſſe, qui cum illarum luce perſtringar, amorem erga me tuum omni humanæ fęlicitati anteponam. Illud modo ſupereſt, vt mutuis & officijs, & literis inſtitutam amicitiam excolamus. Si quid

igitur

igitur in re tua deinceps accidet, ut quippiã à me tibi gratum proficisci possit, id de me tibi licet polliceare, quod de homine à teneris (ut graeci dicunt) unguiculis, tibi coniunctißimo. Vale.

Benedictus Theocrenus. Gregorio Monacho S.

R*Edditas tibi fuisse literas meas, illud fidem facit certißimam, quod, quas ad te Saulius eidem homini dederat, accepisse te ad Saulium scribis. neque fieri potuit, ut alteris incolumibus, alterae perirent: praesertim uno in fasce (ut ait Saulius) colligatae. Nihil tamen, quod ego quidem sciam, aut certe suspicari possim, adhuc respondisti: nam, si quid scripsisses, fuisset id non minus ad nos perlatum, quàm, quod ad Stephanum aliosq; item, quos eos genere officij non indignos duxisti. Unus itaque preteritus est Theocrenus, idque à Cortesio, qui scribendi diligentia, quos non vincit, facile aequat. An ego sic tibi indisertus, & facultatis oratoriae omnino expers visus sum, ut meas nugas initio repellere malueris, quàm eas bis, quod tamen non effugies, perpeti? at humanitatem tuam nemo non praedicat, estque ea iam pridem constans de te opinio, ut literarum studiosos, quotquot nactus fueris, ultro inuites & aptis suasionibus ad propositum tuendum horteris, tantum abest, ut ex eo numero aliquem fastidiose abijcias. An vero potius occupationes effecerunt, ut mei obliuisce-*

obliuiſcereris? minime inquies: durum eſt enim etiam homini pluribus negocijs diſtricto, confiteri, memoriam ſibi alterius excidiſſe, qui prior amicitiam ſecum inſtituere ambiuerit. Quid igitur cauſaberis Gregori? quo ſaltem prętextu negligentiam tuam minus culpabilem oſtendes? In eas.n.te anguſtias compuli, ut uel tergiuerſans elabi non poſſis, quãquam aiunt diſputatorem eſſe uehemētiſsimum. Verum nō protinus adeo inexorabiles aduerſus te fuerimus, ut iuſto dolori plus demus, quàm unis literis tuis, modo aliquando ſcribas. Quod ſi abs te impetrare nequiuero, non committam poſthac, ut ullius nos impotunitatis redarguas. Video hic, quod nimis acerbe feram, ingenuo te rubore confundi, ut ſtylum arripias & ex temporali apologia non ſolum obiecta purges, ſed eo amplius me recrimineris, quod potuerim in animum inducere, negligentia te peccaſſe. Sed quid faciam, cum nihil mihi occurrat, quod te ea ſuſpicione liberet? Verum de his plura fortaſſe, quam tenera adhuc noſtrę amicitię incunabula patiantur. Chriſtophorus Longolius, ut ex eius literis ad Saulium ſcriptis cognouimus, Lugdunū ſoſpes peruenerat, inde digreſſurus cum primum ſe equoſque de uia feſſos curaſſet. Dij boni, quàm præclare uir ille de uobis ſentit? quę de iſto ſeceſſu commemorat, tum de liberalitate & animi magnitudine Graſſenſis ueſtri, cuius ſi decem principes ſimiles haberemus, optimè cum literis ageretur, breuique tantus ingeniorum prouentus appareret, ut nunquam antiquitas fortius prouocata ſit. Si tu me Gregori,

ſi mutuo

si mutuo amabis, totum trades; non enim puto hominis deditissimi patrocinium ab eo Antistite repudiatum iri, qui nihil aliud dies noctesque agitet, quàm, vt literarum studiosos omnino aliquo insigni beneficio sibi demereat; quanquam ego ipse intra paucos menses omnino te, illumque inuisam, cum minime verear, quin in octo aut ad summum decem dies, commeatum à principibus meis impetrem; præsertim ad tam præclarum negocium, tamque necessarium. Vale.

Gregorius. Benedicto Theocreno S.

Serius tibi redditas esse literas nostras, non admodum moleste tuli. Fuit enim hæc tarditas causa, vt & amor in me tuus, & ingenij tui libertas, aliquanto quidem quamprius, apud me expressiora fierent & illustriora. Etsi enim non alium te esse quàm Saulius noster mire descripserat mihi erat persuasum, fecerunt tamen posteriores tuę literæ, vt quæ in te sunt ornamenta morum & doctrinę, perinde atque ea quę oculis cerni solent, mihi essent perspectissima. Gratanter igitur amicissimam increpationem tuã accepi, amaui libertatem, amorem recognoui, admiratus sum eloquentiam. Eo tamen magis gaudens, quòd in quo accusabar, culpa vacabam. Licet namque in amicitia excusatio omnis superuacua videatur, nequaquã tamen ingenui animi indicium esse duco, ibi culpã recognoscere, vbi non est. Dedi vero ad te literas, si non eodem die quo tuas

acceperam, certe altero aut tertio. Vt autem citius seriusq́ue redderentur, qui præstare poteram? Tu vel tarditatem vel negligentiã meam vt libet accusato, dum tamen ab omni ingratitudinis (vt nunc loquimur) nota me liberes. A qua tam animus meus abhorret, quàm etiam cognomen gentilitiũ. Quod vero scribis vereri te vt acrius me increpueris, quam tenera adhuc amicitiæ nostræ incunabula patiantur; longe mi Theocrene, quantum fert opinio mea, deciperis: vt enim incunabula hæc esse non negauerim, quippe nedum anniculæ amicitiæ, sic non contrario tenerã & imbecilla confitebor, quando vt aliquid de Poetis afferam, etiam in crepũdijs legimus elisos angues. Ego vero quo primum die tuas accepi literas, ita mẽ totum tibi tradidi, vt ante Saulio condonaram, nihil suspicans minus illius fieri quod tibi esset traditum. Quare iam adeo fixas radices amicitię nostræ non dubito, vt nec temporis diuturnitate, nec silentij incuria possint aliquando labefactari. Accedet vero aliquid, quod etiam eius fibras corroboret, si iam ex condicto ad hanc amœnissimam insulam, rusticatum an feriatum dicam? diuerteris. Quod nisi à principibus tuis, qua sunt humanitate, facillime cõmeatum (vt ipse ais) impetraturum esse considerem, posthabita omnino temeritatis macula, quæ fortasse mihi merito posset inuri, idipsum etiam ab eis per literas expetissem. Suppeditaret mihi, crede, amor in te meus, etiam Demosthenis fulmina, vt quicquid liberet; vel ab inuitissimis possem extorquere. Te igitur propediem expectamus, neq;

ego

ego tantũ, sed & Grassensis noster, vnicus hac tẽpestate, aut certe cum principibus tuis tantum, literarum patronus: Is, ex quo die tuas ad me literas legit, quæ aduentũ tuum vltro pollicebantur, non facile absentis desyderiũ ferre potest. Quare recte feceris, si nos hac expectatione, qua nihil (vt scis) molestius est amantibus, quàm ocyssime liberaueris. Vale.

Gregorius. Stephano Saulio S.

ETsi propter locorum distantiam nihil hactenus amorẽ nostrum imminutum esse, ex me ipse certissime intelligo, hoc certe incommodi longinquitas hæc in amicitiam inuexit, quod vterque nostrum rarius ab altero literas accipit. Nam quod abs te, ex quo Genua discessisti, nullæ mihi redditę fuerint, malo id quidem fidei tabellariorum, quàm vel obliuioni vel negligentiæ tuę ascribere, qui adeo diligenter & sanctæ amicitię iura omnia custodire solitus es, vt nullus in te sit obliuioni in eo genere, aut tarditati locus, præcipue cum ad te iam binas dederim. In eam igitur opinionem veni, vt suspicer, vel quas scripsisti ad nos non esse delatas, vel rursus nostras ad te minime peruenisse. Quorum vtrum minus vellem, non facile dixerim. Quod si forte grauior quæpiam honestiorque causa tibi rescribendi facultatem ademit, feram id quidem æquo animo, patiarque me interim incredibili illa voluptate, qua in legendis literis tuis affici soleo, ad tempus pri-

uari. Hęc vero nulla alia esse potest quàm studiorũ assiduitas, à qua omne tibi tempus surripi, tantopere lætor, vt non magis acceptis literis tuis sim gauisurus. Si vero satis & studijs tuis & desyderio meo diligẽtia tua fieri posset, nemo me beatior. Ardeo enim cupiditate incredibili, intelligendi abs te potissimum, an istic bonarum literarũ studia regerminent. Cui præcipuè disciplinæ te totum tradideris, an quod magis opinor circa orbem illum laudatissimum verseris assiduè. Si quos tibi viros hactenus conciliasti ingenio, doctrinaq; excellentes, & complura eiusmodi, quæ si simul essemus, inter nos colloqueremur. Ego vero in proximis Reipub. Casinarum Comitijs, vacationem à publicis muneribus impetraturum me esse confido, id enim petij & enixissimis precibus & compluribus ab honesto vtilique ductis argumentis. Quòd si extorquere potuero, ita me deinceps studijs bonarum literarum dedam, vt quod hactenus temporis aliud agẽti elabi potuit, & si non reuocare, certe diligentia, & sedulitate compensare possim. Jamque idoneum secessum ipsa etiam Lerina amæniorem salubrioremq; maxima cura Grassensis meus mihi præparat. Cui cum ob innumera alia beneficia in me, tum præcipuè hoc nomine tantum debeo, quantũ vix animus meus capere potest. Veruntamen, vt deinceps res se se habebunt, fies à me in dies certior. Longolium nostrum si iam tecum est, à me salucere iube, ad quem etiam literas dedissem, si mihi esset exploratum ipsum esse Patauij. Illud prætereà te nolo ignorare, quod apud nos per triduum

fuit

fuit Theocrenus noster cuius, & eruditione, et comitate ita delectatus sum, ut vix nūc absentis desyderiū ferre possim. Longus mihi de te cum illo sermo fuit, & de Lazaro Vercetino viro doctissimo, de quo tu iam antea ad me scripseras. Cui si me totum tradideris, tam mihi erit gratum, quàm à me scis doctorum virorum non modo desyderari, sed ambiri etiam amicitiam. Vale.

Stephano Saulio. Gregorius S.

CVm te propediem sperarem ad nos esse venturum, accepi literas tuas, datas kal. Iulij, tardius tñ redditas, quàm uterque nostrum desyderasset: accepi enim ad XVII. kal. Septembris. Causa fuit, quod is cui dederas, sarcinulas quasdam in quibus literæ erant repositæ, Genuæ abiens, secum deferre oblitus est. Detulit tamen græcorum librorum fascem, pro quibus ad nos transmittēdis, amorem an diligētiam magis in te prędicem, nō satis scio, utrumque certe summopere admiror: qua de re, si iam ad amicitiam nostram, si ad tua erga me merita cumulus aliquis addi posset, hoc officio omnia essent cumulatissima. Quid enim gratius, quid optatius ei accidere potest, qui in studiis est assiduus, quàm ut librorum illi adsit copia? quod magna ex parte, amore & diligentia tua sum consecutus. Illud tamen vehementer admiratus sum, quod pretium non indicaueris, præsentem enim pecuniam tibi sol ui imperassem. Id vero ut quamprimum facias te etiam

atque etiam rogo. Ex eisdem præterea literis intellexi q̃ suspenso animo & solicito scire cuperes, quid de Longolio nostro actum esset, scripsi id ad te longiore epistola quam non dubito, quin acceperis. Quòd vero consilium exquiris meum, et si nemo melius quàm tu tibi dare consilium potest, dicam tamen, quod sentio. Vix adduci possum vt credam, te in patria id assecuturum quod in animum induxisti, vt assequerere, scriberem quare ita sentiam, nisi te quoque idem sentire confiderem. Enimuero si consiliũ esset, ad celebre aliquod Gymnasium te conferre, cuiusmodi sunt in Italia plura, nec id plane satis probarem: qui enim publicas scholas habent, genus illud literarum quod tu tantopere cupis, nec profiteri volunt, si possint, nec fortasse etiam possunt si velint. Quod si in ipsis vtrunq; adesset, adhuc tamen hanc solitudinem, anxiis illorũ magis quàm vtilibus, ex hedris prætulissem. viuendũ illic ex multorum sententia, habenda ratio & nobilitatis & dignitatis, quin temporis interdum non leuis iactura facienda est, ne aut morosus, aut intempestiue seuerus indicere. Si igitur iam virum tecum habes, qualem habiturum con fidebas, quid erit cur in hac amœna solitudine cõstitutus, tumultuosos Gymnasiorum cętus desyderes? Totus hic tuus eris, nisi forte cũ ipsemet sponte volueris noster esse. Nihil ambitioni, nihil gratiæ dandum erit. Denique plura in hoc scribenda occurrunt, quàm vt epistola comprehendi possint, & coram magis quàm per literas declaranda. Quare si sapis mi Stephane (vt certe sapis) ad

nos

mos te confer cum locupletissima illa tua librorum supellectili, iam enim (quod ad studia attinet) pars anni lõge commodissima instat. In qua si me audieris, non vni ut modo disciplinæ instituemus scholas, sed orbem illum laudatissimum, maximo animo, aggrediemur. Postremo, quod me hortaris, vt boni ratiocinatoris more, summam faciam accepti expensique, feci, & quidem diligenter, rationibusque subductis, & si aliàs omnia tibi debeo, nihil me tamen eo nomine debere comperi. Dedi vnas ad te, Melchiori Lanterio, Grassensi binas. Quartæ istę sunt: à te verò ternas tantum accepi: Nam quas tu ad me dedisti τῇ πατρίᾳ διαλέκτῳ rursusque quas ego nautis tuis dedi, omnino eximi volo e numero literarum nostrarum: Videris igitur: & si quod ad elegantiam attinet, χάλκεα χρυσείων, an quod ad cætera pares fecerimus rationes. Vale.

Hieronymo Palmario. Gregorius S.

CVm vna essemus ego & Grassensis Episcopus, redditę mihi sunt abs te literæ, grauissimæ illę quidem, & elegantes, sed ea potissimum de causa supra quàm dici potest gratæ, quod inexpectatum mihi lucrum attulerunt, amicitiæ tuę conciliationem. Quam tanti facio, quanti sanctissimi, doctissimique viri necessitudo fieri debet. Si enim repente inuento thesauro, fama est homines tantopere lætari, eò absque controuersia magis inuento amico lætari debemus, quo multo rarior prætiosiorque est amicus verus,

rus; quàm rarissima illa prætiosi thesauri inuentio. Veruntamen in hac amicitia cõcilianda, nescio quid præ te tulisti senilis prudentiæ, præoccupasti enim partes quæ honestiores erãt, difficiliores vero nobis reliquisti. Si enim auctiore cumulo acceptum beneficium reddi debet, me quamlibet deinceps enitar, longe tamen intra officij debitum relictum iri non dubito. Hoc tamen, in his angustiis, vtor solatio, quod non referendo tantum, sed habendo etiam gratiam, pares rationes in amicitia, grauissimorum autorum sententia merito fieri posse, dicuntur. Sentio vero mi Hieronyme, sentio quã graui onere præmar, quòd tu prior ad me literas dederis, ea præcipue morum & ætatis grauitate, vt vix futurum fuerit vt auderem, nisi prouocatus, me in amicitiam tuam insinuare. Misisti præterea multiplex elegantissimumq; munus, quod mihi iccirco gratius fuit, quòd in hanc solitudinem, vt rectissime suspicaris, rarissime talia perferuntur. Idemque vt deinceps facias sæpius, etiam atque etiam rogo. Non enim vereor vt tibi molestus sim, si id à te repetam, quod sponte debere voluisti. Quod ad cætera attinet, auderem dicere te satietate quadam & langore stomachi, post Hermolaos, Hieronymosque donatos, maximi quidem illos nominis, sed doctrinæ longe maioris viros, amicitiam nostram expetisse; nisi mihi persuasum esset, te id ætatis virium, non doctrinam quæ in me nulla est, sed religionis opinionem quandam secutum fuisse, quam tamen ita profiteor, vt magis hactenus à longe prospicere, quàm consequi posse videri

videri possim. Quale vero id sit quod spōte appetisti, tuū erit iudicium. Ego quæ meæ partes sunt, deinceps enitar, & nisi fallor præstabo, ut quoniam in proferendis amicitiæ fructibus, longe te ipso inferior sum, in amore tamen nihil tibi concedam. Ac ne in fructu quidem: si quidē, quod & perurbane dicit Cicero, finis amicitię nobis proposita est ipsa amicitia. Hæc ipsa tamen, nescio an amicitia magis quàm pietas, recte dici debeat: fecerunt enim & ætas & uno omnium ore laudatissima virtus tua, ut te mihi in parentis locum, cōfestim, acceptis literis tuis, asciuerim. Quare ea tibi de me pollicearis velim, quæ ab optime institutis filiis, parentes expectare debent. Sciasque nihil, etiam apud te tibi esse tam promptum, aut tam paratum, quàm in omnibus quæ ad te pertinent officium voluntatemque meam: Vale & viros doctissimos Benedictum Theocrenum, & Hieronymum Monelianū nomine meo saluere iube. Et quoniam aliena magis q̄ tua ad me mittere voluisti, mitto & ego ad te Phaleutiū Dionisii Monachi, qui nuper mihi discipulus, nunc etiam scriptorum meorum Aristarchus effectus est.

Benedicto Theocreno. Gregorius S.

N*On potui expressius, in his quæ profectionem meam ad vos attinent, animum meum declarare, quàm ut istuc unum ex collegio nostro mitterem, & eum præcipue, cuius fidem & prudētiam iam diu cognitam habeo:*

quique omnium cõsiliorum meorum, non modo particeps, ſed etiam arbiter, & moderator fuit. Ex eo mi Theocrene intelliges, quid optem & quid ſtatuerim. Te vehemẽtiſſime pro amicitia noſtra, rogo, vt totus in hoc negocium incumbas, quod ſi ex ſententia confectum erit, omni ope conabor, vt te nunquam ſuſcepti huius laboris pœniteat. Et ſi enim iure meo quodam, poteram tecum ex formula agere, quod vltro mihi tanta pollicitus fueris, quanta nec optare quidem auſus eſſem; tantum tamen abeſt, vt aliquid à te exigere velim, vt etiam commodiſſime mecum agi putem, ſi rogatus in hoc negocio, operam tuam impendere non grauaberis. Cæterum diu hæſitaui, an ad principes noſtros literas darẽ, & vicit tandem pudor officium, quod veritus ſum ſępius moleſtus eſſe principibus in maximis rebus occupatiſſimis. Tu certe ſi quid tibi, ſubruſtico hoc pudore peccaſſe videbor, culpam omnem eloquentia tua diluere poteris. Vale.

Auguſtino Grimaldo Epiſcopo Graſſen. Gregorius S.

IAm condixeram, vt hodie præſens medicamentum ſumerem, pro ea qua detineor infirmitate, cum mihi retulit Benedictus gratum me tibi facturum, ſi Canoas proficiſcerer. Dolui ſane curationem non poſſe in alium diem differri: nec minime aduerſa valetudo torquebat, quam iuſſis tuis nõ obtemperare; Viſum eſt igitur vt has ad te darem

darē quo fierem certior, quanti in præsens aduētum nostrū ad te faceres. Si.n. valde id cupis faciet pietas in te mea, vt neque ægritudo ipsa mihi molesta sit, eatenus saltem quoad tecum fuero. At vero si id minus putaueris necessarium, die Veneris tecum ero, & si te ab hospitibus liberum inuenero, vacuunque aliquantisper ab his molestiis à quibus aliquando omnino liberari desydero, eatenus manebo apud te, donec Lerinam simul proficiscamur, ad diui Honorati natalitia celebranda. Vale.

Stephano Saulio. Gregorius S.

SEmper quidem mihi gratissimæ fuerunt literę tuæ, doctissimi scilicet hominis, & mei amantissimi. Veruntamen, quas postremo sub discessum tuum dederas, dicere nō possum, quàm iucundę, quàm etiam dulces mihi visę fuerint. Et si perspectus mihi erat amor in me tuus, exprimebat tamen elegātissima illa Epistola affectus quosdam suauissimi amoris, vt in ea legenda, vim lachrymarum profuderim. Testis est qui simul aderat Dionisius noster, me non ὑπερβολικῶς, sed ἀληθῶς dicere singultibus impeditus fui, quominus clara voce quæ scribebas possem enunciare, Ne tu homo es penè dixerim intemperata humaitate, qui cum ego omnia tibi debeam, ita mihi gratias agis, quasi iccirco mihi debeas, quòd ego tibi tantum debeo? Quid, quòd & beneuolentiæ & amicitiæ gratissima quidem nomina, leuiora tibi videntur, quàm vt amori in me tuo possint satisface-

E 2 tisface-

tisfacere, Sanctissimo illo pietatis veteris, quod tamen mihi rursus non satisfacit. Etenim, vt ex me ipse facio coniecturam, eiusmodi inter nos vinculo conectimur, vt facilius à nobis solis intelligi q̃ uerbi alicuius notione exprimi possit. Quapropter minus mirandum est, si non magnopere id tentem declarare, quod verbis declarari non posse certissime scio. Tantum habe, vt eum tibi & ingenio & doctrina omnino concesserim, quod ad cætera attinet, Cortesium alterum esse Saulium, mihi esse persuasissimum. Quare pergamus hoc quicquid est amicitiæ, magis non descriptum quàm non intellectum, mutuis & officiis & literis excolere. Quo quidem in genere, qualem me præstare oportet, magnifice ostendisti. De libris enim in literis tuis mirum silentium, quare coniecturam facio, te id quod eo nomine tibi debebã, expensum donationibus tulisse. Quoniã igitur cumulata mensura iubemur reddere, video supellectili etiam oppignerata, non accessione modo cumuli, sed nec pari mensura tibi à me posse persolui. Veruntamen bene habet, quod eo pacto iubet Hesiodus, si tamen reddi possit. Quare, quoniam nullo pacto referre, certe habere gratias potero. Non enim videor mihi cum Cicerone posse dicere, me eum esse, qui confidam nullam esse gratiam quam remunerando cumulandoque illustrare non possim. Erunt igitur libri illi cum ob dignitatem suam, tum ob studium meum, incredibilis tui amoris apud me testes sempiterni. Cæterũ ex literis Longolij Lugduni datis ad Grassensem nostrum, coniectura assequor illum iam apud te esse. O suaues congressus

gressus. O suauiora colloquia. O suauissimam necessitudinem. O qui me gelidis in vallibus illis sistat. Iam incipit mihi sordescere Lerina mea. Enimuero quoniam vix fieri posse intelligo, vt gratissima cõsuetudine vestra fruar; illud mihi erit gratissimum, si intellexero de me inter vos quàm sæpissimis sermonem haberi, vt mihi inde nunquã aures non tinniant. Postremo quod fere oblitus eram scribere, vide mi Sauli, quàm non modo te ipsum, sed & tuos omnes mihi esse deuinctos putem. Vtor quotidie humanissimorum fratrum tuorum opera, in transmittendis Roma Genuam & inde Lerinam libris græcis, quos frater meus emptos Romæ ipsis fratribus tuis dat ad me. Qua in re, & si nihil adhuc offensum est, gratissimum tamen mihi feceris, si vtrique fratri dederis literas, coniunctionis & amicitiæ nostræ testes, Vt quod adhuc factum est humaniter, promptius deinceps fiat & alacrius accessione commendationis tuæ, creberrimas à te literas expecto. Vale.

Grassensi Episcopo. Gregorius S.

QVamuis aduentus Sadoletti ad nos gratissimus mihi fuerit, longe profecto gratior futurus erat, si tu hic affuisses, quæ enim ad eiusmodi hospites recipiendos spectant, omnino diligentius curata essent, data tamen est à tuis opera, vt quàm fieri posset, comodissime exciperetur. Euenit vero præter spem, vt tumultuarie sumpto prandio, cum paulo ante meridiẽ applicuisset, hora tertia hinc discesserit

scesserit, Antipolim profecturus. Ego autem cum putarem satis anguste pro ea multitudine, hospitium illic paratum esse, statui ea die profectione supersedere, mane deinceps hominem consecuturus. Eiusmodi autem tempestates secutæ sunt, quæ me omnem profectionis cogitationem coegerũt abijcere. Nihil enim (ut scis) adeo imbecillitati meę contrarium est, ut vehemens auster, qui ea die qua profecturus eram, fuit vehementissimus. Enimuero cum semper hæc corporis imbecillitas mihi molesta fuerit, nunc demum visa est etiam erumnosa, quod propter ipsam factũ sit, ut longe mihi gratissimo spectaculo caruerim: trium scilicet virorum congressu, optimorum simul & doctissimorum, addo etiã (quod caput est) amantissimorum mei. Summopere vero tibi gratulor, quod tales apud te hospites habiturus sis, quorum memoria arx ipsa Monoeci longe mihi imposterum futura sit gratior. Persuasum habeo Castellanum diutius apud te fore, & si enim de remansione sua ambigue mecum loqui mihi visus est, quæ tamen est hominis humanitas, scio ipsum, cognita de se expectatione tua, nec precibus tuis locum esse relicturum. Vale.

Federico Fregosio Episcopo Salernitano. Gregorius S.

EAdem sæpius ad te scribere non grauabor. Quando enim nullæ abs te nobis redduntur, facile mihi persuadeo, nostras quoque minime ad te perferri. Nequaquam enim

enim verisimile sit, post eas quas Parisiis scripsisti, etiam si nihil literarum à me acceperis, nihil à te datum esse. Lerinam veni pridie Id. Julij, eo potissimum consilio, vt te quamprimum conuenirem, quem Massiliæ esse intellexeram, fruererque saltem diebus aliquot iucundissimo illo atque suauissimo congressu tuo. Deiectus demum ea spe, quod te Lugduni etiamtum moram trahere, ciues quidam Genuenses tibi coniunctissimi, mihi renunciarunt, statui tantisper apud Grassensem commorari, quoad casu aliquo tu ad hanc Prouinciam diuerteres, quod breui fore honestis grauibusque de causis mihi persuadebam. Dedique interim diligentissime operam, vt sæpius nostræ ad te perferrentur. Sperans hac saltem ratione, facile quippiam literarum à te elici posse. Quod cum secus ac sperarem ceciderit, & si nihil erat in quo te accusare nec vellem si possem, nec possem si vellem, subibat tamen interdũ (fateor) animum meum cogitatio, me tibi penitus excidisse; Inter has meas solicitudines repente superuenit Iacobus Sadoletus, qui euocatus à Pont. Max. Romam pergebat. Is vero statim, vt est tui amantissimus, Nunquidnam, inquit, à Salernitano? nihil inquam, & si sæpius ad ipsum literas dedi. Minime, inquit, mirum est. Equidẽ ex quo ad hanc prouinciam applicui, cum crebris illum epistolis excitarim, nec literam quidem ad hanc diem ab ipso exprimere potui. Tunc vero omnis ex animo meo dubitatio abscessit. Et si enim nihil te in amicitia aut officio peccare posse, mihi antea erat persuasum, tunc demũ tamen statui, te nunquam

quam commissurum fuisse, ut tantus vir, cum prior ad te ipse scripsisset, frustra à te literas desyderaret. Omnemque in iniquitate temporum & quorundam hominum malitia culpam reieci. Veruntamen, ne & ego diutius literis tuis carerem, quo nihil mihi molestius accidere potest, & ut Sadoletum quoq; easdem à te expectare fieres certior, statim ad te hanc scripsi epistolam: dedique operam diligentissime, ut ad Andream Auriam regię classis præfectum illico perferretur. Persuasum habens, neminem esse qui certiores ad te nuncios dirigeret. Satis mihi erit mi Federice, si inter maximos difficillimosque negociorum fluctus, quibus te continenter agitari non dubito, tantillum saltem tẽporis amori erga te meo impartias, ut me facias certiorẽ, an spes aliqua superfit, fore, ut te citò videre possim. Nulla est, mihi crede itineris difficultas, aut laboris molestia, quæ me à te conueniendo possit absterrere. Vale.

Lamberto Episcopo Venusino. Gregorius. S.

ANtonij nostri ingenium & diligentiam nequeo summopere non probare, qui, & si, ut audio, humanioribus literis nunciũ remisit: & in interdictis totus & actionibus versatur, iucundam tamen adhuc memoriam retinet pristinorum studiorum, nec æquo animo pati potest bonarum literarum candorem, quem tanto sibi labore, & studio comparauit, barbarorum sordibus maculari. Declarat

rat nimirum istud erudite & pereleganter ad te scriptæ literæ, & inuestigandis Bibliopolarum officinis mirifica diligentia. Cæterum, quod requiris quosnã libros iudicio meo magis probem, ex his quorum nomina ad te dedit, facis tu quidem humaniter & amice, vt quorum (vt ego interpretor) vsum mihi tecum communem fore desyderas, in his etiam coemendis, iudicium meum velis interponi. Sed vt omnino temerarium opinor de his quæ nunquam viderim imprudenter iudicare, sic Chrysostomi commentarios in Genesim, modo accesserit interpretis fides & diligẽtia, omnino tibi habendos puto. Sunt enim apud me iidem grę ce scripti, quibus nihil fieri posse opinor in eo scriptorũ genere absolutius. Enimuero, quid opus est singula persequi cum Plinij sententia omnes tibi probati esse possint? Nullus adeo malus liber est inquit, ex quo non quippiam vtilitatis erui possit. Non igitur timẽda est hęc quãtulæ pecuniolæ iactura, præsertim si cum eiusmodi re commutetur, quę facile omnibus pecuniis longo interuallo pratiosior iudicari debeat. Vale.

Augustinus Episcopus Grassensis Iacobo Sadoleto S.

GRauissimo mihi fortunæ vulnere afflicto, redditæ sunt literæ tuæ plenissimæ & officij & humanitatis. Cum enim me abs te summopere amari mihi antea fuerit persuasissimum, hæc tamen potißimum Epistola expressius

quodammodo & illustrius incredibilem tuam erga me beneuolentiam, tãquàm ea quæ oculis cerni solent, mihi perspectam fecit. Quapropter, multis honestisque de causis, non modo grauissimi casus leuationem aliquam, sed solatium etiam non mediocre nobis attulit. Cum enim hoc meo tempore te ita affectum fuisse cognoscam, vt penè ipse consolatore indigueris, eiusmodi tamen & sententijs & rationibus vsus es, quæ cum per se ad leuandum dolorem grauissima essent, fiebant tamen accessione autoritatis, atque eloquentiæ tuæ longe grauiores. Ego vero, quemadmodũ nunquam me fratremúe meum, præcipua quadam conditione inter cæteros homines natos esse existimaui, vt non subitis maximisque fortunæ ictibus subiaceremus; sic fateor, nunquam me eam animi celsitudinem prætulisse, vt omnes humanos casus animi mei magnitudine inferiores esse crediderim. Enimuero, quis adeo præmeditatus, aut præmunitus esse potuisset, quem si non mors acerbissima vnici fratris, genus saltẽ ipsum immanitatis & inaudita crudelitas non commoueret? Nullam opinor aut prudentiã, aut doctrinam tantum virium habere potuisse, vt acerbissimum hunc dolorem moderate fuerit toleratura. Sed ne atrocitatem sceleris commemorando acerbum illud vulnus recrudescere faciã, ad me ipsum, measq; proprias calamitates me conuertam. Erit enim per quàm salubre medicamentum, incredibilis doloris erumnas meas atq; calamitates tecum communicare. Ego quidem cum iam inde ab adolescentia eruditi ocij & literarum fuerim cupidissimus,

aßidue

aßiduę tamen grauibus curis, eisdemque necessariis simul & molestissimis, velut quodam reflante vēto, à tranquillitate portus quam à longe intuebar, in maximos negociorum fluctus memini me esse delatum. Cumque diutius difficillimam, vt ita dicam, nauigationē vsus, nunc demū immensum illud pelagus superasse me putarem, cœperam iam ad diu cupitum vitæ genus actiones meas accommodare, potissimūq; aduentus tui ad hanc prouinciam expectatione recreabar, quod in eo me cernerem partem longe maximam felicitatis collocare posse, si tecum mihi viuere liceret. Postquam vero mihi renunciatum est, te istuc aduentasse, tantam animo cœpi voluptatem, vt me putarē quod diu optaueram, cumulatissime consecutum. Et vt nihil mihi deesset ad id quod institueram, diligentissime operam dedi, vt apud me haberem Gregorium Monachū ciuem tuum, cuius cum mores, & pene dixerim, pietas erga me mihi cognitissima sint, animo meo longe carißimus est atque gratißimus. Ex ea vitæ tranquillitate, adeo moribus & institutis meis accommodata, repente non in luctū modo laboremque detrusus sum, sed ad tam afflictam perditamq; fortunam deuolutus, vt non amicis tantum, & his omnibus quæ summo mihi studio comparaueram, sed meipso etiam mihi penitus sit carendum. Quare, tantum abest vt dies ipsa luctum meum leuare poßit, vt summopere verendum sit, ne etiā longinquitate tēporis augeatur. Cum enim cæteri dolores vetustate mitigari consueuerint, hic non potest non & sensu præsentis miseriæ &

recordatione præteritę vitæ quotidie augeri. Iam solatia illa studiorum quæ ipse mihi adhibiturus fueram, irruentibus vndique molestiarum fluctibus sic obruuntur, vt nec vestigium fere superesse possit pristinæ consuetudinis. Vnica mihi inter tot calamitates iucunditas superest, Gregorij mei consuetudo, & quotidianum vt ita dicam contubernium, in quo interdum aliquantisper depositis curis & doloribus, acquiesco. Apud quem, tantum valuit sanctum & venerabile amicitiæ nomen, vt spreta studiorum gratissima quiete, spretis tot locorum amœnitatibus, quibus ordo ille hominum potissime abundat, non moleste tulerit me cum in has locorum angustias detrudi & ablegari. Cuius cum tantus amor erga me sit, interdum tamen vereri cogor, ne tedio atque sacietate præsentis vitæ & prioris desyderio, inter tot tamque molestas solicitudines, solum me repente destituat. Quod si forte contigerit, erit tunc mihi literarum tuarum solatium, quod nunc quidem maximum est atque optatissimum, tunc etiam vnicum mihiq; pręcipue necessarium. Vale.

Hieronymo Adurno. Gregorius S.

QVod nunquam fore putaui, vt illis gratias deberem, qui me librorum meorum suppellectili spoliarant, id mihi nuper beneficio atque humanitate tua contigisse gaudeo. Ea nanque iniuria potissimum causa extitit, vt gratia atque fauore tuo indigerem, quæ mihi ita humaniter, atque

atque abunde pollicitus es, ut tamen amplissimas pollicitationes, opera atque officio superaris. Jamque animo meo gratius est atq; iucundius quod te rogarim, quàm id quod postulaueram impetrasse. Accidit enim mihi, licet aliud agenti, eius tamen rei cupidissimo, ut in amicitiam tuã clanculum insinuarer; qua nihil mihi gratius non modo aliquãdo contigit, sed vix etiam in futurum contingere posse non dubito. Libros præterea diligentia atque amore tuo conseruatos ad unum omnes recuperaui. Cæterum & si officio ipso admoneor, ut à te suscepti pro re mea laboris assidue memor esse debeã, præcipue tamen cum ad hos ipsos libros accessi, nihil aliud nobis persuadere velle videntur, quàm ut cuius opera factum est, ut cum ipsis assiduus esse possim, eius saltem iucundam suauemque memoriam assidue teneam, quando nequeam tantis tuis in me beneficiis, aut studio aut opera respondere. Ego vero facile hoc me facturum recipio, quod ut opinor, egregie sum præstiturus. Tantum enim abest ut moleste feram in hac nostra ratione, me tibi plurimum debere, ut etiamsi quid ad cumulũ accedere potest, magis magisq; in posterum tibi debendi sim cupidissimus. Quod verò ad cætera attinet, nequaquam expectandum est, ut tibi quippiam de me pollicear, cui deinceps liberum fore confiteor cuicunque volueris de me polliceri. Vale.

Hieronymo

Hieronymo Adurno. Gregorius S.

NIhil mihi molestius accidere poterat, quàm ut nostrę ad te literæ non perferrentur. Quod siue iniquitate temporum euenerit, siue negligentia eorum quibus commendatæ fuerant, non satis scio. Certe cum idipsum mihi Saulius noster renunciasset, qui postquam eas fidelißime accepit, quas ad se eodem die dederam, compluribus diebus se tecum fuisse dicit, nihil mihi uisum est eidem officio præuertendum. Quæres forte, quidnam grauioris rei literæ illæ habuerint, ut ipsas periisse tantopere doleam. Illud utique, quod in maximorum uirorum uitam moresque intuens, maximam semper uim in optima quaque natura habuisse cognosco. Vereor enim ne parum memor acceptorum beneficiorum iudicari possim: cum hoc ipso nihil facilius efficere possit, ut male collocata esse uideantur. Ea uero quę in me cõtulisti, talia tãtiq; ponderis extitere, ut meipsum mihi hoc officio abs te restitutum esse & confitear & præ me feram, cum illud mihi restitueris, sine quo uita omnino mihi acerba futura uidebatur. Quid.n. libris gratius esse potest, his qui in libris aßidue uersari cõsueuere? Quare, cum nequaquam par gratia à me possit tanto beneficio referri, certe operam dabo, ne eius memoriam ullam unquã deleat obliuio. Et si qui deinceps fructus futuri sunt studiorum meorum, quod à te omnes proficiscentur, merito etiam tibi dicatos consecratosque suspendemus. Vale.

Hiero-

Hieronymo Adurno. Gregorius S.

ILlud demum summæ innocentiæ testimonium mihi esse videtur, cum diligenti hominum peruestigatione cuiuspiam moribus vniuersoque vitæ cursu seuere exanimato, nihil inuentum fuerit, non modo quod puniri debeat, sed nec quod iure reprehendi posse videatur. Et si quispiam eiusmodi inuentus fuerit, hunc non verebor illis præferre, qui tranquillam & opinione omnium innocentem vitam ducentes, nunquam hominũ iudiciis aut quæstionibus excussi decesserunt. Quare si mihi Scipionis illius qui à Se. Rom. vir optimus iudicatus est, Censoriique Catonis qui quater & quadragies causam dixit, toties absolutus, facienda sit contentio, nõ verebor longo interuallo Catonem præponere. Quod & de quibusdam Aristophonte & Cephalo scripsit Æschines, quorum prior γραφὰς ἑβδομήκοντα ϗ πέντε πέφευγεν *alter autem* οὐδεμίαν πώποτε γραφὴν πέφευγε. *Infinitæ sunt nempe non in pectoribus modo, sed in hominũ etiam actionibus latebræ. Innumerabiles sinus, dissimulando multa, plura etiam simulando, complures innocentiæ bonitatisq; nomen nancisci posse videntur. Vt non alia de causa fabricatorem hominis Momus reprehendisse videatur, q̃ quod non pectora hominum fenestrata fecisset, vt non actiones modo, sed cogitatus etiam liceret intueri. Cuius vero vita pulsatur quæstionibus, iudiciis agitatur, vexatur testimoniis, in eo nihil latebrosum, nihil occultum residere patitur,*

tur, inimicorum diligentia, importunitas accusatorum, in lucem prodeant vniuersa necesse est. Adde etiam, quòd cum calumniarum obtrectationumque plena sit vita, ille ipse innocens, si in suspicionem venerit, non verius absolui potest, quàm si cum inimici quid in eo reprehendant non potuerint ostendere, nec iuratus etiam iudex inueniat quid condemnet. Recte igitur maiores nostrum, facile patiebantur plurimos accusatores esse, quod innocens si postulatus sit, ex ea ipsa accusatione gloriam, honoremq; consequi potest, reus nisi accusatus, non potest condemnari. Vtilius vero esse iudicarunt innocentes absolui, quàm nocētes causam non dicere. Idipsum vsu accidisse opinor Iuliano Grimaldo qui duabus rebus, quæ plurimum in Rep. valere cō sueuerunt, gratia scilicet, & clarorum virorum ingeniis oppugnatus, vim omnem accusatorum, iudiciorumque tela, à seipso sociisque innocentia tantum & integritate tectus, magnifice repulit atque deiecit. Quare, nec locupletius quidem testimonium integritatis potuerat optare, quā illum ipsum exitum iudicij, tam præclarum atque magnificum. Vt iam non mirum esse videatur, quod absolutus fuerit, sed quid in mentem venerit inimicis, tanta innocentia virum accusare. Admiranda tamen omnino mihi videtur huius viri mens atque consilium: cui cum olim non suffecerit optimorum virorum sententia illa, quæ, conscientiā mille testium instar habere dicit, nunc etiam publico iudicio absolutus non acquiescat, vt facile coniectura assequi possimus, nō potuisse eius hominis mentem iniquum aliquid concipe-

concipere, qui se in suspicionē venisse perpetrati delicti, etiam absolutus, tam inique patiatur. Cum igitur acta omnia eius iudicij examinarim, non secus de ipso iudicare potui, quā quod inimici eius, quod iuratus iudex, quod vir ille deo dicatus humani diuiniq́ue iuris cōsultissimus, iudicarit, Julianum scilicet tam longe abesse à culpa; quàm illi ipsi accusatores à modestia absuerunt. Hortarerq́ue te vt eadē de ipso sentires, quę tot testes iurati senserunt, nisi mihi esset persuasum te non id à me quæsisse, quod secus sentires, sed quòd tecum quàmplurimos illius innocentiæ testis habere velis. Vale.

Benedicto Theocreno. Gregorius S.

NJhil mihi sanè magis, præter spem accidere potuit quàm vehemens isthæc tua expostulatio. Quæ quidem, vt est magna vis eloquentiæ, me etiā ipsum primo aliquantisper commouit. Veruntamen, cum me collegissem, compararemq́; factū meum cū expostulatione tua, nihil omnino fuit, quod partem aliquam officij, illo tuo tempore, à me derelictam fuisse, mihi persuadere possem. Nec quidem tantum mihi arrogo, vt affirmare ausim, quicquid amicitiæ nostræ debebatur, à me præstitum esse. Illud enim infinitum quoddam est, & quod à nemine, vt opinor, præstari posse videatur. Quicquid tamen à mediocri viro expectari potest, abunde tunc à me præstitum tibi fuisse, vehementer contenderim. Nec sanè ęquum esse arbitror,

te, ex magnitudine animi tui, aliorum coniecturam facere, quem natura excelsum quendam & superiorem omnibus humanis casibus effinxit. Me vero vel frigidum, vel etiam si magis ita libeat, in communibus officijs ineptum appelles licet, dum planè nihil prudentem volentemq; in amicitia peccasse cõfiteare. Sed quoniam ad disceptatorem Federicũ me vocas, à quo nec mihi, nec tibi est prouocatio, nihil est quod mihi difficile fore suspicer in hac causa, quãdo & arbiter, non solũ propitius, mihi contigit, sed qui patroni etiam personam suscipere non sit veritus. Post cuius quidem patrocinium, nefas omnino mihi esse putarem, verbum aliquod pro mea causa facere, nisi ad id aduersarius me coegisset. Et nonnihil etiam vererer, ne tua hac expostulatione, in quotidianis congressibus, quæ tibi vis persuadendi est, etiam ita erga me animato iudici, quippiam persuaderes. Cum sit illud eloquentiæ τὸν κρείττον ὅτις ὅτι καὶ τ ἥττονα. Ego mi Theocrene, quantũ memoria repetere possum iniquissimi illius temporis discrimina & calamitates, neminem fuisse opinor tã sui compotem, qui, vltra id quod ob oculos esset, potuerit prospicere: quod si aliunde non satis nosti, ex te ipse coniecturam facias licet. Ego certe cum ad primam statim hostium irruptionem cõplures deinceps impetum, in me fecissent, qui se pro comperto habere dicebant, auream argenteamq; suppellectilem, maximum prę terea pratiosæ vestis & gemmarum numerum à Federico ad nos fuisse translata, amicorũ consiliis acquiescens statui, mihi tantisper tempori cedendum esse, donec atrox illa

tempestas

tempestas acquieuisset. Nec toto illo triduo quisque omnino mortaliũ fuit, non dicam qui à te mihi tulerit nunciũ, sed nec qui vbi gentium essem, posset cognoscere. Cum vero ex illis, vt ita dicã, latebris prodijssem, iamque pro aduersæ valetudinis curatione dilutum nescio quid bibissem, certior factus te Genuæ esse, quem cum Federico nostro profectum credideram, aduentumque meum ad te desyderare, oblitus omnino & valetudinis & pharmaci, confestim ad te aduolaui. Hic vero libenter taceo, in quibus viris quantaque opulentia, non illorum quidem, sed temporis iniquitate, nihil non dicam auxilij, sed nec consilij quidem, te inuenisse mihi narraueris: ne tùm demum de me ipse loquar, prudentiam tuam videar desyderare, qui id ab hospite, & vt se res tunc omnium habebant, indigo rerum omniũ, sperare potueris, quod tot ciues tui, qui in suis summis versabantur, præstare non potuissent. Amicorum inquies opera vtendum fuit. Id quidem certe dicere possem, quod meminisse te arbitror: cum plures me tunc appellasse, sed illud planè tibi persuasum esse certo scio, me in tantillo temporis quo Genuæ, hospes fueram, neque certiores, neque fideliores amicos parare potuisse, quàm tu in patria tot annorum spacio parauisses. Quod vero ad Sfortiam Barbarosque attinet, scis me difficillima diei hora illô tunc profectum, quo non ordinis, nõ valetudinis quidẽ, sed amoris tantum nostri ratio postulabat. Inter gentem efferatissimam, cuius se non regem, sed subiectum esse ipsemet Sfortia, non est veritus confiteri. Addiditque insu-

per, nihil te sperare de conditionibus quas firmaris posse immutari. Acerbeque me audiente Gilinũ increpuit, quòd vas pro te factus, ad illos proficisci nõ extimuisset, à quibus suspicari posset magnum aliquod malũ sibi imminere. Summa postremo sermonum hæc fuit: Cupere se quidem tibi Gilinoque strenuam operam nauare, sed nihil earum rerum fore in potestate sua. Hic vero dicerem optandũ mihi fuisse vim tuam persuadendi, nisi viderem, te postea diebus compluribus, additis ad eloquentiam sordibus & squallore, vultuque illo tuo, qui tacens etiam, maximi oratoris instar habere consueuit, nihil de summa, quam pactus fueras, detrahere potuisse. Nihil illos flexisse ad misericordiam, quos, qui ego non flexerim, tam acerbe mihi iratus fuisti, vt etiam summo iure mecum experiri non dubitaris. Illud postremo quod minimum quidem est, in tam constituta amicitiã, quoniam me ad calculos reuocas, præterire non possum. Vt ex Feritore, vbi diutius sub ardentissimo sole multæ à me difficultates deuoratæ sunt, tandem correptus vehementissimis doloribus, vix domum me recipere potuerim, & vt sequenti nocte inter manus ministrorum assiduaque fomenta, iacuerim semiuiuus. Id vero ea de causa accidit, quòd sumpto medicamento, cõsuetam diligentiam non adhibuissem. Quare mihi necesse fuit, postridie eius diei quo hæc contigerant, violentius pharmacum sumere, cuius vi affecto corpore cõplures dies memini me iacere: misiq; illico qui nomine meo de his omnibus te faceret certiorem. Hæc sunt mi Theocrene τὰ

ὧν ἔδειμε ἀπολογήσασθαι quibus si acquieueris, pergratum mihi erit, si minus rursus ad Federicum. Philippo Saulio non modo nomine tuo salutem dixi, sed ad ipsum quoque detuli querelas tuas, qui, cum festinatissimo suffragio secundũ me iudicasset, magis mihi visus est operam dare, vt te nihil in amicitia peccasse, mihi persuaderet, quàm vt me quippiam peccasse suspicaretur. Cæterum ita tibi persuadeas velim, siue irato animo ad me scripseris, siue vt ipse prætefers, literarum mearum eliciendarum gratia, me cũ à Federico discesserim, neminem habere, quem æquè ac te diligam & obseruem, mihi iam diu persuasum esse te mirifice nobis in amore respondere. Quoniam vero ea tempora inciderunt, vt mutuo amore nostro, coram frui non possimus, danda est saltem opera vt & literis & officiis nos inuicem creberrimis excitemus. Pergratũ mihi erit si Budæũ nomine meo salutaueris, nosque feceris certiores, quot qualesque doctos viros tibi conciliaris, quid literarum, quid iudicij istic inueneris. Vale.

Luciano Monacho. Gregorius S.

VT verissime scribas, magnopere à me peccatũ esse, qui non latine ad te scripserim, illud certe dicere nõ audebis mihi abs te facillimam tuam ostensam non esse πρὸς τὴν ἀντικατηγορίαν qui id imitari volueris, quod in me tãtopere tibi displicuisset. Nam quod me, & maiore ocio abundare scribis, & plus facultatis habere, vt cõmodius officio

officio potuerim satisfacere, mirum quod non videris futurum, ut neutrum à me tibi concederetur, nam & facultatis tantum in te esse certo scio, quantum vir ingeniosissimus, assidua lectione autorum eloquentissimorũ, adde etiã longo usu scribendique exercitatione, consequi potuerit. Ocij vero tam mihi, quàm tibi nihil suppetet, si hoc scribendi munus à qualicunq; negocio valuerit impediri. Ego vero quod ad me attinet, non cõmittam posthac ut in hoc genere me accusare possis. Tu vide, ne ullam spem excusandę negligentię in negociorũ multitudine colloces. Quod si à te fieri intellexero, ego quoque undique collectis excusationibus te obruam. Cæterum multis grauibusque de causis, pergratę mihi fuerunt literæ tuæ, sed ea potissimũ quod de Cœnobio illo nostro, immo etiam communi patria, optatum mihi nunciũ attulerunt: vix enim dici potest, quàm mihi complures iam annos molesta fuerint, quæ de illius calamitate, ociosis hominibus obloquendi occasionem præstitere. Nunc vero vehementer gaudeo, omnibusque qui istic degunt summopere gratulor, quòd rebus in pristinã, vel certe longe meliorẽ fortunam restitutis, nihil erit quòd ad cumulum summæ fęlicitatis desyderari possit. Cum.n. diuina istic inter tot clades magis augmentum quàm imminutionem acceperint, valde consentaneum est, humana quoque priorem statum abunde superatura esse. Quod vero de profectione mea istuc scribis, scito rationẽ rerũ mearũ sic cõstitutã esse, ut sine maximo valetudinis & studiorũ incõmodo, addam præterea nisi ratione officij derelicta,

pedem

pedem hinc mouere non possim. Quare, quicquid tibi impedimento fuit quominus ad nos proficiscerere, illud ipsum longe abominor & detestor: caue enim credas aliud mihi gratius magisúe optatum accidere potuisse, quod propediē quoque fieri posse ut denuo accidat non omnino mihi desperandū est, nisi tibi mihiq; deesse volueris. Dionysius noster mecū est, eritque, ut opinor, dies quàmplurimos, ut omnino cumulatissimo gaudio nihil deesse potuerit, si tu quoque istinc ad nos profectus esses. Vale, meque sæpius literis tuis inuise.

Dionysio Monacho. Gregorius S.

Recte suspicaris mi Dionysi, literas tuas nobis redditas non fuisse, quem quidem casum & tuli & fero molestissime. Carui enim oblectatione maxima, qua in legēdis literis tuis affectus essem, & quod præterea amici diē perdidi. Si. n. Monachus ille qui huc appellere debuit quippiam opis vel gratiæ nostræ indiguisset, & si eius generis omnia in me sunt, ut Lucretij verbo utar, paruissima, cognouisset tamen quanti Dionysium meum faciam. Eiusmodi enim est amor in te meus, ut dum tibi morem gerā, nihil mihi arduum aut difficile videri possit. Alterum vero, quod scribis te ingēti mei desyderio affici, si omnino lex ea amoris est, ut amantes redamare cogamur, & in eo potissimū pares facere vtriusque paginæ rationes, ex animo meo facio animi tui coniecturam. Cæterum de vale-

tudine

tudine non adeo incommode mecum agitur, siue id clementia cœli, siue medicorum solerti cura, siue, quod caput est, quod omnibus aliis curis vacuus, huic præcipuè incumbo, vt accepta valetudinis incommoda aliquando resarciam. Postridie eius diei quo hæc ad te scripsi, arrepturus iter erã Romã versus. Vale & fratres omnes à me saluere iube.

Iuliano Monacho. Gregorius S.

OStendit mihi nuper tuas ad se literas Dionysius noster, quarum elegantia & candore mirumimmodũ delectatus mihi ipsi imperare nequiui, quin statim tibi plurimum eo nomine gratularer. Nec pro eo tantum quod hactenus te consecutum video (& si id est maximum) quantum quòd in posterum certissimã mihi spem attulerunt mirifici progressus tui, vt verissime mihi persuadeam, te hoc itinere pergentem, facile in arcem disciplinarum breui euasurum esse. Perge igitur Juliane, perge. Eandem nẽpe viam sibi munientes maiores illi nostri, ad eum & doctrina & sanctitatis gradum peruenerunt, vt non tantũ sibiipsis, sed posteris etiam præclaro illo & admirabili labore profuerint. Quę enim omnino vita esset eorum, qui se religioni totos dediderunt, nisi ducibus viæ maiorum lucubrationibus manutentim, vt ita dicã, per hos anfractus tenebrosaque loca incolumes deducerentur? Studia nempe literarũ cõiuncta pari pietate, Hieronymos, Gregorios, Basilios, & eiusmodi cumplures nunquam satis laudatos pro

meritis

meritis nobis peperere. Per quorum vestigia quisnam est qui tute possit incedere, nisi itineris oẽs difficultates & discrimina, ab eisdem & exploratas & literis traditas cognoscere valeat? Quod profecto facere nequeunt, qui spretis honestissimis studiis nihil fere supra communem hominum consuetudinem rationem veræ vitæ & religionis leges valent peruestigare. Nobis admodũ placet diuina illa Augustini sententia Deum alloquentis. Beatus, inquit, qui te nouit etiam si ista nesciat, longe tamen futurus beatior si & te & ista cognouerit. Verũ cum initio propositum mihi fuisset, non exhortatione vti, sed gratulatione potius, nescio quo pacto ad te exhortandum imprudens delapsus sum. Quare, hac potissimum sententia concludam epistolam. Libenter tibi eos audiendos esse, qui te ad honestarum disciplinarum studia accedentes, equo sponte currenti calcaria adhibent. Si qui vero secus facere tentauerint, quod vix contingere posse mihi persuasum est, eos putare debes ministros eius esse, cui nihil rectum, nihil sanctum, nihil laudabile placere potest. Vale.

Benedicto Theocreno. Gregorius S.

QVod me nescio quo pacto suppuderet inconstantiæ literarum mearum, in his quæ reuersionem meã ad vos spectant, longissimumque esset rationem reddere totiens immutati consilij, eô mi Theocrene fui tardior ad scribendum. Cum enim circiter kal. Maij. eo consilio ab vrbe

discessissem ut littorali via nihil interrupto itinere Genuam proficiscerer: nondum recuperata pristina valetudine, medicorū, qui Florentiæ sunt hortatu, mutata itineris ratione, ad Aquarianas balneas profectus sum. Quę me occupatum sexaginta & eo amplius dies habuerunt. Successit deinceps mulæ nostræ ægritudo, & illa quidem adeo grauis, ut nec ad hanc diem ita conualuerit, ut ea cō mode uti possim. Et si hoc ipsum moram fortasse reuersioni meę allaturum non fuisset. Licet enim eius potissime incessus imbecillitati meæ adeo accommodatus sit, ut fere non alio vectore, æquo animo uti possim, facile tamen fuisset conducto nauigio Mutina Papiam subuehi, nisi eisdem ferè diebus literas accepissem à pontifice, ut Ferrariam quàmprimum proficiscerer. Ibi vero compositis quibusdam cum Principe negociis, Ad XIIII. kal. Augusti Patauium ueni, ubi diebus aliquot doctorum uirorum utar consuetudine, deinceps Mutinam reuersurus & illinc continuo ad uos aduolabo. Habuerunt me in his quę ad reuersionem meam spectant magnopere anxiū, tumultus bellici & suspecta undique itinera, quoq; magis etiā mouebar audita istinc, dicam audacter, patriæ meæ discrimina. Cur enim eam patriam non appellem, quam gratissima complurium consuetudo, ipsa etiam Mutina mihi gratiorem carioremque reddidit, ut eam mihi potissimum in patriam cooptarim? Omnino quandiu à uobis absuturus sim, nec coniectura assequi possum, nec si possim, satis ausim scribere, magnopere timens ne denuo immutati consilij

silij

filij, à vobis expostulari possim. Illud certe audeo affirmare, cum primũ per bellicos tumultus mihi licitum fuerit, me continenti itinere Genuam profecturum. Id vero si serius acciderit quàm vellet vterque nostrum, animo quidem certe desyderio, voluntate, ne momento quidem temporis me à te seiungi posse certissime te opinari volo. Et si principes nostros negociorum magnitudo non ita distinuerit, vt id ipsum quoque impedimentum aliquod illis allaturum videatur, gratissimum mihi erit si ipsis rationem hanc diutinæ absentiæ nostræ, longius explicaueris. Vale.

Christophoro Longolio. Gregorius S.

Accepi à te epistolam, plenam consilij, summæq; tũ beneuolentiæ, tũ etiam prudẽtiæ. Quæ iccirco mihi gratior fuit, quod nihil à sentẽtia mea, cõsilium tuum visum est discrepare. Nunquam.n.ita docti inane nomen appetij, vt non longe magis desyderauerim non haberi modo, sed etiã bonum virũ esse. Vt etiam si alterutrius facienda esset iactura, nè ego haud paulo malim id propter quod potissimum cupimus docti esse, quàm non vanam modo & inutilem, sed etiam eo pacto perniciosam doctrinam. Veruntamen, quod ad negocium id attinet, de quo ad me tam multa scripsisti, non memini me aliquando id tibi oneris imponere, vt Romæ quippiam de me cõficeres, & si tecum sæpe quæstus sum, muneribus publicis omne mihi ocium

 surripi,

surripi, nō ea tamen mente id agebam, ut ne si possem quidem, vi aliquid extorquere à Senatu nostro vellē. Egit sæpius pro ea fortasse familiaritate quæ ei tecū est Grassensis Pontifex, ut negocium illud conficeres, iccirco credo quod tute sponte tuà idipsum receperas curaturum, cū tamen ego cum primum id intellexi, auribus magis quàm animo pollicitationes tuas acciperem. Eius rei testis est ipse Grassensis, cui post discessum tuum quasi iam confecto negocio mirumimmodum mihi gratulanti, respondi; vix mihi persuaderi posse absentem te id confecturum esse, quod etiam si Romæ esses, haud scio an ob rei magnitudinē fueris impetraturus. Tum vero is qui antea rei desyderio nihil non sperauerat, admonitus, statim e sententia discessit. Quod vel ea coniectura intelligere poteras, quod deinceps ab illo nihil literarum de ea re accepisti. Et si in tuis Lugduni datis, ascriptum erat te iam epistolas ad Bembum, Sadoletumque super hoc negocio meditari. Ego vero si à Pont. Max. vacationem munerum cogitassem aliquando impetrare, neque id nuper tantopere à Senatu nostro enisissimis precibus efflagitassem. Neque non Sadoleti opera absque inter nuncio liberrime potuissem uti, cum quo mihi præter sanctissima illa patrię & propinquitatis, omnia iura summæ necessitudinis intercedunt. Pontificem vero Max. mihi tantū tribuere scis, ut si me id intellexerit desyderare, nec preces quidem nostras sit expectaturus. Eo tamen nomine me tibi debere fateor, quod qui de dando beneficio, ut quidem tibi videbatur, sponte cogitaras, quoniam honestate

nestate

nestate ipsa, vt ais, ductus, aliter atque antea cœpisti cogitare, non ante conquesti, quàm mihi ostenderis te honestissimis de causis à pristina cogitatione discessisse. Illud postremo quod mihi tantopere gratularis, non satis quid sibi velit intelligo. Nec enim quid de ea re Senatus noster censuerit hactenus intellexi. Tu si aliquid habes, gratissimum mihi erit, si me de omnibus feceris certiorem. Vale.

Philippo Saulio Episcopo Brugnateñ. Gregorius S.

CVm à te amoris & humanitatis plenissimam epistolã acceperim, eo fui tardior ad rescribẽdum, quòd mihi nequaquam persuaderi poterat, nauigationẽ meam ad vos in hanc diem reiiciendam esse. Contigit autem præter spẽ expectationemque meam, vt negocium illud, quod me simulatque applicuissem, confecturum putaram, difficiliorẽ omnino exitũ opinione nostra hebere experiremur. Et si .n. non admodum moleste fero, me potissimum eo tempore hic affuisse, quo absentiam meam Grassensis Pont. molestissime fuerat toleraturus, absentis tamen tui desyderium, cũplurimque qui mihi penè meipso cariores sunt, mirumimmodum me anxium habet atque sollicitum. Veruntamẽ quoniam nisi saluo officio hinc discedendum non est, non video qua ratione, vt nunc se res habent, ad vos redire possim. Vrges me tu quidem & velut obsignatis tabellis mecum agis. Ἐγὼ παῦλος ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί. *Qua nam igitur ratione*

tione ex his laqueis potissimum me expediam? Vtar eodem Paulo auxiliatore, & patrono εἴπως ἤδη ποτὲ εὐοδωθήσομαι ἐν τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς. *Rursusque.* Ἐβουλόμην ἐλθεῖν πρὸς ἡμᾶς πρότερον τοῦτο οὖν βουλόμενος μήτι ἄρα τῇ ἐλαφίᾳ ἐχρησάμην. *Necesse est enim ad varia temporũ momenta actiones etiã nostras accommodare. Non verebor igitur, eius criminis accusationem subire, in quo prius peccasse Paulum, si verè crimen est, nobis necesse est confiteri. At si maxime peccatum esset, eiusmodi est Grassensis mei in me amor atque beneuolentia, vt eius gratia vereri non debeam opinionẽ meam de amicitia ad Theophrasti opinionem accommodare. Qua rependi putat & compensari, leue damnum delibatæ honestatis, maiore alia grauioreq; in adiuuando amico honestate. Vtinam vero fieri posset, vt tu quoque relaxãdi animi gratia, huc aliquando proficiscerere, ea est huius cœli clementia & salubritas, ea amœnitas locorum, & quod moribus meis maxime consentaneum est, grata quæpiam & amabilis solitudo, vt fieri posse non dubitem, te quoq; ab eisdem vinctũ captiuumq; retinendum esse. Si.n. tãtum virium habuit nescio quis ille Lotophagorum cibus, ut quòd Homerus ait* ὅσις λωτοῖο φάγοι μελιηδέα καρπὸν οὐκ᾽ ἔτ᾽ ἀπαγγεῖλαι πάλιν ἤθελεν οὐδὲ νέεσθαι. *Quidnam futurum esset, si præter amœnissimam locorum faciem, præter fructus terræ suauissimos, fortissima illa vincula tibi iniicerẽtur, quibus etiã Sirenas ipsas apud inferos detineri Plato confinxit? Verũ quoniam id ne sperandum quidem nobis esse videtur, danda est saltem opera, vt literis inter nos quamsæpissime colloquamur.*

loquamur. Quod si tibi gratum fore cognouero, me in eo genere mirificè tibi responsurum esse polliceor. Cæterum quod scribis te cum Paulino nostro assidue in græcis & eisdem sacris literis oblectari. Idem ego & Dionysius in hac amœnissima solitudine facere cogitamus. Ad hanc nanque diem Monœci apud Grassensem commorati, nondum animum adiicere potuimus, ne oculos dicam, ad eiusmodi quippiam pertractandum. Gratissimum nobis erit, si nos quā sæpissime feceritis de vestris studiis certiores. Erūt nanq; literæ vestræ honestū quoppiā incitamentū nobis, ad id solicitius peragendum, quod sponte quoquo modo eramus facturi. Theophylacti commentarios tibi tantopere probari mirumimmodum gaudeo, cēseoq; nobis omnino vtendum esse beneuolentia & liberalitate patrum illorum, vt tantisper apud nos sint, donec integri describātur: si enim te id paulo vehementius desyderare cognouerint, nō committent, vt importuna exactione, tali officio, partum humanitatis nomen amittant. Quod si forte importuniores futuri essent, non vererer sententiam Euripidis in re longe honestiore quàm Etheocles vsurpare. Si violandum est iusiurandum, librorum gratia violandum est. Chrysostomi opus cumprimū acceperis, si ad nos trāsmittere non grauaberis, dabo operam diligentissime, vt ad vos duplex reuertatur, libēter tentaturus, quidnam in eo genere possim, quod felicius casurum opinor quàm in Nazianzeno ceciderit. Addent stimulos expectata ex Chio & Constantinopoli volumina, desyderio enim nouæ lectio-

nis,

nis, iam preuideo animo, me interpretandi laborem illum, confestim deuoraturum esse. Nuper Lugduno accepimus Chrysostomi commentarios in Genesim, in lucem prodiisse, eos, & si nondum vidi, omnino tamen tibi habendos esse censeo, nā si græcis latina respondēt, necesse est, opus eiusmodi esse, vt in eo cum doctrina grauitas, cum vtraque pugnet eloquentia. Postremo, quæ de Stephano & Naugero scribis, tantum in me desyderium concitarunt, quantum virorum doctissimorum & amantissimorum mei expectatus aduentus excitare debuit, & quoniam Naugerus, vt scribis, legātus ad Cæsarem in Hispaniam profecturus est, omnino non desperamus fieri posse, vt vel casu vel consilio ad nos diuertat. Vale.

Cassiano Camillo Genuensi. Greg. S.

E*Go vero mi Camille, absens multiplici fructu careo amicitiæ nostræ. Cum quod vberiores omnino futuri erant ex quotidiana consuetudine; tum etiam, quod non ex epistolis tantum (id enim raro & ad breue tempus contingit) sed ex suauissimis illis sermonibus & familiari vultu tuo, assidue nobis quippiam lucri afferebant domestici cōgressus. Nihil vero causæ erat, cur nobis ita irascerere, vt Theocrenum debueris imitari, etiam si nihil temporis nobis à lucubrationibus surriperetur. Binas enim tantum abs te accepi, cum iam ternas ad te dederim. Quare, si quod vos facere consuestis diligenter rationem subduxeris, nihil erit*

erit quod me tibi eo nomine debere putes. Quod vero adeo diligẽter de reditu meo requiris, omnino tibi persuadeas velim, nihil animo meo gratius accidere posse quàm vobiscum in ista patria viuere, & cum tuo tum etiam ciuium tuorum amore & beneuolentia perfrui. Verum vt nunc est, non video qua ratione æquo animo ad vos reuerti possim. Non quo diluuij fabulam hanc pertimescam, imminent enim maiora & grauiora non in palustribus tantum locis, sed in ipso etiam Alpium iugo pertimescenda. Et quæ non ex astrorum consyderatione, sed ex ipsis iam rerũ initiis, nemo est qui cõiectura assequi nequeat. Quare vbicunque fuerimus omnes nos in eadem naui futuros esse suspicor. Quæ vero me retrahunt ea sunt eiusmodi, vt etiã in maxima rerum omnium pace, quemlibet possint retrahere. Quæ omnia facile à Pont. Brunensi intelliges, ad quem de his rebus scripsi diligentißime. De opere tuo Geographico, cuius maxima apud omnes expectatio concitata est, longum esset si literis quid sentiam explicare vellem. Faciat Deus Opt. Max. vt aliquando absque incommodo valetudinis apud vos commorari possim. Et si enim video quam sint omnia in me eius generis, quæ ad tantum opus necessaria sunt tenuia, faciet tamen amor in te meus cum enitendo tum etiam laborando, vt tibi aliquo adiumẽto esse possim. Accepi à Graß. Pont. librũ tuum, quẽ tantopere cupiebam, eo mihi nondum vti licuit ad opus ad quod, & si à me iandiu institutum est, nondum tamen est manus apposita. Omnino mihi opus esset non libro tantum,

J *sed*

ſed etiam opera tua, tenuiſſima enim, vt ſcis valetudine impedior, vt quæ diutius à me excogitata ſunt, ſcriptis nequeam commendare. Cæterum quod de Areopagitæ volumine ſcribis, Dioniſyus illud ſe tibi reſtituiſſe conſtanter affirmat. Quare tibi diligentius veſtigandum eſt, ne forte te inſcio, in illa librorum tuorum ſtrue deliteſcat. Tucydidem & Homerum ſimulatque certum hominē nactus fuero mittam ad te. Vale.

Franciſco de Sancto Venerio. Greg. S.

FEſſus iam in ſcribendo ad te, ſtatueram nihil amplius moleſtiæ tibi à me inferri debere. cum, vt video, tibi funditus exciderim. Vide tamen quantum poſſit amor, affectus etiam tam inſigni contumelia, à me ipſo impetrare nequiui, vt tibi iraſcerer. Quare certiſſime tibi perſuadeas velim, me tandiu tibi moleſtum fore, donec aut aperte inimicitias nobis denunciaueris, aut totiens reſcripſeris, quotiens à me literas accepiſti. Illud enim dicere non audebis, noſtras tibi redditas non fuiſſe. Nam cum tuas in eoſdem faſciculos coniecerim in quibus ad complures alios dedi, qui mihi amiciſſime reſcripſerunt, nequaquā ſit veriſimile, incolumibus cæteris, tuas tantum periiſſe. An forte illud dices te mihi iratum eſſe, quod iam ſeptimum menſem abſim? Enimuero cumprimum iſtinc abij, nemo fuit, qui certius quàm tu intelligere poſſet, me non facile cō reuerſurum, vbi ſæpius tecum conqueſtus ſum omnia, præ-

ter

ter cœli clementiam, mihi esse ad conseruandam valetudinem longe difficillima. Quod quidem neque religiosis illis viris assignare possum, à quibus, tantum abest vt quippiam eo nomine peccatum sit, vt etiam experientia ipsa didicerim, illos assidue supra facultates solitos esse conari, vt omnia mihi humanissime suppeditarentur. Sed nosti loci illius tenuitatem, ne dicam inopiam. Illud ipsum quod mihi adéo humaniter exhiberi videbã, me admonebat, vt tam preclare meritis de me, diutius oneri esse non deberem. Quare iudicari posset, vt opinor, hominis parum sibimet consulentis atque adeo inconsyderati, si eô reuerterer vnde antea hac rerum difficultate compulsus sum abire: cum præsertim nulla mihi spes ostendatur ex pristinis illis conditionibus quippiam immutari posse. Caue enim credas me æquè libenter alibi futurum æquis etiam conditionibus. Nunc vero Grassensis Pont. beneficio, abũde mihi omnia suppetunt, quę istic deerant, perinde enim rebus illius vtor, ac meis. Reliquum est, vt quoniam locorum interuallo disiuncti sumus, creberrimis saltem literis amicitiam nostram excolamus. Nisi forte magis opera danda est, vt vel tu huc ad nos proficiscare, vel ego ad vos reuerti possim, quorum vtrum magis cupiam, vix satis declarare possem. Cæterum ex literis Theocreni Parisiis datis accepimus, illum apud principem Galliæ maxima cum autoritate tum etiam gratia florẽtem, curam regis primogeniti breui accepturum esse. Quod si forte contigerit, censebo tibi illô aduolandum esse, vt hominis

amicissimi non iam beneuolentia tantum, sed etiam liberalitate perfruare. Vale.

Hieronymo Adurno. Gregorius S.

CVm omnium legislatorum ea potissimum mens, id consilium esse debeat, vt ciuitate stabilita, optimis, & legibus & institutis, sic ad ea ciues assuescant, vt quoad fieri potest, legibus ipsis mores sint consentanei. Maxime plane ad id assequendum prodest, si de his, quæ facere oportet, quæque euitare, ciues ipsi inter se, quamsæpissime fuerint collocuti. Maximum nanque momentum habet ad stabiliendos, euertedosúe mores, quales quotidie sermones habeantur. Index certe morum est oratio, quæ tum demum in nobis honeste sceusúe affecta esse consueuit, cum iam in alterutram partem morem habitumúe, crebro vsu actioneque nacti fuerimus. At vero regem in ciuitate legem viuam esse credidit Aristoteles, qui tanto melior, tanto solertior, esse debet, in regendis moribus instituendaque ciuitate, quanto in animis animata præstare certissimum est, & ea potissimum animæ parte viuentia, quæ non in sensibus tantum, sed etiam in ratione ipsa dominatur. Enimuero, cum in magna ciuitate multa Principes latere necesse sit, quod soli diuersa & penè infinita negocia sustineant, non arrogans videri debet, si honesti iustiq; gratia, adde etiam amore in ipsum principem, quispiam inuentus fuerit, qui si quid in tanta mole, veluti in vasto cor-

sto corpore, luxatum fuerit, ad eius notitiam deducat, ut illius opera reponatur. Morbum siquidem omnem, qui in quauis corporis parte oriatur, in caput demum redundare, neminem opinor esse qui negare audeat. Est sane Princeps in ciuitate idem qui in domo paterfamilias, is vero, modo liberaliter institutus sit, non obscœne tantum facta, sed dicta etiam turpiter, aut coërcere, aut certe pœna prosequi volet. Qua in re, tanta extitit, in recte institutis ciuitatibus, grauissimorum hominum cura, ut etiam cũ necesse esset quippiam nominare, quod obscænum aliquid in cogitationem reuocare posset, alieno nomine uterentur: hinc nimirum metaphoræ, hinc similitudines & eius generis complura: & si paulum hac in re controuersiæ exstitit inter antiquos Philosophos. Si quidem Stoici acuta quadam partitione, nihil esse obscœnum ostendere nitebantur. Quos tamen omnes & præterea Cynicos, ratio ipsa, communis vitæ usus & Academicorum insuper autoritas refellebat, verum esse negantium quod à petulantibus illis Philosophis diceretur, qui quemadmodum flagitiosa dicendo obtegere non curarunt, sic in obscœnis patrandis, lucem ipsam & turbas non verebantur. At quanto secus parens ille philosophiæ Socrates, qui cum speciosum iuuenem paulo petulantius loqui audisset, plumbeum dixit gladiũ ab eo extrahi ex vagina eburnea. Enimuero licuerint omnia priscis illis Philosophis veritatis expertibus: nunc vero christiana lex, quemadmodum in cæteris omnibus, quæ laudabilia sunt, culmen ipsum arcemque obtinuit, sic

in hac

in hac etiam parte, æqua fermè animaruersione dicta ipsa ac facta compescuit. Fornicatio inquit Paulus, nec nominentur inter vos. Rursus: Stultiloquium & scurrilitas, quę ad rem non pertinet. Te vero dudum expectare scio, quonam hæc nostra spectet oratio: quicquid sibi velit tã alte & ex philosophia repetitum principium. Quod si non penitus auribus careres, aut certe si ita affecta tibi essent, vt Principis decet esse, statim audita de honestate sermonis, deque verecundia disputatione, quo nam peruenturus essem intellexisses. Quis enim non audiat, qui nã sint perditorum adolescentium in honestissima hac ciuitate, per totas noctes, cantus, quæ sermonis licentia, quæ procacitas obloquendi? Circumstrepunt voces obscœnæ grauissimorum ciuium aures, feriunt vulnerantque lasciui cantus tenerarum virginum mentes & corda. Matronæ porrò castissimæ, licet ad id horæ in tenebris & nocte versentur, cuperent, si fieri possit, pudore & verecundia, in occultiora etiam loca se illatebrare. Id rogo ad aures tuas nondũ peruenit, quod non opifices modo, sed vilissima quæq; mancipia, & audiunt & erubescunt. Parietes mediusfidius ipsi: hanc tantam licentiam si fieri posset, incursu suo refutarent, audis. Aut si forte & tanquam in Milesiorum, aut Alexandrinorum & Sybaritarum moribus sis educatus, nihil tibi momenti habere videntur, ad euertendam non disciplinam tantum, sed etiam statum Reip. parum mihi diligenter videris, pace tua dixerim, in Platonis tui Rep. versari. Qui non tantum seueriorem musicam im-

mutari

mutari prohibet, sed id fieri posse negat, absque Reip. immutatione. An non audisti præclarum artificem Thimotheũ, quod id ausus fuerit, Lacedemone expulsum, extorrem deinceps exulemque vixisse? Hoccine illud fuit quod de te sibi pollicebantur ciues tui, cum funestam illam vniuersi patrimonij direptionem, moribus & ingenio tuo cõpensatum iri putabant, vt quantum detractum esset rei familiari, tantũdem accessurum expectarent ciuili disciplinæ? Quare summopere tibi cauendum est, ne non tantum longa pace cumulatis diuitiis, sed honestis etiã moribus direptam spoliatamque patriam, posteris tuis derelinquas. Hic vero nequaquam necesse est, vt id sibi impune licere opinentur, quod poëmatum hæc consueuerit esse licentia, vt libere procaciter obloquantur. Ausus enim est mihi quidã nuper Ouidium opponere, qui cũ dixisset, nihil apud Menandrum absque amore scriptum reperiri, demum subiecerit, & solet hic pueris virginibusque legi. Dignus quidem, vt quod factũ est, pro hac mente perpetuo multaretur exilio. Longe vero diuersa mens fuit Pauli. Qui inter tot amatoria Menandri, præclarum illum senariolũ delegit. Corrumpunt bonos mores colloquia mala. Dixerit licet de quodam Hadrianus & censor & Imperator, vt Apuleus ait. Lasciuus versu, mente pudicus erat. Dixerit Catullus. Castum esse decet pium poëtam ipsum, versiculos nusquam necesse est. Dixerit postremo alius, cuius etiam nomen erubesco. Lasciua est nobis pagina, vita proba. Si namque vera est omnium philosopho-

rum

rum opinio, verba esse earum rerum quæ sint in animo notiones, nemo, vt opinor, adeo demens reperietur, vt cum nulla labe maculatum animũ habeat, affinis ei crimini velit esse, cuius omnino culpa carere se nouerit. Sed nimirum perinde atque intus affecti sunt, sic etiam necesse est ab illorum verbis animum mentemque declarari λόγος γὰρ ἔργου σκιὰ δημόκριτου. Quare nunquam assequentur vt nõ pluris sit apud nos alius ob sermonis honestatem Parthenices cognominatus, vt non magis iudicio meo probati sint, qui tam absolutam pudoris rationem habuerunt, vt neq; ductari excercitum, neque arrigi aures, neque quæsitum per membra soporem, voluerint dici. Quin etiam tantum ab illorum opinione distat opinio mea, vt & si nunquam æquanimiter, minus tamen iniquo animo, toleraturus sim, id in soluta oratione, quam in poematis peccari. Cum quod diuinũ quiddam esse carmen ipsum omnes ferè consentiũt, quod obscœnitate illa nequaquam debeat inquinari, tum etiam quod suauitate quadam & oblectatione cantus, ad verborum obscœnitatem accedente, facilius in animos illabuntur carmina; & incautas audientium mentes ipsa suauitate conuulnerant. Enimuero quid te ego conor instruere, Sus, vt aiunt, Mineruam? quasi per te ipse nescias impudẽtium adolescentium congressus istos, verissime rationis obiectu refellere: qui consueueris etiam ex temporali eloquentia, illud quod tantopere oratores admirandos facit consequi, vt inferior causa, superior esse videatur. Quarè cum hoc tantum adiecero, concludam epistolam, nequaquã

nerens

nerens ea libertate tecum vti, quam ipſemet mihi tradide ris. Graue vulnus exiſtimationi tuæ, familiæque veſtrę ignominiam ſempiternã inuſſiſſe videtur, miſerrima iſtęc patriæ tuæ direptio. Quæ tamen eo pacto eleuare ſolitus es, vt vel omnem culpam in eos transfundas, qui parum memores virium ſuarũ, potentiſſimo exercitui nullis præſidiis, ſe obſiſtere poſſe ſperarunt. Vel in primos exercitus ductores quibus tantũ aberat vt imperare poſſes, vt etiã tibi inuito, illis fuerit parendum. Nunc autem adepto patriæ tuæ imperio, ſi corruptelam hanc morum, non tantum æquo animo toleraueris; ſed præterea nutrieris tacendo & diſſimulando, non in fortunam amplius, aut ea, quę ſupra diximus, ſed in te, ipſam & in peruerſam quandam naturam, quod à te quidem alienum eſt, iſti obloquentiũ fluctus redundabunt. Vt iam optatius tibi eſſe debuerit, patria carere, qua te exule florens opulentaque viſebatur, quam adepto regno tibi poſteriſque tuis, ſempiternum dedecus acquiſiſſe. Quando ne tu quidem negare audebis, longe maiorem fieri honoris iacturam, ſi ciuitatis mores te regente corrũpantur, vt eius rei in te princeps culpa eſſe videatur, quàm ſi neſcio quid diuitiarum amiſerit, cuius iactura & breui reparari poteſt, & eius te autorem fuiſſe conſtanter poteris denegare. Vale.

Iac. Sadoleto Epiſc. Carpentoratẽ. Gr. S.

QVod tibi proficiſcenti facturum me eſſe receperam, vt crebras ad te literas darem, ideo facilius præſtabo, quòd

bo, quòd maxima cum lucri accessione, à me factum iri nō dubito. Primum, quòd pro epistolis nostris tuas sum accepturus, hoc ést, pro inconditis elegantissimas. Deinde, quòd sicut nos discessu tuo afflictos tristes que reliquisti, sic à te renouata hac ratione tu memoria, mirumimmodum nos recreabis. Et si ea quidem assidue florens vigens que perseuerat, video tamen nescio quo pacto fieri posse, vt crebra renouatione, quasi quodam cultu adhibito confirmetur. Postremo, quòd Grassensi Pont. qui te mirifice diligit & obseruat, gratissimum id futurum intelligo. Cuius tanta est apud me autoritas, vt hac potissimum de causa, etiam si hoc à te mihi praeceptum non esset, omnino tibi literis meis molestus futurus fuerim. Quare aequo animo feres, si ocio meo ad negociorum tuorum interpellationē abusus fuero: quando id non amori meo tantum, quod tamen à te mihi concedendum esset, sed etiam humanitati tuae est assignandum. Quamquam cum has dabamus, nondum erat auditum te Romam peruenisse: quoniam tamen ex dierum ratione id suspicari poteramus, nolui meas literas statim subsequi, quae pro itineris difficultate superata, tibi nostro nomine, gratularentur. Nisi fortasse magis gratulandum pro ea re videtur, quòd apud Pont. Max. gratia & autoritate florens, maximam bonis omnibus spem attulisti; fore, vt consilio admonitioneque tua, excitatis bonarum artium studiis, tantus breui ingeniorum prouentus appareat, vt omnis antiquitas in certamen prouocari possit. Qua in re, minus tibi laborandum esse video, quod eiusmodi prin-

di principem nactus es, qui suopte etiam ingenio, inter maximas difficillimasque curas, quæ eius animum distrahũt, hanc etiam non in postremis sit habiturus. Accedit preterea, quòd eorum qui plurimum apud ipsum possunt, iandiu perspectus est, cũ magna eruditione, incredibilis etiã amor amplificandi honestissima studia. Damnum igitur, quod ex absentia tua maximum summus habituri, communi hoc omnium doctorum commodo compensabimus. Veruntamen, ne tibi persuadeas, amicitiam meam impedimento tantum non etiam labori tibi futurã esse, vnum à te maximis pracibus petere constitui, de quo dum tu hic adesses oblitus sum tecum loqui. Nosti, vt opinor, diris omnibus execrationibusque interdictum esse, vti nequis Lutherianorum libros attingat. Id vero sapienter atque salubriter statutum est. Quare gratissimum mihi erit si pro tua humanitate negocium hoc pro me susceperis & confeceris, vt absque aliqua animi mei molestia, libros eius generis apud me habere & legere possim. Quod timidius forte peterem, nisi mihi cognitum esset, istud ipsum quamplurimis antea concessum esse. Id vero si precibus tuis, si autoritate tua mihi impetratum fuerit, maximum nobis à te beneficium prastitum esse iudicabo. Vale.

Iac. Sadoletus Epis. Carpent. Gregorio S.

Occupationibus meis factum est, vt serius quàm ego vellem tibi responderim, addo etiam nunc breuius.

Ego tuis literis acceptis, statim cum Pontifice Max. locutus sum de te, ea quæ debui, & visa sunt dixi. Is ita mihi respondit vt non solum bene nosse te, verũ etiam non mediocriter diligere sit visus, tam multa de tuis laudibus. Quod ad rem ipsam attinet quam petisti, non modo facile tibi & libenter dat, vt libros Lutherianos habere penes te & legere possis, verum gratissimam quoque habere se dixit hanc voluntatem tuam; persuasum enim habet te ic circo illa legere velle, vt melius refellere valeas. Quare potes fidenter & absque vllo legum metu & conquirere eiusmodi libros & perlegere. Grassensi nostro plurimã verbis meis salutem dicito. Tu vt valeas, meque absentem diligas magnopere abs te peto, hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

Cassiano Camillo. Gregorius S.

N*Equaquam mirum videri debet, si idem negocium tibi sæpius commendauero. Et si enim eam esse intelligo amicitiæ & consuetudinis nostræ vim, vt si quid acciderit quo alter altero indigeat, id vel indicasse tantum nulla commendationis accessione, satis esse videatur. Tantis tamen Grassensis mei beneficiis me astrictum esse sentio, vt nullis officiis mihi videar partem aliquã eius meritorum assequi posse. Nunc vero, cum sororis ipsius spectatissimæ fœminæ eiusmodi negocium agatur, vt aut florentissimi viri, aut penitus inopis vxor futura sit (si quidem*

dem de pagis nonaginta iudicium futurum aiunt) admonitus ipsa rei magnitudine, non verebor tibi sæpius molestus esse. Ipse vero Grassensis tantam in literis ad te meis spem posuit, ut si forte secus atque optat negocium cecide rit, nihil aliud sibi sit persuasurus, quàm non satis diligen ter causam suam à me tibi commendatam esse. Cum vero tuo etiam nomine plurimum te diligat, pro his quas in te sitas esse intellexit morum & doctrinæ artibus, hunc tantum virum tuo tibi beneficio censeo arctius deuinciri oportere, atque adeo tenaci vinculo, ut nulla unquam temporis iniuria possit labefactari. Cuiusmodi tamen hæc causa sit & utri litigantium magis leges faueant, quamuis mihi planè est incognitum, facile tamen adducor, ut credam, filio unico in paternis bonis impedimentum afferri non oportuisse, magisque spectari debere naturæ iura quàm irati patris voluntatem. Attamen, quid de iure statuendum sit, tuum erit arbitrium, tantum ut causa intellecta quàmocyssime finem negocio imponas, etiam atque etiam ro go. Cæterum de communibus rebus nihil habeo quod potissimum nunc ad te scribam, nisi id quod, & si non scriberem, te tamen scire non dubito. Me scilicet desyderiũ istius ciuitatis ægerrime ferre. Et quanquã laute & abũdanter omnia mihi à Grassensi suppeditentur, qui non solum salutis meæ, ut medicus, sed deliciarũ etiam ut nimium mei amans rationem habet, sentio tamen nescio quo pacto fieri, ut mihi assidue in hac patria velut hospes & iamiam alio profecturus, moram trahere videar. Quod si

adduci

adduci possum, ut sperarem tolerabilius mihi apud nos fore, quàm hactenus expertus sim, vel reflante vento continuo istuc aduolarem. Sed quomodo nunc est, Catonem mihi audiendum puto, qui pessime agi in ea regione putat, in quà cum Orco assidue sit luctandum. Vale.

Luciano Monacho. Gregorius S.

NUnquam quidem fore putaui, ut literæ tuæ, quæ omnem animi mei ægritudinem mitigare consueuerunt, quippiam mihi molestiæ afferre possent. Nuper autem contigit, ut quæ sub aduentum tuum istic à te datæ sunt, mirumimmodum in me non quidem desyderium tui, id enim antea vehementissimum erat, sed anxietatem maximam excitarint. Cum enim nihil tibi concedam in mutua cõsuetudine nostra desyderanda, ac cedit præterea huic meo desyderio, aduersæ valetudinis molestia. Qua potissimum factum est, ut tecum mihi Romæ esse non liceat. Quare nõ ipse tantum sensus vrgentis ęgritudinis me excruciat, quantum renouata suauissimis amicorũ literis absentiam recordatione, contabesco. Quid enim ad fęlicitatem meam, ut communi more loquar, posset accedere, si in ea vrbe te mihi frui contingeret, quæ in frequentissima sui parte spectatissimorum hominum assiduam consuetudinem, vbi aut turbis vacat, admirabilium memoriam potest suppeditare? Nam ut illa omittam quæ diligenter à te enarrata sunt, insanas antiquorum substructiones, qua-

rum

rum vix inter ruinas miserabiles supersunt reliquiæ, Theatra, Circos, Thermas, Porticus, Basilicas, templa, magis potentię monumenta quàm virtutum, quanta rogo te, oblectatione affici possemus ea diligenter peruestigando, quæ vulgo nimis sunt cognita, vbi domus M. Tullij, ad mirabili illa oratione nobilitata, vbi rostra, ad quæ idem, & sæpius viuens & semel mortuus vniuersum populum Romanum maxima cum sui admiratione attraxit, vbi comitium, vbi campus, vbi fora & pleraque eius generis, quæ cum ad cognoscendas Reip. Rom. pulcherrimas institutiones, tum etiam ad optimorum autorum locos explicandos plurimum conferre consueuerunt. Jam illud quanti esset quo me nosti tantopere delectari, maximorum artificum cōtemplari ingenia, in columnarum, ædium, basilicarumq; generibus, adeo mirabiliter atque ingeniose erectis, vt peritissimi architecti, qui facta vident, negent potuisse fieri? Postremo quod maximum est & instituto nostro magis consentaneum, quanta pietate loca illa inuisuros nos fuisse putas, quæ proceres illi Reipub. Christianæ Petrus & Paulus, lares penatesque Romanorum, sanguine suo consecrarunt, qui quod duces præstantissimi adepta victoria ex vtroque vrbis latere trophæis, orbis imperium, Christi imperio subiecerunt. Quid cum subterraneos illos specus & vt ipsi aiunt κοιμητήρια lustraremus? In quibus admiratione dignissimi viri multum versati, postremo horrēda absorpti tempestate, perpetuam corporis sedem acquisiere. Tanta enim vis, vt recte quidam ait, est in locis, vt ea

memoria

memoria magis moueamur, quàm si eorum qui nullis versati sunt, aut facta audiamus, aut scriptum aliquid legamus. Illud postremo mihi longe iucundissimum esset, si curarum & solicitudinum, quibus te, pro diligentia tua, assidue distineri non dubito, particeps aliquando fierem, Tantumque in ea re virium amorem in te meum habiturũ fuisse mihi est persuasum, vt aliqua etiam ex parte hominem tali prudentia tantoque vsu rerum consilio potuerim adiuuare. Sed quoniam me ita affectum esse sentio, vt magis de ocio quàm de negocijs sit cogitandum, præsertim in isto vestro Quirinali, in quo licet ea cœli clementia commendari consueuerit, nunquam mihi tamen cum morbis, atque adeo cum ipsa morte non fuit colluctandum. Quod vnum à me tibi præstari potuit, feci diligentissime, vt te ipsum & cœnobij nostri causas fratri meo arctissime cõmendarem. Quanquã nihil opus esse putabam cõmendatione nostra, vbi adesset Bessarion, qui & in fratrẽ, & in oẽs consanguineos meos paternũ ius atq; imperium, quod ex ipsis accepi, iandudum adeptus est. Si quid deinceps forte continget quo opera mea indigeas, ita tibi pollicearis velim, nihil facultatis meæ fore, quod frustra à te desyderet. Vale.

Federico Fregosio Salernitano Archiepiscopo. Gregorius S.

MAxima me expectationis molestia liberarunt postremæ literæ tuæ, quas Lugduni Id. Febr. dedisti.

Nec

Nec velim putes quippiam ex oblectatione mea imminutum esse, quòd non latinè scripseris. Et si enim elegantia & eruditione epistolarum tuarum mirum immodum oblectari soleo, plus tamen voluptatis ex amore tuo, qui mihi ex sensu literarũ fit perspectus, quã ex eloquentia, quę quidẽ est admirabilis, percipere consueui. Accedit præterea, quod cum commodo tuo fieri nequeat, vt alia ratione ad me scribas, æque mihi profecto gratum erit, si qualescunque à te accepero, ac molestum esset si omnino literis tuis carerem. Doleo tamen vehementer tuis, non difficilibus tantum, sed molestis etiam occupationibus fieri, vt non & animo tuo & desyderio nostro in eo genere possis satisfacere. Quod vero scribis si nostrę ad te delatæ essent, facile futurũ fuisse, vt tu ad nos proficiscerere, sed ut nunc est, non modo te huc non esse aduenturum, sed nec quippiam tibi succurrere, cur ad vos ego proficisci debeam. Omnino tibi persuadeas velim, si mihi aduentus tuus cumprimum istuc appulisti denunciatus esset, nihil tam arduum fuisse, quod à te conueniendo me potuerit deterrere. Nunc vero, quoniam suspenso animo istic es, nec quicquam de re mansione profectioneúe tua potes constituere, inuitus & dolens eiusmodi necessitatem deuorabo. Quod de Pont. Carpentoratensi scribis, quãdo fideliores hinc Romam & inde ad nos tabellarij commeant, omnino curabo vt de officio & voluntate tua à me fiat quamprimum diligentissime certior. Ego quidem tantisper statui in Lerina me continere, quoad exitum huius calamitosi belli perspexero, si

modo exitus aliquis sperandus est, fui vero Monoeci apud Grassensem dies complures, unde cum aliquando me difficillime explicassem, ad studia nostra reuersus, totum me in literis abdidi, & cum his qui pari amore tenentur, ocio honestissimo perfruor. Daboq; operam donec hic fuero, ut nostræ ad te quàm sæpissime perferantur, idem quoq; ut tu facere ne graueris, maximopere etiam atq; etiam rogo. Non enim difficile futurum suspicor, ut amicissimi hominis opera literæ omnes utrinq; fideliter reddantur, nec est quod de longinquitate, aut impedimento itineris pertimescamus: dabitur enim (quod ad me attinet) opera, ut frequentia literarum omnes difficultates superentur. Scribis in postrema Epistola, te iniquam necem Monoeci principis tulisse iniquissimo animo; laturumq; ægerrime, si cuipiam persuasum esset animum tuum ab eiusmodi sceleribus non abhorrere, quæ quoniam quorsum tendant mihi perspicere videor, officij mei esse duxi de ea re aliquid ad te scribere. Ego quidem mi Federice, cum post acerbissimum illum casum confestim Monoecum me contulissem, nihil intelligere posse videbar, quo animus Grassensis nostri à te cognosci posset alienior. Cum vero quotidie plures ad illum venirent, qui ferrent molestissime mutuam inter nos beneuolentiam constantissime perdurare, suscepi mihi acerrimam propugnationem & honoris & dignitatis tuæ, sed nescio quo pacto factum est, ut feliciores illi fuerint in alienanda abs te optimi viri voluntate, quàm ego in retinenda fuerim. Nam ut id faci-

facilius consequi possent, contigit præcipue, vt opinor, & temporum & euentorum conditione. Quod si casu alter vestrum ad alterum diuertisset, vnico congressu, facillimi viri animus à te recuperatus esset. Non enim altas radices ea indignatio habere potest, quæ a maleuolis tantum posita, nihil habet vbi innitatur præter inanem atq; adeo falsam suspicionem. Tu vero velim ad me scribas quantopere ad vtilitatem vel dignitatem tuam pertinere putes, hominis voluntatem reuocari, non enim recusabo in illas locorum angustias iterum detrudi, vt eius animus erga te sit is, qui esse debet. Cæterum nihil causæ fuit cur libri tui à me discederent, nec aliquem fore opinatus sum, cui æque ac mihi commendati esse possint. Nam si quod opto, Genuę illis tibi futurus vsus est, illico erunt parati. si autem aliô transferendi essent, hac ratione nihil amplius periculi timeremus. Omnino quandocunque tibi decretum fuerit, prompti erunt. Vale.

Hieronymo Monferrates Abbati. Greg. S.

MAximam præclarorum autorum iacturam, quam sæuis agitata tempestatibus Christiana Resp: facere coacta est, neminem esse opinor, qui recte possit intelligere, nisi idem & genus illud antiquorum scriptorum cognouerit, & is fuerit qui inter priscos illos, eosq; qui loco illorum successerunt, valeat iudicare. Vt enim omittam celebratissimi apud latinos nominis; Appollonium, Victorinum, Minutium, & complures alios, quorum labores

modo exitus aliquis sperandus est, fui vero Monoeci apud Grassensem dies complures, vnde cum aliquando me difficillime explicassem, ad studia nostra reuersus, totum me in literis abdidi, & cum his qui pari amore tenentur, ocio honestissimo perfruor. Daboq; operam donec hic fuero, vt nostræ ad te quàm sæpissime perferantur, idem quoq; vt tu facere ne graueris, maximopere etiam atq; etiam rogo. Non enim difficile futurum suspicor, vt amicissimi hominis opera literæ omnes vtrinq; fideliter reddantur, nec est quod de longinquitate, aut impedimento itineris pertimescamus: dabitur enim (quod ad me attinet) opera, vt frequentia literarum omnes difficultates superentur. Scribis in postrema Epistola, te iniquam necem Monoeci principis tulisse iniquissimo animo; laturumq; ægerrime, si cuipiam persuasum esset animum tuum ab eiusmodi sceleribus non abhorrere, quæ quoniam quorsum tendant mihi perspicere videor, officij mei esse duxi de ea re aliquid ad te scribere. Ego quidem mi Federice, cum post acerbissimum illum casum confestim Monoecum me contulissem, nihil intelligere posse videbar, quo animus Grassensis nostri à te cognosci posset alienior. Cum vero quotidie plures ad illum venirent, qui ferrent molestissime mutuam inter nos beneuolentiam constantissime perdurare, suscepi mihi acerrimam propugnationem & honoris & dignitatis tuæ, sed nescio quo pacto factum est, vt feliciores illi fuerint in alienanda abs te optimi viri voluntate, quàm ego in retinenda fuerim. Nam vt id faci-

facilius consequi possent, contigit praecipue, vt opinor, & temporum & euentorum conditione. Quod si casu alter vestrum ad alterum diuertisset, vnico congressu, facillimi viri animus à te recuperatus esset. Non enim altas radices ea indignatio habere potest, quae a maleuolis tantum posita, nihil habet vbi innitatur praeter inanem atq; adeo falsam suspicionem. Tu vero velim ad me scribas quantopere ad vtilitatem vel dignitatem tuam pertinere putes, hominis voluntatem reuocari, non enim recusabo in illas locorum angustias iterum detrudi, vt eius animus erga te sit is, qui esse debet. Caeterum nihil causae fuit cur libri tui à me discederent, nec aliquem fore opinatus sum, cui aeque ac mihi commendati esse possint. Nam si quod opto, Genuę illis tibi futurus vsus est, illico erunt parati. si autem aliô transferendi essent, hac ratione nihil amplius periculi timeremus. Omnino quandocunque tibi decretum fuerit, prompti erunt. Vale.

Hieronymo Monferrates Abbati. Greg. S.

MAximam praeclarorum autorum iacturam, quam saeuis agitata tempestatibus Christiana Resp: facere coacta est, neminem esse opinor, qui recte poßit intelligere, nisi idem & genus illud antiquorum scriptorum cognouerit, & is fuerit qui inter priscos illos, eosq; qui loco illorum successerunt, valeat iudicare. Vt enim omittam celebratissimi apud latinos nominis, Appollonium, Victorinum, Minutium, & complures alios, quorum labores

vel temporum iniquitate, vel hominum negligentia perierunt: Hanc potissimum Insulam maximo doctorum hominum prouentu, nec minus eruditione quàm sanctitate illustrium, mirificum adiumentum laboranti religioni præstitisse neminem puto fore qui ambigat, quorum penè omnium admirabilia scripta, eodem genere calamitatis, quo cætera periere. Sic Vincentij, & Syagrij, labores penitus amisimus, Fausti & Saluiani & Cæsarij desyderantur complura. Hilarij & Eucherij virorum ingenio & doctrina excellentium, paruæ quidem, sed admirabiles rereliquiæ, sæuam illam vastitatem vix euadere potuerunt. Quas ne forte casu aliquo idem excidium aliquando pati contingeret, visum mihi est, collectis quasi ex maximo naufragio paruis tabulis, illas ad te mittere, vt fide & diligentia tua, ab interitu vindicentur. Ex his enim veluti membris, facile coniectura assequi poteris, quantum & quàm graue fuerit damnum illud, quod ex integri corporis amissione perceptum est. Non enim admodum multa apud latinos reperies, & eos præcipuè qui in sacrarum literarum studio sunt versati, quæ eloquentia, eruditione, & artificio istis anteponi debere viderentur. Illud vero vehementer tibi mirum visum iri non dubito, quod cum vterq; summus in suo genere sit, nihil tamen dissimilius quam ipsi inter se sunt, fieri posse videatur. Est in Eucherio plus candoris & elegantiæ, superat Hilarius acumine & crebritate sententiarum. Numerosiores illi ambitus, hic spretis numeris, pondere erum examinatior.

Exultat

Exultat ille florenti & venusta, ut ita dicam, oratione, hic identidem seuera grauitate suspensus, sic delicias horret, ut in eo tamen ieiunitatem non possis reprehendere. Solutus ille ab oratorum legibus, proprij ingenij impetu decurrens fertur, hic intra Retorum placita semetipsum coërcens, & si locis communibus, quoad eius fieri potest, dissimulatis, mirifice tamen oratorię artis præceptiones obseruat. Ad summum, ille absq; cura comptior, hic, quanuis cultu adhibito, longe tamen horridior inuenitur. Vixisse autem illos non in eodē tantum loco, sed ijsdem etiam temporibus argumento est, quod uterq; alterius mentionem facit. Cum præterea accedat locuples Gennadij testimonium, qui sub Valentiniano & Martiano Imperatoribus utrunq; decessisse scribit. Certissimam insuper eius rei fidem facere potest, quod cum nullus sit in ratione temporum uestiganda paulo diligentior, qui nesciat, Augustinum & Cassianum eadem ætate uixisse, Prioris certe ad Hilarium libri, alterius uero collationes, (sic enim ipse appellauit) ad Eucherium & Honoratum, uulgo etiā habentur in manibus. Quare summopere admiror quendam ex recentioribus scriptoribus, qui pro Hilario Euagrium supponere ausus est. Quod stulte illic idem nomen repetitum arbitraretur. Id uero illi accidisse nemini dubium est, quod præter Pictauensem alios etiam eius nominis doctrina celebres fuisse ignorauerit. Enimuero si qua diligentia Eucherium prius apud Gennadium inuestigauerat, eadem deinde quæsisset Hilarium, uidisset profecto

quatuor

quatuor aut ad summum quinq; interpositis, eius nomen subsequi, de quo tantopere dubitabat, & qui non Pont. tantum, sed monachus etiam in Lerina fuisset. Cui praeterea amplissimam testificationem doctrinae & nobilitatis reddidit Prosper Aquitanus, in illis literis, quas de Praedestinationis quaestione, ad Augustinum scripsit. Pontifices autem fuisse post diutinam Lerinae habitationem, Lugdunensis alterum, alterum Arelatensis Ecclesiae, publicis anniuersarijs q; sacris illorum nominibus institutis, vtraque ciuitas testatissimum fecit. Quorum etiam reliquias pie pureq; venerantur. Exuberauit vero haec insula adeo foecundo prouentu hominum, iuxta moribus & doctrina excellentium, vt ad hanc vsq; diem, eae vrbes in Gallia beatissimae iudicentur, quibus ex illorum numero aliquando Pontifices contigere. Tibi vero persuadeas velim, maximam te cum apud omnes homines, tum praecipue apud ipsos quorum nomen ab interitu vindicabis, gratiam initurum, si diligentia tua, paruae quidem, sed maximi pretij lucubrationes, in manus hominum quàm emendatissimae exibunt. Vale.

Hieronymo Moneliano. Gregorius S.

CVm pluribus iam antea diebus Monoeco discessissem, hodie demum in Lerina accepi literas tuas, quas Id. Febr dedisti, quibus lectis, molestissime tuli non eas ante mihi redditas fuisse, quàm a Grassensi discederem. Quicquid enim autoritate et gratia apud illum possum, id ipsum

ipsum tibi totum potuissem. Persuasum vero mihi est, & eius Principis liberalitatem, & æquitatem postulationis tuę, facilem omnino exitum negocio præstituras fuisse. Ne tamen penitus animum hominis intentatum relinquerem, scripsi ad eum de hac re diligentissime, & eas ipsas literas Abbati Lerinensi qui Genuam proficiscebatur, reddendas tradidi. Vt quoniam salutandi Grassensis gratia omnino Monoecum est diuersurus, explorata eius voluntate, certi quippiam ad te deferre possit. Tu cumprimum ab illo acceperis, quid tibi de ea re sperandum esse videatur, confestim me facies per literas tuas certiorem. vt si forte nos illuc iterum proficisci contingat, non ignorem, quantum mihi in eo negocio perficiendum reliquerit. Enitar certe quoad eius rei fieri poterit, vti ne frustra in fide & diligentia nostra præsidium tibi posuisse videaris. Cæterum Syngrapham ea potissimum ratione apud me retinere volui, vt qui sponte (sic enim mihi persuasum est) ęquitati fuerat concessurus, adhibita etiam eiusmodi tanquam honestissima coactione, nullum omnino sibi effugium patere cognoscat. Chalydij commentarios in Timæum, si ei qui has ad te deferet, nobis reddendos commiseris, tantopere mihi erit gratum, quantopere eius libri lectio à me diutius desyderata est. Statim enim ad nos reuersurus quicquid illi a te commendatum fuerit, ex fide restituet, Quod si pretium indicaueris, illico tibi pecuniam repræsentari imperabo. Vale.

Stephano Saulio. Gregorius S.

ET si tua incredibilis beneuolentia & summus erga me amor, multis maximisque tuis beneficijs mihi perspectus, nullius testificatione indigebat, gratissimum tamen mihi fecit Bessarion, quòd omnia quæ cum ipso de me locutus es, diligentissime ad nos perscripsit. Quanquam enim nullius prædicatione fieri posse putandum est, vt arctiore vinculo tibi coniungar, q̃ quo me obstrictũ esse sentio, maxima tamẽ cum animi mei oblectatione intellexi, te præclare admodum rationem excogitasse, quò mutuus amor noster, qui iam ad summum peruenisse putandus erat, quippiam etiam incrementi domestica consuetudine posset accipere. Qua quidem in re, & si (quemadmodum quidem nunc est) accessio liberalitatis tuæ minime mihi repudianda esse videtur, nullos tamen fructus vberiores suauioresue in amicitia esse statuo, quàm ipsius amicitiæ propria quadam iucunditate cumulatam obseruationem. Et quidem in hac nostra, licet omnem gratiarũ actionem superuacuam semper esse iudicauerim, (quod ea aliena esse debere videatur, à tam veteri tamq; constituta amicitia) haud quaquam tamen ipsemet mihi imperare potui, quin pro tantis tuis in me meritis, immortales tibi gratias agerent. Si enim nullum omnino tuum in me officium extaret, si nulla amicitiæ fundamenta posita essent, cognito tamen hoc tuo desyderio consuetudinis nostrę, tanta amoris vi à me prosequendus esse viderere, quantam vix animus meus capere

capere posset. Qua enim ratione fieri potuisse putandum est, ut me cuperes assidue tecum esse, nisi vis incredibilis quędam, & (ut ita dicam) intemperantia amoris, te ipsum de me decepisset. Nunc vero cum ad innumerabilia merita tua, postremus hic velut cumulus accesserit, nihil aliud ad ea quæ ad me Bessarion scripsit respondere possum, quam cõmunibus votis me satisfacturum esse. quæ idcirco communia appello, quod nequaquàm tibi concedam in mutua consuetudine nostra expetenda. Sed quoniam aduentum tuum in Calendas Iulias reiecisti, statui & ego tantisper mihi à profectione supersedendum esse, donec te Genuam applicuisse audiero. Multæ enim grauissimæq; causæ nobis occurrunt, quare aduentum tuum decessionem hinc nostram, præcedere cupiam. Gratissimum igitur mihi feceris, si cumprimum tibi de reuersione tua statutum fuerit; istinc nos de omnibus feceris diligentissime certiores. Et ni tibi molestum futurum est, omnino interim reuocanda videtur, nescio quo casu, diutius intermissa frequentia literarum. Vale. Et N. verbis meis salutem dicito plurimam. Quem, & si de facie mihi incognitum, tamen et quia tibi intimus, et quia doctissimus se à me vehementissime diligi cupio fieri certiorem.

Iuliano Monacho. Gregorius S.

QVam verum fuit priores tuas literas candidas & elegantes fuisse, tam mirum nuper mihi visum est, animum tuum vel leuissima suspicione ob lauda-

tionem nostram potuisse pulsari. Quid enim longius abesse debet à nostro erga te amore, quam consilium & voluntas adulandi? Esset nanque planè nequàm hominis, atque adeo in rebus maximis sponte peccantis, si verbis nostris in id vitium inducerere, quo nec maius quidem excogitari posse videtur, vt tui scilicet ipsius ignoratione deciperis. Verissime igitur tantopere prius ingenium tuum laudaui, quantopere nunc quoq; moderationem admiror, qui admonitus etiam, & ab eo potissimum, qui ita te amat vt non possit decipere, te ita diligenter obseruat, vt nequeat decipi, nec hac quidem ratione germina virtutis quæ in te sunt, possis recognoscere. Sed ne omnino tibi imprudens blandiare, nequaquam te ignorare volo, me, non tam id quod hactenus assecutus es, quàm studium & voluntatem tuam summis laudibus celebrasse. Illæ nempe virtutes fuerunt, quę maximam in me expectationē concitarunt fore vt facile partem aliquam assequaris, eius, quod in animũ induxisti vt consequerere. Totum enim ipsum adeo magnum est, & penè dixerim infinitum, vt cum in eo omnem ætatem consumpseris, mirifico etiam progressu, longe tamen plura superfutura sint quàm quæ fueris assecutus. Nec id sane dixi quo tardare velim studia tua, aut rei difficultate deterrere: sed vt facilius cognoscas quantopere tibi sit elaborandum, in eo, quod incredibili etiam labore partum, omnes labores sui dignitate cōpensabit: satis enim magna merces est, pro maximis etiam laboribus, quantulacunque pars veræ virtutis acquisita

site. ὁ γὰρ πλάτων τοὺς τῆς ἀρετῆς κλῶνας, ἱδρῶτι καὶ πόνοις ἔλεγε φύεσθαι. Omnis vero humanarum rerum cura, omnis superuacua sollicitudo; longissime ab animo tuo debet abesse: diuinæ siquidem sapientiæ amor, adeo tener est; & vt ita dicam suspiciosus, vt quemuis alium amorem, non riualem tantum, sed nec socium pati queat. Quid enim socium patiatur, qui nihil præter sapientiã non consueuerit, vt Paulus ait, ὥσπερ σκύβαλα paruifacere? Qua, inquã, ratione eorum quæ in terris sunt; amicitiam non spernat, qui non modo terrena omnia, animi sui magnitudine inferiora esse arbitratur, sed & terram ipsam instar puncti habere intellexerit? Qui fieri potest, vt hominum honores non rideat, qui mentem habeat penitus humana despicientem? Jam vero minima illa etiam pudet attingere, a quibus animum tuum omnino alienum esse puto, & quæ viliora, tantum, vt ita dicam, ingenia apud nos torquere consueuerunt à quibus etiam tantopere te aliquando à me deterritum fuisse recordor; vt nulla ratione fieri posse dixerim, vt & studijs & his quæ in cœnobijs quotidie accidere consueuerunt, animum posses intendere. Enimuero dum imprudens tecum mihi loqui viderer, fecit error ipse Epistolam loquaciorem. Cæterum quod te adeo vehementi nostri desyderio teneri scribis, scias velim, præclare a me rationem initam esse, quo isti tuo desyderio possis satisfacere. Qua de re, tecum verbis meis loquetur Lerinensis Præsul. Vale.

A. Grimaldo Episcopo Grass. Gregorius S.

DVm apud te Monoeci essem, oppressus incredibili quadam ægritudinis molestia, id, omnino oblitus sum coram tecum agere, quod potissimum præsens, & summa cum diligentia facere cupiebam. Ut scilicet hac sacrorum Hebdomade, Antonium nepotem tuũ ad nos mittere velles. Veruntamen mihi persuasum est, quantum propter absentiam commendationi detractum fuerit, tantundem ex vi amoris & petitionis honestate compensatum iri. Gratissimum igitur nobis omnibus, spero item ipsi nepoti tuo te facturum esse, si nos a te hoc impetrare patieris. Nam ut illud scribam superuacuum esse puto, futurum ipsum apud nos maxima cum grauitate & disciplina. Cum, quod hoc ipsum tibi & temporis & loci conditio, tum præcipue perspecti tibi mores hominum cum quibus illi futura est consuetudo, persuadere possunt. Tantisper enim optimo & doctissimo viro eius præceptori, Vicarium Dionysium substituemus, donec ad eam diẽ quam tu constitueris, ad vos reuertatur. Danda est interdũ, ut nosti, iuuenibus animi relaxatio, quo promptiore et recreato, ut ita dicã, ad virtutes spiritu, ad pristina studia alacriores reuertantur. Potissimum cum remissio ipsa eiusmodi, ut spero, futura est, ut non corpus tantum honestissima voluptate, sed etiam pulcherrimis cerimonijs diuinorum beneficiorum memoria reuocata, ipse animus mirifica oblectatione recreandus sit. Hoc igitur sic à te petimus,

mus, vt nihil vehementius peti possit. Et si tantum abest, vt de benignitate & humanitate tua dubitem, vt sperem ipsum eundem nepotem tuum literas ad nos indices tuae facilitatis allaturum esse. Vale. Acerba illa ęgritudo mitius mecum agit. Iterum vale & Salue.

Baptistæ Flisco. Gregorius S.

COgnoui ex acerbitate literarum tuarum, nequaquam te tranquillo animo ad me scripsisse. Nec enim aliter fieri potuisse opinor, vt pro re tantula, praesertim quae nullo mihi vsui futura esset, & furti simul & violatae fidei tam aeriter me expostulares, vt etiam argumento ex diffinitione ipsa, quo nullum certius esse potest aduersum me ad id ostendendum vtereris. Quare futurum mihi persuasi, vt cum quietiore animo sedataq; iracundia, rem diligentius perspexisses, eam personam quam & nobilitas tua, & omnium iudicio probati mores dudum tibi imposuerunt ad te esses reuocaturus. Addo vsum rerum, & prudentiam, quae ita prae caeteris omnibus ea disciplina cui semper operam dedisti, sibi vindicare videtur, vt etiam sapientum cognomen, his qui se profiterentur consueuerit impartiri: caeterum certiorem te esse volo longe te ab his decerptum esse, qui quippiam quod tuum esset istinc à me ablatum esse tibi persuadere potuerunt. tantum enim abest, vt libros tuos contrectarim, vteris enim eo verbo; quorum nullus mihi vsus futurus fuerat, vt nec meos quidem cum istinc discederem, cogitauerim exportare.

tare. Quod, vt tunc res se habebat, propediem me Genuam reuersurum esse sperarem. Eiusmodi vero tempora deinceps consecuta sunt, quæ me, vt officij & amicitiæ rationem haberem, omnem reuersionis cogitationem coëgerunt abijcere. Cumque certis hominibus, quorum mihi diligentiam perspectam habere videbar, per literas mandassem, vt bibliothecam meam ad me transmitterent, essentque in ea complures libri, quos commodo ab amicis acceperam, memini me mandare, vt omnes, nominatimq; tui, dominis restituerentur. Illi vero cum paulo indiligentius negociũ tractaßent, paucis restitutis, maiorem illorum partẽ ad me transmiserunt, quod quidem, & tuli et fero molestissime: fit enim ob temporum iniquitatem, vt paulo difficilior sit, hinc ad vos omnium rerum traiectio. Eius vero rei certissimam testificationem tibi faciet Cassianus Camillus, cuius cũ libri plures ad me eadẽ imprudẽtia delati sint, benignissime qui sunt hominis mores, admonitum, non modo, nõ furti quod tu fecisti, sed nec aliqua in parte violati officij me expostulauit. Si quod autem peccatum meum in ea re accusari potest, eatenus tantum culpam recognosci, quod in amicitia tua iudicanda, quam satis constitutam putaram, paulo securioris animi fuerim. Debueram siquidem simulatq; Pont. Nebiensis Genua discessit, quo præceptore in literis hebreis vti statueram, libros tuos tibi restituere qui apud me in posterum ociosi futuri essent. Potui certe ea ratione non modo inopinati huius casus, sed etiam tinearum periculum euitare. Contigit

enim incommodissime, ut cum nunquàm postea in illos oculos coniecerim, memoria mea penitus exciderent. Postq̃ vero huc appuli, nondum tantũ ocij mihi suppeditatum est, ut aut tuos, aut meos, qui omnes tui sunt, ex arcis extrahere possem, ut saltem hac ratione, eorum quos à te acceperam, memoria in me renouaretur. Nec vero præter te quemquam esse puto, qui fuerit opinaturus me fide labi voluisse, in re & minimi pretij, & quæ in publicis etiam tabernis vulgo venalis exposita est. Quod ut certiori argumento cognoscas, scias velim, non eos tantum libros de quibus tu ad me scripsisti, sed Budei etiam nescio quid, te ipsum mihi tunc ultro commodaße. Quod, ut plerunq; in domo opulenta consueuit accidere, omnino tibi memoria excidiße arbitror. Cumprimum vero certi hominis, qui ad vos proficiscatur, et illos deferri poßit, nobis copia fiet, quod propediem futurum spero, omnes ad te aduolabunt, ne diutius in eo genere tardentur studia tua. Nec tui modo, qui impedimento tantum futuri sunt bibliothecæ meæ, sed nostri etiam quot quot sunt (sunt autẽ plurimi) ad omnes usus tuos paratissimi semper erunt. Habeoque vero tibi immortales gratias, & pro beneficio tuo, & quod me cautum in posterum reddideris, non temere quẽquam sibi, aliquid polliceri debere de nouis necdum satis constitutis amicitijs. Cæterum quod scribis, lapsum fidei nostrę, causam tibi in posterum prę̃stiturum, ut libri tui alicui monacho non cedantur, vix mihi persuaderi potest, te qui æquitatis cognitioni ex professo das operam, id

iuris statuere velle, nam si ex me vno, omnes nostri ordinis minus certæ fidei esse iudicare nolueris, ego quoque coniectura ex te tantum facta iurisconsultos omnes, & præcipiti iracundia esse, & facillimos ad indignationem iudicabo. vale.

Cassiano Camillo. Gregorius S.

B*inas abs te accepi literas, plenissimas & amoris & officij: cognoui enim ex eis id quod summopere desyderabā, te maxima vsum diligentia in Grassensis nostri negocio pertractando. Qua re, cum nihil mihi gratius posset accidere, confestim feci eum de omnibus per literas certiorem. Vt iam te ab ipso ob merita tua mirifice amari, nulla apud me dubitatio relicta sit. Accessi præterea hortatu tuo ad ea excutienda quæ sub Hieronymi nomine in Acta Apostolorum à Germanis edita sunt. Statimq; in ipso, vt ita dicam, vestibulo operis, certissimis coniecturis intellexi, nihil ferè in eo esse quod sub Hieronymi nomine debuerit publicari. Vt enim styli ineptias omittam, quæ adeo manifesta est, vt in paucissimis etiam illis verbis & penè nudis nominibus deprehendi possit quod ad Cosmographiā attinet, tam magnis tamq; multiplicibus erroribus refertum est, vt non dicam tibi quem nihil in eo genere potest latere, sed omnibus etiam quæ ad eā disciplinam spectare expertibus, statim obuij esse possint. Quare periculo quoq; meo pronuncies licet, in eo opere iudicando, virum qui se acerrimi iudicij vult haberi longe deceptum esse.*

esse. Sed de his omnibus propediem nos pluribus verbis coram, acturos esse confido. Cæterum & ut darem tibi quod rideres, & ut cognosceres nunquam mihi Theocrenos defuturos, misi ad te exemplum quarundam literarum quas ad me dedit Baptista Fliscus, vir in ciuitate tua primarius, & in primis iurisconsultus. Qui mirifico artificio parum abfuit, quin mihi ipsi furem me esse persuaderet. Ex posterioribus etiam Analyticis sumpto fortissimo argumento, quem probationis modum eius generis hominibus omnino incognitum esse putaram. Quare cautius mihi in posterum cum iurisconsultis vestris agendum esse intellexi, quando & eiusmodi dialectica callent. Mitto præterea literas, quibus Laconicè eius accusationi respondi, quæ cum à te lectæ fuerint, & quo tibi placuerit sigillo obsignatæ, ut confestim reddantur magnopere te etiam, atq; etiam rogo. Nam ut serio loquar, non sine maxima animi mei molestia accidit, quod cum ad Dionysium scripsißem, ut quicunq; aliorum libri apud me essent, eos omnes ante discessum suum istinc restitueret: nominatimq; & de tuis & de illis ipsis pro quibus hæ turbæ excitatę sunt, madassem, habuit se in eo negocio paululum indiligentius quàm a me desyderatum esset. Quippe quod complures etiam ex nostris pari negligentia Genuę dereliquerit, quod tamen non ęque ac de illis qui aliorum erat, moleste tuli. At si quod nollem me hic diutius morari continget, non cõmittã, ut tu etiam nobis poßis irasci, cuius plusquã omnium aliorum indignationẽ extimescerem. Vale.

N Augusti-

Auguſt.Grimaldo Epiſc.Graſſenſi. Gr. S.

INcredibili me affecit iucunditate, Simon noſter, qui cum mihi verbis tuis ſalutem dixiſſet, adiecit praeterea te in maximam ſpem veniſſe breui fore, vt te ipſo hic frui poſſemus. Qua re nihil & nobis gratius, & tibi ad tranquilliorem ſedatioremq; vitam accommodatius accidere poſſe opinor. Cum enim haec loca ſemper mihi viſa fuerint amoenitatis & oblectationis pleniſſima, mirũ quantum quotidiano hoc experimento, conceptam iam de ſe opinionem in nobis confirmarunt. Et ſi mirum immodũ voluptas iſtec noſtra, abſentia tua imminuitur, quod non aeque gaudeã opportunitatem mihi abs te comparatam eſſe, vt vitam in rebus iucundiſſimis traducere poßim, ac doleo te illis carere, quae coniectura ex animo meo facta tibi longe gratiora quam quae iſtic habes futura fuiſſe ſuſpicor. Quare pedibus manibusq;, vt aiunt, tibi enitendũ eſt, vt relicta illa alpiũ aſperitate, relicto tubarum tympanorumq; ſtrepitu, relicta nocturnarum excubiarum exploratione, relicta deniq; ſolicita illa corporis cuſtodia, huc ad nos quàm primum proficiſcare, ad eaq; confeſtim aduoles quae tibi, & ad moleſtiarum leuationem, & ad honeſtiſſimũ ocium tanto ſtudio & diligentia comparaſti. Quibus eo difficilius te carere arbitror, quo experte, quã penitus incognitae voluptatis, longe acerbior recordatio conſueuit eſſe. Et haec quidem non icirco ſcribo, quod te non id aſſidue meditari neſcis, ſed vt gratiſſimarum rerum veluti refricata memoria,

memoria, promptior fias ad ea expedienda, quæ, & pondere rerum, & temporum iniquitate puto esse impeditissima. Mitto præterea ad te literas, quas ad me mercator quidam Genuensis dedit, & ille quidem de facie, vt scribit, non tibi incognitus, qui cum nescio quid sibi a te deberi prolato etiam fratris tui Chirographo dicat, non aliter se tibi commendatum fore credidit, quàm si ad æquitatem postulationis suæ, vis quoq; nostræ commendationis accederet, quę iam apud omnes tanti ponderis existimatur, quànti in eam existimari voluisti. Perfectum enim a te est declaratione amoris erga me tui, vt nisi apud amicos & propriæ opis dissimulator, & vni mihi commodus (vt Flaccus ait) haberi velim, eiusmodi officijs frequentius quàm vellem tibi cogar molestus esse. Gratissimum mihi erit, si quid de ea re statueris, ad me scribere non grauaberis. Qua in re non Romanā, nō Gallicam, sed nec prouincialem quidē linguā, modo, vt id cōmodo tuo fiat, aspernabor. Vale.

Cassiano Camillo. Gregorius S.

R*Ectißime omnino suspicareris Epistolas tuas nō tormenta tantum, sed fulmina etiam mihi videri, si id ob vim ipsam impetumq; eloquentiæ, contingere posse tibi persuasisses. Sed non eo certe pacto quo tu intelligi vis, instar mihi bellicarum machinarum videntur habere. Illę nempe horrore quodam sonitus expauescendæ, & quod cladem afferant quàmplurimis, merito vitandæ esse videntur, at uero Epistolis tuis, nihil suauius, nihil amabilius fieri potest*

ri potest, addo etiam leporem quendam, tibi proprium & festiuitatem, quibus adeo non oblector tantum, sed capior etiam, ut non satis constituere possim, elegantia an urbanitate maior sis cum cæteris in utraq; mihi superare videant. Nec vero hæc nostra exundans, ut scribis solitudo, ita penitus est inhospitalis, ut non amicorum literas benignissime excipiar, quæ ipsos etiam amicos longe benignius susceptura esset. Sed iam intelligo te ex Gentili nostro Homeri sentētiam didicisse, qua saturitate contumeliam procreari dicit, teq; eo pacto delicias nostras interpretatum. Sed nondum nosti non unum genus delitiarum esse? Quid si in colendis hortulis, quid si in piscationibus, quid si in corporis exercitatione deliciæ nostræ sint? Utinam (quod Dioclitianus spreto orbis imperio dixit) videre potuisses olera manibus meis cōsita, breui te ipsum etiā Anachoreten euasurum fuisse mihi persuadeo. Nec tamen adeo sum harum deliciarum, & huiusce solitudinis appetens, ut non frugalitatis illius vestrę, & gratissimæ consuetudinis longe sim appetentior. Sed ais tu? Ita ne nisi a Saulio Pont. coactus literas ad me daturus non fuisti? Commode omnino cecidit, quod paucis antea diebus scripsi ad te, simulq; Epistolam ad quēdam dedi, ex qua facile potuisti percipere, quo pacto a me accipiendus fueras, si vel parum quippiam indignationi concessisses. illic enim te intellexisse opinor, quàm grauiter inimicus illorum sim, qui ita faciles ad indignationem esse consueuerunt. Sed hactenus lusisse sufficiat. Gratissima fuerunt officia tua Grassensi nostro,

stro, homini omnium longe gratißimo. Egit enim mihi eo nomine per Epistolam diligentissime gratias. Quare scias velim, nihil ex re tua familiari tam tuum esse, quàm ipse Grassensis imposterum futurus est. Caeterum postremis meis literis ad te scripsi quale meum iudicium esset de his quae sub Hieronymi nomine in Acta Apostolorum circunferuntur. Qua in re tantum abest, vt dubitem quin rectum sit de ea re iudicium meum, vt maximopere admirer illos, qui persuasum habent se nihil non videre in hac clarissima re vtroq; lumine fuisse orbatos. Vale.

Hieronymo Ghinnuccio Episcopo N. Cameræ Apostolicę Auditori. Greg. S.

NOndum satis constituere potui, plus oblectationis an molestiae literae tuae mihi attulerint, quae ad xiij. Calen. April. datae vij. demum Id. Maij nobis redditae fuerunt. Cum enim ex ipsis cognouerim mirificum quendam amorem erga me tuum, anxiamque de incolumitate mea solicitudinem maiorem animo meo voluptatem cœpi, quàm vt breui Epistola a me declarari queat. Accedit praeterea in fratrem meum (qui mihi meipso penè carior est) satis nobis perspectus ex illis ipsis literis, singularis quidam amor tuus, atq; beneuolentia, quae cum a tali tantoque viro, & naturae & fortunae muneribus ornatissimo, vix citra impudentiae notam mihi optanda fuisse videantur, eo gratiora nobis acciderunt, quo longius superarunt expectationem nostram. Contra vero supraquàm dici potest

teste molestè tuli, quod non modo desyderio tuo adhuc a me satisfactum non est, sed nec quid id sit quod a te tantopere desyderatur, satis intelligere potui. Cum enim circiter Cal. Aug. a fratre meo mihi redditę literæ fuissent, in quibus parua quædam schedula qua laudatio Pont. Eboracensis continebatur, inclusa erat, nec quid sibi ea vellet liquido possem intelligere, quod id literis ipsis non planè declararetur, coniecturam feci priores aliquas, quibus copiosè negocium exponeretur, temporum iniquitate, vel eorum qui deferrent, negligentia, perijsse. Quare confestim ipsum fratrem meum per literas rogaui, vt quid sibi ea laudatio vellet, ad me scribere non grauaretur, enisurum enim me, quantum & viribus & ingenio possem, vt honestissimo eius desyderio quamprimum a me satisfieret. Enimuero cum ille postea de ea re nec verbum quidem fecerit, diu persuasum habui, eiusmodi prouinciam alij demandatam fuisse, qui maturius ingeniosius & eloquentius, munere illo defungi possit. Nuper vero acceptis literis tuis, reque diutius considerata, postremo in eam sententiam veni, vt mihi persuaderem, aut me imprudentia, & errore in scribendo, aut fratrem meum in percipienda literarum mearum sententia deceptum esse. vt enim meminisse mihi videor, nihil me tunc pollicitum fuisse aggredi, nisi re quæ proponeretur diligentius percepta, sic coniectura assequi possum, cum ex literis tuis, tum etiam ex verbis fratris mei, me nō adeo disertè rem explicuisse, vt a viro in multis maximisq; negocijs occupato, vnica le-

ctione

ctione intelligi potuerit. Qua in re, dum modo fratrē meū culpa omni & errore vacare tibi persuadeas, non abnuo quin vel ineptiæ, vel imprudentiæ meæ omnia ascribantur. Id vero ea potissimum de causa paulo iniquiore animo laturus sum, quod ignorem an commode nunc etiam desyderio tuo satisfieri possit: vt non obducta iam cicatrice medicamentum apponere velle videamur. Quod si a te iudicatum fuerit, id opportune accidere posse, tibi omnino recipio, me diligentissime operā daturum, vt quicquid vitij adhuc per imprudentiam factum est, maxima cura & sedulitate sarciatur. Qua in re, omnino necesse erit quicquid in Regem Lutheriani euomuerunt, istinc ad me transmitti, vt ad ipsorum maledicta responsiones nostrę accommodari queant. Præterea, si breues commentariolos de toto negocio confici curaueris, ex quibus desyderiū tuum paulo illustrius intelligere possim, erit ea profecto velut expressa quædam imago animi tui, ad quam cogitatus omnes nostri velut ad certum definitumque signum dirigi possunt. Vale. Et me omnes q; meos, qui omnes tui sunt, vt facis ama. Et si præterea quippiam a me proficisci potest, quod tibi gratum futurum sit, sic tibi persuadeas velim, nihil esse in eo genere, tam arduum, quod iussis tuis aggredi non audeam, nec tam difficile quod si fauor tuus accesserit, prēstare mihi posse non videar.

Feder. Fregosio Salern. Archiep. Gr. S.

CVm nunq̄ mihi nō gratissime accidere consueuerint literæ tuæ, quas tn̄ nuper apud Taurinos certo homini ad nos

ad nos dedisti, tanta me iucunditate affecerunt, ut non maiori eas auiditate expectarim. Ex quo enim Nicæa discessisti, & si multa ad me rumor attulerat, ea tamen cum parum certa tum etiam omnino mihi molesta fuerunt. Hęc iccirco tantum quod eius generis eßent, ut quemuis possent molestia afficere, sed ea potissimum de causa, quod tibi præcipue molestissima accidisse non dubitabam. Lectis autem literis tuis expressius quodammodo & illustrius id cognoui, quod de te ante mihi erat persuasissimum, nihil scilicet iuris in rebus tuis fortunam sibi vendicare potuisse. Siquidem eas tantum res tuas appellare licet, quæ tibi eiusmodi æquanimitatem pepererunt, ut nulla queas fortunæ iniuria a vitæ tuę tranquillitate dimoueri. Quare propediem etiam futurum spero, ut fortunam ipsam tantæ iniuriæ non pudeat modo, sed etiam summopere pæniteat. Quod vero ad rerum successus attinet, scio nec te alios quam fuerunt fore aliquando sperasse, & me a te facile deductum fuiße in eandem sententiam. Quo magis etiam id quod facis facere debes. Nam absurdum sanè videri posset, quod diutius antea futurum esse perspexeris, id posteaquam euenerit, non forti infractoque animo sustinere. Et hæc hactenus locutus sum perinde quasi de rebus tuis aliquantisper diffiderem, quę mihi tamen nequaquam eo deductæ videntur, ut omnino sit diffidendum. Et si quod ad te attinet, si omnino euentus rerum ex iudicio voluntateque mea penderet, non satis constituere possum, quod genus vitæ tibi potissimum optaturus fuerim: hinc enim laborum

borum & solicitudinis plena omnia video, & quod usu iam experimentoq; didicimus, incerta penitus, & quæ momento temporis facile immutari euertiq; consueuerint. Inde vero in vitæ tranquillitate & honestissimis studijs totum te deinceps occupatũ iri facile mihi persuadeo. Unum tantum est quo mouear, patriæ tuæ scilicet, atq; adeo iam nostrę, charitas, quam moderatione auspicijsque tuis, pro pe dixerim, beatam me visurũ esse mihi pollicebar. Verum quoniam propediem te Nicæam venturum esse confidis, longiorem sermonem in id tempus reijciemus. Ego vero suspenso anxioque animo hactenus in hac prouincia detentus sum, cum nullum genus molestiæ sit, quo nõ fuerim vehementer exagitatus. Quare cum iam tempus appetat comitiorum nostrorum, statui omnino eam discessus nostri occasione non minus honestam quàm opportunam arripere, nisi a te secus mihi fuerit persuasum. Interim tamen Ioannem Baptistam nostrum ad regem mittere decreui, pro rebus huius cœnobij constituendis, quæ, vt mihi persuasum est, paulo negocio conficietur. Quod si tu (vt sunt omnino pro varietate successuum varia consilia) istic diutius moram trahere decreueris, magnopere me certiorẽ abs te fieri opto. Nam mihi in Italiam quandocunque proficiscenti, istinc ver esset. Cæterum omnibus qui mecum degunt sacerdotibus (scias velim) te tam suauem non modo tui memoriam, sed desyderium etiam reliquisse, vt nihil adeo in illorum mentibus insitum impressumq; sit, quàm vt honestissimis tuis votis obsequantur. Idque eo magis Ioanni

Bapti-

Baptistæ nostro quo maioribus grauioribusque de causis tibi tandiu penitus est addictus. Vale.

F. Archiepiscopo Salernitano. Greg. S.

Cum eo quidem animo a te discesserim, ut non ultra viginti, aut ad summum triginta dies abessem, Mutinam absque itineris molestia tuo potissimum beneficio decima die perueni, rebusq; quarum gratia adueneram compositis, iam ea quæ ad regressionem pertinent parare cœperam. Cum mihi redditæ sunt literæ a principe ordinis nostri, in quibus erat ascriptum, ut salutatis affinibus, quãprimum Romam proficiscerer. Ego vero & si ternas iam ab eo de eiusmodi profectione literas acceperam, eiusq; autoritati opposueram & longitudinem itinerum, & corporis imbecillitatem, rursusque ille nullam se excusationem accipere, rescripserat, statueram tamen apud ipsum denuo me excusare: a compluribus tamen admonitus, hanc quam ego excusationem appellarem, posse aliquos contumaciæ nomine criminari, statui mihi omnino parendum esse, non prius tamen quàm ad te literas dedissem. Video enim me in eiusmodi angustias coniectum esse, ut me ipsum inde explicare penè sit difficillimum, nisi tu qua soles humanitate, negocium meum & susceperis & confeceris. Primum quidẽ ne tu ipse me, quod consiliũ immutarim, immutatæ etiã voluntatis expostules, quam nosti omnino ex aliena voluntate pendere. Deinde cum tibi persuaseris, me eiusmodi profectionem inuitum suscepisse, idipsum etiam principi

nostro

nostro persuadeas. Cuius quanquam mihi perspectissima est humanitas, cum tamē cogito quibus me verbis abeuntem prosecutus est, & quid ego de regressione mea pollicitus fuerim, nec ista quidē grauissima & honestissima causa satis momenti apud eum habitura esse videtur, vt non aliquid ab eo peccasse iudicer. Occurrit postremo noster Theocrenus, qui cum discederem, etiam breuissimum illud tempus, quam longissimum sibi videri dixit. Quare, vt absq; magna animi mei molestia, iter hoc conficere possim, eatenus Mutinæ ero, quoad a vobis mihi literę reddentur, quibus intelligere possim me apud vos sufficienter excusatum fuisse. Romæ vero, vt idem ille princeps noster ad me scripsit, non amplius decem, aut duodecim diebus commorandum erit, postea Pisas, & deinde litorali via ad vos quàm ocyssime aduolabo. Et quoniam mula hęc quà vectus sum, ita commodo, & molli est incessu, vt illi secundum te prosperam valetudinem acceptam referam, summopere optarem; si tamen commodo tuo fieri posset, eadem rursus Romam vehi, & inde ad vos reuehi. Dabo enim operam quod & hactenus feci, vt quàm diligentissime curetur. Vale.

F. Fregosius Archiep. Salern. Greg. S.

CVm te ipsum iam expectaremus, ecce nobis redditæ sunt literæ tuæ Mutinæ VII. Calen. Decembris datę, quibus plane intelleximus te non minorem redeundi voluntatem habere, quàm eundi habueris necessitatem,

quorum hoc æque gratum fuit, ac fuerat illud molestum. Sed quia reditus tuus Romanæ profectionis causa, longius relabi videbatur, quàm quod nos animo concepisse arbitrareris, humanissime a te factum est, quod de tuis rebus nos certiores facere constituisti, voluistiq́ tandiu Mutinæ esse, donec nostrę quoq; tibi literę redderentur. Putabas enim nos tarditatem reditus tui, nostro desiderio non tuo commodo metiri, quod planè falsum est, propterea nihil est quod de nostra voluntate dubites, nosq́; de tua dubitare suspiceris. Nam & si aduentus tuus nobis expectatissimus est, vt etiam pro Octauiano fratre meo loquar, non ideo tamen voluptatem nostram necessitati tuę anteponenda esse censemus. Quare perge quo vocaris, nec nostri te cura solicitet. Tantum, hoc solatium nobis a te tribui cupimus, vt quam sæpissime tuis literis nos inuisas, deq; tuis rebus facias indies certiores. Nihil enim præter aduentum tuum, nobis iocundius accidere potest. Reliquum est, vt cum Romæ fueris, Jacobum Sadoletum ciuem tuum meo nomine quam plurimum saluere iubeas, deque nobis illi polliceri velis, quæ a fidissimo amico, & ab amantissimo contubernali prouenire possunt. Ad ea vero quæ nobis de mula qua hoc itinere vsus es scripsisti, Theocreno nostro respondendi partes reliquimus, qui etiam ociosius quàm nos facere possumus cætera suis literis complectetur. Vale, & me mutuo dilige.

Bene-

Benedictus Theocrenus. Greg. S.

EX ijs literis quas ad me Mutina proxime dedisti, non intelligebam quæ te causa, cum affuturum iamiam spe rarem, in urbem ab nostra, tam certa expectatione traheret. Ita breuiter eam profectionẽ in extrema pagella proponebas, non poteram tamen quicquid tibi videretur decerneresúe non probare, cum semel mihi persuaserim tibi, omni in re consilij tui constare rationem. Dedit postea legendam mihi Epistolam quam ad se eodẽ die scripsisses Fedéricus princeps meus, quæ copiosæ, ut factum oportuit, rem totam continebat. Ego Gregori licet videam quod tibi a Pontifice tuo iniungatur, non posse id te sine grandi flagitio deprecari, sciamq; nolenti fieri, quod tandiu nobis careas: ægerrime tamen fero consuetudine tua defraudari me, & insigni illo fructu studiorum meorum quæ quidem abste maximopere iuuari, & ali, vel tu ipse qui de te modestissi me sentis nunquam negasti. Perceptum enim semel tantum bonũ abrumpi, aut etiam intermitti cum acerbum, tum valde inutile, si præsertim quædam sint, aut potius multa, quę sine prælectore assequi nequeamus. Nam omnis philosophiæ, cuius candidatum apud te professus sum, scientiam, ita in arduo positam video, ut undecunque ad eam sine aliquo duce & præuio ingredi parem, materiæ difficultate deterrear, te vnum Deus mihi obtulit, a quo certissimum ad tantam rem adeundam, auxilium expecto, præterea a nemine. Itaq; quicquid illud est quod propositum

propositum nostrum, tam laudabile morari possit, id nos uehementer solicitos habet atq; angit. Quod an ita sit, quis te melius diiudicauerit? qui nisi aliquãdo eadem expertus esses, non mehercle, tam sæpe operam tuam, tamque promptam vltro mihi spopondisses. Sed illud me aliquantulum consolatur, quod non vltra Id. Februarias absuturum te recipis. Quas ego ob id toto animo complexus, ita iam amo, vt natali meo chariores habeam: semper vero quoad vixero celebraturus, si mihi hic tecum (vt spero) illuxerint. Quod ad mulam attinet hactenus conueniri se Federicus passus est, vt quod cõmode te vexerit mire gauisus, eam tibi iam tum inde cum discessisti abs te dono datam diceret, sic enim tum statuisse, vt si tibi in isto itinere vsui ea foret, perpetuo tua foret. Quãobrem salua modestia iam respuere eam non potes: ne talis viri qualecunq; munus fastidire videaris. Cupit ille magnopere, vt Nicolaum Iudecum cumprimũ in vrbem perueneris familiarius adeas, atque ab eo post institutam amicitiam diligenter quæras, an in vrbe per diu futurus sit, an alibi si qua honesta conditio proponatur, esse malit quàm Romæ. Tum sedulo intueare, quæ tua est solertia, qui mores sint in homine quæ comitas. Hæc tamen omnia ita sunt tibi tractanda, vt nõ subornatus, neque alterius impulsu, sed tua sponte intelligere velle videaris. Sic enim, vt fiat, præsentes Federici rationes expostulant. Superuacuum penè fuerit illud te monere, tum singula speculatus fueris, vti quamocyssime ad nos scribas, cum te hoc in genere, vel maxime omnium

hominum

hominum impigerrimum semper compererim. Octauianus princeps cum hæc scriberem ex podagra decubabat, non illa tamen ad eo graui, aut violenta. Reliqui omnes qui te amant, aut potius norunt (nam quicunq; te norunt idem amant ac suspiciunt) bene valent, præter vnum Stephanum Spinulam, qui pridie Cal. Decemb. morbo articulari aliquandiu solito grauius afflictatus diem obierat, quod te omnino scire oportere existimaui. Vale.

F. Archiepiscopo Salern. Gregor. S.

Q*Vod posteaquàm Romam veni nullas ad te literas dederim, non ea causa fuit quod amoris tui erga me, aut beneficentiæ oblitus, ab officio aliqua ex parte discesserim, sed quod dies complures in salutationibus, & conueniendis doctis viris conterens, nihil temporis mihi reliquum feci ad munus illud obeundum, quod profecto rebus omnibus anteuertere statuissem, nisi me humanitas tua, mihi iandiu perspectissima satis persuasisset, nihil tibi gratius futurum, quàm vt viros qui illam ipsam humanitatē profitentur, & conuenirem sępissime, et mihi quàm arctissime conciliarem. Nunc vero quando videor mihi id quod summopere concupieram aliqua ex parte assecutus, vt docti fere omnes qui in vrbe sunt, non modo mihi de facie sint cogniti, sed quotidiana etiam deuincti consuetudine, nihil apud me erit antiquius, quàm vt & te ipsum, & principem meum Octauianum quàm creberrimis literis inuisam. Nam & Genuam ad conductam diem reuerti*

uerti non possim, faciunt & fratris & nepotis mei negocia familiaria, a quibus & si omnino animus meus abhorret, inhumanum tamē arbitratus sum, non aliquot saltem dies tantæ coniunctioni impartiri. Cæterum ne præsens tibi gratularer de amplissimo maximoq; sacerdotio, quod uirtutibus tuis commendatum esse nemo ambigit, nisi siquis ab omni uirtute est penitus alienus, inuiderunt ea ipsa negocia. Gratulor tamen, ut debeo quàmplurimum, nec tibi modo, sed & illis ipsis quibus concessum est, ut ex optimis moribus, & uirtute tua quàmplurimum fructum percipiant. In quorumq; animos uis potestatemq; habes. Deumq; opt. Max. rogo & oro, ut tibi id sacerdotium ita fortunet, ut cum illud diu rectèq; administraris, tandem septus frequentissimis turbis eorum qui cura tua seruati erunt, meritum de hostibus triumphum ducens, cœleste capitolium uictor possis ascendere. Vale. Quid hactenus confecerim de Nicolao Judeco, scripsi ad Theocrenum nostrum diligentissime.

F. Archiepiscopo Salernitano. Greg. S.

NVllas mihi hactenus abs te redditas esse, magis moleste fero quàm admirer, quod item tibi accidere mihi persuasum est. Ea est enim miserabilium horū temporum conditio, ut non modo de grauioribus rebus scriptæ literę, sed communes etiam & familiares is[...] nostræ undecunq; excipiantur. Bis iam ad te literas dedi, quas ea potissimū de causa tibi reddi summopere optabam, quod tantum de

amicitia nostra vel potius mea erga te pietate considerem, vt sperarem isto tuo tempore, illas quadam ex parte tibi solatio futuras esse. Enimuero cum illæ perierint, nullatenus tamen mihi ab officio recedendum esse existimaui, magisq́; fidem quorundã quàm diligentiam nostram volui a te desiderari, præcipue cum certissimi hominis oblatam, nunc mihi esse facultatem certißime opinarer. Nec tamen operam assumam, vt te fortissimum virum consoler, præsertim cum ea te semper prudentia præditum cognouerim, vt in quauis etiam grauissima calamitate, consolatione non indigeas, nec ea sit fortuna rerum tuarum, vt te magnopere, vel angi, vel dolere suspicari debeam. Quid enim est, quod te amisisse conqueri possis, nisi id amittere appellas, multarum rerum earundemq́; molestissimarũ solicitudine priuari, tandemq́; te ipsum tibi restitui? quod quidẽ nisi hactenus es assecutus, propediem tamẽ fore, vt assequaris, ex his quæ ad me quottidie afferuntur, & ex perspecta mihi modestia & magnitudine animi tui coniecturam facio. Non enim vt opinor, memoria excidit quod sæpius mecũ conquerebare teipsum tibi surripi, nec aliud magis desiderare, quàm aliquam tibi occasionem præstari quo honeste secedere possit, reliquumq́ ætatis in optimis & artibus & studijs collocare. Quod etsi nũc magis a te expressum quã impetratum conqueri posse videris, æquum tamen est, non si quid mali in hoc negocio est, id ipsum nouis, & solicitudinibus & molestijs augere, sed ex hac ipsa, vt multi opinantur calamitate, non ostensam modo, sed etiam oblatam

 felicita-

felicitatem toto animo complecti, quod cum certis coniectu ris te facturum assequar, nequaquã mihi tantum arrogaturus sum, ut contra ac pollicitus fueram te, vel consolatione, vel consilio, vel adhortatione adiuuare velim. Tantum id addam, te, si quando eiusmodi vitæ genus instituere potueris, quale ab ste summopere desiderari ostendebas, tum demum facile iudicaturum ex hac rerum commutatione bonine an mali plus consecutus fueris. Cæterũ ex compluribus qui istinc ad nos venerunt, te intellexisse cognoui, partem longe maximam librorum tuorum perijsse, quod omnibus alijs calamitatibus anteponerem, nisi qui erant inter eos longe optimi apud nos salui essent. Nam Græci omnes manu scripti, impressiq; ferè omnes, & Latinorum aliquot miserrimam illam direptionem euaserunt, De sacerdotalibus vero indumentis, propediem vt scias faciam. Vale. Etsi commodo tuo fieri potest, sæpe nos literis inuise.

F. Fregosius. Gregorio S.

MIrabar profectò quidnàm in causa esse posset, quod tuis literis tandiu careremus, nec fieri poterat, vt in hac nostra tam antiqua tanque confirmata amicitia totis tribus quatuorúe mensibus, nullas omnino a te datas suspicaremur, hoc præsertim meo tam iniquo tempore, quo & acerrimis curis angi, & infinitis opprimi malis ex tua prudentia facillime te conijcere arbitrabar. Sed rursus cum tot quottidie istinc recta ad nos proficiscantur, totqs

merca-

mercatores ad trimestres nundinas Lugdunum quottidie commeent, vbi dum nos illic commorati sumus literæ tuæ offendissent, si intra duorum mensium spacium datæ fuissent, & post discessum nostrum quottidie literarum fasces illinc ad nos deferantur, factum est, vt dubitarem, an aliquid etiam iuris in optimorum hominum voluntate fortuna haberet. Quare mi Gregori habeo tibi gratias ingentes qui me his tuis literis quas ad 15. Cal. Septemb. dederas, hac præcipue cura liberasti. Quibus & te alias prius dedisse, & nostras summopere desiderare ostendebas. Nimirum vtrunque mihi pergratum est. Sed cum vnas, vt primum Lugdunum veni, cuidam ex nostris ciuibus, qui fidelis nuncius haberi poterat, dedissem, verebar ne vltra quàm officium nostrum pateretur, sæpius aures tuas obtunderem, ac ocium tuum interpellarē. Sed posteaquam sententiā tuam cognoui, secus atq; institueram faciendū mihi esse arbitror. Vt scilicet primum te certiorem faciam de his quæ te maxime ex me cognoscere velle existimem. Sed quid nam aliud quàm de me ipso ad te nunc potissimū scribam, quod tu libentius audire, & ego facilius narrare possim? Quanuis hoc totum negocium minime esse delectabile vtriq; nostrum existimem: nunc scito me in summo mærore versari. Quis enim tam ferus ac ferreus, qui non patriæ suæ direptionem ac prope excidium deploret, quam ego ipse quasi inter vlnas meas confodi, atq; trucidari ab immanissimis hostibus vidi? Non possum equidē & fateor, in tam acerbo casu non dolere. Quanuis duæ pre-

ter hanc cõmunem cladem insignes ac peculiares fortunæ iniuriæ me pepulerunt. Tot scilicet amicorũ, tot clientum, tot familiarium exilium, atq; interitus. Deinde Octauiani fratris mei viri innocentissimi captiuitas atq; durissimus carcer. Ista quia nunquam præuideram, quis enim tam lyncæus? modo me excruciant, atq; exanimant. Ita tamen, vt non omnino me his curis, atq; solicitudinibus obrui sinam, quin & ad te, & ad eos amicos quos nihil molle de me, nihil demissum opinari volo non semper respiciã. Illa vero quæ ad me tantum pertinent ex patria eiectio, euersio imperij nostri, fortunarum dissipatio atq; rapina, nihil ferè nos tangunt. Tantumq; abest, vt pro his dolere ac lamentari velim, vt etiam illis gratias habiturus sim non minimas, qui me, quanuis non amico animo, attamen vna cum illis multis molestijs, multis laboribus, multisq; periculis liberauerunt. Atq; huc coniecerunt vbi collectis, atque compositis huius naufragij reliquijs, ad ea studia a quibus discedere minime oportebat, aliquando reuerti posse non diffido. In quam spem me maxime erexit incolumitas librorum meorum, non solum eorũ qui apud te miserrimam illam (vt ais) vastitatẽ euaserunt, verum & cæterorũ, quos, & si in illam inciderunt, spero aliquãdo ad nostras manus peruenturos. Quidam enim etiam nomine nobis ignotus qui eos potitus est, nescio quid hac de re mihi verbis suis renunciari iussit. Quod quidem ego omen accipio, tanquã signum futurę tranquillitatis studiorũ meorum. Hæc de nobis modo ad te scribenda duxi, nam ea quę tu sane

tu sane nimis amice de me sentire videris, profectũ nullum responsum desiderant. Vnũ tamen conabor, si quando casus tulerit, ne te amicitiæ nostrę, vel pudeat, vel pigeat. Præterea, inter eos libros quos apud te reliquerã erat quædam oratio a me scripta, quam olim te legisse arbitror, eam nisi in illa clade perijt, velim vt cumprimũ poterit fieri, ad me mittas, nam animus est, aut meliorẽ reddere, aut omnino discerpere. De sacerdotalibus indumentis deq; sacris vasis si quid superfuerit aueo scire. Nam ea mihi summopere cordi sunt, quibus ego ipse tãtũ in rè diuina uti solebã, quę vero in aliorũ vsus parata erant, facile autem est dignosci, vestræ Ecclesiæ dono. Vale & crebrius deinceps a me literas expecta, dũmodo id tibi gratum fore significes. Sacerdotibus quoq; qui tecũ degũt multã salutẽ verbis meis dicito, sed principi vestro quàm maximam. Vale.

F. Fregosio Archiepiscopo. Gregorius S.

ORationem illam quam difficillimis R. P. temporibus ad ciues tuos habuisti, legi quam diligentissime, de qua quidem, nihil omnino ad te scripturus fueram, nisi resciuissem viros excellentes ingenio & eloquentia, de hac eadem re ad te literas dedisse, vt me non tam deterruerit illorum eloquentia, quàm impulerit simile omnino, & vt opinor idem penè de eisdem rebus cum ipsis iudicium. Consueuerunt vero qui apud principes ipsorũ, vel mores, vel eloquentiam laudant, facile eorum qui audiunt iniquum subire iudicium, cum non tam quia laudandi, quàm quia princi-

principes, omnia dicta esse videãtur. Quod etsi in me vix accidere posse confido, quod id omnino a moribus & instituti mei ratione sit alienum, peneq; impium videri possit, pro ea, quæ mihi tecum est familiaritate, humanissimis moribus & facilitate tua conciliata, me de te ipso apud te mentiri velle, cum præcipue nec eo sis animo, vt quempiam tibi assentari velis, nec eo ingenio, vt qui id faciat te possit latere. Facit tamen orationis tuæ genus, vt ea mihi dicenda sint, quæ a compluribus, non ad fidem dicta, sed ad gratiam conficta esse videri possent, nisi eadem ipsa oratio sui lectione me penitus ab omni eiusmodi nota liberatura esset. Fateri nempe cogentur qui eam in manus sumpserint, non modo nimis a me laudatam, quia tua esset, sed parum etiã, &, vt ita dicam, auare, quia sit optima. Vt enim potissimũ a genere ipso incipiam, quod cæteris & ingeniosius & subtilius est, & in quo præcipue maxima inuentionis difficultas versari solet. Quid apertius demonstrari potuit, quã ea omnia pro quibus verba faciebas, omnino vt tu suadebas deliberanda esse? ordo vero atq; dispositio eiusmodi sunt, vt nihil artificiosius nihil sit magis cohęrens. Cum enim scires ciuium tuorum animos, & rei ipsius natura & superioribus solutionibus ita affectos, vt difficile eiusmodi orationem admitterent, ita tibi illos in dicendi initio conciliasti, vt ex re ipsa natum exordium, & maximo vulneri medicamentum afferret, & ad ea quæ sequebantur mirifice aperiret ingressum. Quæ vero in mediam orationem coniecisti: iccirco, vt opinor, quod difficilius tractari posse

videban-

videbantur, de lege, scilicet & scripto, ita sunt a te subtiliter disputata, ut putem legislatorem ipsum, nec uerius, nec expressius quid senserit differere potuisse. Omitto hic vim illam & amplitudinem orationis, qua inimicorũ impietas, & quæ ab ipsis nefarie crudeliterq; patrata sunt, & maximo spiritu et vehementi oratione ante oculos audientium a te sunt collocata, fulmina perorationis & oratoria illa ornamenta epiphonemata, epicheremata, dilemmata, quibus omnibus, & alijs præterea, eius generis concio illa refertissima est. Jam elegantia & facilitati coniuncta verborum proprietas eiusmodi sunt, vt cum nihil plane ingeniosius & subtilius, nihil etiam candidius, me legisse affirmare possim. Habes meum de oratione tua iudicium, de cuius laudibus ita demum patiar ab aliquibus detrahi, cum quippiam & elegantius & ingeniosius hac tẽpestate editum cognouero. Quod quidẽ tum deniq; fieri posse credam, cũ tu in eo genere quippiam rursus edideris. Vale.

F. Fregosio. Gregorius S.

QVemadmodum nihil mihi iucundius accidere potest, quàm vt tecum per literas sæpissimè loquar, sic nihil audio molestius, quàm easdem literas quouis casu perire. Quod in illis, quas postremo ad te dedi euenisse, ex ea potissimum coniectura suspicor, quoniã desiderare ostendis te a nobis certiorem fieri, an quippiam de libris tuis confecerim. Id vero in illis ipsis quas interceptas suspicor, memini me diligentissime scribere. Sforciam scilicet cuius

nomine

nomine asseruabantur, & a me & a quibusdam, qui principem locum apud ipsum obtinent, diu rogatum, tandem annuisse, ut nobis restituerentur. veruntamen ex purpuratis eius is quo deprecatore usus fueram, literas ad eos apud quos asseruantur, oblitus est impetrare, quo factum est, ut nondum à me recuperari potuerint, quos tamen propediem ad nos migraturos esse non dubito, dedi nanq; ea de re certo homini negocium. Nihil vero præter libros & sacerdotalem supellectilem aliquid præterea stragulæ vestis καὶ περιπετασμάτων *ad nos delata fuisse, tam certum est quàm quod certissimum. Quæ omnia, præter libros, pessimo illo incendio conflagrarunt. Quod insuper amice, & humaniter de profectione mea requiris, nequaquam æquum esse arbitror te aduentum tuum ad deliberationẽ meam accommodare debere, contra autem gratissimum mihi erit, si quandocunq; tibi decretum fuerit ad Lerinam diuertere, me feceris paulo antea certiorem, illuc enim acceptis literis tuis confestim aduolabo, eroque illic tandiu quoad tecum mihi esse licuerit. Id vero si quàmprimum statueris, nihil opinor Grassensi nostro optatius posse contingere. Cæterum nisi a te accersitus fuero, qui ut nosti nullis impedior negocijs quominus confestim tibi parere possim, nihil habeo certi quod scribam. Vix enim dici potest audita fama profectionis meæ quàm diligenter mecum egerint ferè omnes omnium ordinum spectatissimi ciues, ne se patriamq; istam derelinquerẽ, quibus cum adiunctæ fuerunt eorum quibus cum dego sacerdotum, non autoritas modo,*

sed etiam

ſed etiam praeces. Quo fit ut inter Genuā Graſſenſemque dubius animi pendeam. Ut tamen eius dubitationis euentus ille futurus ſit, quem tu, cum certū quippiam de te ſtatues eſſe volueris. Caeterum cum ad tua innumerabilia in me merita acceſſionem aliquam fieri poſſe nō arbitrarer, repēte tuo patrocinio in his cōtrouerſiis, quae inter me & Theocrenum futurae fuerunt, maximus cumulus acceſſit. Quod enim in hac cauſa ſponte mihi ceſſerit, beneuolentiae tuae erga me acceptum refero. Ad ipſum vero Theocrenum literas de hac re dedi, non quidē eo conſilio, ut defenſioni tuae quippiam à me addi poſſe exiſtimarem, ſed quia id a me deſiderare, ipſe literis ſuis oſtenderat. Vale.

F. Fregoſius Archiepiſcopus. Greg. S.

ET ſi nihil erat in noſtris literis quod nō vel in ipſa concione recitari poſſet, tamen quia hae erant, non ſolū mutuae inter nos beneuolentiae indicia, verumetiam intimae familiaritatis teſtes, nolēprorſus eas alienis oculis ſubijci, nec in eorum manus incidere, quibus tantum ab re ſua ocij eſt, etiam ut aliena perquirant. Jccirco dum cautior eſſe cupio, fio in ſcribendo tardior. Jſtud tamen quicquid eſt delicti mihi abs te condonari fas eſt, homini praeſertim cū ad ſcribendum rudi atque ignauo, tum multis negotijs atq; curis occupatiſſimo, quae quidem partim ab improbis hominibus, partim ab ipſis temporibus, ut ſunt dura atq; iniqua mihi procreantur. Sed eas ſpero breui omnino confectas fore, aut ſi id minus continget, quicquid infectum ſuperrit abijciemus,

Q

mus, ut illud ocium quod iampridem optauimus, aliquãdo consequamur, & literulis ac studiolis nostris insistamus. Quæ ut commodius atq; hilarius possemus perficere, Theocrenum nostrum iandudum accersiuimus, de quo tamẽ post VII. Calen. Septembris nè verbum quidem audiuimus. Cæterũ inter libros eos quos apud te reliqueram, erant commentarij à quodã Acciaiolo florentino editi, in eos Aristotelis libros qui de moribus disputant, quem sane librum superstitem ex illo urbis nostræ incendio euasisse peruelim, quia rarus est & ex illis antiquissimis impressionibus & meo quidem iudicio non inutilis neq; omnino barbarus, ut omnes ferè ex eo genere esse solent. Quidnam de eo factum sit cupio à te quàmprimum fieri certior, non enim despero a direptoribus potuisse contemni, ut erat incomptus & cariæ atq; vetustate confectus, & penè corrosus. Dũ hæc ad te scribebã, redditæ mihi sunt literæ tuæ V. Id. Nouembris datæ, quæ quàm gratæ mihi fuerint scribam ad te alias. Hoc vnum interim te scire volui, paucissimos esse quos ego æque ac te amem atq; colam, plus profectò neminem. Has nostras nolui propterea retardari, quin ad te celeriter perferrẽtur, ne ea voluptate quam ex intimorum amicorum literis percipere soles, diutius careas. Vale, & enitere ut nos quàm plurimum diligas, nihil enim gratius nobis facere potes.

F. Fregosio. Gregorius S.

QVas ad VII. Calen. Decembris dederas, nos IIII. Id. eiusdem mensis accepimus, superuacuũ autem futurum

futurum opinor si ad te scripsero eas mihi longe gratissimas fuisse, cum in tam veteri tamq; constituta amicitia, noua (vt ita dicam) verborum conciliatione nihil opus esse censeam. Quod autem & amicæ & modestæ scribis te apud me excusatum esse debere, si non à te quàm sæpissime literas accepero, facis tu quidem humaniter & beneuole, vt cum frequentiores a te literæ dentur, quàm vt nobis à tali tantoq; viro deberi existimem, non tamen in eo tibi satisfacias: quod & si officij rationem præclare superat, longe tamen inferius ipso officio à te esse existimatur, quod illud nõ comuni hominum more, sed animi tui magnitudine metiaris. Gaudeo præterea Epistolam nostram incolumen ad te peruenisse, erat enim in ea quod te scire peruellem, de libris tuis potissimum, quos propediem apud me futuros esse nõ dubito. De commentarijs vero Acciaioli nihil omnino te solicitum esse oportet, cum enim talis liber sit, qualem tu optime describis, nequaquam nobis verisimile sit, illum incolumibus cæteris perijsse, qui & si maxime perisset, idem tamen est apud me non eiusdem modo autoris, sed eisdem etiam literarum formis impressus. Præterea in eosdem Aristotelis libros Enstratij cõmentarij & Sophronij paraphrases, græce cõscripti, qui si tibi visui futuri sunt, confestim ad te aduolabunt. Proximis diebus cum Octauianus princeps noster Genuam perductus esset, deinceps Neapolim deducendus, ægre quidem impetrato aditu, bis ad ipsum accessi, fuiq; cũ eo diutius. Mirum quanta animi constantia acerbissimum hunc fortunæ ictum tolerare mihi visus fuerit. Perseuerat

adhuc pristina illa hilaritas in congressu, comitas in sermone, & (quod maxime mirum est) in vultu non tranquillitas modo, sed mira etiam serenitas. Qua vero ratione seipsum consoletur, hinc facile coniectura assequi potes, quod cũ me paulo subtristiorem, (nec enim mihi in ea parte imperare potueram,) cognouisset, prior ipse me consolari cupit, bone Deus, quàm infracto, quàm celso, quàm erecto animo, commemorare cœpit clarissimos imperatores, qui immutata fortuna, eandem calamitatem subierant, quorum tantũ abesset, vt se minorẽ in aduersa fortuna haberi vellet, vt longo etiam omnibus illis magnitudine animi & constantia superiorem se esse arbitraretur. Et ea potissimũ de causa quod cum Christianus esset, constantissime confiteretur omnia Dei Opt. Max. disponi sapientia, & prouidentia administrari, sciretq; nihil sibi præter eiusdem diuinitatis decreta accidere potuisse, & iccirco parum prudẽtis fore, nisi ea omnia ęquissimo animo tolerasset. Itaq; qui consolandi gratia accesseram, non parum ab eo solatij reportaui. Quod quidẽ tibi omnino à me scribendũ esse duxi, vt in longe minori calamitate, parẽ animi celsitudinẽ adhibere cures. Cętera quę mecũ locutus est, maiora et grauiora mihi visa sunt, quã ut in certis et nũcijs et literis cõmitti debere videãtur. Vale.

F. Fregosio. Gregorius S.

NIhil erat quod magis optarem, quàm vt aliquando ad Lerinam proficiscerer, et si iustis alijs grauibusq; de causis, ea tamen potissimum, vt quotidie certos de te nuncios,

cios, interdum etiam literas tuas accipere possem. Vix enim dici potest quàm moleste feram, quod iam pluribus mẽsibus elapsis, cum à me nec literam quidem videris, ego quoque vicissim à te nihil literarum acceperim. Quod ab vtroque nostrum eo consilio factũ esse certo scio, quod superuacuum putaremus in eo negocio tempus absumere, quod euentu exituq; frustraretur. Persuasum enim mihi est, olim complures à te datas ad me non peruenisse, quod quidẽ iniquitate temporum accidisse nemo est qui mirari debeat. Ceterũ rumor ipse ad nos attulit te propediem Massiliam esse venturum, quod cum exploratius cognouero, nihil erit quod me possit prohibere, quin ad te confestim aduolem. Et si coniectura assequor, inter maxima & difficillima negocia aduẽtum meũ, si non molestiæ, tamen impedimento tibi fore, amor tamen modum temperationemq; non nouit. Hunc vero opportune accidit vt quidam ex nostris istuc proficiscatur, & is quidem non de facie tãtum tibi cognitus, sed a quo cuiusq; gentilibus teipsum familiamq; tuam non obseruari modo, sed penè dixerim coli, iandudum tibi est perspectissimũ, is ad nos certiora omnia de te referet. Omnino mihi supra quã dici potest gratum erit, quod tamen commodo tuo fiat, si me feceris certiorẽ, vbi, & ad quã diẽ te videre possim. Ego tantisper Lerinæ ero, donec abs te literæ nobis redditæ fuerint. Vale.

F. Fregosius. Gregorio S.

Cripsissem equidem ad te iampridem historiam itineris mei posteaquam à te discessi, si quid iocũdi tibi eius nar

ratio

ratio afferre potuisset, sed cum eo te animo erga me affectũ existimem, ut quæ mihi permolesta ceciderint, ea tibi quoque non iocunda duceres, malui eius itineris successus alienis rumoribus quàm meis literis ad te deferri, præsertim cum ex ea molestia quam fama fortasse conceperas, nihil nostræ litteræ detrahere possent. Quapropter & in huncusq; diem nihil ad te literarum dedi, & modo cum has dem, nihil de rebus superioribus loquar. De futuris autem unum habeo dicere, me nondum coniectura assequi potuisse, non solum quemnam finem hoc tediosissimum bellũ sit habiturũ, sed nec quem ego potissimum desiderare debeam. Cum ex utriuscunq; victoria multum mali patriæ meæ, quæ mihi ut nosti, quanuis extorri carissima est, imminere putem, mihi autem ipsi nihil boni. Sed cum ego his molestissimis curis angar, hoc tamen te scire uolo, quencunq; exitum nõ solum meis, uerum etiam uniuersis rebus fortuna statuerit, me fortiter ac placate laturum. Interim una tantum me spe consolari, ea scilicet quæ modo nutantia ac pendentia cernimus aliquo breui casura, ubi propter defessas hominum uires aliquandiu iacere necesse sit. Sed de hoc uiderint hi qui aliena semper fortuna reguntur, ego uero non dubito inter ipsa media bella pacem mihi breui pariturum. Cogor tamen hic apud Thaurinos, quo posteaquam Regem allocutus sum me recepi, tantisper immorari, donec uerisimilem saltem aliquam excusationem nactus fuero, per quam mihi liceat ab huiusmodi castrensi tumultu quàmlongissime abesse, nec omnino me spes deserit fore ut quod hiemis superest
apud

apud vos, idest Niceæ transfigam, vnde ego te conuenire facillime potero. Quicquid vero ipse de me statuam, si certos nuncios offendero faciam te certiorem. Cætera corã. Vale ac me vt facis dilige, vtrisq; istis qui apud te sunt omni laude dignis, meis verbis salutem dicito, ita tamen vt Ioanni Baptistæ quamplurimũ salutis impertias. Iterum vale.

Benedictus Theocrenus. Gregorio S.

SI Thulem non Lerinam incoleres, citius ad nos Gregori perferrentur litteræ tuæ, nam quas ad III. Nonas Nouembris istinc dederas, idibus demum februarijs accepimus. Quod quidem effecit, vt æquius te prope corã audire visi fuerimus obiecta nostra, quæ solo tarditatis argumento innitebãtur, acutissime purgantem, quanquam quid ego tuam in amolienda ingratitudinis suspicione solertiam commemorem, quam vt absolutissime præ te feras, non est ea tamen meo iuditio inter summas epistolæ tuæ laudes censenda, vbi virtutes aliæ longe antecellunt. Efferunt enim se imprimis atq; ostentant in verbis delectus eximius, incredibilis cãdor, admiranda vis & efficacia, in sententijs, suum atq; adeo consentaneum pondus, iucunda varietas, decetissimus lepor, vtrobiq; perspicuitas, quãtum vix hodie præstari posse credideram. Quid singula persequor? omnia illic apta, distincta, & vim plane afferentia: non enim solum vniuersa mihi tela confutans eripuisti, quibus rursus peti posses, sed quæ in te vano impetu emiseram, sic retor-

ques vt vulnus faciant lętalissimum, quod mox tamen adhibito in tempore medicamento curabile ipse reddis. Didicimus itaq; hoc periculo, Gregori, quàm non tutum sit tali viro negocium exhibere, & in forum eum adducere, qui non alibi sit exercitatior. Neque vero id ego solus intellexi, qui libertatem meam tam infeliciter tentaverã, sed & principes mei cumprimum Epistolam tuam legissent, grauiter testati sunt, nihil se id genus a iunioribus scriptum adhuc scire, quod videatur aut elegantius aut pugnacius. Quorum ego tanti facere soleo iudicium, vt alterum non requisierim. Quicquid enim vndiq; ab literatis viris ad nos scribitur ad eos statim afferimus, & tanquam optimis iudicibus legendum tradimus, vel ipsi recitamus, ij quantopere iam te ament atq; admirentur, paucis dici non potest. Quod tibi mehercle tam iocundum esse debet, quam tu es illis admirabilis, quando hic est studiorum fructus præclarissimus tantorum virorum gratiam, doctrinę opinione colligere, taceo reliquos ciues nostros, qui vel testimonio meo, vel tuarum literarum elegantia ita de te vniuersi sentiũt, vt doctorum omnium sine controuersia ordinem te ducere existiment, principemq; Cortesium in ore habeant, quotiẽcunq; de hominibus eruditissimis infertur mentio. Quamobrem nemo fuit ex his, qui non omnino à musis sunt alieni, qui non exemplum Epistolæ tuæ à nobis impensissime flagitauerit, vt non sufficiant ei transcribendæ amanuenses mei. esq; tu tam hic notior quàm in vrbe Mutina, cui natales tuos acceptos ferimus. Sed hæc parcius, ne si temeritatem

te in-

te increpando incurrimus, videamur tam obliqua satisfactione velle peccatum redimere. Vale.

Benedictus Theocrenus. Gregorio S.

SVbiratus tibi aliquandiu fui, quod eum te erga nos quem oportebat non præbuisses, illo præsertim tempore, quod vt amicorum fidem maxime postulabat, ita quo quisque in alterum animo esset, planissime ostēdebat. Nam toto quadriduo quod Genuæ in illis ruuinis captiuus fui, nū quam me nisi accersitus adiuuisti, & cū semel prece nostra motus aliquid opis mihi ferre conatus esses, idq; non successisset, causam meam, cum omnia me extrema circunstarent, omnino deseruisti: satisfactum abs te amicitiæ vno periculo ratus. Quod quidem nobis perincommode cecidit, fuit enim mihi suscipienda Turnensis profectio, in qua parum abfuit, quin ter cæsus fuerim ab Germanis militibus, τὰ λύτρα, *neque loco, neque tempore opportuna minacissime deposcentibus, qui ægre principis Sforciæ, cui me Ghillinus diligentissimè commendauerat, tum authoritate, tum precibus adducti sunt, vt post enses iugulo meo centies* μονονοῦ-χι *impressos incolumen me inter principis comites Turnum peruenire sinerent. Vbi salus mea ab infandissimis prædoni bus centum nummis aureis expressa est. Hinc mille difficul tates in nos exortę, nam è Togata ad Federicum penetran di, quod in primis optabam, omnis mihi in pręsentia erepta est facultas, cum victori omnia suspecta essent, &, vt semel vniuersa complectar, fuit mihi per innumerabilia pro-*

pemodum pericula, & noua subinde naufragia quinq; ipsos menses in Italia immorandum, quaquam crebris & literis & nuncijs, ut ad se quamprimum irem, Federicus agebat. Ad quem dum bruma iam insequiente propero, antea quidem non licuerat, in hostium manus incidi, illud salutem attulit, quod non sum agnitus. Quod si patrocinium nostrum semel susceptum fortiter prosecutus esses, minore omnino precio iam tum inde Genuæ ab Germanis dimissus nauigio in prouinciam ad Grassensem tuto delatus essem. Non enim deerant, ut tibi coram tum diximus; qui me eousq; optima se fide vecturos pollicerentur. Illic enim apud virum nostri amantissimum tantisper fuissemus, dum aliquid certi a Federico afferretur. Multa præterea incommoda & quasdam etiam grauiores impensas effugissemus, si quæ potuit recenti malo medicina adhibita fuisset. Quæ cum mecum omnia ipse animo voluerem, non poteram non videri mihi iniuste à te destitutus, aut potius frigide adiutus: quo argumento, te nobis in amore nunquam respondisse colligebam. Id vero quàm mihi causa tua, non solũ mea molestum accideret, tute cogita. Sæpe fui tecum hoc nomine expostulaturus sed veritus sum semper ne quid acerbius, dum perturbationi indulgeo, excideret, quod in me postea tanquam ex ἀντικατηγορίας retorqueri posset. Ita omne eiusmodi vel officium vel studium in id tempus differendum duxi, quo Federicum coram alloqui liceret, utpote quem non auditorem modo feci arbitrum & disceptatorem huius controuersiæ inter nos ab initio usque decreuissem nuncu-

pare & habere. Verum ille cumprimum querelas de te nostras audijt, personam mihi visus est patroni quàm iudicis malle, ea est erga te hominis pietas. Itaq; paucis tam plene tamq; accurate absentem purgauit vt dubitare cœperim, an exacte satis omnia accusando te expedissem, sed mox intellexi, quod extra culpam videreris patrono magis quàm ipsi causæ tribuendum. Quamobrem si sapies, nonnihil tua interesse putabis aliquid super ijs ad nos rescribere, quæ de industria aliquanto grauiora proposuimus vt dignam ista eloquentia defensionem eliceremus. Ego quidem in te amando propterea nihil immutatus sum, satis nanque putaui in tali officij tui offensione non tacere. Vale.

Stephano Saulio. Gregorius S.

EGo vero, mi Sauli, & prudentiam tuam summopere admiratus sum, & amorem erga me recognoui, non enim potuit sapientius ex dignitate mea consuli, quam à te fuerit consultum. Nec tamen id credas velim me aliquando eius fuisse opinionis, vt quippiam aliunde assequi cuperem quàm vnde impetrandum esset. Qua de re, tibi fidem facient literę quas propediē ad Longolium sum daturus: curabo enim vt prius ad te non obsignatæ deferantur. Nunc vero angustijs temporis interclusus, & ad te omnino paucas & ad ipsum, nec vnam quidem literam scribere potui. Quod vero ad numerum nostrarum epistolarum attinet, et si non mediocriter doleo si aliquando ex ipsis aliqua deperit, non tamen inter nos eo pacto rationes subducendas esse

opinor, vt in neruo obstringi necesse sit eum qui aliquid debuerit. Quin etiam interdum vereri cogor, ne te hac frequentia literarum, presertim leuibus de rebus, tedio aliquo afficiam, nec tamen sinit amor in te meus, vt aliquem omittam quem sciam Genuam profecturum cui ad te literas non dē. Mirifice vero accidit, vt tu nuper in epistola tua verba hæc ascripseris. Jacturam silentij sarciamus, qua in re me tibi mirificum comitem polliceor. Verum de his hactenus. Habebis in hoc fasciculo literas ad Jsidorum monachum, eas tibi summopere commendo. Et si ab ipso acceperis græcos Aristotelis libros de Naturali auscultatione, gratissimum mihi feceris, si curaueris genuam aliqua ratione perferendos vnde ad nos facillime transmitti poterunt. Præterea si indicem indicaturamq; græcorum librorum qui hactenus Venetijs impressi sunt, tā in philosophia quā in sacris et politioribus literis: tu qui prope es in cōspectu eius vrbis habere posses, maximo me leuabis desyderio, si epistolæ illi quam primum ad nos scripturus es annectere non grauabere, quod tamen commodo tuo fieri volo. Vale.

Stephano Saulio. Gregorius S.

MIraberis vtiq; mi Sauli, cum has Genuæ datas cognoueris, quippe qui ante intelliges me huc applicuisse, quàm suspicari potueris ex prouincia discessisse. Jta nempe repentina nauigatio mea fuit, vt ferè eodem die aut certe altero quā id decreueram, ex Lerina soluerim. Causa profectionis nostræ fuit parum prospera valetudo, qua nu-

per

per grauiter laborare cępi distillationis assiduæ à capite in pectus acerbissima molestia, quæ infirmitas non procul abesse putatur a vitæ periculo, præsertim cũ accedit studiorum labor, & vocis pene assidua contentio. Hic mihi præsto fuerunt humanissimi fratres tui, sed quid fratres tuos dicam? vniuersa prope Sauliorum gens, me, perinde quasi te ipsum excepit, omnibusq; officijs declararunt quam putarent gratum tibi fore talem ipsorum erga me animum. Quo nomine & si illis tantum debeo, quantum vix animo capere possum, id totum tamen tibi acceptum refero, in cuius gratiam hæc omnia fieri certissime scio. Mirum est, quum me cœlum hoc & aeris clementia non delectarint modo, sed propemodum illico restituerint valetudini, vt iam decreuerim menses aliquot Genuæ immorari, vel certe vsq; ad ordinis nostri comitia, quæ ineunte æstate haberi consueuerunt. Veruntamen cum multa hic sint, quæ me voluptate afficere possint, lõge tamẽ magis oblectarer, si consuetudine tua frui liceret, qua, quoniam honestissimis de causis necesse est carere, & crebrius literis nos inuisemus, nec enim vt opinor vlla deinceps erit suspicio quin fidelissime reddantur. Scripsi ad te superioribus diebus, magnopere me desiderare indicem omnium librorum græcorum qui adhuc formis excusi essent, hunc ipsum si opera tua assecutus fuero, maxime me desyderio liberaueris. Nec id sane difficile futurum opinor, illum enim spe mediocris lucri, cum libenter tum etiam diligentissime conficerent, ipsimet excusores. Vale.

Stephano

Stephano Saulio. Gregorius S.

ACcepi a Longolio nostro epistolam, in qua si eloquentiam, si amorem, si beneuolentiam spectes, nihil omnino est quod addi posse videatur. Veruntamen, quod inter nos dicere liceat, non nihil prudentiæ in ea coactus sum desyderare. Mirum in modum enim laborat vt se mihi purget, quod id negocium non confecerit, de quo conficiendo, nunquam a me, nec vnum quidem verbum acceperat. Quare, & si iandiu est quod illę ipsæ literæ mihi redditæ fuerunt, putidumq; mihi penè videbatur nunc demum rescribere, tamen quod suspicari mihi visus est, animum meũ aliquantisper in honestate peccare, nolui prætermittere, quin & si sero, aliquãdo tamen huic vulneri non mederer, nec omnino mihi committendum fuit, vt in nostri instituti homine eiusmodi macula resideret. Quod ne antehac facerẽ, aduersa valetudine & tedio quodã, non literarum modo, sed penè dixerim viuendi, impeditus fui: verebar enim ne molestissimo hoc morbo, omnia non studia tantum sed officia etiam nostra impedirentur, Epistola quam ad ipsum dedi, in literarum fratris tui fasciculum est coniecta; quam cum legeris, magnopere rogo vt quo magis libuerit signo obsignatam, reddere ne graueris. Cæterum siue Genuensis cœli clementia, siue medicorum cura solerti, siue quod caput est, Dei tantum optimi benignitate, scito me pristinæ valetudini restitutum, Vt ne vestigium quidem superfit laboriosæ illius ægritudinis. Accessit fratrum tuorum

non

non humanitas modo sed incredibilis amor & pietas (ut ita dicam) erga me. Quibus secundum deum recuperatam valetudinem me semper acceptam relaturum, profiteor & praemefero. Verum quoniam in literis tuis quas postremas accepi, datas V. Calen. Octobris, ascriptum erat, multa tibi in mentem venire, quare hasce studiorum meorum rationes minus probares, omnino gratum mihi erit, si de ea re aliquid ad me scripseris. Si enim modum te non probare dixisses, intellexissem utiq; moderatam ratione͂ studiorum à me requiri. Sed quoniam hasce rationes improbas, nec adduci possum ut credam, te omnino a studijs me absterrere velle, video aliquid, quod, cum à te quid suspiceris intellexero, confestim scribam. Illud enim tibi persuadeas velim, nihil apud me antiquius esse quàm consilium adhortationemq; tuam, quæ a summa cum prudentia tum etiam beneuolentia proficisci intelligo. Vale.

Stephano Saulio. Gregorius S.

CVm aliquando Mutina Januam profecturus essem, à principe ordinis nostri Patauium accersitus, iccirco libentius & alacrius parui, quòd desyderatissima tua consuetudine (qua nihil mihi gratius aut utilius accidere potest) propediem me fruiturum sperabam. Veruntamen longe aliter ac desyderaueram cecidit: duplici enim molestia ex aduentu meo in hanc urbem affectus sum, & quòd te abesse repperi, et quod de morte viri optimi fratris tui acerbissimum nuncium accepi. Quare, quod mihi facere non licuit,

cuit, vt te præsentem alloquerer & tanto vulneri fidissima saltem apponerem medicamēta, idipsum per literas tentare decreui. Magis sane officij ratione habita, quàm quod aliqua ex parte necessariū arbitrarer. Tùm quod te virum maxima prudentia & fortitudine, & qui alijs dare consilium consueueris, consolari, ineptum planè esse videbam; tum etiam quod ex longinquitate temporis, coniecturam faciebam, diem ipsam acerbo illi vulneri cicatricem obduxisse. Accidit vero vt mihi literas quas ad se postremo de eadem re dedisti, vir doctissimus & tui amantissimus Christophorus Longolius ostenderet, quibus intellexi non omnino ingratum tibi futurum, si nunc demum etiam de eodem negocio aliquid ad te scriberetur. Ego quidem Stephane, si me grauissime commotum pro tanti viri obitu negauero, tum dæmum te quoq; commoueri non debuisse contendam. Quod certe scio me nequaquam illis persuasurum esse, qui quantopere illi deberem, & quam sancte illius colerem amicitiam, tandiu perspectum habebant: vix enim fraterno amori mihi videbar in eo amando concedere. Verum cum eius castissimos mores, & sanctissime ad id ætatis actam vitam considero, quantaq; pietate Christianam religionem coluerit, vt semper fragilia hæc & ex fortunæ nutu pendentia, præ cœlestibus illis bonis duxerit posthabenda, si vera sunt (vt sunt profecto) quæ de animorum immortalitate & sempiterna gloria eorum, qui ex Christiana religione vixerunt a vera nobis philosophia sunt tradita, mihi quidem non modo verisimile sit: sed, vt ita dicam, certissimum,

certissimum, fratrē tuum diuina illa frui beatitudine, qua perfectiorem aut diuturniorem nec cogitari quidem à nobis posse nemo est qui ambigat. Eòq; magis illi gratulari debēmus, quod non immatura morte, vt vulgo persuasum esse video, abreptus est: sed in ea potissimum ætate mortem hanc nostram cum cœlesti illa vita commutauit, in qua omnibus idipsum assequi, pars maxima beatitudinis existimari posse videatur. Vt enim omittam incommoda illa quæ secum affert ætas iam ingrauescens, vt vitæ huius & frequentissimas & maximas calamitates. Nonne illud certissimum est, diuinum animum nostrum a Deo Opt. Max. syncerum, & ab omni labe immunem productum, teterrimarum sordium & terrestris corporeæq; huius concretionis magis magisq; in dies contagione inquinari? Quare est quòd fratri tuo vehementer gratuler, & pro relicta hac laborum dolorumq; regione, & pro adepta illa cœlesti & veris gaudijs refertissima patria. Est etiam quod tibi, si ea animi firmitate qua mihi persuasum est, & quæ reliquis vitæ tuæ actis est consentanea, postremo quā certo debes, fortunæ hunc acerbissimum ictum toleraueris. Illud magis in animis cogitationibusque nostris insidere debet, nos propediem eos qui bene beateq;, & veluti quotidie morituri, vixerunt, si idem conabimur, assecuturos esse. Quod certe faciemus, si verè philosophiæ noctes diesq; intentam operam dederimus, quam nobilem profectò esse quàm mortis assiduam cogitationem, satis vt opinor mihi tibiq; est persuasum. Vale.

Stephanus Saulius. Gregorio S.

Hodie, idest ad XV. Calen. Aprilis, accepi epistolam tuam, quam tu V. Non. Martij Florentiæ dederas. Cum qua & exemplum eius decreti mihi redditum est, de quo tibi proficiscenti mandaueram, & polliceris te summo studio, labore, ac diligentia curaturum omnia, quæ ad illam causam pertinere intelliges. Quid est mi Gregorij quod aut te horter ad ea quæ sponte tua facis, aut gratias agam, quod amicitia nostra, quæ ad summam beneuolentiam iampridem peruenit, non expectatur. Tantum velim Deus Opt. Max. det nobis facultatem, vt vnà aliquando in ocio viuamus ac amore nostro perfruamur. Quãdo autem, quod te scire velle ostendis, & vbi id futurum sit, non facile est iudicare. Ea enim nunc nobis moliẽda atq; tractanda sunt, quorum exitus coniectura minime prouideri potest, interim tuas literas semper maxime expectabimus, quibus vllas caue putes me gratiores legere. Vale.

Seuerus Monachus Cistercien. Gregorio Cortesio Monacho Casinati. S. P. D.

Cum mihi per grata, perq; iucunda semper extitit recordatio consuetudinis, quæ mihi tecum iam inde ab adolescentia intercessit, tum etiam nuper summa cum voluptate renouauit Bessarion, tui ordinis Monachus, quem cumprimum apud Belgas vidi, diligenter percunctatus sum vbi nam gentium esses, quid ve rerum gereres. Is

mihi de te bona omnia narrauit, & singularē eruditionem cæterasq; uirtutes tuas prædicauit, quo nihil gratius inter tot calamitates & erumnas meas audire potui. Nec mihi omnino perditus uideor, cum intelligam te apud omnes gratia atq; auctoritate florentem, mei quoque memoriam retinere. Id quod ex literis tuis de me honorifice scriptis animaduerti. Eidem Bessarioni qui mihi vir modestissimus visus est, omne meum studium atq; operam pollicitus sum in tuenda vestri ordinis dignitate. Eum existimo id omne cuius gratia ad Cæsarem missus fuerat, summa fide ac diligentia transegisse. Attamen, si quid in ea causa reliquum est aut si quid deintegro emerserit, in quo apud Cęsarem aut tibi aut ordini tuo alicui vsui esse possim, id me omni studio curaturum polliceor, atque adeo, præmefero: sunt mihi nunc præ manibus emendationes in M. Tulij Ciceronis orationes, quas si mihi diutius ab Italia abesse contigerit ad te mittere decreui, vt a Calchographis in officina Aldi gratia & fauore tuo excudantur. Eas cum tibi tum cæteris bonarum artium studiosis, neq; inutilis, neq; iniucundas fore confido. Nec me, vt arbitror, post Bucinensem & Naugerum, in illud opus incubuisse penitebit. Vale.

Seuero monacho. Gregorius S.

DEdissem omnino antea ad te literas, si mihi exploratum fuisset diutius te apud Cæsarem commoraturū. Caue enim putes quippiam gratius aut iucundius mihi eo officio potuisse accidere, nisi forte vt te uiderem & alloque-

rer, contigisset. Nescio enim quo meo malo fato acciderit, quod ex quo religionem istam quam tu profiteris & ego professus sum, cum te semper, ut ita dicam, vestigijs fuerim insectatus, nunquam tamen assequi potuerim. Nec adeo antea multis diebus, ut te potissimum consiliario & μυσαγωγῷ tantum opus aggrederer. Et quidem quantum memoria repetere possum, nemo te mihi est amicus antiquior, nemo magis coniunctus, nemo cui æque omnes studiorum meorum qualescunq; fructus acceptos referre debeam. Non enim memoria nobis excidit, nec excidet profecto aliquando, cum tu iam tum princeps ordinis tui, atq; adeo maxima dignitate præditus, me adolescentulum & adhuc in literis balbutientem, tantum aberat ut sperneres, ut ultro etiam facilitate comitateq; tua ad continuum contubernium semper prouocaris. Cum noctes diesq; me quietem studiorum tuorum interpellantem, non modo non repellebas, sed ne vultu quidē subtristiore moleste id ferre unquam mihi visus fueris. Resonant adhuc in auribus meis sanctissimæ illæ adhortationes & grauissima præcepta, quibus me assidue & ad bonarum literarum studia & ad Christianam pietatem hortabare. Cum ea ordinis grauitate qua tūc eras, etiam circa incunabula mea cum latinarum tum græcarum literarum, mecum, ut ita dicam, repuerascere non grauareris, ut ad ea ad quæ verbis me hortabare, te ipsum ducem, & præuium nobis exhiberes. Quare nihil mihi gratius facere potuit Bessarion noster, quàm ut & tibi literas ad se meas ostenderet, & vicissim impetrata abs te ad

me

me epistola, consuetudinis nostræ recordationem renouaret. Quod vero & de eruditione & gratia, vt ais, nostra apud omnes tantopere nobis gratularis, facis tu quidem humaniter & amice: neq; enim mirum est illa omnia, si ita essent maximæ sibi iucunditati futura fuisse, & quod eruditionem tibi potissimum acceptam relaturus fuerim, & si quid fauore aut gratia, possem id totum me tibi posse profiterer: veruntamen alterum, in quo me fateor non mediocrem curam adhibuisse, vt scilicet non essem omnino ineruditissimus, ita mediocriter consequutus sum, vt magis ob curam diligentiamq; in ea re quàm ob fructum ipsum laborum mihi gratulari debeas. Alterum vero ita mediocre est, vt longo tamen interuallo superet in ea re desiderium meum. Et si enim non minimam laudis partem esse, maioribus visum est principibus viris placuisse, in eoq; complures fructum studiorum suorum collocarunt, fateor tamen non accersitam, sed vltro exhibitam principum virorum nobis amicitiam prouenisse. Ex literis præterea Bessarionis intellexi ipsum opera, consilio, autoritate, gratia tua sic visum fuisse, vt quod ea ex sententia confecerit, quorũ gratia a nobis ad Cæsarem missus fuerat, tibi præcipue ingentes gratias agat, quas & ego, nõ meo tantum, sed vniuersi ordinis nostri nomine immortales ago, egregie relaturus, cũ tibi animos nostros libuerit experiri. Sic enim tibi persuadeas volo, nos omnes quoad nostrum fieri poterit præclare tibi & voluntate & actionibus esse responsuros. Ceterum non mediocre in nobis desiderium excitasti emendationum

tuarum in M. Tullij orationes legendi. Quod opus, coniectura ex cæteris operibus tuis facta, coniicio esse absolutissimum: ut non modo te nunquam pœnitere possit in eo opere post eos quos nominas elaborasse, sed magis futurum opiner, ut eos vehementer pœniteat quod te in eo labore pręcesserint. Quorum quidem Naugerum plurimum etiam eo nomine tibi debiturum polliceor, idq; præ se latūrum. Sunt enim nobis perspectissimi viri illius & integerrimi mores, & cādor supra quàm dici potest ingenuus: est enim nobis in primis & amicitia & familiaritate coniunctus. Quare si te diutius apud Belgas immorari cōtigerit, ipsius potissimum opera utemini in excudendis his quę nobis à te fuerint transmissa. Id autem te latere nolo paucis antea mensibus, Aldum ipsum immatura, & sibi & rei literariæ morte, ereptum, tristissimum nobis sui desiderium reliquisse. Vale.

Abbati cuidam. Gregorius S.

QVod tibi summopere cordi esse intellexi, dedi operam ut in nouo ædificio, omnia ex sententia tua constituerentur. Primumq; cœnationem illam quidem amplam & luminosam, (erat enim longa cubitis sexaginta, altitudo latitudini propemodum æqualis triginta cubitorum, eo artificio testudinata quod antiqui incognitum architecti nunc Lunulas vocant, fenestræ quaternæ trinū senumq; cubitorum) Tamen quia tibi placere audieram, in alteram ædificij partem, membrum illud promoui, ubi hinc orien-

tem

tem hibernum solem, inde vero æstiuum habeat occidentem. Omnino commodior erit ad ipsam accessus ἐκ τοῦ κοιμητηρίου haud paulo quam prius fuerat, fenestras paululum restrictiores humilioresq; quam antea fieri iussi, in parua enim longitudine sexdecim cubitos ipsarum apertiones occupassent, quod cum deforme, tum etiam vehementer incommodum futurum esse videbatur. Ante ipsam cœnationem, atrium est quadratum, cubitorum triginta, æquum videlicet cœnationis latitudini, in cuius meditullio marmoreus fons est cui subest concha permagna, Lunensis marmoris, duodecim palmis a labio ad labium expansa. Superius vas sphæricum ex Ophite, in quod per tubulos subuecta aqua, octo demum siphunculis effunditur, sic fusis ex auricalcho ut dracones videantur, in sublime aquam eiaculantes. In sublimiori sphære parte parua basis est, et in ea Moses virga percutiens silicem. In ipsius conchæ fundo, delphinos, cetos & eius generis pisces complures eminenti sculptura fieri iussi, vt cum aqua repletum vas fuerit, nihil iucundius intueri tibi posse videaris. Ex atrio aditus est in peristylium, seu mauis compluuiatum cauædium appellare, in quo mira solicitudine artifices laborant, vellent enim opus, sanum rectumq; per comitiorum dies præstare. Erat porro inter me & Pannutium non mediocris disceptatio, quod ille non murulos inter columnas, sed stamillos fieri oportere diceret, & sub vnaquaq; columna stylobatã, putabat enim opus eo pacto longe delectabilius futurum. Mihi ea potissimum ratione non probabatur, quod scirem murulos

rulos adinuentos fuisse, ne ex stillicidijs defluens aqua, porticus peristylij aspergine madefaceret, nunc si derelinquatur inter stamillos apertio, id incommodum nos vitaturos non esse facile, omnes intelligere puto. Columnas praeterea striatas, cum adeo paruae sint, & praeterea duplices mihi fieri non placebat. Tu quid tibi videatur rescribes, Raphaelem pictorem aetate nostra, vt nosti, veteribus illis excellentissimis comparandum, conueniendum curaui, vt coenationis interiorem frontem pingeret, is ita respondit vt grauate admodum Romam se relicturum esse ostenderet: nec si id faceret, maxima sine mercede esse facturũ: vt mihi videatur mille illi aureorum numum ludibrio futurũ esse. Quare alterum repperi, qui id ẽ opus trecentis aureis numis absoluet, & si non Apelles, forte tamen Parrhasius futurus. Pauimenta inuicem prius confricatis lateribus, sic polita & coniuncta sunt, vt cum nusquam calcem habeant, nihil tamen diuturnius vt opinor, excogitari possit: summae praeterea pulchritudinis quod operis reticulati speciem prę se ferrant. Bases omnes & capitula dorico opere, nihil pene antiquitati cessura sunt. In κοιμητηρίῳ nihil ex priori modulo immutatum est, pręter ualuarum compagmenta & epistolia, quae omnino non apponentur, negant enim id ex simplicitate ordinis nostri esse. In bibliotheca quo ad nostrum fieri poterit elaborabimus, vt ea liberrimo caelo & plurimum luminis habeat, & ad saluberrimã regionem prospectus sit, vti ne & libri facile tineas procreent, & ne putrescant cõpagines. Longa erit cubitis sentum,

tum, lata autem triginta: triplici formis testudinata, quorum medius aliquantulum excelsior erit, ea proportione ad ceteros, quam habet in homine ad humeros caput. Columnis hinc inde nouem medius ipse fornix sustinebitur, vt scilicet intercolumniorum spacium sit cubitorum decem. Epistylium super capitula per totius bibliothecæ longitudinē pertinebit sub basibus stylobatæ erunt. sic enim & ad speciem decentius & cōmodius ad vsum futurum esse iudicatū est. Plutei interius exteriusq; libris farciri poterūt, a columnis ad parietis protensi, vt tamen ambulationem duorum cubitorum derelinquant. Sub medio fornice, pauimentum expeditum relinquitur, ambulationis gratia. Tu operam dabis vt cathenulæ ex auricalcho fiant, non minus quatuor millibus. Ad pluteas præterea tabulas ex Laricis quamplurimas si coemeris, eas nos misso ad te nauigio aduerso flumine subuehi curabimus. De Globis in quibus & terrarū orbis, & astrorum situs describendus est, aliàs dabimus operam, vt quid nobis videatur intelligas. Vale.

Iacobo Ferro Philosopho. Gregorius S.

NOndum satis cōstitui molestius ne mihi acciderit quòd à nobis discesseris, vt suaui illo tuo congressu mihi in posterum frui non liceat, an iucundius, quod tua hinc profectio honoris dignitatisq; tantum tibi attulit incrementum, vt & amicis vtilitati & patriæ tuæ sempiterno ornamento sis futurus. Damnum certe quod ex absentia tua maximum facturi sumus, mirifica hæc voluptatis accessio com-

pensabit. Caue enim putes mihi aliud gratius aut iucundius nunciari potuisse, quàm quod vnus electus es, qui regis omnium maximi atq; potentissimi salutis curam habeas, in qua potissimum conseruanda maximæ pulcherrimæq; orbis partis salutem contineri neminem esse puto, qui audeat dene gare. Quare fieri nequit vt tibi non summopere gratuler, quod ab hoc potissimum electus es, cui ob incredibilem sapiētiam nihil probari potest, quod non idem sit in suo genere omnium probatissimum. Quod & si meam de te expectationem non superat, cuius virtuti hæc omnia aut certe longe maiora ornamenta iampridem deberi intelligo, gaudeo tamen mirum in modū, cum & præclarorum virorū rationem haberi, & hac honestissimi laboris compensatione plurimos, vt eandem virtutis uiam ingredi velint, exemplo tuo excitandos esse non ambigam. Enimuero ne omnino absens tibi gratuler, mirificè accidit, vt ob quædam negocia & animum nostrum distrahentia, & quæ dignitatem ordinis nostri concernunt, mitterem ad te Ioannem Baptistam familiæ nostræ monachum, quo cum tanta mihi coniunctio est, vt per illum me tecum collocuturum mihi esse videar. Et quoniam ex Platonis sententia amicis perinde atq; nobis ipsis nos natos esse iampridem tibi scio esse persuasum, reliquum est, vt id tibi persuadeas eiusmodi benefaciendi facultatem, à Deo Opt. Max. illis potissimum concedi solere, qui quadam animi celsitudine præditi, ita demum ea se recte frui opinentur, si quamplurimis benefecerint. Qua in re supremam illam diuinitatis bonitatem po-

tissimum

tissimum imitantur, cuius ea propria vis atq; natura est, vt per omnia benefaciendo pertineat. Quare etsi in cœnobij nostri negocijs penè superuacuam esse opinor, accessionem commendationis nostræ, quod te omni officio sponte tua expectationem nostram etiam superaturum non dubitem, fecerunt tamen & negocij magnitudo & incredibilis meus amor in eum, qui ad te venit, vt illa ipsa tibi commendare non verear. Vehementissime igitur abs te peto vt opera, consilio, autoritate, gratia tua sic Joannem Baptistam adiuues, vt non tibi tantum: sed nobis etiam accessionem hanc dignitatis, quæ tibi contigit, factam esse intelligamus. Mihi certe persuadeo me tibi breui per literas gratias relaturū, quod omnia quorum gratia istuc profectus est ex animi nostri sententia confecerit. Vale.

Guliermo Langiæo Regis Franciæ à secretis. Gregorius S.

CVm iam reuersionem tuam ex Africa expectaremus, teq; de rebus illis & eloquenter & copiose narrātem sperarem nos propediem audituros esse, repētè nobis renunciatum est, te adhuc Tscini apud regem commorari. Id vero, etsi etiam quod ad cætera attinet, honestis grauibusq; de causis accidisse non dubito, ea tamen potissimum ratione supra quam dici potest, nobis iucundum extitit, quod cum nunc demum statuerim certum hominem ad regem mittere pro liberalibus studijs in hoc cœnobio constituendis, video te non modo mirificum adiutorem, sed vt græcorum

prouerbium est πρώραν καὶ πρύμνην nobis in hoc negocio diuinitus præstitum esse. Non enim memoria exciderunt amicissimæ illæ pollicitationes, quas te cumulatissimis officijs preclare superaturũ esse non dubito. Persuadere hoc nempe mihi humanissimi illi mores tui, & cum incredibili eruditione coniunctus amor amplificandi honestissima studia. Qua in re, & si fieri potest ut quàmplurimas opportunitates tibi se in posterum offerant, tantum tamen & huic insulæ & inceptis ac desyderio nostro a me tribuitur, ut nullam putem accidere posse, quæ longo interuallo huic, quæ propemodum in manibus est, comparari possit: iussus est igitur is qui pro hac re constituẽda istuc proficiscitur, te primum adire, te duce, te consiliario, te patrono, sic uti, ut in omnibus sententiam uoluntatemq; tuam sequatur. Et si enim locupletissimis testimonijs iampridem nobis perspectum est, quantum ob uirtutes tuas apud regem gratia & autoritate ualeas, honestas tamen huius negocij, quod ut mihi persuasum est, maximo ornamento uniuersæ Galliæ in posterum est futurum, facit ut omnia tibi & faciliora & procliuiora futura non dubitem. Ita enim omnes de maximo hoc sapientissimoq; rege prædicant, ut ad cæteras animi præclaras dotes hanc præcipuam dicant accedere, ut nihil æque desyderet, quàm ut bonarum literarum studia, quæ penè funditus euersa iacent, eius potissimum fauore excitentur. Peto igitur abs te maximis præcibus, atq; adeo uehementer, ut magis ex animo petere non possim, uti totum istud negocium & suscipias & conficias. Si enim regis beneficio

mihi

mihi contigerit, ut in hac insula quiete & tranquillitate animi frui possim, in id potissimum omnia studia meaq; cogitata directurũ me esse tibi recipio, ut regis ipsius præclara, admirãdaq; gesta, per nos sempiternæ memoriæ cõmendentur. Nec velim ut arroganter tibi id nos recepisse existimes, si enim incredibilis amor meus ad tam præclaram, tamq; memorabilẽ materiam accesserit, iam prauideo animo in eo opere me & vires & facultatem meam longo interuallo superaturum esse. Vale.

Dionysio monacho. Gregorio S.

C*Ontigit hoc anno ut dicit ille, quem nos græco vocabulo* παρασκδλω̃ *appellamus, & qui anniuersario ritu Christi dei & regis nostri obitus recordationem singulis annis renouare consueuit, idem esset qui & cælestis nuncij ad Deiparam virginem missi, memoria celebratur. Maxima admirandaq; sunt quæ in hoc ipso die contigisse communi hominum opinione persuasum est, eo nempe, orbem conditum, creatum, eiectumq; Adam, Abel a fratre interfectum, Baptistam ab Herode* ἀποκεφαλισθέντα *primum his qui ob Veritatis testificationem deinceps periere, exemplum hac ipsa die præstitisse, quę omnia & si magis peruulgata hominum opinione ad nos peruenerunt, quàm quod a maioribus nostris scriptis memoriaue sint commendata, multa tamen occurrunt quare facile cuiuis persuaderi possit, vulgarẽ hanc famam non longe a veri similitudine abesse: sed quoniam alterius omnino locus est ab his quæ nunc ad te scribere de*

creuimus,

creuimus, eius rei peruestigationem in magis opportunum, magisq; idoneum tempus reijciemus. Cum igitur hac ipsa die multum temporis in secreto absumens diu cum animo meo versassem inenarrabilē illam amoris vim, quæ Deum Opt. Max. non hominem fieri tantum sed mori etiam, & eo præcipue mortis genere coegisset, quo nullum ea tempestate magis contumeliosum & infame putabatur, sic eram affectus vt in meditatione mea nō ignis modo exardesceret, sed oculi etiam uim lachrymarum profunderet. Cumq; diutius in suaui gratissimoq; hoc mærore versatus fuissem, cōuerti deinceps animum ad virginem matrem illam, cuius innocentissimi mores, illibata integritas, humilitas excelsissima; ipsum Dei filium ad se traxerunt, statimq; velut, ἐνθουσιασμοῦ æstro percitus hoc carmen effudi, quo tantum abest vt admirandum illud diuinitatis domiciliū satis hoc hymno laudatum putem, vt omnino ab eius laude cessaturus fuerim, ni certo scirem admirandæ bonitati hoc etiam accedere, vt quæ a mortalibus dantur munera non propria celsitudine, sed eorum qui illa offerunt modulo metiatur. Alioqui si nihil illi placiturum est, nisi quod eius magnitudine dignum esse videatur, possunt iam cælestes spiritus ab eius laude cessare, quos longe magis ei meritis concedere non dubito, quā nos ipsis hoc in genere concedamus. Vale.

Suaue dicite virgines
Carmen, & vario caput
Flore cingite, totus hic

Transeat celebris dies
Et pia prece lætus.
Splendidum uiden' ut micat

Lumen

Lumen, aduenit aduenit
Virgo quæ peperit Deum,
Sola quæ meruit parens
Virgoq; & nurus esse.
Qualis in Libano cedrus,
Et velut platanus virens
Explicat patulas comas,
Quæq; creuit in arduis
Collibus cyparissus.
Et velut crocea nitet
Veste quæ fugat emicans
Diua Luciferũ, aut nigræ,
Farta mercibus Indiæ
Sultat æquora nauis.
Talis hæc graditur, rosis
Vincta purpureis caput,
Quæ throno sedet aureo
Inter candida Lilia
Et rubros amaranthos.
Hinc & hinc resonant chori,
Spirat vndiq; cinnamum
Aura, leniter instrepens
Sumam per iuga montium.
Ridet vndiq; terra.
Ipsa per medios venit
Axe quadriiugo sedens
Cana quam sequitur fides.
Et pudicitiæ latus
Seruat optima custos.
Cernis vt iubar induat
Solis, vt pedibus premat
Lunã, & vt caput ambiãt
Sydera, ut dominam genus
Laudet omne animãtum?
Ergo vos agite obuias
Virgini date virgines,
Splendeat rutilo chorus
Igne, thura manu pia
Lucidis date flammis.
Ne tamen maculas pudor
Vspiam male traxerit
Sordidas, caueat rogo
Si qua virgineo cupit
Ire proxima curru.
Sentit illico virginis
Virgo sentit anhelitum
Vt sagax leporem canis.
Virgo quæ fuerit placet
Digna virgine socru.
Nam quot inueniet statim
Tot nurus faciet sibi,
Vnicum genuit quidem
Sed potest tamẽ hoc, Deus
Natus vnicus ille est.

Helisæo

Heliſço monacho. Gregorius S.

ITa ne omnino alienam putas eſſe Lerinam meam à Muſis, vt, quod Flaccus ait, iratis Dijs atq; poëtis nata ſit. Ego vero ſi vſquam eſt, non Helicon aut Caſtalia, ſed terreſtris ille παράδεισος hic potiſſimum eſſe, vt mihi veriſimillime perſuaſerim. Vt tibi etiam ſuadere non vereor, hanc inſulam Pindarum ſomniaſſe, cum beatorum ſedem deſcriberet, ἔνθα μακάρων νᾶσον ὠκεανίδες αὖραι περιπνέουσιν· ἄνθεμα δὲ χρυσοῦ φλέγει, τὰ μὲν χερσόθεν ἀπ' ἀγλαῶν δενδρέων, ὕδωρ δὲ ἄλλα φέρβει ὅρμασιν τῶν χέρας ἀναπλέκοντι καὶ στεφάνοις. Viros enim omni genere doctrinæ excellentis & non modo, vt ais, non ἀμούσους ſed cũ omni prorſus antiquitate illa comparãdos hãc ſolitudinem nutriuiſſe; ex his quæ ſcripta reliquerunt manifeſtius eſt, quàm vt hac epiſtola à me declarari debeat: nec defuiſſe præterea muſarum iucunditatem atq; facetias præclare teſtificantur Hilarij carmina, quibus ob elegãtiam, candorẽ, & grauitatem, caue vt quippiam putes eſſe in eo genere abſolutius. Ne tamẽ vel me ipſum amore loci deceptum hęc ad te ſcribere putes, vel aliter quàm ſcribã ſentientem tę decipere voluiſſe, vt ea ratione huc ad nos te attraherem. Scias velim me vt noſti, a muſis penitus alienum, muſas hic reperiſſe, cũq; hoc ob loci amenitatẽ accidiſſe putarẽ, ſcirẽq; munus hoc illi me deberi acceptũ referre, ſtatui primũ poëma in eius laudibus ludere. Quod genus exercitationis tum deniq; in poſterum non intermittam, ſi iudicio tuo prę ferere προγύμνασμα non omnino fuerit improbatum. Vale.

Parua

Parua sed fęlix meritis Lerina
Qua stygis victo toties tyranno,
Rite quingenti roseo sacrarunt
Sanguine testes.
Quæ tot ardentes pietate diuos;
Totq; inexhausti monachos rigoris
Protulit, quot non radiant sereno
Sydera cælo.
Hæc Honoratum gremio recepit
Orbis inuisos fugientem honores,
Hæc patrem demum populis, ducemq;
Reddidit orbi.
Struxit hic lectas acies Amandus
Quis diu pugnans, numerosa fudit
Agmina insignem referens fugato
Dite triumphum.
Maximum post hos superantem idipsum
Nomen, an blandum eloquium diserti
Cæsari dicam, an rigidum Conona
Polemiumúe.
Singulis obstat numerus, sed inter
Cæteros splendet duplicata Laurus
Hilari, hunc dulce eloquium et renidens
Musa coronat.
O Satis nunquam celebrata tellus
Dulce solamen requiesq; cordis,
Cælitum sedes, procul à prophani
Turbine vulgi. V Tu

Tu procellosos aquilonis ictus
Spernis, & saeui fremitum tridentis,
Atq; in obstantes scopulos furentem.
Nerea frenas.
Ante sublimi minitaris, alto
Iminens ponto Jouis ut satelles
Rupe de celsa timidis miratur
Ungue columbis.
Jnter undarum uitreos recessus
Ludit, exultin pecus omne Prothei
Et micat, stringens agili rotatu
Littora Delphin.
Fertilis Citri tibi bruma ridet,
Laeta lauretis paphiaq; myrto
Et tepet grato redolens December
Germine florum.
Vere gemmatos nemus omne crines
Explicat, spirans arabum liquores,
Et uagam Chlorim sequitur referto
Copia cornu.
Mulcet aestatem placidus Fauoni
Spiritus, mulcent agitata sensim
Aequora, exceptat nemus undecunq;
Frigus opacum.
Quid, quod insanos animi tumultus
Jpsa ridentis facies serenat
Aeris, nudas fugiuntq; cautes
Liuor & ira.

Ergo

Ergo curarum ſtimuli valete,
Qui diu tortos laniante flagro
Cæditis, gnari cupidos latenti
Flectere pœna.

Hieronymo Monferratenſi Abbati. Gre. S.

CVm me poſteaquam in hanc inſulam venimus, ſæpius hortatus eſſes, vt aliquid de diui Honorati moribus & vita ſcriberem, eo genere carminis quo nos plurimum ἐν τῇ συνάξει vtimur, id ego diutius facere renui. Non quod neſcirem & ritu & legibus noſtris non poſſe quippiam à me tibi denegari, & amori præterea tuo tãtum à me tribui debere, quantum nec recipere modeſtiæ, nec præſtare facultatis noſtræ videri poſſet. Fecit tamen rei magnitudo, coniuncta diuturna deſuetudine noſtra ad id genus ſcribendi, vt diutius ad eam rem animum non adiecerim. Sciebã præterea, quantæ eloquentiæ laudatores Honorato contigiſſent, poſt quos verba me facere velle, omnes homines non mediocri impudentiæ aſſignaturos exiſtimabam. Accedebant viri præclariſſimi admirabilia geſta, quæ cum mihi æque admirabilem ſcriptorem poſtulare viderentur, omnes etiam illos eruditiſſimos qui illi contigerant inferiores eius meritis eſſe non dubitabam. Cumq; inter hæc dubius animi multo tempore pependiſſem, aduenit tandem dies, quæ diem honorati memoriæ dedicatam præcedit, ea vero eſt XVIII. Cal. Februarij, quo ſcilicet anni tempore acrius hiems ſæuire conſueuit, nec tum quidẽ

iuris sui oblita, adeo horribili tempestate cœlum mareq; agitare cœpit, vt prospectus tantum ex terra nobis esset formidabilis, sęuire venti, himbres ruere, fluctus ad cœlum vsq; sustolli, sequi deniq; omnia terribiliora, ut poëtica Satyrici tempestas nobis esse videretur. Dolebamus omnes vehemẽter, quod mirifica illa lætitia nos carituros esse opinaremur, quam ex frequentia eorũ qui vota soluturi acturiq; gratias ad insulam eo potissimum die veniunt, percipere consueueramus. Nox superuenit, magis magisq; intumescit mare, sæuiunt uenti, vis himbrium conduplicatur. In noctis medio de more ex stratis surgimus, nocturnas Deo laudes, ipsiq; Honorato cãtaturi. Hic vero bone Deus, quis fragor tonitruum, quis fulgurum impetus aures oculosq; feriebant. Cũ vero iã ut illucesceret aurora expectaretur, maiores se tenebræ intendere cœperunt, vt iam nulla superesset spes diẽ illum solita cum letitia celebrandi. Et ecce tibi in ipso solis ortu vehementissimo choro expulsæ nubes, tantam serenitatem reliquerunt, vt secutus paulo post Zephyrus, in media hyeme ver nobis aduexisse uideretur, deinde tranquillitas atq; adeo malacia, vti ne sentirentur quidem fluctus cum litoribus ludere. Tum vero innumera turba cymbarum vndiq; cõuenire cœpit, lætissimo quodam celeumate insperatam contestans lætitiam. Porro qui mutam męstamq; diem illam nos celebraturos esse opinati fueramus, eiusmodi primum miraculo, deinde populi frequentia excitati, tanta cum animi nostri lætitia rite sacris operam dedimus, vt nullus omnino hominum fuerit, qui

præter

præter pompam & reliquum apparatum, eiusmodi celebritatem in ea insula se aliquando vidisse contestaretur. Tūc ego quoq; veluti diuino quodam instinctu afflatus, mihi ipsi imperare nequiui, quin confestim in hymnos carminaq; prorumperem. Itaq; hac potissimum ratione quod ipsemet à me dudum impetrare nequiuerā, id ab inuito expressit Honoratus. Et si ita me inuitum confiteor, quicquid id est operis perfecisse, vt tamen in posterum nec pigere, nec pœnitere me possit. Quod in præsentia ad te mitto, vt si quid in eo à me peccatum est, quod quidem accidisse non dubito, id omne tuo iudicio emendetur. Vale.

VNDE *resplendet iubar hoc corusca*
Luce? cur mollis zephyrus repente
Dispulit sæuas hyemis procellas
Flamine leni?
Nempe quod festi rediere soles
Queis Honoratus niueis quadrigis
Insidens, cœlum merita decorus
Fronde petiuit.
Quid prius dicam, faciles ne mores.
An decus formæ, generis vetusti
Stemmata, an circum redimita castis
Tempora vittis?
Vendicat primum sibi iure carmen
Indoles celsæ generosa mentis,
Quippe, non assis faciens caduci
Culmina regni.

Spreuerat

Spreuerat virgas, trabeam, curules,
Et leues plausus popularis auræ,
Atque confertos opibus penates
Te duce Jesu.
Cui puer casti niueum dicarat
Corporis florem, teneræq; fructus
Mentis, aucturus stabilem beato
Fœnore censum.
Quem nec annosi lachrymis parentes,
Nec propinquorum vetuere fletus,
Quin crucem nudus tulerit, latenti
Concitus æstro.
Credidit semet pelago, requirens
Dulcius quiddã patria & propinquis,
Donec audaci tetigit carina
Littus Achæum.
Hic velut languens amaranthus, ictu
Falcis excisus, moreris Venanti
Jnter amplexus lachrymasq; fratris
Luce relicta.
Qui, licet mærens, tamen obsequente
Legibus fixis animo, sepulchri
Justa persoluit, precibus piáque
Mente parentans.
Hinc iter flectens ad inhospitalem
Jusulam, sæuos precibus dracones
Expulit, iuges lachrymis dederunt
Marmora lymphas. Fregit

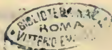
Fregit antiqui ſtatuas Leronis,
Dona nautarum, veteriſq; fani
Impia exurens adyta & tepentes
Sanguine lucos.
Hæc Honorati domus, hic iuuentam
Egit anfractus fugiens doloſi
Orbis, & ſolus latitans opaco
Abditus antro.
Gaudia & luſus iuuenis fuere
Sancta Ieſſæi modulata regis
Carmina, & dulci comitata fletu
Vota præceſq;.
Impetus blandæ domuere carnis
Algor atq; æstus, vigilata ſomni
Tempora, & ſumens caua dextra potũ
Semper ab amne.
Vt micat tectus reparatq; lucem
Clarior, vultu rutilante Titan,
Sic nequit cęcis tenebris latere
Abdita virtus.
Fama mox vulgat periiſſe echidnas
Huius ingreſſu, fluuiis ſcatere
Dulcibus littus, ſubitaq; lucum
Fronde virere.
Cuncta feſtinat manus, omnis illinc
Aeger, accepta remeat ſalute,
Neſciens Chriſtum redit expiatus
Fonte ſalubri.

Inſulis

Insulis demum redimitus, illud
Robur occlusumq; animi vigorem
Protulit, nulla Sathan irruentis
Territus arte.
Post famem, frigus, gladios, flagella
Orbe calcato superauit hostem,
Atq; virtutis monumenta magnę
Magna reliquit.
Illius iussu, nimium procaces
Aeolus frendens reuocauit austros
Illius iussu, pelagi tumentis
Vnda resedit.
Sola vox morbos variasq; pestes.
Sola vox, mirum, lemures fugabat.
Sola fatales Lachesin coegit
Voluere fusos.
Quin & implexos adamante nexus
Mortis exoluit, stygiaeq; sęuus
Portitor cymbae, remeans silentes
Retulit umbras.
Nunc penes magni solium tonantis
Nuper optatum genus & nepotes
Prospicit gratam sobolem & feraci
Germine lętam.
Hanc Honorato aërij Casini
Legifer dono dedit, hanc edaci
Tempore, absumptas renouare leges.
Sacraq; iussit.

Huic

Huic opi innisus pater atq; princeps,
Ille virtutum specimen, Monoeci
Arce ab excelsa veniens, labantes
Erigt ædes.
Erigit pessum pœnitus labantem
Cœnobi cultum, reparatq; stata
Prô pudor luxu vitiata inerti, &
Senta veterno.
Igne felici velut arsit ingens
Iliõn mutans Tiberin Scamandro
Pergamis, nunquam perituri, celsæ
Mœnia Romæ.
Sic rigor priscus perijt seuerę
Aedis vt casto renouata cultu,
Sanctior lex imbuerat salubri
Dogmate mentes.

Helisæo Monacho. Gregorius S.

PAuca illa carmina, quæ mihi amor olim expressit pro desyderio Grassensis Pont. cum ille hierosolymas nauigasset, perierant omnino, nisi tu illis in longius tempus vitam proferre voluisses. Quæ, vt verum, fatear diutissime quæsita, vix tandem ex multitudine scriptorum eruere potui. Opinor ea tibi sola breuitate placitura esse, nisi etiam iccirco probentur, quod cum pauca sint, minima etiam temporis iactura in eis legendis à te fieri potest. Vale. Ad diuum Honoratum.

Agminis sacri pater atq; princeps,
Quem tremit Pluton, metuunt sorores
Nocte prognatæ: facilis precantum
Annue votis.

Nam Lerinensis columen cateruę
Cui sacer frontem decorat Tyaras
Lætus hibernis zephyris quietum
Nauigat æquor.

Heu nimis credens fidei silentis
Africi, iam iam decimos videbit
Voluier fluctus, tumidamq; cælum
Lambere tethyn.

Summe cælestis moderator aulæ,
Cui freta & sæui famulantur astris,
Omnium spes atq; animas in vno
Pectore serua.

Comprime insanos pelagi minacis
Impetus, vrge celeres secundis
Flatibus puppes, radietq; fausto
Sydere pollux.

Sistat optata statione classem,
Et Palestinas veneretur ædes
Læta mox illinc redeant, solutis
Carbasa votis.

Georgio Monacho. Gregorius S.

OMnino melius cumulatiusq; ad ea quæ scripsisti satisfecissem, si te coram alloqui licuisset, cum magis lon

ga

ga quàm subtili enarratione omnia indigere videantur. Nitar tamen quoad eius fieri poterit, vniuersa breuiter epistola complecti. Quod primum quæris de vocabulario Ioannis Placentini, sic enim ais, & si quod ad rectam scribendi regulam attinet, satis mihi est exploratum diligentiam ab Aldo adhiberi consuesse, nollem tamen virum aliquē mediocris etiā doctrinæ, eius scripturę inniti testimonio. Fieri enim potest, ut uel perperā impositus apex, uel unica litera transposita, in pudendum trahat errorem. Titubatum vero non esse aliquando inter tot vocabulorum millia, quis tam temerarius est vt affirmare audeat? Qui enim græce sciunt, non magnopere aduertunt minuta illa, etiam si in ea inciderint, a quibus in errorem abduci non possunt. At vero eos qui græce nesciunt, necessario consequens est, nō animaduertere posse. Sed demus nihil erratū in eo esse, Quis ferre posset, non saltē probati alicuius autoris, sed descriptoris illiterati testimonio, rē quæ in dubium vocetur, affirmari? Sunt eiusmodi vocabulorum apud græcos collectores, quorum autoritate honestius vti poteris. Suidas, Pollux, Esychius et complures alij, in quibus nihil ferè est quod desyderetur. Quæ vero singillatim in epistola requiris, recte se omnia habere arbitror vt scripsisti: οἰνόφορον enim latine ænophorum scribi debet, vt Iuuenalis, totū ænophorū sitiens, cōpositum ἀπὸ τοῦ οἴνου καὶ φέρειν, porro οἶνον fieri dicunt, ἀπὸ τοῦ ὀνίως, vel vt Plato in Cratylo opinatur, διὰ τὸ οἰήσεως τὸν νοῦν ἐμπιπλᾶν, quod falsis scilicet opinionibus mentem impleat, in secunda vero syllaba ο μικρὸν

X 2 *est,*

est, quod præter omnino pauca, semper remanet in compositione, penultima syllaba mutauit ε in ο, φέρω φόρος, *quod facere consueuerunt omnia nomina quæ a verbis deducuntur, habentibus vocalem illam in eo loco* λέγω λόγος, σπείρω σπόρος. *At vero* κήρωμα *latine Ceroma tam prima quàm altera producta dici debet, quod vt nosti, oleum erat ceratū, quo se luctaturi perfundebant, vnde & vnctores ceromatistæ dicti. Græce aūt* κηρὸς, *cera est, vnde recta deductione verbum* κεκήρωμαι, *& inde* κήρωμα, *quo fit, vt contra cōplurium consuetudinem, ceram arbitror apud latinos absq; diphthongo scribi debere.* αἱμόῤῥους, *siue* αἱμοῤῥοῒς : *ille enim mas, hæc fœmina, iccirco duplici* ρ *scribuntur, quia composita sunt* ἀπὸ τοῦ αἵματος, καὶ ῥέειν, *quotiescunq; enim verba ab eo elemento incipientia in compositionem veniunt, illud duplicant, nisi post ipsum statim sequatur consonans, vt sunt* ἀποῤῥίγω καὶ ἀποῤῥίπτω, *est autem vt recte nosti, hæmorrhoïs fluxus sanguinis, & serpentis species* ἐν τοῖς πετρώδεσι χηραμοῖς ἔχων τὰς διατριβὰς, *vt ait Suidas. Illud vero te non ignorare certus sum, quod inde nomen habeat, quod si quis ab eo percussus fuerit, tam præsenti veneno est, vt illico ex toto corpore sanguis defluat. Cæterum elementum illud de quo tam multa diximus, quotienscūq; duplex fuerit, prius tenue est, sequens vero spiritum habet, cuius rei ratio pluribus verbis ab Herodiano assignata est. De Elegia vero integrum est elegëia* ἀπὸ τοῦ ἐλέγου. *est enim elegos luctus* κατὰ ὀνοματοποιΐαν, *ex eo ficta uox quod lugentes sæpius* ἒ ἒ *dicūt,* κατὰ συναίρεσιν *vero est* ἐλεγεῖα. *Vtriusq; exemplum apud*

latinos quoq; habes, Papinius, quas inter, multum petalans elegia propinquat. Et illud Ouidij, Flebilis indignos elegëia solue capillos. De Sophrone & Sophronio, nulla est dubitatio. Est enim σώφρον ex eo genere nominum, quæ cùm in recto habeant ω μέγα, in obliquis tamen sumunt ὂ μικρὸν, ut γείτων γείτονος, τέκτων τέκτονος: σωφρόνιος vero præter primam syllabam nusquam habere potest ω magnum, siue sit à nomine σώφρων, siue a verbo σωφρονῶ. Καλὸς & pulchrum significat & honestum: vnde & sub Lutiani nomine dialogum habemus περὶ τοῦ καλοῦ. Cicero ad atticum. O hominem amentem & miserum, qui ne vmbram quidem vnquam τοῦ καλοῦ, viderit de huius vocabuli deriuatione, sic ait Eustathius καλοὶ παρὰ τὸ καζῶ, τὸ κοσμῶ ἢ παρὰ τὸ καλῶ διὰ τὸ καλεῖν πρὸς ἑαυτὸν ἕκαστον, ὡς τὸ ἀγαθὸν ἐφ᾽ ὃ ἄγαν θέομεν. & magn. Basilius in psalmi 44. cõmentarijs κάλλος ἐστὶ τὸ ἐν τῇ συνθέσει τῶν μελῶν ἐναρμόνιον ἐπανθοῦσαν αὐτῷ τὴν χάριν ἔχον. Proclus vero lycius in cõmentarijs in Platonis Alcibiadem qui & ipse περὶ τοῦ καλοῦ inscribitur, dici vult τὸ καλὸν, ἀπὸ τοῦ κηλεῖν, quod est demulcere, iccirco quod nihil efficacius sit ad demulcẽdum quàm pulchritudo: porro κάλλος duplici λ. diuersa etiam inclinatione συμμετρείαν τῶν ὁμοιομερῶν ἐν ἡμῖν δηλοῖ, vt Suidas ait. Prius illud epitheton est, hoc aũt pulchritudinem ipsam notat; vtrumq; autem, scilicet καλ. & κάλλος, vnico carmine Homerus expressit in ρ. ὀδυσσείας, κάλλει μὲν οἱ πρῶτα πρόσωπα καλὰ κάθηρεν. De creopoli & Creopolio nihil est quod mireris, & si enim nascuntur a verbo πωλῶ quod vtrinq; habet ω magnum, ipsum tamen tam in verbis quam in nominibus cõ-

positis

positis, contrahit prius αι *magnum in paruum* ὀνειροπολῶ ὀνειροπόλος *quæ autore Herodiano* ἀπὸ τοῦ πολεῖν *deriuantur.* πρόπολος ἀμφίπολος θυηπόλος, *quare &* κρεοπώλης *erit &* κρεωπώλιον. *Recte præterea sentis multa ex græcis sumpta, latinos immutasse: idem enim tecum sensere Quintil. & Priscianus, cuiusmodi sunt* λάκκος *&* γράββατον. *ex altero enim* κ, *ex altero* β *detriuerũt, quod aũt de Polluce et Hercule dicemus quæ penè integra sunt immutata, cum sint apud græcos* ἡρακλῆς *&* πολυδεύκης. *Nam crepidam, & si græce est* κρηπὶς, *sunt tamen qui à crepando dictam velint, moti scilicet primæ syllabæ quantitate. De Chiragra vero, necesse est fateri syncopen à latinis fieri, quotienscunque contrahitur, vel ex diphthongo* ει, *priorem literam detrahi. Oratius postquã lapidosa Chiragra fregerat articulos. Eadem enim ratione consueuerunt poëtæ græci, et præcipue dorica vtentes dialecto posteriorem literam ex ea diphthongo detrahere,* χερὸς *&* χερὶ *dicentes. Pindarus in Olimpijs* οὐ χθόνα ταράσσοντες ἐν χερὸς ἀκμᾷ. *Rursusq;* ἀφθὸν ἐτερόντε χέρα. *Theocritus in Cyclope* καὶ τὰν χέρα τὰν ἐφίλασα. *De Catomide, quod scribis lectionẽ apud Spartianum à Beroaldo in commentarijs Apulei immutatam, ubi decoctores nõ catomidari, sed catonudari legit. Id quidẽ mihi non satis probatur, cũ quod nihil necesse sit lectionẽ immutari, tũ etiã quod si immutari deberet, scimus ex Fabio eiusmodi semigręca vocabula derideri solere. Quare quid mihi succurrat ad te scribam. Legi Romæ in Bibliotheca Vaticana Lexicon incerti autoris, in quo sic est ascriptum. Catomides cardi ferrei vel virgę nodosæ. Videtur vero*

& ipse

& ipse Beroaldus librum illum legisse, cum apud eundem Apuleium verbum diribere exponeret. Aiunt præterea hi qui martyrum historias scribunt, Vitum adolescentem catomidibus cæsum. Quare fieri potest, ut quomodo ab humero fit ἐπωμὶς, *in sacris literis celebratissimum ue stis genus, sic quia præcipue humeri cæderentur, ut eadem deductione* κατωμίδες *appellatę sint, & inde verbum* κατωμιδεῖν. *Intelligemusq; apud Spartianū decoctores illos publice in theatro uirgis cæsos fuisse. Dici quoq; pōt aliquando cōtumeliæ genere affectos, quo ea tēpestate qui decoxissent, consuessent affici diciq; catamidiari, à uerbo* καταμειδιᾶν, *quod deridere et contēptui habere significat. est enim* μειδιᾶν *ridere & epitheton apud Homerum frequens* μειδιόωσα. φ. *Iliados.* αὐτοῖσι δ' ἄρ' ἐπ' ἡδὺ γέλασσε παρὰ οὔατα μειδιόωσα. *et Veneris epitheton* φιλομειδής. γ. *Iliados.* δίφρον ἑλοῦσα φιλομειδὴς ἀφροδίτη. *Habet vero hæc præpositio* κατὰ *quotiens contingit eam componi, vim eiusmodi ut ferme id destruat, cui connectitur* γελᾶν καταγελᾶν φρονεῖν καταφρονεῖν. *Nescio præterea quid in mentem venerit ei de quo ad me scribis, dubitare prophetæ nomē græcúmne esset an hebræum, cum nihil manifestius sit, quam* ἀπὸ τοῦ προφᾶναι προφήτην *sic dici, ut* ἀπὸ τοῦ ὑποφᾶναι ὑποφήτην. *Utunturq; eo vocabulo celeberrimi græcorum autores. Pindarus in Nemeis de Tiresia loquens:* δίος ὑψίστου προφήταν ἔξοχον *appellat. Lucianus, in Alexandri & Diogenis Dialogo* οὐδὲν ὑγιὲς οὔτε ἡ μήτηρ οὔτε οἱ τῶν ἀμμωνίων προφῆται ἔλεγον. *Quin & fęminini num genus ab eo fit. dicūtur enim* προφήτιδα*: Euripides in Ione* προφῆτις ἐξβαίνουσα μαντεῖον θεοῦ. *Quin & latini eo vocabulo præter*

lo pręter sacros scriptores vsi sunt. Sex. Pomp. Prophetas inquit in Adrasto, Liuius nominat antistites Phanorum oraculorumque interpretes.

Quod vero ad cætera attinet, uolumen paruũ, in quod multa ex græco Lexico coniecisti, percurri totum, nihilq; inueni quare mihi dubitandum esset, nisi forte aliquid subterfugit: legi tamẽ in eo pleraq; quæ vt opinor, nollent latine, ut græce dici consueuerũt pronunciari. Si enim τύπωμα, Typtomæ dicamus, erit penitus latinis auribus, nõ modo insolẽs, sed etiã absonũ. Accedit quod diphthongus illa αι non semper apud græcos longa est, quemadmodũ apud nos æ, quotienscunq; enim in nominibus verbisq; dictionem terminat, totiẽs breuis est, pręterquam in modo illo, quem ipsi ὑκτικὸν vocant. Et si videri potest Vergilius grçcum morem secutus, cum dixit. Insulæ Ionio in magno. Illud tamen dici solet alijs de causis factum esse. Quæsisti præterea sit ne aliquis autor græcus, qui de syllabis scripserit. Extãt certe, & quidem multi, Apollonius cognomento δύσκολος, eiusq; filius Herodianus. Iunior item Apollonius, Ephestion. Maximus Planudes monachus. Theodorus Thessalonicensis & complures alij, quod tamen in latinam linguã conuersum sit, nihil adhuc vidi, vt tu de Constantino scribis, quem tamen non Aldus, vt videris opinari, sed Ioannes Crastonus, uir græce & latine doctissi. Romane docuit loqui. Præterea, & si opus hoc tuum de syllabis iccirco scripsisti, vt simpliciores fratres. (sic enim ais) eo potissimum vtantur, nollem tamen scriptum aliquod à nostri ordinis hominibus

hominibus prodire, quod non ut minus eruditis utile, sic etiam eruditissimis esset probatum, quorum ratio in primis habenda est. Quare certamina illa quæ tibi sumis cum autoribus postremæ notę, superuacua mihi penitus esse videntur. Clam & eruditi ad eos euoluendos nunquam ut opinor sunt accessuri, & qui eruditionis cupidi sunt, ab illorũ lectione mihi penitus absterrendi esse videntur. Quare, si eos silentio præterieris, fiet hoc pacto ut volumen illud immensum quod ad me misisti, amputato inutilium illarum contentionum fastidio, eiusmodi sit, ut a se legendo neminem sua prolixitate deterreat. Scriberem qui autores sunt quos à te omitti vellem, nisi & mihi persuasum esset, te facile id cõiectura assecuturum etiã tales essent ut vel nuda tantum ipsorum nomina, barbarum nescio quid in Epistola nostra sonitura essent. Hæc sunt mi Georgi ea, in quibus nos repuerascere coëgisti, indigna fortasse & ætate tua, & studijs nostris: sed parendum fuit & eius iussis qui ad me literas tuas detulit, & modestissime petitioni tuæ. Imminebat certe utrinq; periculum, ne mihi nota arrogantiæ inureretur, vel si scripsissem, vel si conticuissem, tunc enim te docere velle, hic te spernere videri poteram: at utrunq; certe tam nequeo quàm nolo. Malui igitur scribendo in id crimen incurrere, quod humanissima epistola tua diluere mihi posse videbar, quàm tacendo in suspicionem venire parum habitæ a me rationis vel ætatis uel humanitatis tuę. Non enim fortasse deessent qui opinarentur, me non tam nescire quàm noluisse ad ea quę quæsieras respondere. Quorum

rum quidem ita mihi displiciturum fuerat iudicium, ut tamen desyderaturus fuerim, non omnino falsa esse. quæ de me falso opinarentur. Vale.

Vincentio de Borlasca Genuensi. Greg. S.

AD cæteras incredibiles animi mei molestias, quibus posteaquam in hanc prouinciam ueni, uehementissime afflictatus sum, accessit nuper nunciata mihi patriæ tuæ calamitas, quam tantum à me amari ob merita in me sua, omnes intelligere credo, ut nulli ciuium in amore concedam. Cum igitur infestissimo bello totam hanc prouinciam ardere uiderem, & (quod in regno Francorum iam inde ab eius constitutione inauditum est) intestinis discordijs penitus conturbari, & si pene intolerabilia erant, quæ cum a prouincialibus, tum etiam ab hostibus perpetiebar, cum tamen cogitabam, finitimam regionem esse, in quam, si hæ calamitates maiores fierent quàm ut aliqua ratione à me possent tolerari, uidebam tutum mihi perfugium fore, paulisper in ea spe conquiescebam. Nunc autem cum uideam sæuissimo pestilētiæ genere Liguriā ferè omnē principēq; ipsam Genuam deuastari, necesse est incredibiles has nostras miserias, non consuetis tātum solatijs, sed omni spe penitus consolationis carere. Quare, in luctu & squallore me assidue futurum esse dicerem, ni firmissime mihi persuasum esset, tantas clades quantas nunquam legimus, non solum Dei Opt. Max. iustißima seueritate accidisse, sed etiam ea de causa, ut frequenti hac rerum commutatione admoniti, aliquando nos

do nos alterius patriæ ciues esse meminerimus, in qua pro tu multu bellorum, animi tranquillitas, pro pestilentię cladibus, sempiterna salubritas erit. Utrum vero sic eiusmodi calamitatibus instrueremur, vt tandem hæc quæ nos specioso nomine bona appellamus, sic naturali instabilitate sua nos admonerent, vti ne ab ipsorum amore tantopere deciperemur. Quid enim, rogo te, facturi fuissemus, si hæc quæ tam arcte tantaq; cum oblectatione complectimur, aliquid soliditatis habere experiremur? Cum etiam inter vitæ huius assidue fluctantis agitatione, illis veluti tenacissimis anchoris adherere nos posse confidamus. Quod si cui generi hominum, ex continuis cladibus, rerum humanarum infirmitas in animis semper versari debet, id potissimum fore, vt nunc ciuibus tuis accidat, mihi facile persuadeo. Qui singuli superiore anno ob sæuam illam direptionem, maxima sui patrimonij parte, expoliati, deinde vniuersi acerrimo vexati bello, nunc etiam, ne qua detur a miserijs intermissio, sęuissima pestilentia deuastantur. Qua cum plurimi ex amicis (qui mihi me ipso penè cariores erant) perierint, ex vnius tamen potissimum Camilli nostri interitu, mihimet imperare nequiui, quin plurimum doloris caperem. A me enim non communi cæterorum æstimatione, sed ea quæ mihi fortasse tantum perspecta erat, & virtutis & doctrinæ excellẽtia perpendi illum necesse est. Accedit præterea damnum incredibile, quod ex laboribus eius deperditis, doctos omnes facturos esse non dubito. Animum enim adiecerat ad Cosmographię partes omnes illustrandas, & cum diligen-

tissime locorum omnium situs, & eorum quæ antiquis cognita fuerunt, & quæ nuper inuenta sunt, nobis se describturũ speraret, pręcipue tamen, quo olim nomine, quo nunc unusquisq; locus appelletur, omni studio uestigarat. Qua in re, iam tantum profecerat, ut non portus modo, promontoria, sinus, insulas, fluuios, montes, urbesq; celeberrimi nominis, sed infima quæq; oppida ita memoriter, ut propriũ nomen tenere uideretur. Quæ omnino nobis minus dolenda putarem, si spes aliqua esset quempiam pari doctrina & diligentia id ipsum præstiturum esse. Sed quis nam obsecro erit, qui cũ exquisita illius disciplina, coniunctam habeat locorum cognitionem, non auditu & lectione tantum sed pedibus oculisq; perceptam? Nauigarat enim ut scis, ad Tanaim, ad Phasidẽ. Peragrarat ferme regiones omnis Asiæ, Aegyptum, Africamq; lustrarat. Taceo de Hispania, Britannia, Gallia, Germania, quas sic habebat cognitas, ut digitos unguesq; suos. Accedebat admirandum illud in tanto opere præsidium, quod in ea ciuitate illi nasci contigerat, in quã, cum ipsi ciues ad exteras lõginquasq; nationes quotidie nauigent, tum etiam ex omnibus mundi partibus uel negociorum, uel uisendi gratia assidue superueniunt peregrini. In patriæ igitur tuę tantis calamitatibus, in tot clarissimorum ciuium interitu, nec moderationis, nec prudẽtiæ tuę esset, propriam quandam priuatamq; felicitatem desiderare. Sic fratrum tuorum obitus tibi dolendus est, ut de uniuersæ Reip. statu non desinas cogitare, cuius honoratissimam partem & fidei & diligentiæ tuæ nuper creditam

fuisse,

fuisse, tu me per literas certiorem fecisti. Quod quidē, cum libenter audiui, tum etiam maxima cum spe, fore ut consilio autoritateq; tua, in hoc communi naufragio, eiusmodi cursum Resp. ista teneat, ut propediem portum assecuturam non desperemus. Quod vero te studio & consiliis meis tantopere indiguisse scribis, in deliberando an impositum tibi a ciuibus tuis munus susciperes, persuasum quidē mihi est ob vim quandam amoris incredibilem, nihil esse quod à me tibi praestari non posse confidas, etiam si eiusmodi sit, ut superet facultatem meam. Quod vero ad hoc negocium attinet, scias velim me eiusdem opinionis in consulendo futurum fuisse, cuius nunc etiam sum in iudicando de consilijs tuis, non potuisse te, scilicet nisi laesà pietate, vel potius absq; maximo flagitio, munus tibi iniunctum communi ciuium tuorum voluntate, non solum recusare, sed nec etiā deprecari. Quare quod recte ordineq; feceris, talemq; te praebueris patriae tuae, qualem ante actae vitę dignitati cōsentaneum erat, mirum in modum tibi gratulor. Deumq; Opt. Max. rogo, & obtestor, ut tibi familiaeq; tuae perpetua dignitati sit praesens administratio. Nam quod omnia tua teq; ipsum nobis adeo humaniter polliceris, dicerem, te id fecisse quod veteri prouerbio fieri prohibetur, ut scilicet actū ageres, nisi scirem infinitam quādam amoris abūdantiam, eiusmodi à te pollicitationes expressisse. Quare, nequaquā ęquū erit te moleste ferre, si ègo quoq; de integro omnia mea officia, studia, cogitationes pollicebor, quae ad tuam dignitatem & quietem animi pertinebunt. Vale.

Raphaeli

Raphaeli Placentino Monaco. Greg. S.

ET si, quod tam grauiter de me conquereris, maxima eorum culpa est, qui nollent nos eo animo quo sumus inter nos esse, nequeo tamen rationem aliquam excogitare, qua teipsum omnino à culpæ huius affinitate liberare possim: fieri enim potest, vt illorum animi, vel odio, vel inuidia antea labefactari, non ita deinde quid officium, quid honestas, quid communis vitæ ratio postulet, intelligere possint. Tibi vero cui iam inde, vt ita dicam, ab incunabulis perspecta est non charitas modo in te mea, sed vt verissime dicam, pietas, nequaquam verisimile fieri debebat, ita nullam a me rationem amoris nostri habitam fuisse, vt etiam maximis te contumelijs afficere cogitarem. Præsertim cum antea nulla inter nos diffidij causa intercesserit, vt coniectura assequi posses pristinam voluntatem meam, vel omnino abs te alienatam, vel saltem aliqua ex parte immutatam esse. At si (quod fieri omnino nequit) tibi tantopere inimicus esse vellem, vt posteris etiam testatam relinquere memoriam parum grati animi nostri erga te, quid erat in quo minus te ledere possem, quàm vt inueherer in elegantissimum poëma tuum, aut quo magis bonorum odium in me posset concitari, quàm si ei, qui cũ coniunctissime & amantissime iam inde a pueritia vixissem, sponte mea tam acerbe fierem inimicus? Taceo hic sanctissimum illud religionis uinculum, quo adeo coniunctos nos esse intelligo, vt nihil de honore tuo à me detrahi potuerit, quin tantundem de nostro detraheretur.

detraheretur. Cuius rei tantam a me rationem habendam esse cognosco, ut intelligam, sine maximo flagitio eiusmodi aduersus te contumeliam, ne cogitare quidem nos aliquando potuisse. Accedit prȩterea scriptorum tuorum coniuncta multiplici doctrinam incredibilis elegantia, quibus ita per se tuta sunt, ut tam à nullo reprehendi queant, quã à nemine satis laudari. Quid, quod nihil hactenus à te editum est, in quo non prius & iudicium & consilium meum amicissime exquisieris? Harmenias tua, ita mihi ahuc puero cognita erat, ut non tu plura carmina ex ea quam ego, posses memoriter recitare. Scenas uero cum nec edere quidem cogitares, deq; ea re Placentiȩ diligentissime explorares iudicium meum, memini me, te ita ad ea in publicum edenda suadere, ut tandem id tibi multis precibus persuaderi permiseris. In Epigrammatis uero adeo honorifica nostri nominis mentio est, ut quoad opus illud uiuet, (uiuet autem ut spero cum omni posteritate) non possit mei memoria aliqua obliuione deleri. Sed quoniam planè, ut opinor, tibi à me declaratum est, non minus a uoluntate quàm a facultate lȩdendi tui me semper abfuisse, fieri nequit quin tecum amice expostulem; quòd me id aliquando cogitasse tibi persuaderi permiseris. Quòd si non tanti apud te erat Platonis exemplum ut illum imitari uelles, ad quem cum delatȩ essent amici in se criminationes constanter affirmauit, aut nunquam dictas, aut utile utriq; fuisse, ut tunc ea sic dicerentur. Poteras saltem quod M. Tullius faciendum ducebat, genus illud totum orationis tollere, disputabant, ego

contra

contra differebam, dicebant, ego negabam. Hoc nempe vete ri constitutæq; amicitiæ nostræ, hoc ei disciplinæ quam profitemur, hoc religioni, hoc denìq; moribus & prudētiæ tuæ. magis erat consentaneum. Posset vero quispiam in amicitia tuenda mei dissimilis, ex eiusmodi querelis animi tui con iecturam facere, sibiq; persuadere eum qui ita facile crediderit, posse alium in amicitiæ rationibus peccare, æque facile & ipsum pecaturum fuisse τὸ γὰρ εἰς κακίαν οὐκ ἕτοιμον, μήτε εἰς ὑπόνοιαν εὐχερές, *inquit Nazianzenus noster. Coniecturam nempe ex eo faciens, quod ferè perinde atque nos in cæteros animati sumus, ita de ipsorum voluntate consueuerimus proferre iudicium. Quod quidem longissime abs te tunc cum ad me scribebas abfuisse, ita mihi persuadere volo, vt ægerrime etiam laturus sim, si secus mihi ex re ipsa aliquando persuaderi posset. Vale.*

Lamberto Venusino Episcopo. Greg. S.

CVm maximum tum etiam multiplicem dolorem animo meo accepi, de viri optimi Christophori Longolij interitu, qui nuper cum paucis diebus ardentissima febre laborasset, & si iucundissimam memoriam, tristissimum tamen nobis sui desyderium reliquit. Doleo sane pro ea re vehementer, ego enim Lōgoliū mirifico amore prosequebar, uicissimq; ita me ab ipso amari intelligebā, vt ea tantū de causa illū à me in amando superatū putē, quod erat longo interuallo dignior qui amaretur. Cuius amicitiæ, & si tu initio, cum Romæ esses fundamenta posueras, reliquū tamen ipse

postmodum maximis officijs sic euexit, ut iam ad summum peruenisse, nemo esset qui aliqua ratione posset dubitare. Principio enim, cum me nec de facie quidē cognitum literis suis & græce & latine scriptis ad amicitiam prouocasset, paucis postea diebus difficillimo anni tempore Roma ad Lerinam nauigauit, ea tantum de causa, ut mihi quem absentem amare cœperat, totum se præsens alloquensq; condonaret. Quo tempore, etiam nobis ingenij artisq; plenam orationē, planeq; optimis illis antiquis comparandam, quā paulo antea Romæ habuerat, totam legit, sicq; in ea iudiciū meum passus est interponi, ut quicquid dixissem, siue in uerborum proprietate, siue in oratorijs præceptis, id tanquam præscriptum legemq; mihi obseruare uideretur. Secuta sunt deinde cum multa, tum etiam maxima utriusq; in alterū officia, quibus nos adeo iam deuinctos omnes intelligebāt, ut nihil ferè fieri posse putaretur in communi uita coniunctius. Quare nisi uehementissime mouear tali tantoq; amico orbatus, communi omnino sensus atq; adeo omni humanitate carere, merito iudicari posse uidebor. Quod sanè tam longe à me abesse uolo, ut quod antea dixi, multiplici mœrore ex eius interitu me potissimum affectum esse, omnes intelligere cupiam. Quis enim absq; incredibili dolore, audire posset in ipso flore ætatis (nondum enim trigesimum annum attigerat) in maxima omniū de se expectatione, in medio studiorū cursu, præclarā illā ad omnes uirtutes animi indolem, illud immortalitate dignissimum ingenium, immatura sibi cæterisq; morte, sic repente ereptum esse, ut osten-

sus tantum non etiam præstitus huic sæculo fuisse uideatur, & tum præcipue cum admodum pauca scripsisset, incępisset multa, pararet plurima, quibus si extremam manum per ætatem imponere licuisset, aliquid certe hac tempestate vi dissemus, quod posset cum omni antiquitate comparari. Mirabamur siquidem in eo omnium pene disciplinarum nō mediocrem cognitionem, de quibus sic elegāter & copiose disserebat, vt qui audiebant dubitare se dicerent, quā potissimum profiteri videretur. Adolescens enim iurisconsultus in Gallia operam dederat, grȩcam demum linguam didicerat, Romæ, latinam excoluerat. Philosophiæ vero & matemathicis, Patauij nunc tanto studio incumbebat, vt doctorum iudicio, eos qui magnos in eo genere progressus habebant, longo interuallo superaret. Qui autem domestica hominis consuetudine vtebantur, facile meminerunt quàm scienter de plantis, de piscibus, de lapidibus, loqui consueuerit, cum nomina, cum antiqua, tum etiam ea quibus nunc vtimur, vimq; & proprietatē vnicuiq; redderet. Sic igitur tibi persuadeas velim, Gallias nostras huius interitu tantum amisisse, quantum nunquam fortasse antea desyderare ausæ fuissent. Et si enim complures in ea extiterunt atq; adeo nunc etiam supersunt aliqui, ingenio & doctrina excellentes, nondum tamen video candorem et elegantiam, & quod his omnibus plus potest iudicium incorruptum in Galliam transisse, quod cum ex compluribus facile, tū facillime ex ipso Longolio declarari potest. Sunt nanq; apud me orationes sex, quas cum primum in Italiam venit

vt ve-

ut veterem deleret infamiam qua se laborare intelligebat, quod puer adhuc aduersus Italos orationem habuisset, maximo studio & labore composuit, quibus si alia quam triennio post Romæ scripsit, conferatur, vix alicui poterit persuaderi ab eodem homine aliquando editas fuisse. Paucis autem diebus antequam ex hac luce decederet, sex aduersus Lutheryanos actiones scripserat, in quibus cum ele gantia & grauitate, tum etiam amplitudine orationes Romanam illam maiestatem assecutus fuisse iudicatur. Qua quidem in re adeo se nobis & gratum & facilem præbere consueuerat, ut non modo candorem & iudicium Italis ac ceptum se referre diceret, sed ea præcipue de causa Italos omnes incredibili beneuolentia prosequeretur. Communis igitur Italis, & Romanis, pręcipue qui illum nuper ciuitate donarant, communis Galliæ, cui illius natales acceptos referimus, atq; adeo Germanis, à quibus se oriundum volebat, hæc incredibilis iactura contigit: communis præcipue doctis omnibus & his qui bonarum literarum studijs incumbunt, tibi tamem mihiq; in primis, quos ille non amicitia solum, sed familiaritate etiam sua non penitus indignos iudicarat. Vale.

Auguſt. Grimaldo Graſs. Epiſc. Greg. S.

NIhil humana felicitate esse incertius, consuesseq; usu hoc accidere ut quo stabilius pedem sibi homines fixisse videntur, eo grauius ruant, si unquam aliàs nuper in memetipso, verissimũ esse expertus sum. Qui cum iam plures annos in una tantum re laborarim, iamque vi-

derer mihi portum eum tenuisse, ad quem cursum direxeram, repente tam valida tempestate, atque adeo vehementi impetu reiectus sum, ut nec à longè quidem eam quem tamopere desyderaueram, tranquillitatem portus, ual eam intueri. Qua de re, iccirco serius ad te scripsi, quod adhuc grauibus anxijsque curis excruciatus, nullam officij, nullam conditionis meæ, nullam deniq; tuorum erga me meritorum rationem, ex dolore animi habere potuerim. Quis. enim non incredibili dolore afficiatur, qui ex tranquillissimo rerum suarum statu, eo miseriarum & solitudinis deuenerit, ut præsens calamitas videri possit, cũ pristina felicitate certare? Sed postquam veluti reuocata ad me ratione, & quis ego sim, & quid cæteris præstare debeam cœpi consyderare, nequaquam mihi committendum esse duxi, ut quamuis à portu in maximam tempestatem reiectus sim, omnino tamen dimisso gubernaculo in aspera atque vadosa loca nauem detrudi patiar. Hoc certè mihi honestissime facere posse videor, ut tecum dolorem meum communicem, à quo potissimum secundum Deum non pars quedã beatitudinis, sed integra felicitas, quoad hic sperare licet nobis obuenerat. Persuasum mihi erat iam inde abineunte iuuentute, cum plura sint honestè viuendi genera, ætatemque in rebus summopere vtilibus atque honestis traducendi, ad longe omnium vtilissimam & honestissimam actiones meas accommodasse. Primum, quod relicta communi omnium hominum tempestate, in religionis portum confugerã, vbi nisi penitus dissoluti & sacrarum

rerum

rerum cõtemptores esse velimus, mira tranquillitas, atq; adeo certa salus inueniri potest. Deinde, quod cum in hoc genere hominum duplex sit viuendi ratio, altera agendi, contemplandi altera, relicta priore illa, ad eam quę mihi & honestior & magis naturæ meæ consentanea videbatur, totum memetipsum converteram. Dies noctesq; versabar in grauioribus studijs, eiusmodi diligentia, vt non me pœniteret quantum proficerem. Tentaueram postremo vt Theologiæ & Philosophiæ venustas orationis, tanquã duabus matronis debitus cultus & decor restitueretur, quo per iniuriam expolliatæ squallentes diu obsoletæq; ia cuerant. Cumq; vidissem in ea re tentanda, studium meum à te non improbari: diligentissime tecum egi, vt si quid etiã molestiarum aut solicitudinis in hac religionis statione mi hi relictum fuerat, id omne & autoritate & auxilio tuo velut duabus iactis anchoris, sedaretur. Qua in re, ita stre nue à te nobis nauata est opera, vt nihil in ea mihi desyderandum reliqueris. Tu legatos ad principes ordinis nostri atq; ad ipsa comitia destinasti: tu magno sumptu & labore copiosissima librorum supellectili vndiq; conquisita, vniuersam vsibus nostris exposuisti. Tu vt nobis librariorum copia fieret, quo excribendi laborem effugeremus, rationem excogitasti. Tu amœnissimo in loco pulcherrimis ædibus extructis, partem in eis longe pulcherrimam atque saluberrimam, ad vsus nostros accommodasti. Tu postremo (quod minimum fortasse tibi videtur) mihi autem, ex quo patriam & satis amplum patrimonium sponte relique

ram,

ram, instar est maximarum diuitiarum, vt commode sum ptus mihi suppeditaretur, habita imbecillitatis meæ ratione prouidisti. Cumq; hęc omnia iam mihi viderer certa quadam stabilitate possidere, repente inde tempestas extitit, vnde minime suspicabar. vt non tantum ad frugem iam peruenientes ocij nostri fructus omnes absumpserit; sed & in posterum spem omnem propemodum abstulisse videatur, quod ex summa quiete in summam solicitudinem detrusus sim. Satis enim tu ipse nosti, quàm difficile, quam operosum negocium sit, quam postremo & laboris & pericu li plenum, alienis animis imperare. Et in pastoris morem diu noctuq; excubare pro caulibus. Accedit præterea incom modum illud maximum, quod tenuissima vtens valetudi ne, & si mente maxime & ingenio valerem, corpore tamen ad huiusmodi labores perpetiendos, minime idoneus videri possem. Enimuero aduersum hæc omnia, fortissimus opponendus est obedientiæ clypeus, & quem me fateor cum primum in me acerbus hic nuncius, ex improuiso impetum fecit, penitus abiecisse, confirmato iam animo resumendus. Quod quidem nondum me assequi potuisse, irruentibus vndiq; molestijs, & confiteor & præmefero. Nec tantisper me assecuturum spero, donec tu coram incredibili tua hilaritate & familiari vultu, accedente ad mirificam efficaciam ui maxima eloquentiæ, memetipsum mihi restitueris. Quod etiam à te nulla ratione fieri posse mihi persuaderem, nisi spes aliqua superesset, fore vt amore & beneuolentia tua pristinus ille rerum mearum status denuo à me recuperetur.

recuperetur. Cum enim tanta sit apud principes ordinis nostri autoritas tua, quanta profecto esse debet, accessura sit insuper æquitas postulationis nostræ, qui non ut ad altiorē gradum prouehar, sed uti ne omnino prouehar, peto, facile mihi persuadeo, si præces tuæ intercesserint, priorem illā vitæ tranquillitatem breui mihi restituendam esse. Vale.

F. Fregosio. Gregorius S.

CUm te propediem Nicæam venturum esse sperarem, repente acerbissimo nuncio de rege Gallorum euentuq; prælij accepto, id quod à te factum est, fore ut omnino fieret mihi persuasi, ut scilicet istuc proficiscerere, id enim & salutis tuę & officij ratio mihi postulare videbatur. Postremis vero literis quas Lugduni ad xij. Calend. Aprilis dedisti, istic te futurum intellexi per totos hosce ieiuniorum dies, postea vero, voluntate quidem te in Italiam trahi, vereri tamen, (ut sunt in tam afflictis perditisq; rebus incertissima consilia) ut necessitatem aliquam non voluntatem sequi cogaris. Qua in re, non tibi consulendum, sed consiliorum tuorum exitum a me expectandum esse cognosco. Ego vero, cum iam (ut ad te scripseram) statuissem ad comitia nostra proficisci, postmodum hac rerum omnium perturbatione vehementer territus, non satis tutum fore opinatus sum terrestri maritimóue itineri me cōmittere, in tanta latrociniorum impunitate, & perditorum hominum licentia. Et tamen summopere vereor, ne hic quoque maximis tumultibus & angustijs affligar. Ut quod vetus

vetus habet prouerbium, Lupum mihi videar auribus tenere, quem nec tuto dimittere, nec absq; maximo periculo retinere possim. Quoniam, si quid molestiarum hic nobis impendeat, non adeo certum est, cum in itinere non dubia pericula sint, omnino suspicor me ex his locis tantisper non discessurum, quoad quietiora tranquillioraq; omnia in itinere esse nunciabuntur. Illud praeterea magnopere me mouet, quod neminem esse credo, qui coniectura assequi possit, ea loca ad quę proficisci decreueram, bellum pacémne sint habitura. Quare (quemadmodum nunc est) magis remansionem quam profectionem nobis eligendam esse iudico. Quod si secus à me decretum fuerit, fies illico per epistolam certior, & ad quam diem discessurus, & quo nam gentium profecturus sim. Tu quoque, vt idem facias vehementer etiam atque etiam rogo, quando ex tuis consilijs non parum dependent consilia nostra. Testamentum quod fidei nostrae credideras, confestim acceptis litteris tuis, quando tibi sic placere intellexi, vt erat obsignatum flammis tradidi, quare nihil est amplius quod pro ea re dubius animi pendeas, vt non quaecunque tibi uisa fuerint, vel corrigas uel immutes. De libris praeterea, quando me hinc discessurum non esse confido, nec Jo. Bapt. nec alij cuipiam negociū demandabitur, ei vero qui ad nos à te literas deferet, maxima cū fide à me restituētur. Tu (si fieri cōmodo tuo potest) interim quā creberrimas ad nos literas dabis: nihil enim cū mihi gratius, tū etiā ad rationes vitae meae expediendas accommodatius facere potes. Vale.

Rascasio

Rascasio Iurisconsulto. Greg. S.

VIde quam securi animi sim de tenera adhuc amicitia nostra, & humanissimis tuis pollicitationibus? Qui etiam inter tot difficillimas occupationes quibus necesse est animum tuum distrahi, non verear tibi molestus esse? Tu vero ex ea re potissimum animi nostri coniecturam facere potes, nam qui mediocriter amant, vicissim quoq; magnum quippiam de alterius in se amore sibi polliceri nõ consueuerunt. Ego autem cum tui gratia ad quæq; maxima paratissimo animo sim, rursus idem de teipso mihi polliceor. Et si non ea est facultas nostra, vt beneficijs tuis sperem me longissimo interuallo aliquando responsurum esse, sed vt est apud Tribunianum tuum ex Homero pro auro calybem, in amore certe nunquam concessurus sum. Quando te optime intelligere scio, non facultatis sed voluntatis rationem in amicitia haberi oportere. Litteras igitur ad Pontificem Salernitanum vni ex nostris tibi reddendas tradidi, vt opera, autoritateq; tua magna cum fide Lugudunũ perferantur. Persuasum nanq; mihi est, ob negociorum magnitudinem, te quotidie certissimos nuncios, qui illuc proficiscantur, habere. Id si feceris maximum nobis à te beneficium præstitum esse iudicabo. Vale. & nos familiamq; hanc dilige.

Benedicto Theocreno. Greg. S.

MAgisne tibi gratuler, an regi omnium sapientissimo, regiæne stirpi an totius Galliæ populis nondum sa-

tis constitui. Tibi certe inprimis quo ad amicitiæ nostræ cõ sentaneum est, mirifice gratulor. Quod vnus potissimũ electus es, cuius innocẽtissimis moribus et sanctissimæ discipli næ futuri aliquãdo regis omniũ maximi atq; potẽtissimi, pri ma rudimenta cõmẽdarentur. Vt egregie illius indolis, quæ omniũ ore tantopere celebratur, admirãda materia, tanquã in manũ præclari artificis deuenerit, in absolutum quoddã & ex omni parte perfectissimũ opus, formari possit. Quod si tibi iam inde ab ineunte adolescentia, ea mente in honestissimis studijs laboratum vigilatumq; est, vt assidue præclaram aliquam opportunitatem tibi se ostensuram sperares, in qua virtus tua posset enitescere, nunc illa certe se tibi eiusmodi obtulit, vt non maiorem honestioréme potueris desyderare. Fidei enim virtutiq; tuæ commendatus est adolescens in tantam spem natus, vt præceptis & consilijs tuis obtemperans, omnis æui prestantissimum se regem sit præbiturus. Quo nomine, non tibi solum aut patriæ tuæ, sed vniuersæ Jtaliæ laudis, famæq; incredibilem accessionem faciendam esse tibi persuadeas velim, nunc demum enim eruditionis Jtalicæ splendor sic gentibus illis elucere incipiet, vt tandem credituri sint, fuisse olim homines nostros, tanta non innocentia solum & integritate, sed etiam doctrina & eruditione, vt hi populi beatissimi iudicarentur, quibus partem aliquam tantæ felicitatis voluissent impartiri. Cum tibi non multo minori quàm Aristoteles fuit, hunc longe maiorem futurum quàm Alexãder, fructus omnes & indolis & ingenij

genij sui acceptos relaturum esse omnes intelligere poterunt. Quem & ipsum certo scio, cum non à conficta quadam Xenophontis disciplina, sed à sanctissimis præceptis tuis ad officium diligentis & moderati imperij excultus fuerit, daturum operam ut nomen illud Christianissimi, quod à maioribus habiturus est hæreditarium, aliquando etiam per se partum possideat. Et quod Alexandro visum est, magis velit περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις ἢ ταῖς δυνάμεσιν διαφέρειν. *Nequeo plane satis admirari regis ipsius prouidentiam atq; consilium, qui cum Gallias videret uberrimo prouentu doctissimorum hominum abundare, incredibili tamen iudicio, te potissimum ex omnibus elegit, à quo longe maiora quàm a patre regis filium accepturum esse putaret. Gratiasq;, ut opinor, Deo opt. Max. agit immortales, quod tuo potissimum tempore natus sit, qui quem admodum Phœnix Homericus illum docere possis* μύθων τε ῥητῆρ' ἔμμεναι πρηκτῆρά τε ἔργων, *qua in re non ultra tibi laborandum esse video, quam, ut Alumno tuo patris admirabilia gesta proponas, & ad ea imitanda & æmulanda, quoad eius fieri poterit, horteris atque incites: ut aliquando cognoscat honestissimam sibi necessitatem impositam esse, illius laudi, & moribus & rerum gerendarum gloriæ respondere. Contigit certe sæpius ut qui maiorum præclare gesta ausi sunt æmulari, illos demum longo interuallo superauerint. Qua victoria nihil puto gratius illis contingere posse, qui ea ratione vincuntur. Cæterum uniuersæ Galliæ tanquam pro certa atque adeo iam adepta fe-*

 licitate

licitate, mirũ in modum gratulor, quod eum qui praeceptis philosophiae egregie excultus fuerit, regem etiam aliquando sunt habiturę. Qui consilijs atque fortitudine, aeque prolatis imperij Gallorum ac Christiani nominis finibus, ab extremis orbis partibus ad nos reuectus pulcherrimum ac iustißimum triumphum sit acturus. Cum deuictis omnino nationibus quę Christiano nomini sunt infestae, sublato omni & bello et belli timore, pace terra mariq; parta non tantum uictori ipsi, quã tibi cuius pręceptis obtemperans, ad eum felicitatis gradum peruenit gratias acturi, nec minori cum admiratione regem ipsum quàm Theocrenum intuituri sumus. Tunc etiam liberalium omnium disciplinarum amplißimus prouentus, tanto fructu se efferret, ut non prouocaturos solum omnem antiquitatem, sed superaturos etiam longo interuallo nos esse confidam. Verũtamen quoniam propediem te uisurus sum caetera in id tempus differemus, non enim mihi persuadeo tantum hunc felicitatis cursum, aliquid in te pristinae facilitatis mutasse, nisi ut quantum uis tantundẽ amicis poßis prodesse, suauitatẽ igitur congressus tui, perinde atq; antea mihi polliceor. Vale.

Hieronymo Grimaldo. Greg. S.

GRatias tibi habeo maximas, quod literas Francisci ad me, tãta cũ diligentia reddi curaueris, longe etiã maiores habiturus, si uicißim nunc operam dederis, ut nostrę ad ipsum perferantur. Scripsit enim ad me, se ex quodam ciuium tuorum intellexisse, uolumen, quo in eius scripta inueherer,

inueherer, dudum à me parari. Quod & si nullo pacto nobis verisimile sit, coniectura facta ex ciuium tuorum, qui istic negociantur moribus, non tamen omnino mihi faciendum esse duxi, vt illi non rescriberem, quod grauius de me conquerebatur, quam necdum institutæ amicitiæ consentaneum fuit, quod si fortaße verum nobis rescribere voluerit, gratißimum mihi erit, si rursus eadem diligentia perfeceris, vt summa cum fide Genuam litteræ perferantur. Vale.

Pamphilus Saxus. Greg. S.

Vitam diui Geminiani huic ad me dato, quam ego composui, non, vt dictis facta eius æquarem. Non sum enim tam amens, vt, quæ mente non concipio, verbis explicare contendam, sed vt quas possum, quando quas vellem non possum, gratias illi agerem. Nullum enim tam largum flumen ingenij est, tam ingens copia dicendi, quæ beneficia eius in nos collata, oratione complecti possit. Quare tam amplum est, quod illi debemus, vt nihil amplius sit. Debemus enim aras, focos, arcem, corpora simul & animas. Quoties deuastati agri, depopulatæ fruges direptæ fortunæ, & euersa nobis mœnia fuissent? Quoties atrati in squallore & luctu omnes fuissemus? Ita me dij ament, vt non modo vrbs nostra non extaret, sed nec vrbis vestigia viderentur. Quamobrem studiosi omnes & præsertim hi qui litteris mitioribus (vt tu) politi sunt iure tenentur Deo huic nostro tutelari, maximum honorem, qui

propter

propter maxima merita cuipiam debetur, exhibere, hoc est, laudes cumulatissimas, cærimonias & cultũ præstare. Sed de his satis. Lerinam tuam ad te mitto, cur enim tuam non appellauerim, quam tu, non ex putri semine, sed sincero & incorrupto genuisti, quam nouus Iuppiter excusso capite, sine matre procreasti? protulistique fetum qui nulla vi- nulla iniuria frangi debilitariue potest. Eduxisti illam ex tenebris in lucem, ex caligine in splendorem, ex nocte in diem. Igitur genuisti. Nostin' argumentationem? Verum te parentem probaui, quando nihil aliud est gignere quempiam, quam illi lucem, idest animam dare. Sed tu illustrasti eam, patefecisti, in lumen in nitorem dedisti, quę in occulto latebat. Hæc anima hæc vita est. Quæ nec deleri tempore nec morbo aut senectute corrumpi potest: quando illam memoria alit suo nectare, & æternitas pascit ambrosia. O quam magna & alta de te percipio, si vixeris. Sed viues si valetudinem curaueris, intermiseris studia, relaxaueris animum, et in te aliquando descenderis, & ad sensus redieris, roremque cœlestem illum biberis, quem ego soleo Deum parentemque salutis nostræ nõ immerito appellare. Quoniam sine horrore remedia, sine tormento curas, impunitam denique nobis sanitatem gratis etiam offert. De Aquariano latice intelligo, in quo proculdubio incolumitas tua, & salus sitæ sunt. Cura igitur qua maiore potes diligentia, vt qui semper sanctissime vixisti, firmiter aliquando & prospere viuas. Nec mireris si semel atq; iterum de curatione valetudinis tuæ te admoneo,

te admoneo, tua enim cautio, mea cautio est, & in tua vita, nostra consistit anima. Vale.

Pamphilo Saxo Mutinensi. Gregorius S.

SI tantum mihi deberet Lerina mea, quantum tibi Geminianus noster, atque eo nomine ciues tui, non recusarem, quin me & datorem lucis & parentem appellares. Video vero laudationem meam tantum ab eius loci pulchritudine superari, quantum tu ad Geminiani maiestatem ingenio & eloquentia proxime accedis. Nã vt verum fatear, cum superi omnes & pie & caste venerandi sint, sacrisq; & cærimonijs propitiandi, præcipua tamen quadam ratione à communi patria honoribus, quam maximi excogitari possunt numen hoc tutelare nostrum afficiendum esse videtur. Nec ea tantum de causa quod ciuis noster, quod Pontifex fuit, sunt hæc certe maxima, sed longe illa maiora quę tu & copiose & eleganter enumerasti. In quibus mihi visus es, cum admirandis eius viri meritis, amplitudine & magnificentia orationis velle contendere. Cæterum quod tantum mihi tribuis, & tantopere de salute mea solicitus es, magis certe vim quandam amoris incredibilem in te recognosco, & iccirco me tibi plurimum debere cõfiteor, quam in me quippiam tale videam, quale tu de me tibi polliceri videris. Vtar tamen & consilio & adhortatione tua in Aquariano latice bibendo, omnisq; à me adhibebitur diligẽtia, vt si ea res minus ex voto successerit, nihil tamen à me prætermissum esse conqueri possis, eorum quæ ad corporis fir-

ris firmitatē ualetudinēq; recuperandā proficere possunt. Magis plane ut diutius suauissima consuetudine tua catero rumq; amicorū mihi frui liceat, quā ut sperē quippiā iucundū ex ea re mihi cōtingere posse. Quid enim est cur inter assiduas egritudines, totq; & nostra ministrorū incōmoda diuturnitas uitæ nobis exoptanda sit? Nisi fortasse ut, quo ea fuerit longior, sic ego quotidie magis ingrauescēte ui morbi acerbius torquear. Ut omnibus qui me diligunt miserabilis magis quā iucundus esse possim. Verūtamē si spes aliqua nobis ostendetur cōmodius hac ratione uiuendi, quādo in uita mea animā tuā cōsistere scribis non cōmittam, ut, & si tā anxia cura ualetudinis mea causa mihi admodū molesta est, humano generi tm̄ detrimenti afferā, ut aliqua nostra negligētia, maximo uitæ tuæ fructu morte mea priuetur. Vale.

Φιλίππῳ Σαυλίῳ ἀρχιερεῖ. Γρηγόριος.

Γνώμας τινὰς τῶν πάλαι σοφῶν ἀναλεξάμενος πέμπω σοι θεοφιλέστατε Φίλιππε. εἰ δὲ μή τι τῶν ἐμῶν, τἀνω ἀναβεβλήσθω. εἰσὶ δὲ αὗται ὡς ὑπορήματα προτεθεῖσαι μὲν ὑπὸ ἀμάσιδος τοῦ αἰγυπτίων βασιλέως. διαλυθεῖσαι δὲ ὑπό τινος αἰθιοπίας βασιλεύοντος. ὡς φησὶ πλούταρχος κατ' ἐκεῖνον, μετὰ ταῦτα, δὲ ἐν συμποσίῳ τῶν ἑπτὰ σοφῶν ὑπὸ θάλου κατ' αὐτὸν Πλούταρχον. ἄλλως, καὶ ὡς ἔοικε βέλτιον ἀποδοθεῖσαι. τούτου δὲ καὶ αὐτὸς κριτὴς ἔσῃ. οἶδα δὴ πρός σε καὶ τῶν ἐξωτέρως φιλοσοφούντων ταῖς γνώμαις, ὡς δεῖ, χαίροντα, καὶ κατὰ τοῦτο οὐκ ἀπάδεις τοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς σοφίας σχήματος. βασίλειος ὁ μέγας καὶ ὁ θεῖος Ἱερώνυμος, πρὸς μαρτυροῦσι τῷ λόγῳ, ὁ μὲν διδάσκων ὡς δεῖ καὶ τὰ κατ' ἐκείνους ἡμᾶς ἐσθ' ὅτε μετιέναι, ὁ δέ γε θεῖος Ἱερώνυμος πολλαχοῦ μεστὸς φαινόμενος τῆς τῶν ἑλληνικῶν παιδείας. οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ ἐν οἷς διέξεισι περὶ ἀπολλωνίου τοῦ τυανέως, καὶ τῆς ἰνδῶν τῶν βραχμάνων σοφολογίας, καὶ περὶ τούτων μὲν ἅλις. πρῶτον δὲ τέθεικα τὰς τοῦ αἰθίοπος ἀποκρίσεις, πρὸς τὰς τοῦ ἀμάσιδος ἀπορίας, μετὰ ταῦτα δὲ τὰς τοῦ θάλου, τοῦ τῶν ἑπτά, διορθώσεις τε, καὶ ἔτι ἀποκρίσεις.

ἄμασις

ἐρωτήσεις	ὁ αἰθίοψ	ὁ θαλῆς.
τὶ πρεσβύτατον	χρόνος	θεὸς ἀγέννητον γὰρ
τὶ μέγιστον	κόσμος	τόπος. τὸν γὰρ κόσμον οὗτος περιέχει.
τὶ σοφώτατον	ἀλήθεια	χρόνος. τὰ μὲν εὕρηκε, τὰ δὲ εὑρήσει.
τὶ κάλλιστον	φῶς	κόσμος, πᾶν γὰρ τὸ κατὰ τάξιν τούτου μέρος ἐστί.
τὶ κοινότατον	θάνατος	ἐλπὶς. καὶ γὰρ οἷς ἄλλο μηδὲν, αὕτη πάρεστι.
τὶ ὠφελιμώτατον	θεὸς	ἀρετή. καὶ γὰρ τὰ ἄλλα τῷ χρῆσθαι καλῶς ὠφέλιμα ποιεῖ.
τὶ βλαβερώτατον	δαίμων	κακία, καὶ γὰρ τὰ πλεῖστα βλάπτει παραγενομένη.
τὶ ῥωμαλεώτατον	τύχη	ἀνάγκη, μόνη γὰρ ἀνίκητος.
τὶ ῥᾷστον	ἡδὺ	τὸ κατὰ φύσιν.

Θαλῆς ἔφη τὸν χρόνον οὐκ εἶναι πρεσβύτατον, τὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ γεγονὸς, τὸ δὲ ἐνεστὼς ἐστὶ, τὸ δὲ μέλλον, καὶ ὁ μεθ' ἡμᾶς ἐσόμενος χρόνος καὶ πραγμάτων τῶν νῦν καὶ ἀνθρώπων νεώτερος ἂν φανείη. ἡ ἀλήθεια οὐκ ἐστὶ σοφώτατον, τοῦτο γὰρ ὅμοιον τῷ, τὸ φῶς ὀφθαλμὸν εἶναι λέγειν. ἡ δὲ περὶ θεῶν καὶ δαιμόνων ἀπόκρισις θράσος ἔχει, καὶ κίνδυνον τῷ λέγειν ταῦτα περὶ ἐκείνων. ἄλογος δὲ καὶ ἡ περὶ τῆς τύχης, οὐ γὰρ ἂν μετέπιπτε ῥαδίως ἰσχυρώτατον οὖσα τῶν ὄντων καὶ ῥωμαλεώτατον. οὐδὲ ὁ θάνατος κοινὸν, οὐ γὰρ οἱ ζῶντες αὐτοῦ μετέχουσι. οὕτω μὲν τὰ τοῦ αἰθίοπος ἀνασκευάζει Θαλῆς. σὺ δὲ ταῦτα εὐμενῶς τε ἀπόδεξαι, καὶ τῷ ἀδελφῷ σου Δομινίκῳ, καὶ τῷ θείῳ ἡγεμόνι τῆς ἱερωτάτης ἡμῶν συντάξεως, ὡς δοῦλον με σύστησον. ἔρρωσο μεμνημένος του σοῦ Γρηγορίου.

Φιλίππῳ Σαυλίῳ. Γρηγόριος.

Ἐγὼ πρὸς τὸ γράψαι ταῦτα πολλῷ τινα χρόνον ὤκνουν, ὁμολογῶ. ἡ δὲ αἰτία ὦ θεσπέσιε Φίλιππε, διὰ τὸ μὴ δύνασθαί με σοὶ χαρίσασθαι φίλων ἄριστε, καὶ λογιώτατε τῶν καθ' ἡμᾶς. ἐπειδὴ γὰρ τῶν ὑμετέρων τις κόσμιος, καὶ φιλόφρων πολλάκις με προὔτρεψεν ἀφικέσθαι πρὸς ὑμᾶς, δίς που καὶ τρὶς τὸ πρᾶγμα σκεψάμενος, εὗρον ἀδύνατόν μοι παντάπασι τὰς ἐνταῦθα παρεῖναι διατριβάς. πάντα δὲ τὰ κωλύοντα μαθήσῃ παρὰ τοῦ προειρημένου. οὕτω μὲν ἐγὼ ὤκνουν,

ὡς ἔφην, πρὸς τὴν ἐπιστολήν. φίλον δὲ εἰδὼς ἀδικεῖν, εἰ καὶ ἄκων, καὶ ταῦτα φίλον τοιοῦτον. σὲ φημὶ τὸν θεοφιλέστατον Φίλιππον. ἀλλὰ ἀναμνησθεὶς σου τὸ φιλάνθρωπον ὑπὸ σοῦ μὲν ἀπόντος ὑπὸ δὲ τοῦ σοφοῦ καὶ θείου Διονυσίου παρόντος πάλιν ἐθάρρησα, προσταχθεὶς ἐπιστεῖλαί σοι. καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἀποβλέπων σου δέομαι γράφειν εἴ τι δυναίμην σοι χαρίσασθαι προστάττοντι εἴθε δὲ καὶ παρώνυμοι προσέταττες ὁσημέραι. ἔρρωσο.

Dionyſius Monachus. Gregorius S.

BAptiſta noſter, cum ſeſe ad nos recepiſſet, gratiſſimum nobis de tuo iſtuc aduentu nuncium attulit, niſi quod ex nauigatione, te ſolito imbecilliorem eſſe aſſerebat. Atq; ideo effectum, ut ad nos (ſicuti promiſeras) non nauigaris. Scito enim reditum tuum ad nos, omnibus futurum optatiſſimum. Cuius dilatio cum omnes moleſtia afficiat, me tamen eo magis angit, quo maiorem ex conſuetudine tua fructum percipere conſueui. Tua enim ingens in me humanitas, locataq; beneficia (ut interim de ornatiſſimis moribus ſileam) tam arcte me tibi deuinxerunt, ut ſi te non amem, non tam ruſticus aut ingratus, quàm etiam impius mihi eſſe uidear. Quare, nõ mediocriter adhibenda mihi cura eſt, ut eorũ memoriam (quando tibi gratiam referre non ualeo) nulla unquam aut locorum aut temporum ſpacia delere potuiſſe uideantur. Tuli uero ægerrime tabellariorum tantum fuiſſe incuriam aut certe perfidiam, qua nimirum ſit factum ut noſtræ tibi litteræ minime redderẽtur. Nam Graſſenſis tuus, cum mihi tuis rebus ſemper fauere uiſus ſit, tũ uero lectis litteris tuis, quibus de tuo ad nos reditu ſententiam tuam aperiebas, perſpectus eſt à me toto animo de te ac de tuis commodis cogitare. Communica-

tisq;

tis q; mecum (quæ est eius in me humanitas) tuis litteris, atq; eius de te sententia, rescripsit ad te ne se diutius in tui desyderio esse paterere. De qua eadem re, & ipse iam binas ad te literas dedi, quibus eius quem in te habet animi admonebam. Is tibi iam ad fastigium vsq;, cubiculum ex animi tui voto extruxit. Quod omni tumultu ac strepitu liberum tuis studijs maxime commodum futurum non dubito. Huic hærebit ambulatio non minus iucunda quàm ab omni hominum accessu secreta & remota. Multa præterea tibi quæ ad negocium pertinent scribere possem, quæ de industria omitto, quod sperem te propediem ad nos ventarum. Solum hoc addam, quod & si virtus tua multos tibi amicos conciliauit, caue tamen putes aliquos te aliquando habiturum, cum quibus æque libere ac iucunde agere possis quàm cum Grassensi nostro. Cuius vel tota cura in id videtur conferri, quomodo tuis sese optatis accommodet. Vale.

Dionysio Monaco. Gregorius S.

Nihil noui nobis litteræ tuæ nunciarunt, nequaquam enim mirum est, aduentum meũ istuc vobis esse optatissimum, quando is est meus amor erga vos omnes, vt si ei respondere volueritis, non minori vos expectatione meę ad vos profectionis, quàm me vestri visendi desyderio necesse sit detineri. Non quod me cupiam vestrum longo interuallo comparem, aut quippiam putem in me esse, quod tantopere à vobis desyderari debeat, sed quod eiusmodi

desyderia, non rei ipsius precio, sed mensura amoris extimari solere non ignoramus, recte enim Theophrast. ait. Τυφλὸν τὸ φυλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον. *Litteras vero tuas vel perfidia uel negligentia tabellariorum periisse, tantopere doleo, vt nihil mihi eiusmodi iactura molestius accidere potuisse putem. Cum enim nihil magis optem, quàm vt tecum quandiutissime viuam, vtarq; & gratissima tua consuetudine & suauissimis congressibus, tătisper certe me allocutus fuisses, donec ego literas tuas perlegissem. Quare consequens est, illud in epistolis tuis contingere, quod vt quæq; longissima est, ita mihi maximopere sit iucunda. Omitto quod coniectura ex cæteris facta, certissime mihi persuadeo, nihil illis litteris ornatius & elegantius fieri potuisse. Quo fit, vt damnum quod ex earum iactura fecimus ea ratione multiplicetur. Quod vero de Grassensi scribis, scito me omnino operam daturū, vt non frustra tantus uir adeoq; mei amans, aduentum nostrum diutius expectet. Mihi enim impositam esse video honestissimam necessitatem assidue cogitandi, si qua ratione tot illius in me collatis beneficijs opere respondere possim. Verum quia id non modo arduum & difficile, sed penè infinitum esse videtur, enitar certe quoad eius fieri poterit, vt in ea re gratitudinem animi mei aliqua ratio ve cognoscat. Et quoniam (vt ais) & cubiculum & ambulationem nobis tanto studio parari fecit, quod ad ædificationis formam attinet ex animi mei voto, & quod maxime mihi voluptati futurū est, ab omni strepitu tumultuq; hominum remotissimum, nihil iam apud me antiquius erit*

quàm

quàm vt ad viri liberalissimi meiq; amantissimi magnifica munera perfruenda confestim aduolem. Mihiq; certissime persuadeo, inter tantam expectationem vestram, me repente vobis in expectatum superuenturum. Vale.

Dionysio monaco. Gregorius S.

CVm elapsis paulo ante diebus prolixas ad te litteras dederim, nulla omnino causa esset, cur te tam frequenter obtunderem, nisi me tam etiam fidelissimi huius nuncij opportunitas prouocasset, quam si elabi permitterem contra officium me omnino facturum esse arbitrarer. Breue est igitur quod te vt rogem meus in te amor cogit, nimirum, ne nos in tui desyderio diutius esse patiare. Quãquam te id fuisse facturum intelligo, nisi nouum aliquod negocium istic adhuc dies aliquot manere te inuitum coëgisset. Gaudeo plane, te in animum induxisse, nullum esse locum qui honestissimis tuis optatis tam pulchre respondeat, quàm hic noster, vbi literato ocio ac quiete, insuper & iucundissima amicorum consuetudine frui possis. Nam & si vbiq; multos esse credo, qui cum te norint amare (quod sine adulatione dictum sit) merito cõpellantur: nusquam tamen facile inuenias quibus æque carus sis ac nobis: quibusque tui aduentus æque sit in uotis. De me omittam dicere. Grassensis noster sola tui memoria se mille curas mitigaturum mihi asseruit, cum quo nunquam mihi esse contingit, quin plura de te loquentes spacia conficiamus. Sed tu ipse, eius in te animum hic coràm melius perspicies. Præterea, Augustinus

Seraptus,

Seraptus, qui has ad te meo nomine attulit, Grassensi nostro est a secretis, hunc si tibi commendem, importune satis me acturum puto, cum tua humanitas benignitasque sese eiusmodi viris etiam ultro exhibeat, homo est cum bonis litteris, tum honestis moribus praeditus, tuiq; imprimis studiosissimus. Vale.

Dionysio Monaco. Greg. S.

NEquaquam vos hactenus suspensos habuissem expectatione aduentus nostri, nisi me Federicus Salernitanus Pont. ad hancusq; diem detinuisset, qui tot tantaq; beneficia in me contulit, atq; adeo vehementi amore prosequitur, ut nihil maius aut vehementius fieri posse mihi certissime sit persuasum. Et quoniam dubius animi inter Grassensem Salernitanumq; pendeo, vereor, ne is me sibi totum vendicet, cui nunc me totum contingit possidere. Accedit quod cum tumultuosissima tempora sint, nequaquam his quibus cum hoc negocium contuli, tutum fore visum est ut mari terraq; (ut nunc se res habent) periculosissimo itineri me committam. Praeterea, cum haec ciuitas (ut nosti) factionum discordijs agitari consueuerit, nuper in mentem Federico venit (ut est optimus atq; sanctissimus) omne studium cogitationemq; in id intendere, ut ea, quae totam se illi nunc credidit, patria, omnino ad concordiam reuocetur. Qua in re id minimi facit, quod longe maximum fere omnibus videri posset. Nam si id quod tantopere cupit assequetur, omnino illi dominatū atq; imperio est concedendū.

Tanta

Tanta vero est eius erga patriam pietas, vt non absq; im perio solum, sed exul etiam & extorris (si ita communibus rationibus conducet) quod reliquum vitæ illi supererit sit acturus, modo florentem tranquillamq; patriam derelinquat. Et quoniam maximus est mihi in hac ciuitate amicorum numerus, nec ferè aliquis est ex principibus, qui non mihi sit coniunctus arctißima consuetudine, diligentißime mecum egerunt, cum Federicus ipse, cũ alij complures, quibus publica hæc concordia maxime cordi est, vt nihil omnino de discessu meo cogitarem, secuturos enim esse quamplurimos & consilium & adhortationem meam. Quare, nequaquam mihi integrum fuit, id negocium derelinquere, pro quo etiam si longißime abessem, Genuam statim essem aduolaturus. Præterea, & si scio me tibi non iucundißimum nuncium allaturum, vt tamen amici memoriæ iusta persoluere poßis, nullo pacto mihi committendum esse duxi, vt non te de ea re facerem certiorem. Scripsit ad me Petrus Bembus, Longolium nostrum nuper, diebus aliquot continua febri vexatum deceßisse. Nihil addam amplius. Tu qui eius viri virtutes probitatem & doctrinam æque atque ego cognoueras, facile cogitabis, quantopere nobis pro tam graui casu sit dolendum. Ego quidem ita affectus eo nuncio fui, vt nunc demum me intelligere putem amoris vehementiam qua viuentem illum prosequebar. Non igitur fraudabo amicum debito testimonio. Maxima & præclarißima ingenia ætas nostra protulit, unicus tamen mihi Lõgolius extitisse videtur, in quo cum virtute probitas, cum

vtraq;

vtraq; ingenium: postremo cum his omnibus candor, atque iudicium decertarent. Cæterum, Seraptus ille tuus, quem tantopere mihi commendas, si bonis litteris præditus sit, nõ satis scio, cum certus sim illum penitus honestis moribus carere. Exceptus enim a me humaniter & benigne, & fratri meo qui Mutinæ erat arctissime conciliatus, post maxima beneficia accepta, sic ab eo discessit, vt me etiam scribere pudeat, in quantis criminibus sit deprahensus. Nescio uero qua ratione accidere potuerit, vt in diuturna intimaq; consuetudine, mores adeo damnandi à Grassensi nostro detecti non fuerint. Vale.

Franciscus de Sancto Venerio. Greg. S.

SVm miratus, quod, cum cæteris, qui eodem tempore, quo ipse, ad te scripserunt, & alijs etiam, qui nunquã literas ad te dederant, responderis, mihi nihil adhuc ad ea quæ volebam rescripseris. Quid vero est quare id accidisse suspicer, nisi vel te nostri penitus oblitum, vel te hoc mearum literarum officium damnasse putem? Ego tamen tui semper memor ero, te & præsens & absens equidem semper amabo. Non enim ex eo hominum numero sum, qui præsentes tantum amant, absentes vero obliuiscũtur. Nec te literis appellare desinam, quotienscunq; mihi scribere vacabit. Itaq; contemnas licet hoc meum scribendi officium, qui quanti te faciam quàmq; amem, vel illud certissimum est argumentum, quod de te summo studio & diligentia ex omnibus qui istinc veniunt, & quos na-

ctus

ctus sum, semper quæsiui, quod nunquam tam sedulo fecissem, nisi te mirifica vi amoris prosequerer, qui in amore in te meo haud quaquam puto me à quoquam superari, vt ex eo qui tibi literas meas reddet, diligentius intelligere poteris: quæ res est mihi ad breuitatem aptior. Sed de literis & de meo in te amore hactenus. Decreueram, si vis pestilentiæ maior ingruisset, quod tamen sperandum in melius est, istuc me conferre, vt talia tempora tecum exigerem, sed dubitaui ne reciperer. Mihi sane rem gratissimam feceris, si opusculum illud, quod erat alligatum meis ad te literis, e uestigio limatum expolitumq; remiseris, quod certe scio in causa fuisse, ne literas abs te acceperim. Posthac ero prudentior. Ego amico nostro qui libellum à me quottidie cultũ reposcit, intra resurrectionis dies, me abs te accepturum pollicitus fueram: te obsecro & obtestor, cures ad me tuto perferendum. Hoc à te ita peto & contendo vt nihil vehementius abs te vnquam contenderim. Vale.

Francisco de Sancto Venerio. Greg. S.

ACcidit tabellariorum negligentia, vt vterq; nostrũ de altero conqueri posse videatur. Ego binas ad te literas dedi, quas ex tuis coniicio redditas non fuisse, cum vicissim quoq; abs te nihil literarum acceperim. Illud certe mirum mihi videtur, quid causæ fuerit, quod cum cæteri omnes, ad quos epistolas dedi, summa cum fide illas se accepisse ad nos nuper rescripserint, tu solus à tabellarijs sis prætеritus. Quare diligentissime danda est in posterum opera

vt & istec iactura sarciatur, & crebritate literarum omnis superetur tabellariorum negligentia. Nam & si omnino silere statuissem, excitant certe nos mirificus ille amor erga me, quem postrema epistola tua declarat. Scribis enim, te quamuis illud tuum scribendi officium à me contẽni perspexeris, iccirco tamen desiturum non esse nos literis compellare. Ego vero tam nequeo officium tuum hoc plenissimũ amoris & humanitatis contemnere, quàm tu me absentem non potes obliuisci. Cum enim in cęteris omnibus me abs te superari facillime patiar, nunquam in mutuo amore nostro tibi sum concessurus. Cęterum mirifice gaudeo pestilentiã istic remissius desæuire: vix enim dici potest, quanta me molestia affecerit ciuitatis istius miserabilis simul atq; diuturna calamitas. Quæ licet omnibus merito deflenda esse videretur, parum tamen abfuit, quin inter maximos mœrores, nuncium mihi attulerit optatissimum gratissimi aduentus tui ad nos, nisi tu inconsulte omnino veritus fuisses, uti à nobis non reciperere: tantum enim abfutura fuit à nobis adeo sæua inhumanitas, vt etiam omnes tibi obuiam fuerimusredituri, excepturiq; publico cum apparatu carissimum hospitem. Quod præterea vereris opusculum illud in causa fuisse, vt non literas à me antea acceperis, fateor certe me ea de re nihil omnino hactenus rescripsisse. Qua enim ratione fieri posse putasti, vt nunc demum primis grammatices rudimentis denuo operam darem? & quantitatem syllabarum pedumq; mensuram, sic anxie examinarem, vt si desyderio tuo voluissem satisfacere, mihi rursus fuerit

rit repuerascendum. Quare, recte facies si, ut scribis, post hac fueris prudentior & diligenter cogitaueris, quidnam à quoq; potissimum sit requirendum. Vale.

Benedictus Theocrenus. Greg. S.

ET si quid mihi faciendum esset intelligebam, cū Christophorus Longolius iuuenis eruditissimus, tanta cum modestia præfatione ad te scriberet: tamen Stephanus Saulius postquam tuas ad Longolium, Longolijq; rursus ad te literas mihi legendas dedisset, tui erga nos amoris, qui nullius in te meriti nobis conscij sumus, vehementiam ita expressit, ut tàm alicuius audaciæ quàm ingratitudinis nota, labi maluerim. Vide, te quæso, quanti faciam me ab homine ornatissimo amari, qui hac infantia maximam eloquētiam prouocare non verear, Censento sane me alij temerarium tanquam minimum pensi habeam te ipso literis appellando, cui summi viri primas deferunt, seque, omnem reuerentiā scribendo prætendentes insinuant, dum, quantum ob istam optimam voluntatem debere me tibi existimem, quouis dicendi genere declarem. Nos quidem præ uobis, hoc est, eruditis ἀνθρωπίσκοι sumus; sed non continuo οὕτως ἄμουσοι ut non plurimi estimemus, quicunq; de literis bene merentur, in quo tu ordine, quem locum tenere mihi videaris, si dicere incipiam, magnopere timeo, ne aliquam me hinc tibi amoris gratiam oblique referre suspiceris, potius quàm ita omnino sentire. Quanquam, quas tibi laudes apertissime contribuit Longolius, eæ à cæteris qui te post Longolium laudaue-

rint, omnem assentationis aleam deprecantur, tam acri est ille (vt inter omnes literatos conuenit) iudicio. Sed qualiscunq; ego fuerim, miro quodam desyderio tui adeundi videndiq; totus flagrare cœpi, ex quo meus Saulius asseuerãter testatus est, ad illa τὴν ἐγκυκλοπαιδίαν, *quæ tibi, aut vni fortasse, aut certe omnium consummatissime, hac ætate inest, accedere incredibilem quãdam morum suauitatem & candorem, quo nomine, quãto etiam impensius te diligam atq; obseruem, haud facile dictu existimo. Vt taceam quod vltro amantem non amare atq; complecti* ἀπανθρώπου, *nedum* ἀπαιδεύτου *semper duxi, præsertim talem virum & tã studiosum amicitiæ. Auget te coram alloquendi ardorem tum religio, tum amœnitas istius fortunatissimi secessus, quem mihi cum Saulius, vt est ingeniosissimus, adamussim depinxerit, verius tamẽ nescio quomodo ante oculos posuit, & speciosiorem reddidit illud tuum carmen eruditum, facile argutum,* καὶ συνελόντι εἰπεῖν *Horatianum. Sordescerent priscis hominibus, si adessent, cum Pythagora Croto, Metapuntus, Tarentum & demum quicquid fuit* Ἑλλάδος τῆς μεγάλης *modo propter te insulam inuiserent omnium quas mare circunluat* μακαρτάτην, *quod si per Patronos meos Octauianũ et Federicum Fregosios, quos fama tibi notissimos esse audio, ad te istuc proficisci licuerit aliquando tum Cortesio amici & discipuli coram nomen iucundissime profitebor, & in verba tua sanctissime iurabo, poteris enim non minus postea discipulum absentem docere, quàm amicum mutuo amare. Vale.*

Benedicto

Benedicto Theocreno. Greg. S.

SUperiore epistola pauca ad te de Saulio nostro scripsi, ne essem omnino longior, quàm eiusmodi literarum ratio postularet. Nunc vero (modo tibi ad legendum ocium conceda tur) longiore epistola narrare constitui, vt cumprimũ huc adueniens nobis se imposuisse crediderit, et vt ego cor meũ oculis cõfixis, illud ei dicere potuerim. Docte Ligus patrias nequicquam lubricus artes tentasti. Prima nanq; die eius hebdomadis, quæ Christi Seruatoris morti dicata est, dum ego solus in secreto essem, repente nunciatur hospites quosdam Lerinam applicuisse, eosq; vehementer postulare, vt me coram alloqui liceret. Illico iussu meo benigne intromissi exceptiq; humanissime (sic se enim collegij nostri mores habent) Deum adoraturi, ad templum deducuntur, vbi ego obuiam illis factus, eum qui mihi inter cæteros honoratior esse videbatur, manu apprehensum percunctari cœpi, qui mortales essent, aut cuius rei gratia illuc essent profecti. Ille vero ad diu iam antea cogitatam fraudem deuolutus, mercatorem Genuensem se esse simulat, Massilia illuc profectum vt per eos dies nobiscum sacris operaretur. Tum vrbane complexis liberum esse dixi, vt quandiu vellent apud nos hospitarentur. Dumq; eum qui hospitum suscipiendorũ curam habet accersitum, expectarem, aliquot spacia cum Saulio ambulando confeci. Ibi vero statim ille de literis loqui cœpit, & copiose & eleganter, atque ea ratione, vt facile appareret in eo cum maxima doctrina summum iudicium

esse coniunctum. Admirans ego, ecquid fieri posset interrogaui, ut & literis & mercaturæ adeo intentam operam nauaret, cum neminem ex eo genere hominum aliquando allocutus fuissem, qui præter accepti expensiq; tabulas quippiam literarum se scire profiteretur. Subridens ille. Nihil inquit literarum noui: sed cum totum pene orbem nostrates perambulent, necesse est ut interdum etiam cũ doctis viris congrediantur, quorum consuetudine aliquantisper eruditi, deinde quæ audierunt, non quæ ex libris didicerunt, loqui consueuere. Ego tamen interim uultũ viri, & quam apposite de literis loqueretur considerans, statim suspicari cœpi, dolum aliquem subesse eiusmodi tamen ut sperarem, nequaquam mihi pœnitendum esse, quod eo pacto deciperer. Egregia enim viri indoles, & morum honestas literis condita, ut non aliud expectarẽ mihi facile persuadebant. Sic tamen ab eo tunc discessi, ut magis cum docto viro, quàm multorum negociorum consuetudinem mihi futuram esse existimarem. Erat forte nobiscum quidam ex maritima Liguriæ ora, qui, quod diu Genuæ commoratus esset, principes ferè omnes ciues de facie cognoscebat. hic, cũ eodem pacto Saulius se ei imposuisse crederet, paulo post me solum conuenit, nunciatq; eum esse Stephanum ex opulentissima Sauliorum gente, qui etiam in ordine Cardinalium fratrem habuisset. Tunc iussus est à me omnia silentio tegere, ne ea res molestiam hospiti afferret, cuius fortasse rationibus conduceret, uti ne à nemine proderetur. Me etenim captato tempore, hospiti meo personam illam simulatam detracturum.

ctturum. Die quæ insecuta est, rursus cum eo diutius commoratus tandem de opulentia gentis Sauliæ sermone de industria instituto, Stephanum cœpi de Stephano percunctari. Et primo qua ętate esset minimus ille Cardinalis frater, quem literis operam dare intellexeram: tunc ipse vix risu compresso, æqualis, inquit, meus est. Ego uero, quomodo, inquam, de ingenio moribusq; eius sentis? erubuit sane, nec tamen negare ausus est, quin quod erat de seipso sentiret. Postremo tamen discessurus, totum se nobis aperuit. Ductum se illuc dicens nostri visendi desyderio, & quoniam mira essent quæ de sacerdotum illorum doctrinà & moribus intellexerat, iccirco personam à se dissimulatam, quo liberius familiariusq; vniuersa explorare posset. Atq; vt eius testificatione vtar, reperisse se omnia expectatione sua longe maiora. Iccirco daturum se operam, vt apud nos diu permansurus, confestim reuerteretur. Velle se in ea solitudine inter viros & pietate & doctrina excellentes, triennio saltem literis diligentissime operam dare, habiturumq; Christophorum Longolium & alios complures doctos viros, eius desyderij participes. Qua quidem de re, paucis antea diebus Longolius ipse ad me scripserat. Explicui tibi scenam personati Saulij nostri, qui nunc tam auide à nobis expectatur, quàm libenter eius consuetudine fruituros nos esse speramus. Videre iam mihi videor, bonarum literarum studia in hoc secessu se efferētia, vt nec Lyceo nec Academiæ simus concessuri. Quod eo libentius ad te scripsi, quo te maiore cum diligentia consyderare volo, quanta fęlicitate sis cariturus

cariturus, si non omnino operam impensissimam dederis, vti in hoc doctorum hominũ collegio viuere valeas. Qua in re non modo Octauianum Federicumq; principes meos, desyderio tuo non aduersaturos esse confido, sed si à te præclaram hanc occasionem negligi senserint, vim etiam adhibituros, ut cum cęteris quam ocyssime huc aduoles, quod vt libenter facias, te, cum tua, tum etiam mea causa, vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

Vitalis monacus. Greg. S.

NEscio mihi potius an tibi gratuler pro hac dignitate tua Gregori pater, quam tibi his proximis comitijs præclarissima virtute & ornatissimis moribus comparasti. Tibi enim non mediocrem video gloriam accessisse, cui tantum honoris gradum, te præsertim inuito, & patribus vnanimiter suffragantibus, ascendere licuerit, vt non minus optimam omnium de te opinionem superaturum putem, quàm semper antea maximam expectationẽ concitaris: nec id quidem immerito. Tantam nanq; apud omnes existimationem incredibili virtute tibi comparasti, vt laus tua nõ obscuro nec vario sermone, sed & clarissima & vna omnium voce prædicetur. Mihi autem non paruũ decoris & ornamenti accessionem factam esse puto, cui tali prælatione decoratum liceat habere præceptorem, qui & suo splendore omnes discipulos illustrare poßit, & maximi autoritate, incredibili sit futurus emolumento. Tibi igitur iterum gratulor pro hac dignitate tam maxima quàm benemerita, quam

& si

& si nunquam ambitiose quæsisti, splendore tamen virtutis, & morum grauitate promereri studuisti. Mihi quoque rursus gratulor, quoniam et voti mei compos effectus sum. & iam nihil aliud cupio, nisi vt te videam, fruarq; tu cõsuetudine & suauissimis sermonibus tuis. Postremo scias uelim, me vt huius dignitatis culmen assequereris, omnem operam & studium adhibuisse. Quam posteaquam maxima cum omnium gratia, fauoreq; adeptus es, primus agnoui, nouem virorum syngraphas, vt moris est, ipse scrutarer. Dij te faustum felicemq; conseruent, ac ad meliora semper dignioraq; vt promeritus es, te prouehãt, ut et tibi tuisq; ac sacre religioni decus immortale acquiras. Quam cum diu felicissimeque gubernaueris, in eius tandem sinu, cum senueris, faustissime requiescas. Vale.

Vitali Monaco. Gregorius S.

ET si intelligo gratulationem tuam ab amico animo proficisci, conieciq; mirificam voluptatem, qua, ex eo qui mihi nuper demandatus est magistratus affectus fuisti. Et iccirco pro tali voluntate, fieri nequit, vt non tibi immortales gratias agam. Illud tamen te scire volo, nihil vnquã mihi acerbius accidisse, nihilq; posthæc accidere posse quod grauius feram, quàm molestissimum eiusmodi administrationis onus. Nec minuit dolorem quod mihi nihil tale expectanti repente istuc obrepserit, nisi eatenus quoad apud omnes constare gaudeo, me & voluntate & animo ab eiusmodi curis remotissimum, id nequaquam ambitiose quæsisse, quod

se, quod vltro etiam oblatum mirum in modum me angit & excruciat. Quod illis certe vix verisimile fieri posse puto, qui inania hæc dignitatum nomina, tanto studio consectātur, vt pro illis etiam digladiari non erubescant: nihil ex inenarrabili solicitudine adepturi prętèr infinitas molestias & curarum incredibilia tormēta. Quodq; his omnibus magis est admirandum, complures esse intellexi, qui, cum priuate vitam agentes, vix idonei fuerint ad semetipsos regendos, maxima tamen ambitione vt cæteris præficiantur contendunt: vt non secus mihi agere videantur, ac si quispiam non ventorum modo & tempestatum, sed nauigandi etiam penitus inscius, onerariā nauem pręciosissimis onustam mercibus, inter fluctus maximos & aduersas tempestates regere concupiscat. Quid enim preciosius humanis animis excogitari potest? quos cum ex huius vitæ procellis in portum supernæ patriæ deducēdos susceperint, plerunq; facto naufragio complures in profunda demergunt. Nec abnuo esse aliquos, quibus tuto nauis huius gubernacula demandari possint, sed eos cum paucissimos esse, tum etiam inuitos coactosq; ad clauum regendum accedere non ambigo. Eoq; potissimum argumento prudentes ab imperitis discerni posse, quod priores onus maximū expēdentes, quoad ipsorum fieri potest, diffugiunt & reluctantur: inscij vero illi tanta cum auiditate id appetunt, vt si præteriti fuerint, doloris vehementiam nequeant dissimulare. Quare non minimam infelicitatis partem eam esse duco, quod nouem viri adeo vnanimes fuerunt, ad me ex priori trāquil

litate

litate deturbandum, vt nihil aliud preter acerbissimam memoriam nobis reliquerint pristinę consuetudinis. Cęterũ inter mala quibus vrgeor, non minimum illud nobis solatium continget, si vel tibi, vel condiscipulis tuis alicui emolumento hæc dignitas est futura. Qua in re, meum erit honestissimis omnium votis obsequi, uestrũ autem quid à me desyderare debeatis diu multumq; cogitare. Vale.

F. Fregosio. Gregorius S.

CVm nihil mihi gratius nihil iucũdius accidere possit, quàm vt diu & familiaritate & consuetudine tua fruar, hoc mihi præstitit aduentus noster ad te. Et si enim cęnobij nostri negocia imprimis huc me pepulerunt, desyderium tamen visendi tui, id quod cunctanter & timide fueram facturus, vt libenti animo alacriterq; à me fieret, mihi persuasit. In hac tamen mirifica nostra voluptate, illud intercidit incõmodi, quod cum absens crebras à te literas accipere consueuerim, & illas quidẽ perleganter & amicissime scriptas, nunc cum in illarum locũ mutua colloquia & quotidiani congressus successerint, omnino scribendi vsu intermisso, summopere verendum est ne cessatores maximi efficiamur, & si nullum tibi inde video periculum iminere, quod ea ratione styli possessionem vsu mancipioq; vt ita dicam, tibi propriam fecisti, vt non modo de ea depelli non possis, sed & si sponte illi cedere volueris, nequeas tamen quantumuis diuturno tempore, ab eius dominio dimoueri. Mihi uero qui nullam ferme facultatem, minimo

 certe

certe vsu stabilitum nactus sum, magnopere cauendũ est, ne ex balbo & infanti omnino mutus efficiar. Quare, non tantum patienter feres, si literis meis ocium tuum interpellauero, sed & pro perspectissima mihi humanitate tua, interdum etiam rescribere non grauaberis. Et si enim uideo quàm impudenter agam, qui a tanto uiro id petere audeam, quod etiam salua modestia mihi potest denegari, fecerunt tamen humanissimi mores tui, vt etiam verecundię fines apud te transgredi non omnino impudentis esse mihi persuaserim. Quod & si eo nomine me literis tuis accusare volueris, longe tamen mihi erit iucundius literas abs te accipere quàm molestum, impudentiæ nomine accusari. Vale.

Iacobo Sadoletto. Greg. S.

QVod hactenus ad te literas non dedi, cũ multis antea mensibus abs te acceperim epistolam plenissimam humanitatis ac beneuolentiæ, nolim tibi persuadeas id, aut negligentia, aut obliuione nostra accidisse, sed quod & difficillimo bello & belli metu assidue vexati, maximisq; præterea affecti calamitatibus, vt pleraq; omnia, sic & hoc scribendi officium coactus sum intermittere. Nunc autem ob easdem molestias Lugdunum pulsus, cum apud virum tui amantissimum Federicum Pont. Salernitanum diuerterem, mirifice accidit, vt is certum hominem ad te mitteret, cuius opportunitatem nactus, plurimum mihi visus sum in amicitiam peccaturus esse, nisi ad te qualescunque has literas darem. Quibus & aliquando tibi gratias agerem,

rem quod negocium meum pro quo ad te scripseram cum Pont. Max. tam amice confeceris, & me hic diutius futurum te facerem certiorem. Nam cum antea decreuissem Salernitani negocia tibi arctissime commendare, in quotidianis congressibus facile perspexi, id quod antea verbis tuis mihi erat persuasum, adeo scilicet viderem atq; constitutam amicitiam inter vos intercedere, ut nullus tibi commendatior esse possit quàm qui a Salernitano ipso fuerit cōmendatus. Quare cum nunc tanta ipsius res agatur, vt si eā pro animi sui voto perfecerit à maximis difficultatibus, atq; molestijs ad tranquillissimum vitæ statum sit traducendus. Certissime mihi persuadeo, te omnem curam atq; sollicitudinem suscepturum, vt tua in eum collocata beneficia, quæ ipse incredibilia esse assidue prædicat, maximo hoc officio cumulentur. Propediemq; futurum spero, ut inenarrabili gaudio afficiar, cum tu intelligam opera autoritate & gratia tua Salernitanum ipsam perpetuam sibi in posterū tranquillitatem animi acquisisse. Vale.

Χριστοφόρος Λογγόλιος Γρηγορίῳ Κορτησίῳ.

ΟΥ διὰ τοῦτο περιΐσταταί μοι πρὸς σε ἑλληνιστὶ γράφειν, ἢ ὡς σύγε ταύτῃ ἀντεπιστέλλῃς, τοῦτο γὰρ ἂν εἴη, ὡς ἀληθῶς αἰτεῖν χρύσεα ἀντὶ χαλκείων, μᾶλλον δὲ πολλὴν σοι ἀναισχυντίαν ὀφλισκάνειν, ἢ ὅτι ἐγὼ κομπῶ τὴν ἑλλήνων διάλεκτον ῥᾶον χρῆμαι τῆς τῶν ῥωμαίων φωνῆς, κἂν οὐδὲν ταύτῃ εὖ ἔχων ἑλληνικῆς δ' οὖν πῶς ἂν ἐδυνάμην βάρβαρος τὴν ὢν καὶ τρισὶν ὀυδόλοις ἔτεσιν τοσαύτην γλῶτταν μεμελετηκώς. ἐφ᾽ ὅτῳ γοῦν εἴποις ἄν, ὅτι γε πείθομαι τοῖς τῶν Ὀυεστουσιάτων ἀρχιερέως ἐπιτάγμασιν, ἀνδρὸς οὐχ ἥκιστα διὰ τὴν σὴν καλοκαγαθίαν φιλτάτου, ἢ ἐμοῦ οὐχ ὁ δίδασκαλος κρατοῦντες καὶ ὁσανεί δή που ἐξουσίαν εἰς ἐμὲ ἔχοντος, ὅπερ σε χρὴ ἐγκαλεῖσθαι, εἴτι ἐνταῦθα ἐνδεέστερόν τε καὶ περισσότερον εὑρήσεις, ὥς τοι παντάπασιν ἀμφότερον εὑρήσεις, δεῖ γὰρ οἶμαι τὰ τῶν

σφαλμάτων

faciendum, quàm ut tu fieres de appulsu meo certior, Enim vero quoniam, non solum longiore circuitu facto quàm putaram, huc veni, sed diuturna etiam mora in compluribus locis detentus, accidit, ut nunc demum ad te literas dare potuerim. Qua in re duplici sum damno affectus, & quod ob diutinam peregrinationem nulla studiorum meorum ratio constare potest, & quod tanto tempore tuis literis caruerim, quæ ut vehementissime à me semper desyderantur, ita mihi nunquã non gratissime accidere consueuerunt. Dabitur vero à nobis in posterum diligentissime opera, ut creberrimis literis, quicquid iacturę eiusmodi incommodo factũ est, cumulatissime recuperetur. Et si id quod magis optare quàm polliceri mihi solitus sum dũ apud te essem, nondum me assequi posse video, ut tranquillo ocio & animi libertate aliquantisper perfruar, ita omnia hic suspensa & trepidationis plenissima offendi. Accedunt præterea familiares curæ & eædem molestissimæ, quæ adeo frequentes uno impetu in me simul impressionem fecerunt, ut penè stupescentẽ obruerint. Quare, curis & negocijs mirũ in modum distractus, & eapropter affectus incredibili molestiã, penè iam sarcinulas componere statueram, ut aliò transmigrarem, nisi huic consilio Horatianum illud obstitisset.

Quadrigis petimus bene viuere, quod petis est hic,
Est vlubris animus, si te non deficit æquus.

Occurrebant præterea illa, ecquid putas vsquam non esse curas & tumultus? Quid si longe molestiores longeque grauiores, quo te proficisci contigerit inuenias? Nonne te

tui

tui pudebit, cum denuo huc tibi reuertendum esse constitues? Nostrum igitur illum in consilium (vt opinor) adhibebo, qui optare optima, cogitare difficillima, ferre quæcunq; erunt iubet. Nihil tamen omnino aut de profectione aut de remansione à me constituetur, nisi prius te de omnibus fecero diligentissime certiorem. Cæterum quoniã nihil ad te de studijs meis scribere possum, quod aut tibi gratum aut iucũdum fore confidam, de tuis summopere audire desydero, potissimumq; num adhuc tedia illa hebreæ linguæ, quæ Hieronymum tantopere deterruerunt, deuoraueris, totumque te immerseris in prophetas, atq; adeo in Mosen ipsum. Crescant ne meditationes illæ tuæ in psalmos, an fortasse nouũ aliquod opus institueris. Quæ si ad nos non grauaberis scribere, ex duobus profecto alterum accidet, vel vt æmulatione laboris tui ad pristina studia reuocer, vel exemplo cessationis tuæ me quoq; relictorum studiorum neq; pudeat neque peniteat. Vale.

Michaeli Bentino Germano Greg. S.

CVm modestissimi tui mores & candor quidam ingenuus adeo me tibi deuinxerint, vt nihil omnino deesse putem, quin summa tibi sim amicitia conciliatus existimaui nos mirummodum in amicitia peccaturos esse, nisi iã posita amoris fundamenta, mutuis & literis & officijs (vt ita dicam) superstructis, ad summum perduceremus. Cum igitur ad Salernitanum perpetuumq; nostrum literas darem, tui etiam obliuisci non potui. Quare vicissim tibi operam

ram dandam esse existimo, ut quoniam omnium rerum quas ad beate uiuendum sapientia comparauit, nihil est maius amicitia, nihil iucundius, uti ne quid in ea peccare iudiceris, quod facile apud me poteris assequi, si crebris literis sæpius me inuises, faciesque de rebus omnibus tuis diligentissime certiorem. Caue enim putes quippiam mihi iucundius accidere posse, quàm si ex te intellexero, sic constitutas esse res tuas, ut maxima cum animi libertate in studia incumbere possis, atque adeo cæteris curis absolutus, ut apud posteros etiam ratio ocij tui constare possit. Habebis uero, ut opinor, in ea re mirificum adiutorem Salernitanum nostrum, cui si duos tresúe ad summum similes ætas nostra protulisset, omnino necesse fuisset, simul etiam doctorum uirorum prouentum maximum huic sæculo cõtigisse. Tuas igitur literas uehementer à me expectari scias uelim. Vale.

F. Fregosio. Gregorius S.

ET si nudius tertius ad te literas dederam, in quibus & causam profectionis nostræ, & quo consilio huc me potissimum contulissem copiose declaraui, iterum tamen amico maximis precibus obsecranti, ut se tibi arctius commendarem negare non potui. Perfecisti enim declaratione amoris tui erga me, ut omnes qui opera autoritate, & gratia tua indigent, ita denique putent satis se tibi fore commendatos, si ad te qualescunque epistolas à nobis acceperint. Ego uero, & si facile patior, eiusmodi opinionem de

hac mutua nostra amicitia in animis omniũ insidere, atque ea ratione quantopere me abs te amari putem dissimulare nequeo, cogor tamen interdum uereri ne tibi, & in literarum studijs, & in maximis preterea negotijs occupatissimo, molestæ sint eius generis ad te literæ. Atque ea ratione sępe iam contigit, ut uerecundiæ meæ magis quàm facilitatis tuæ rationem mihi habendam esse putauerim. Enimuero cũ is qui à me nuper petijt, ut tibi eiusmodi officio molestus essem, dudum inter familiares tuos annumeretur, magnopere uereor ut magis superflua hæc commendatio nostra quàm inepta esse uideretur. Ioannes Gallus qui tantos in musicis progressus habet, ut uulgo ob id præceptor appelletur, & si quoad eius artis dignitas patitur, honestum in hac ciuitate locum obtinet, magnopere tamen cupit, quibus in alijs spretis conditionibus, ad tui consuetudinem aduolare. Hic uero mihi nequaquam faciendũ esse puto, ut de uita moribusque hominis quippiam ad te scribam, quos diutina familiaritate tibi credo esse cognitissimos. Tantum dicam, si celeberrimi philosophi audiendi sunt, nihil tuis studijs quæ oblectamento esse posse, atque interdum, musicis recreari. Hac ut nosti somnum & depellebant & accrescebant Pythagorei, hæc epularum, itineris comes erat: hac ipsa & occultarum causarum peruestigationem & sacra omnia auspicabantur, hac eadem affectis tedio animis hilaritatẽ pristinã atq; adeo mẽtis trãquillitatẽ reuocabant, postremo ut M. Tullius ait, summam eruditionem sitam græci censebant in neruorum uocumque

cumque cantibus, ut qui id nesciret nequaquam satis excultus doctrina putaretur. Cum igitur tanto usui musicæ esset possit, profecto hunc qui illam egregie profitetur quotidianis tuis congressibus adhibendũ esse censeo. Quare gratissimum mihi feceris, si huic ipsi quem tibi tantopere commendatum esse cupio, aliqua ratione declaraueris commendationem hanc nostram, neq; uulgarem neque parui apud te ponderis fuisse. Vale.

F. Fregosio. Greg. S.

Mirabar profecto quid causæ esset, quod tandiu pectissimis litteris tuis careremus. Cumq; in temporum difficultatem culpam omnem reijciendam esse putarē, repente accepto acerbissimo nuncio de aduersa ualetudine tua, ita animo consternatus sum, ut in nulla mihi licuerit actione conquiescere. Enimuero Deo Opt. Max. immortales ago gratias, qui non est passus me diutius incredibili molestia excruciari. Accepto enim eiusmodi nuntio, statim consectatæ sunt literæ quæ te pristinæ saluti restitutum cum incredibili omnium amicorum tuorum gaudio declararunt. Et si eam uim morbi fuisse aiebant, ut non modo pristinum uigorem, sed interdum etiam uires ipsas recuperaueris. Quare gratissimũ nobis omnibus facies, si in recuperanda incolumitate adeo diligens fueris, ut ex tam graui morbo culpa tua nulla sequatur offensio: relaxandus tibi est animus, intermittenda studia. Difficillimo anni tēpore ægrotasti, parum etiam clementi, ut opinor, cęlo ob

vehementiam frigoris καὶ διὰ τὴν ὑγρότητα. *Cæterum ternis iam literis certiorem te factum esse non ambigo, quo consilio eiusmodi profectio est assignanda. A Pontifice enim ordinis nostri euocatus, Mantuã proficisci statuerã, sed nouis literis retẽtus, tantisper hic ero, donec cœnobij nostri negocia ea perfecero, quæ ut nosti, dum Lugduni essem, animũ nostrum vehementissime excruciabant, et quæ nequaquã dum in Narbonensi prouincia eßem ob genti illi ingenitã rerum omnium suspicionem, & prohibita commercia, commode confici potuere. Post hac vero, duplicem video rationem consiliorum meorum, si enim te in Italiam aduentare contigerit, dabo operam ut intellecta ratione itineris tui, aliquo in loco tibi obuius fiam. Si vero cogitationem illã abieceris, ego quoque vsq; ad dies comitiorum nostrorum hic commorabor, deinceps Mantuam profecturus, vt quantũ opera atq; ingenio eniti potero, ocium mihi & quietem comparem. Interim uero crebras a te literas expecto, quibus et de incolumitate & de profectione remansioneue tua, fiam in dies certior. Vale.*

Io. Medices Car. S. Mariæ in Domin. Gre. S.

A*Ccepi literas tuas, quibus scribis te admirari consiliũ meum, quod relicta urbe Roma, relictis honestißimis studijs, relicta parente, quæ iandiu vidua pudice & parce vitam agens, in vnica spe progressus mei acquiescebat, relicto denique te ipso, cui pene sacramento in perpetuum addictus eram, me penitus in solitudinem abdiderim, petisque fieri*

fieri certior, quibus rationibus adductus, id consilium secutus fuerim: postremo plus amori quàm religioni concedens, persuadere niteris, vt immutato consilio ad pristinum viuendi genus, & ad consuetudinem tuam omnino reuertar. Ego uero pro eiusmodi amore, immortales tibi gratias ago, video enim adhortationem istam tuam ab amicißimo animo proficisci, eoq; te decipi, quod, hoc viuendi genus, vt pleriq; omnes, omnino improbandum esse ducis. Quod si & animi mei indolem memoria teneres, & ea quæ tecum sæpius locutus sum, nequaquam me nouum hoc genus vitæ sequi velle, tantopere admirareris: magis autem nunc demum id me arripuisse tibi esset admirandum. Satis enim ex quo me in numero domesticorum tuorum ascripsisti, à te cognosci potuit, nihil adeo animo meo impressum, insculptumq; esse, quàm vt omnino ex Christiana pietate vitam agens, hijs potissimum studijs operam darem, quibus & animus excoli posset, & ea, quam tantopere desyderabam, vera religio intelligeretur, ad quam in posterum tanquam ad certum destinatumq, locum, omnes cogitatus meos dirigere possem. Id vero cum persuasum mihi esset, inter hominum turbas & fori iurgia me assequi non posse, in religionis portum me contuli. Non quod in communi hac omnium hominum vita, salutē inueniri posse non suspicer, sed quod iam inde ab ineunte pueritia, prauis admodum consultoribus vsus, ambitione scilicet & quærendi cupiditate, quæ quicunq; mihi erant à latere, vt animo meo altius infigerent summopere laborarant, eiusmodi laqueis me impeditū

esse

esse sentiebam, ut nisi omnino immutato vitæ genere, non studiorum, non Christianę pietatis, non libertatis denique ratio aliqua à me haberi posset, vix dum enim decimum et septimum ætatis annum attigeram, cum me fratres insignijs eius dignitatis ornari fecerunt, cui à docendo vulgo nomē inditum est, cum iam quinquēnium iurisconsultis operam dedissem, statimq; inter domesticos tuos ascriptus, curam abs te accepi audiendarum litium. Hic vero nemo melius te ipso testatam animi mei molestiam potest derelinquere: scis enim quantopere angi consueuerim, cum ab honestioribus disciplinis & sacrarum præcipue literarum studijs, ob lites et iurgia retrahebar, bis deinde, intra menses septem, grauissima in morbi afflictatus, cum omnes Romanum cœlum nobis aufugiendum esse clamarent, Mutinam me contuli: ibi vero cum ocij spes aliqua se mihi primo obtulisset, repente gentilis quidam meus, qui pro Mutinensi Episcopo iurisditionis sacrorumq; procuratione habuerat, e medio sublatus est, tum vero me inuitum & reluctantē propinqui necessarijq;, idem munus obire coegerunt. In quo cum non corporis solum mentisq; laborem, sed maximum etiam animi periculum experirer, omni studio diligentiaq; cogitare cœpi, si qua ratione difficillimis illis laqueis me expedire possem, nullaq; mihi visa est oportunior, quàm si ex eiusmodi tempestate in cœnobij alicuius portum effugissem, statimq; se mihi obtulit collegium hoc Diui Benedicti Mantuani, in quo iam menses quatuor solutus omnibus curis, quæ antea animum meum exedebant, totus in sacrarū literarum

literarum studijs, & in sacrificijs diuinarum laudum conquiesco, fruorq; literato, & gratissimo ocio, a quo si me reuocare iterum tentaueris, sponsę verbis ex Salomonis Epithalamio tibi sum responsurus. Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Et vt finem aliquando faciam, libenter omnes Romanos fastus, libentius delitias, libentissime animi corporisq; pericula vobis derelinquo, qui & generosiore indole & excelsiore animo præditi, per eiusmodi senticeta illesi potestis incedere. Ego uero in minima cellula delitescens, pręclare mecum agi putabo, si prioris vitæ vulneribus cicatrices a me obduci potuerint. Vale.

F. Fregosio. Gregorius S.

INtelligo plane longe maiores vberioresque fructus ex aduentu meo ad te, quàm putaram à me expectari debere. Nam tametsi fore sperabam vt tantum ex eo voluptatis caperem, quantum ne animo quidem amplius potuissem complecti, nequaquam tamen ad eiusmodi incredibilem iucunditatem, vtilitatem, etiam mirificam communium studiorum accessuram esse suspicabar. Non quod nescirem nihil domestica consuetudine tua mihi vtilius contingere posse, sed quod in tam afflictis perditisq; rebus subuertebar, vt magis impedimento quàm voluptati congressus nostri tibi futuri essent. Mirifice vero accidit, quod cum & timide, & vt mihi tum videbatur, non omnino modestiæ legibus obseruatis, te ad scribendum prouocassem, non modo hoc studium meum non es aspernatus, sed inter molestissimas difficillimasq;

difficillimasq; curas, quibus necesse est animum tuum in presentia distrahi, & confestim rescribere nō es grauatus, & me ut idem sæpius facerem, nescio humanitate an amore vehementiori, maiorem in modum es adhortatus. Ostendistiq; non minus nunc literis, quàm anteà vultu hilari & inenarrabili alacritate, quantopere tibi grata fuerit nostra isthæc ad te profectio: quare nisi in tam constituta tāq; veteri amicitia nostra, gratiarum actionem superuacuam iudicassem, literas ad te daturus fui, quoad nostrum fieri potuisset, & grati animi et optimæ voluntatis testes locupletissimas, ut quoniam fieri nequit, ut tantis tuis beneficijs opere & actione respondeam, literis saltem apud te testatum relinquerem memoriam tuorum incredibilium in me meritorum. Quare gratiarū actione prætermissa, te ad scribendum inuitabo: nihil enim puto rationibus nostris æque conducere posse atq; formā hanc exercitationis. Cum enim forense illud dicendi genus in quo ueteres confictis verisq; causis se frequēter exercere solebant, omnino sublatum sit, nec impedita hæc tempora patiantur ut ad longiores lucubrationes mentem animumq; adijciamus, unicum hoc restat genus scribendi, quo in genere, si studium nostrum non aspernaberis, ut nequaquam hactenus aspernari visus es, incredibilem me tibi comitem futurum esse polliceor. Fungarque (ut Flaccus ait) vice cotis, acutum reddere quæ ferrum valet exors ipsa secandi. Vale.

Perpetuo

Perpetuo Henriotto. Greg. S.

Non intelligo quid causæ fuerit, quod ex quo Lugduno discessi, cum frequentes ad te dederim literas, vicissim ego abs te nullas acceperim. Putene tibi nostras redditas non fuisse? at istud ipsum non accidisse arguunt reddita Federico literæ, in cuius fasciculos tuas quoq; conieceram. Assignem ne istud absentiæ tuæ? Sed scio tibi etiam absenti literas, quæcunq; ad Federici manus peruenerint, reddi consueßem. Causam ne fuisse dicam multitudinem negociorum? at mihi iandiu perspectißimum est, nunquam te irruentibus etiam grauißimis multißimisq; negocijs solere ab officio dimoueri. Fortaße quas ad nos dabas, ad manus nostras non peruenerunt, sed cur à Federico Bentinoq; datas accepimus? Cum igitur nihil excogitare poßim, cur apud me excusatus sis, nondum tamen mihi persuadere potui, id à te non optimo consilio summaq; ratione factum eße. Diutina siquidem cõsuetudine, certior factus de tuo in me amore, consequenter etiam intelligo, suauißimos illos mores, ob quos omnibus es carißimus, nihil poße in amicitia peccare. Præsertim quod non dum memoria nobis excidit, sed nec excidet profecto aliquando, officiosa illa sedulitas quam in rebus nostris adhibere solitus es, cum à latere meo vngue latius nunquam discedebas, cum vicarium pro me quotidie laborem subires, cum deniq, ipso die discessus mei, non satis tibi fecerit commune illud cæterorum officium, vt me ad æquum vsq; prosequerere, sed relictis negocijs quibus

Ff aßidue

assidue urgeri solitus es, Viennam usq; deduxeris. Cum talis igitur tantaq; amoris tui significatio animo meo altissime impressa, & quodammodo insculpta sit, non committã, ut quippiam de te suspicer, moribus tuis & cæteris in me officijs atq; adeo perspectæ beneuolentiæ, non consentaneũ. Si tamen posthac molestiam hanc animi mei penitus extergere potueris, tam nobis erit gratum quàm quod gratissimũ. Illud postremo tibi persuadeas velim, nunquam te silentio tuo assecuturum, ut literis nostris desinam tibi molestus esse. Sed & si in animum induxisses, nunquam mihi rescribere ego contra crebritate literarum eiusmodi pertinaciam expugnarem. Sed de literis hactenus. Cæterum certiorem te fieri volo, ex quo à te discessi, nullam mihi fuisse consuetudinem cum libris, nec intermissa tantum, sed penitus omissa à nobis studia fuisse. Quod iccirco ad te scribo, ne fortasse tibi mirum videatur, quod Paraphrasem illam librorũ Aristotelis de moribus, nondum à nobis acceperis, cũ præterea copiosa illa nostrorum librorum supellex in Lerina sit: ego vero Genuæ, ubi si quid ocij datur ab aduentantium ad nos amicorum interpellatione, totum in scribendis epistolis absumitur. Vale.

Federico Fregosio. Gregorius S.

CUm Michaël Monelius Genua Lugudunum esset profecturus, utriq; nostrum non amicitia tantum, sed maxima etiam coniunctus familiaritate, & si paucis antea diebus ad te literas dederam, nequaquã tamen passus sum absq;

absq; literis nostris illum ad te proficisci. Longe tibi gratius fore existimans, si inanem à me epistolam quàm si nullam tibi reddidisset. Quæ tamen omnino inanis non erit. Cupio enim a bs te fieri certior, an istuc ad te allati fuerint libri illi, quos ante discessum meum ex Narbonensi prouincia à me maximo cum desyderio postularas. Cum enim nulla mihi se antea obtulisset opportunitas eos transportandi mercatoribus, qui ad trimestrices nundinas proficisci consueuere, iam tum in itinere constitutis, discedens negocium demandaui Joanni Baptistæ, quem sciebam mirifica diligentia in rebus tuis uti consueuisse, curaturumq;, vt cumprimũ fieri posset ad te deferrentur, veruntamen, cum deinceps de ea re nihil acceperim, cupio ad te fieri de omnibus diligentissime certior. Scire etiam cupio, nũ ad manus tuas peruenerint, literæ, quibus Joannem Gallum musicum tibi commendabam: dici enim non potest, quanto cum desyderio tuam de se voluntatem expectet, qua quidem in re nihil abs te peto nisi id maximo tuo commodo fieri possit: nosti enim pudentis hominis esse, commendationis officiũ, vel eis qui mediocri amicitia sibi coniuncti fuerint non denegare, modesti vero id tantum sibi polliceri ob eiusmodi commendationem, quod amicorum commodo fieri possit. Quod iccirco ad te scribo, vt non ignores quatenus ego eius causa laborem. Ceterũ literis tuis, quas vnas post discessum meum istinc à te accepi, scias uelim nos omnes in maximam tui expectationẽ à te concitatos esse: scribis enim primo vere te in Jtaliam aduenturum. Jdemq; postea mihi retulit Andreas Auria

 homo

homo ita tibi coniũctus, ut mihi, cum illo cum loquerer, te cum loqui viderer. Quare te vehementer etiam atq; etiã rogo, ut quicquid de ea re cõstitueris, id continuo ad me scribas: ego siquidem cum omnino Mantuam profecturus sim ita ad rationes itineris tui, meum hinc discessum atq; iter accommodabo, ut omnino aliquo in loco tecum congredi possim. Vale. Et si noui quippiam istic apud bibliopolas ternis istis nundinis, quibus ego abfui, casu inuentum esset, quod nostris studijs utile fore existimares, id ut ad nos cumprimum deferri cures te vehementer rogo. Iterum vale.

Vitali Monaco. Greg. S.

SCripsit ad me Dionysius noster, nullas tibi a me redditas fuisse, quod & si verum esse facile mihi persuadeo, coniectura et ex temporũ iniquitate & ex alijs cõpluribus epistolis nostris facta, longe tamen gratius mihi fecisses si id ipsum me non ex alienis, sed ex tuis literis voluisses intelligere, fuisset certe ea & amoris & diligentiæ tuæ locuples testificatio. Erat enim & facilitatis et diligentiæ tuæ, nec silentio meo ad silentium prouocari, & crebritate literarum omnes itinerum difficultates superare. Nam quod ego ad te sæpius scripserim cum istuc veniam argumentum mecum habebo exempla omnia epistolarum nostrarum, quas velut nescio quo pacto præsagirem, ita ut accidit euentu-rum, omnes apud me maxima cum diligentia describendo curaui. Quare tibi summopere curandum est ut præteriti

tempo-

temporis culpam frequentia literarum postac diluas, & enim fore non video, ut alia ratione apud me, nec Dionysio quidem ipso patrono excusatus esse possis. Cæterum cum à Lerina Genuam venissem, eo animo ut ad vos continuo proficiscerer, exceptus hic nouis multiplicibusq; molestijs, hactenus impeditus fui, impediarq; ut mihi videre videor dies complures, ut non & desyderio meo & complurium amicorum expectationi satisfaciam. Cumprimum autem per eiusmodi negocia mihi licuerit, diligentissime operã dabo, ut tarditatem aduentus mei non voluntati aut iudicio, sed necessitati tantum omnes ascribendam esse intelligaris. Crebras tamen interim à te literas expecto, quibus & de tuis et de Benedicti nostri rebus fiam in dies certior, quem adeo taciturnitatis amatorem esse intelligo, ut omnino verear, tam altum silentium literis nostris interpellare. Vale & utrique Benedicto plurimam à me salutem dicito.

Dionysio Monaco. Gregorius S.

COmpluribus de causis, gratissimos tibi fuisse negociorum nostrorum successus, nequaquam est admirandũ. Et quidẽ in primis eius cænobij gratia, quod à te tãtopere amatur, ut nemini dubium esse possit te nulli in amore eius loci comedere. Deinde ob retentam totius ordinis nostri dignitatem, quæ una cum periculo eius negocij, quod nuper transactũ est, periclitari uidebatur, præterea quod, ut amicissime scribis, potissimum per nos res omnes sint ad

mi

ministratæ. Et si postremum hoc nequaquam mihi, sed cum Honorati patris auxilio, tum etiam principum Galliæ benignitati est assignandum, quorum voluntas adeo propensa est ad totius ordinis nostri conseruandam dignitatem, vt quod hactenus absq; causa factum est, nihil sit deinceps de Lerinensis Cœnobij retentione dubitandum. Accidit præterea commodissime, quod cum ego ob nimiam licentiam illarum mulierum restringendam, quarum cura nobis est demandata Tarasconem diuertissem, tuorum propinquorum consuetudine per ocium mihi frui licuerit, qui adeo humaniter nos exceperunt, vt nulla alia de causa debuerit persona tua desyderari, nisi ea propter vt fierent congressus nostri, suauitate morum tuorum iucundiores. Nam fratres tui adeo se faciles mihi exhibuerunt, vt per dies cõplures, quibus & Tarascone & Arelatæ fui, nunquam à latere meo discessserint. Quod vero scribis aduentum meum istuc tantopere à compluribus desyderari, facilè id ita esse mihi persuadeo, cum rursus ego quoq; vehementissimo vestrum omniũ desyderio tenear, & nunquam ferè accidere consueuerit, vti vis hæc amoris mutua non existat. Veruntamen, quo modo nunc est, prope certus sum, fieri non posse, quin dies aliquot Genuæ supersedeã, non quod me & Saulius Pont. et Stephanus sint detenturi, esset certe ea causa grauissima, sed sunt aliæ longe grauiores quas omnes ad Præsidentem nostrum diligentissime scripsi, & quibus fortasse fieri posset, vt vsq; ad comitiorum dies hic retinerer. Habeo præterea tibi gratias, quod me feceris & de studijs tuis & de optimo-

morum adolescentium mirifico progressu certiorem. Quos omnino mirũ in modum proficere admirãdum non est, cum ob diligentiam tuam in instituendo, tum ob ipsorum sedulitatem, tum vero præcipue ob incredibiles fructus eruditionis & eloquentię, qui ex illis autoribus percipi consueuerunt, in quibus edisserendis, hoc toto biennio est à te elaboratum, & quos omnes ita probo, vt cupiam tamen discipulos tuos non ignorare, Rethoricos libros ad Herenniũ, non M. Tullij, sed cuiuspiam alterius esse, longe illo & eloquentia et ingenio inferioris. Nec iccirco id scribo quo opus illud improbem, est enim elegans, eruditum, prope accedens ad antiquorum candorem. Et quod præcipue adolescentibus vtile esse, consueuit distincte admodum & presse oratorias præceptiones describit. Sed quod cupiam, vt Fabius ait, in omni lectione admistum esse iudicium. Cæterum dici non potest, quantę oblectationi nobis fuerint hendecasyllabi tui, nec tã tum ea de causa quod perspectum nobis antea amorem in me tuum expressius declarabant, sed quod ex illis cognoui te nõdum blandioribus musis nuncium remisisse, quod quidem tranquillæ mentis & quieti animi argumentum esse consueuit. Veruntamen, & si carmen id venustum est, elegans, argutum, & quod potissimum in hendecasyllabis commendari solet, candidum, & facile, iccirco tamen apud me, ὑπὸ τῇ κλειδὶ erit, quod dudum statui opus, cuius fronti erat ascribendum in lucem non mittere, non quod quippiã adhuc in eo cognouerim, quo me scripsisse aut pudeat, aut pęniteat, sed quod quatuor iam de ea re συντάγματα ædita sunt, me fie-

ri

ri potuit, ut quæ à me animaduersa sunt ij, qui in eodem sudarunt puluere saltem simul omnes non viderint, præser tim cum inter eos sint aliqui doctrina & ingenio excellentes. Quare cum intelligam id nunc mihi præceptum, quod ego cæteris omnibus præripueram, non comittam ut eius lucubrationis amore publice possim & furti simul & impudẽtiæ postulari. Vale. Et Raphaëli Placentino plurimam à me salutem dicito.

Eusebio Mutinensi Monaco. Greg. S.

ET si iure de me conqueri posse videris, quod cum tu plures antea ad me dederis epistolas, vicissim nullã hactenus à nobis acceperis, si tamen præteritorum temporum calamitates animo volueris expendere, quantisq; hoc toto biennio molestijs pressus fuerim, nequaquam, ut opinor, mirum tibi videbitur, eiusmodi officium à me intermissum esse. Et qua es prudentia, facile coniectura aßequi poteris, ne minimam quidem ocij partem ab operosis illis negocijs aliquando nobis superfuiße. Nec enim tu solus es à me præteritus, sed ea ratione eiusmodi curam abieceram, ut postea intellexerim, patres etiã ipsos diutius suspenso animo de me fuiße. Fateor certe, inter multiplices illas molestias tumultusq; bellicos, si quam nunciorum occasionem nancisci potui, nullam à me fuiße prętermißam, sed nec certo homini aliquando clare licuit, & illas ipsas quas incertissimis dabam consentaneum est fideliter redditas non fuiße. Quod si spes aliqua se nobis obtulißet foris ut literæ redderentur, tu

tu profecto a nobis & in primis & creberrimas accepisses. Veruntamen cum firmior stabiliorq; sit mutuus amor noster, quàm vt, vel longinquitate temporis, & locorum, vel diuturno silentio possit labefactari; omissa præteriti temporis recordatione, danda in posterum diligentissime est opera: vt eiusmodi iactura, frequẽtia literarum recuperetur. Ego quidem diutius inter fluctus hosce bellicos, tanta tempestate actus sum, vt tandem Lugdunum vsq; compulsus fuerim, vbi menses aliquot commoratus, confectisque ex sententia negocijs Cœnobij nostri, Lerinam deinceps & postremo Genuam me contuli, vbi futurum me suspicor, vsque ad comitiorum dies, si tamen voluntatem meam mihi sequi licuerit, nam & crebris & eisdem, vt ita dicã, imperiosis literis, quotidie Mantuam à Præsidente nostro accersor, quo si forte proficiscar, ex propinquiore commodiorēq; loco frequentiores à me literas es accepturus, si tamen tu quoq; ad nos rescribere non grauaberis. Cupio te nomine meo Cælium Calcagninum cõuenire, doctissimum sane uirum, & vt facile ex ipso intelliges, mei amantissimum, uetus certe cum ipso atq; adeo à pueritia ipsa, nobis amicitia intercedit, quem sic nomine meo saluere iubebis, vt eum tibi etiam quàm arctissime concilies: etenim ea est humanitate, vt nemo ad bonorum amicitiam sit propensior, ea autem eruditione, vt neminem institutæ cum eo necessitudinis possit pœnitere. Ludouicum præterea Areostum si conueneris, dixerisq; ei à me salutem plurimam, vtriq; nostrum, vt opinor, gratissimum facies. Vale.

Io. Medices Card. Greg. S.

DEtulit ad me Aloisius Lottus, quem secretis tuis adhibere solitus es, te noctes diesq; cogitare, si qua ratione afflictas perditasq; res Casinatis Cœnobij possis instaurare, ut renouato ibi diuino cultu, & Benedicti institutionum obseruatione, speciem aliquam primeuæ maiestatis recuperare possit, habereq; te Iulium Pont. Max. & Consaluum Ferandum regis Hispaniæ copiarum ducem, eius consilij non participes solum, sed arbitros etiam & mirificos adiutores. Digna sane cogitatio animi tui magnitudine, & anteactæ vitæ consentanea: digna patris tui Laurētij atq; ataui Cosmæ religione, qui & vetustate collapsa tēpla plurima pristinæ restituerunt magnificentiæ, & complura à fundamentis incredibili impensa extruxerunt. Tu vero non parietes ipsos, nō contignationes, non cæteras partes ædificij sanctas tectasq; reddes, sed religionem, sed castitatem morum, sed pietatem pristinam, Benedictum denique ipsum suis ædibus hac ratione restitues. Huc accedit, quod cum multa celebrentur maiorumm tuorum in re publica atq; priuata gesta præclarißime, maxime quod illorū fauore atq; auspicijs extincta dudum liberalia studia reuixerunt, debetur quidem tibi nescio quo pacto hæreditatis iure, pars quædam eius laudis, sed ea ratione ut rei soliditate ipsis maioribus derelicta, umbram solum, & uelut auram quampiam tibi inde vendicare poßis. Enimuero, si id quod tanta cum indole aggredi cogitas, à te fuerit confectū, tum

tū demum consequēris, ut integrā laudem consilio pietati atq; ingenio tuo omnes assignandam ducant. Praeterea quotquot futuris retro temporibus et penè dixerim, in omni aeternitate in augustissimis illis aedibus sacris operabuntur, illi omnes in primis te ipsum familiamq; tuam, uel certe secundum Deum, tanti operis autorem confitebuntur, cum sacrificijs laudibus continentia, adorationibus diuinum fauorem generi humano satagent demereri. Mouit te ad hoc ut opinor cogitandum, quod sacerdotium id tibi cōmendatum esse putas, non ut ex eius annuis fructibus equorum magna multitudo, canes uenatici, uolucres ad aucupia nutrirentur: nec iccirco, ut maior pompa & numerosiore caterua stipatus ad Pontificias aedes deducerere: non ut uno alteróue episcopis esses in equitando comitatior: quę ut Christianae simplicitati & bonis moribus certum est magnopere repugnare, sic ab animo cogitationibusq; tuis longissime abesse debent. Sed ut sacerrimę illae aedes diuinis laudibus multiplicatis, die noctuq; psallētium uocibus resonarent: ut quę olim ibi uiguerunt liberalium artium studia reuiuiscerent, deniq; ut ex Christiana religione illic omnia administrarentur. Etenim locus ipse, ut nosti, diuina quadam prouidentia electus esse uidetur, qui & bonarum artium & omnis eruditionis, ut ita dicam, officina assidue futurus esset. Sic nanq; ante exhibitā nobis à Christo Opt. Max. admirandam humanitatem M. Varronis Academia est nobilitatus. Sic deinde studijs omnium disciplinarum floruit, ut medicos, philosophos, postremo Tho-

mam Aquinatem illi debeamus, inter eos qui nouum hoc Theologię genus professi sunt, facile principem. Nam de Benedicto ipso loqui quid attinet, cum nulla ferme regio sit, nulla ciuitas atq; adeo nullum ignobile oppidulũ, quod non & illi dicatis ędibus & eius disciplinæ professoribus sit refertum? Ut mihi videatur acerrimus ille humani generis hostis, iure quodam suo, Casinate Cœnobiũ præ cæteris omnibus odio & maleuolentia prosequi, quod ex eo potissimũ penè infiniti duce extiterint, qui collatis secum signis sæpius victoriam exportarunt. Quare, pro eiusmodi cogitatione tibi mirum in modum gratulor, hortorq; atq; obsecro, vti ne diutius cunctando negocium differas. Scio te & quamplurimos & acres aduersarios habiturum, partim mentito nomine Christiano Christianæ religionis hostes acerbißimos, partim etiam qui iniquißimo animo sunt laturi eius sacerdotij opulentiam, non amplius ad Luxum & delicias, sed ad diuini cultus decorem & pauperes nutriendos conuertendam esse. Tu vero, certe scio, qua animi magnitudine negocium aggressus es, eadem atq; etiam longe maiore ad exitum vsq; prosequere, vt nec pietas in voluntate, nec in proposito constantia, nec consilium in exequẽdo desyderari poßit. Qua de re, tecum pluribus aget Eusebius Mutinensis, ordinis nostri Præsidens, qui has nostras, vt opinor, tibi est redditurus. Et cuius fidei quædam à me cõmendata sunt ad te deferenda, vt gratißimum omnino mihi facturus sis, si de omnibus fidem illi adhibere volueris. Vale.

Antonio

Ant. de Prato Episc. Galliarum Canç. Gre. S.

SI per negocia tua mihi licitum fuisset, ut ea quæ nunc per literas agere constitui, coram teq; alloquens agere possem, commodius certe ac maiore cum animi libertate, tum etiam fiducia à me esset hæc causa tractata, fretus siquidem & æquitate causæ meæ, & religione tua, & si autoritate aliquantisper deterreri potui, cum ea tamen incredibili humanitati sit coniuncta, opinor omnino futurum fuisse, ut quantum autoritas tua me deterruisset, tantundem prouocaret humanitas. Quid enim mihi dubitãdum fuit, cũ apud te religioni sacrisq; ut accepi, magnopere deditum, religionis causam mihi tuendam suscepissem? In qua ea ratione uigi debere humana omnia diuinaq; iura sanxerunt, ut si in dubium uerteretur, esset quæ ius controuersum, deberet tamen ab omnibus secundum ipsam iudicari. Tu uero si parum libet animum ab infinitis illis negocijs euocare, quæ in maximo regno administrando, mentem cogitationemq; tuam, sibi totam uendicare possunt, propone tibi ante oculos uniuersam familiam nostram, diuina re, cui dies noctesq; pure pieq; operatur, paulisper intermissa, te per cõmunia sacra per easdem initiorum leges orare atq; obtestari, ne tot suos labores maxima cum animi alacritate hactenus susceptos, ut sacerrimæ Lerinenses ædes in antiquam religionem reuocarentur, cassos inanesq; labi patiare, ne sanctissima penetralia, quæ decimo abhinc anno, uerum legitimumq; Dei cultum recuperarunt, nunc demum culpa tua,

& ut libere quod sentio loquar, propositi contumacia, pristino squallori restituantur. Nobis ne id obesse debebit quod rerum omnium parenti naturæ est assignandum, quod in alieno cœlo simus progeniti? Fateor, Itali sumus; sed prophetico præcepto, obliti populum nostrum & domum patris nostri. Sed Pauli admonitu pro eo principe sub cuius potestate degimus, assidue Deum obtestamur, ut tranquillam quietamq; agam uitam. Deniq; & beneficiorum memores, quæ à rege omnium maximo atq; humanissimo accepimus, & Gallorum genti maxima coniuncti beneuolẽtia. Quod si græcorum barbarorumq;, ut Paulus ait, idẽ Deus est, & ea de causa potissime Christianorum omnium, cur qui eisdem legibus, sacris institutũ, communitate uitæ uobis coniungimur, ijdem alienigenæ, externi, & ut ita dicam barbari iudicabimur? Cur diuino cultui dicatorum hominum fidem, quę iam Deo obstricta est, in suspicionem uocare non pudet? Sicut enim non in omni terra eadẽ fruges, sic non in omni natura eadem facinora obuenire consueuerunt. Enimuero si contra regis tui decretum, si contra uoluntatem principum omnium Galliæ, nos à te repuleris, non opinor Honoratum ipsum Pontificem à Pontifice, non numerosam cateruam martyrum, quorum sanguine sacrosancta illa insula est dedicata, omnino esse reijciendos; qui te rogant & obtestantur, ne se pristino squallori restituas, nec cum legitime & ex pietate Christiana uiuendi formulam paucis annis apud se custoditam uiderint, corruptum uiuendi genus, & morum licẽtiam iterum uidere cogantur.

tur. Quod profectò accidet, nisi tu ea qua æquum est pietate, atque religione, Deo dicatorum causam & susceperis & confeceris. Quod vt facias, te per ipsum religionis sanctum & venerabile nomen, per diuorum sacrosanctas reliquias, quibus cœnobium illud est refertissimum, oro atque obtestor. Ne cum religionis contemptu, qui nisi tu ei consulueris omnino secuturus est, nationis Gallicæ infamia apud exteras nationes coniungatur. Quod si nobis, vt speramus, à te præstitum fuerit, id tibi polliceor atque recipio, quicquid sacrificiorum, quicquid religionis, quicquid diuinarum laudum in augustissimis illis ædibus deinceps peragi contigerit, id omne humanitati pietatiq; tuę acceptum nos relaturos esse. Daturosq; operã, vt quando alia ratione à nobis tibi opera reponi non potest, precibus saltem assiduis Deum Opt. Max. rogemus, vt tibi, vniuersoq; huic regno propitius esse velit. Id vero à te facile nos impetraturos esse, cum humanitas et benignitas tua, tum etiam dies hæc diuino spiritui ritu solemni dedicata mihi persuadent, futurumq; vt propediem pro eiusmodi negocio nõ tibi amplius porrecturi preces, sed gratias acturi simus. Vale.

Michaëli Placentino Monaco. Greg. S.

D*Vm heri in Vallauriano essemus ego & Venusinus Pontifex, qui Antipoli ad nos confugit ob sæuientem illic vim pestilentiæ, redditę mihi sunt à Grassensi literæ, iiij. Calen. Mart. Monœci datæ, in quibus erat adscriptum,*

ptum, missum ad se à duce Genuensium Myoparonem cum certissimo nuntio, qui referret maxima Gallorum strage de Ticinum esse pugnatum ad . vij . Cal . Mart . Cum enim in castra Hispanorum paucis antea diebus superuenisset plenissima Germanorum phalanx, velletq; rex ab illorũ incursu tutiorem reddere exercitum suum, dimissa Papiensi obsidione, in conseptum locum quem Parcum appellant, copias omnes contraxerat, imminutas sane atq; debilitatas, quod militum pars longe optima cum Albaniæ duce in regnum Neapolitanum esset profecta. Tum vero Hispani duce Federico Aterni, quam nunc Pescariam vocant, Marchione, nocte quæ diem Matthiæ Apostolo dicatam præcedit, maximo silentio de tertia vigilia ex castris profecti, ut ad locum eum venere, magno cum strepitu muros demoliri cœperunt, excitatisq; custodibus & rege ipso, tumultuarieq; instructo exercitu, ante lucem in aciem est descensum, conflictumq; miserabili euentu Gallorum. Si tamen is conflictus appellandus est, vbi alteri tantum persequebantur & hostes cædebant, alteri vero fugiebant & trucidabantur. Postremo is rei euentus fuit, vt Rex ipse captiuus fuerit, & cum eo rex Nauarræ, Comes Sancti Pauli, & Sabaudiæ nothus, quem magnum regiæ domus Magistrum appellant. Ex Italis Federicus Gonzagha, qui honoratissimum apud regem locum tenere solitus est. Periere autem in conflictu Galeacius Sanseuerinus regis ἀσπιδοφόρος, Boniuettus preterea qui superiore anno cum vniuersi exercitus dux esset, æque infelici euentu cum Hispanis bellum gesserat.

ferat, Dux Lanchonij, cui in matrimonium soror regis coniuncta est, audito tumultu fœdissimæ fugæ se commendauerat. Pauci prætèrea ex regis exercitu in acie periere, longe vero maxima pars in traiectu Ticini, vi fluminis absorpta est: direpta castra, omni genere prædæ refertißima, captæ bellicæ machinæ, quorum incredibilis pene erat numerus. Hispani hac parta victoria, tantos sibi spiritus sumpserunt, ut maxima licentia atq; impunitate ad radices vsq; alpium excursiones faciant, & quod magis admirandum est, quaterni tantum seniue ex populosissimis ciuitatibus per vim captiuos abducunt, & si inuitis populis, non repugnantibus tamen. Nihil harum rerum adhuc prouinciales isti nostri intellexerunt, quare magnopere cauendum est, ne nos eiusmodi rumorum primi autores fuisse dicamur. Tanta enim sunt socordia atq; stoliditate, vt veluti certa victoria securi, in vtranq; aurem dormiant. Tu vero velim tibi persuadeas, omnia hæc ex Apollinis oraculo proficisci. Omnino tibi curandum est, vt per omnes noctis vigilias, diligentissimæ in turri fiant excubiæ, & si enim nihildum de classe auditum est, vereor tamen nihilo melioribus auspicijs illam Massilia soluisse, ac rex ipse Lugduno discessit. Meministi sanè quæ nostra fuerit expectatio, & qualis suspensio animi, cum rex in Italiam proficisceretur: cum non satis illi faceret de Hispanis & duce Mediolani atq; adeo de regno Neapolitano victoria, sed vana quadam elatione, Hierosolymam & Constantinopolim primo vere se petiturum iactaret. Nunc autem video in tanto

discrimine res Gallorum constitutas, ut in eo solum spem salutis collocare possint, si hispani vel nescierint vel noluerint tanta hac victoria uti. Eadem enim, ut opinor, facilitate, Galliam Cisalpinam sunt inuasuri, quo regem ipsum & cum eo totius Galliæ robur inuaserunt. Certus tamen quodammodo sum, illos usq; ad facietatem repletissimos præda, nihil de superandis alpibus cogitaturos, maxime cum regem captiuum habeant, à quo quascunq; voluerint pacis conditiones facile se expressuros arbitrãtur. Interim vero quotidie pro captiuis τὰ λύτρα, *ut in conficiendis literis traiectitiarum pecuniarum non sufficiant trapezitę. Vale.*

Michaëli Placentino Monaco. Greg. S.

CErtissima sunt omnia, & longe veriora his quæ ad Sagram Rex captiuus et tãtum non coniectus in uincula, Picighitonum deductus fuit. Est id oppidi nomen in citeriore ripa Abduæ fluminis, natura atq; opere munitissimi. Ibi pluribus dispositis Hispanorum cohortibus, incredibili diligentia asseruatur, custode illi Larchonio dato, cuius in hoc bello longe maxima virtus fuit. Cæterum penè incredibilia sunt, quæ de horũ militũ importunitate atq; superbia narrantur, ut nulla vnquã natio adeo insolenter victoria abusa esse existimetur. Aiunt ex Sabaudiæ ducis cubiculo per vim quosdam esse abstractos, quod rebus Gallicis fauissent, qui illuc ex pugna velut in asylum confugerant. Romæ Pontificem maximum à paucis, cum quadam veluti

veluti iniqua denegaret, publice affectum conuicijs. Italis principibus, miserandā regis captiuitatem molestissimā esse, certissimum est, instructissimos habent exercitus, mirificos hosce successus imperatoris habent suspectissimos (nec enim dubium est, tanto rege profligato, victorem non quieturum) & tamen trepidi stupentesq; quiescunt. Tanquam uenientem ad se calamitatem non sensuri sint, sed inspecturi tantummodo, ὦ πέπονες κακ' ἐλέγχε' ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ' ἀχαιοί. Rumor est, Sabaudię nothum Papiæ ex animi mærore decessisse, serius quidem aliquanto quàm oportuit, tunc enim erat æquius illum mori, cum Galliæ regnum tanta cum auaritia expoliabat, vt nec hominibus nec diuis parceret, Classis quæ in uadis Sabatijs diu stetit ad anchoras deligata, soluisse dicitur & Populoniam, vel vt complures affirmāt, ad hostia Tyberina proficisci, vt Albaniæ ducem & Rencium Orsinum Massiliam traijciat, qui eo consilio ex regijs castris, cum non contemnenda manu, paucis antea diebus discessere, vt motus aliquos in regno Neapolitauo excitarent, nec omnino irriti cecidissent eiusmodi conatus, nisi regis captiuitas & reliqui exercitus profligatio, in diuersa parte essent obsecutæ. Nunc vero nihilo feliciore euentu illinc est regnum illud tentatum, atq; hinc Mediolanense. Aiunt certe intra vrbis Romæ mœnia vtranq; factionem Columnensium, scilicet atq; Vrsinorum, pene iusto prælio aliquot horis conflixisse, discessumq; esse expugna in neutram adhuc partem inclinante victoria, vna tantum ratione Columnenses esse superiores, quod ea factio victori-

bus fœdere est coniuncta. Horum malorum Pont. maximus spectator non arbiter sedet. Veruntamen quod ad nos potißimum attinet, danda tibi diligentißime est opera, vt die noctuq; custodes arcis nunquam ex specula discedant: incertum enim est, quidnam consilij classes Imperatoris & Genuensium sint captura: & si vix mihi persuaderi potest, nisi prius in prouinciam hanc irruperint terrestres copiæ, classes ad nos aduenturas. Pridie certe quam hæc ad te scriberem, duo Myoparones stationi applicuerũt, quibus Hieronymus Auria Maßiliam deferebatur, qui aßidue, (vt nosti) maximis pedum articulorumq; doloribus laborat. Rettulit is mihi, classem quę Genuæ in portu, est inanẽ penè esse, cum à militibus tum etiam à remigibus, vt nihil à nobis inde penitus sit timendum. Nec tamen iccirco committendum esse arbitror, vt non diligentißime habeantur excubiæ. Non enim cæterorum nostraq; ęqua conditio est: nam si quippiam à cæteris est offensum, fortunæ tantum id aßignari consueuit. A nobis si quid peccabitur, experimento iam docti didicimus, fore, vt non fortuna, sed fides nostra accusetur. Vale.

Dionysio Monaco. Gregorius S.

R*Ecte atq; ordine à te factum est, quòd musam nostram ineptam sanè atq; inuenustam à candidißima atq; elegantißima deduci volueris: & si enim politioris nitidiorisque comparatione maculæ fortasse omnes illustrius sunt apparituræ, id profecto accidet commodi, quod qui-*

cunq;

cunq; eas visuri sunt, politioris tuæ admiranda pulchritudine illecti, minus attente nostrã intuebũtur. posthac tamẽ omnino tibi cauendum esse censeo, ut non ad eius generis homines carmina nostra deueniant qui, ut tu recte de furnio sentis, non Lerinam tantum, sed gladios etiam atque ignes possint adhibere. Quod vero ostendis te adeo moleste ferre, quod labores illi nostri omnino perierint, nequaquam tibi eo nomine tantopere est dolendum, cum quod minimæ industriæ & paucarum vigiliarum opus erat, tum etiam quod in locum pleraq; aliorum longe doctiora atq; utiliora successerunt. Saulio Episcopo a te salutem plurimã dixi, qui te vehementissime amat, tuiq; visendi est cupidissimus. Is nuper commentarios Euthymij monachi in omnes Psalmos è græco in latinum cõuertit, opus elegans, ingeniosum, eruditum, & in quod ferè omnia quæ à maximis illis viris Origene, Didymo, Eusebio, Basilio, Chrysostomo, in eo genere scripta fuerant, breuiter & miro cũ artificio sunt coniecta. In eo elimando atq; expoliendo, nunc assiduus est, egoq; illi minister assideo. Maximam præterea græcorum librorum copiam, et eorum antiquorum incredibili sumptu atq; industria nactus est, partim Roma, Florentia, atque Venetijs, partim etiam è me lia græcia allatorum, miraq; diligentia operam dat, ut eius generis ornamenta, non iam ex languenti, ut ille ait, sed penè funditus deleta græcia, Genuam transferantur. Sunt iam apud nos ferè omnes antiquorum in sacros libros commentarij, in quibus legendis ea ratione afficior, ut tandem videar mihi occultissima mysteria

mysteria, atque vt ita dicam adyta penitus ingredi posse, & nunc demum intelligo, quàm nihil scire possint in sacris literis, qui græcæ linguæ omnino sunt ignari. Hæc iccirco ad te scribere volui, vt coniectura assequerere me huius loci atq; eiusmodi consuetudinis cupientissimũ esse. Vale.

Ioannes Moronus. Greg. S.

GVальterius Corbetta, vir cum vtriusq; nostrum amicißimus, tum multiplici literarum eruditione (vt nosti) optime præditus, mecum tam honorifice de te locutus est, vt diceret, se multos quidem literarum & græcarum & latinarum studiosos vidisse, in vtroq; autem genere consumatum æque, ac tu es, inuenisse neminem. Ex quo me tam ingens cœpit desyderium amicitiæ tuę, vt amplius differre nequieuerim, quin quacunq; ratione possem gratiam inirem tuam, atq; id, quo negligentia mea multos dies carui, nũc nouo quodam & fortasse temerario literarum genere mihi acquirerem. Quare te etiam, atq; etiam rogo, pro ea quam in te esse humanitatem ab omnibus audiui, ut his scriptis patiare fundamenta amicitiæ nostræ, ita iacta esse, vt super his (si tibi libuerit) exædificare possimus. Vale.*

Ioanni Morono. Gregorius S.

ET si amplissimam testificationem humanitatis tibi redderent ciues mei, quos omnes suauitate morum & facilitate congressus, adeo tibi deuinxisti, vt ipsa etiam memoria consuetudinis tuæ nihil illis iucundius poßit accidere,

re, longe tamen ampliorem nobis reddiderunt perelegãtes literæ, quę plenißime & humanitatis & officij declarabãt singulare ingenium tuum, coniunctum pari erga me beneuolẽtia. Habeo igitur Vualterio nostro immortales gratias, qui licet immodica nostri commendatione, magis amoris erga me quàm erga te fidei rationem habuisse videatur, eo tamen pacto maxima te nostri prædicatione deceptum gaudeo, quod mihi incredibilem voluptatem amicitiæ tuæ conciliatione, eiusmodi deceptio procreauit. Eius vero curã relinquam, an ea quæ de me præstiturum recepisse tibi videtur poßit repræsentare, te certe tenebo: quando nullo meo dolo malo huc es deductus, vt sponte etiam mihi amicitiã tuam obtuleris, cuius ita facile patior fundamenta à te posita esse, vt eo tantum nomine conqueri posse videar, quod præoccupatis partibus, quę honestiores sunt, nobis difficiliores reliqueris, quando cumulatiore mensura reddi iubet Hesiodus, fruar tamen interim amore tuo & ipsius Vualterij errore, tibiq; polliceor, nũquam in mutua amicitia nostra excolenda, me uel literis uel officijs defuturũ. Vale.

Leoni X. Pont. Max. Greg. S.

SCio fore complures qui tibi ob demandatam amplißimã dignitatem, maximumq; Pontificatum, mirum in modum sint gratulaturi, idq; non suo sibi tantum iudicio, sed fortasse etiam cæterorum omnium recte atq; ordine facere videbuntur. Si enim cum mediocris alicuius dignitatis cuipiam, quo cum nobis vetus amicitia intercedit, fiat ac-

cessio, alienum quippiam ab officio facere videmur, si non perinde ostenderimus eo nomine lætari, quasi nosmetipsi eodem honore aucti & cumulati fuerimus. Quid eos factu ros putamus, cum tibi hæc dignitas, præsertim nec ambien ti nec expectanti, sit demandata. Qua maior aut amplior ab homine Christiano nec desyderari quidem posse videtur. Habet enim summum illud sacerdotium amplius quiddam atq; augustius, quàm vt id in cęteris dignitatibus inuenire possimus. Excellit qui eo fungitur communem hominum statum, medius inter diuos atq; mortales est consti tutus. Cæteris nempe vt sint maximi, vt sint potentissimi reges, in corpora tantum atq; res nostras imperium exer cere est permissum, vt recte à quoppiam dictum sit, æquã eos cum cantaride vim esse sortitos. Tibi vero immortalis illa nostri, atq; adeo diuina pars, animus ipse, scilicet, est subiectus. Nihil in iurisdictione tua humanum, nihil terrestre inuenitur, diuina omnia atq; cœlestia sunt. Quo fit, ut non certis limitibus, montibus, scilicet, fluminibus aut ma ri, imperium tuum terminetur, quodcunq; ab ortu ad occa sum die noctuq; sol aspicit, tuis nutibus, tuoq; imperio est subiectum, nec ea ratione vt id imminui aliquando aut la befactari possit, quoad Romana religio, quoad nomen Christianum denique, quoad Christus ipse regnabit, quod futu rum est ad omnem æternitatem, eatenus summi Pont. auto ritas, maiestas, atq; imperium perdurabunt. Hæc atq; eius generis complura scio eorum nomine qui tibi gratulantur, ad te quotidie perferri, aures que tuas eiusmodi vocibus circunsonare,

circunsonare, ut mihi nequaquam sit necesse, trito iam vestigijs omnium, & conculcato itinere proficisci. Ego vero pro hac dignitate, quæ omnium patrum suffragijs tibi nec expectanti nec desyderanti est demandata, omnium ordinũ sacerdotibus, principibus, regibusq;, qui eadem nobiscum religione censentur, uniuersæ deniq; Reip. Christianæ mirum in modum gratulor. Cum enim vitam moresque tuos ab ineunte ætate consydero, cum castissime superatam adolescentiam, iuuentutem actam grauissime atq; sanctissime. Cum præterea intueor quanta animi fortitudine atque constantia, paupertatem, diuturnumq; exilium toleraueris, qua prudentia, errore fortasse aliquo, grauem tibi aduersarium Alexandrum Pontificem Maximum, eò deduxeris facilitate tua & suauissimis moribus, ut non modo odium dissimulare vellet, se etiam ad declinandam inuidiam, se tibi cuperet haberi amicissimum. Omitto hic domesticam familiæ tuæ disciplinã, qua nihil sanctius, nihil moderatius, præsertim in hac morum corruptela, excogitari potest. Hæc atq; eiusmodi pleraq; mihi ad memoriam reuocanti, facile persuadetur, fore ut planè ostendas, non te hac potissimũ ætate electum esse, ut ad corruptos huius temporis mores, hi qui te sibi prætulerunt suffragia sua accommodarent, sed ut declararent istis quoque temporibus mira accidere posse, ut cum admodum iuuenis, nondum scilicet annum quintum & trigesimum supergressus, tanto oneri idoneus es iudicatus, id ea ratione factum esse, quod quasi lumen quoddam in hisce tenebris elucere viderent sanctitatem & prudentiam

dentiam & magnanimitatem tuam. Praeterea te esse solum qui posses ad tam vastae nauis gubernacula, veluti in summa puppi sedere, inter medios fluctus & undiq; circustrepētes procellas tuto cursum tenere. Quo fit, ut nunc demum sibi omnes polliceantur pristinos Christianorum ritus, & mores sanctissimos, qui ex minimis initijs in hunc amplissimum rerum statum, Remp. nostram prouexerunt. Tibi vero priuatim haud satis scio an debeam gratulari, & si enim fieri non potest, ut maxima te dignitate auctū, pro ea quę mihi tecum ab adolescentia intercessit, seruitute, non vehementer gaudeam, saepius tamen mihi venit in mentem periculi quā dignitatis tuae. Licet enim ad maxima quaeq; natus esse videaris, licet magnanimitatis atque innocentiae nemo me tibi testis certior esse possit, tam graue tamen est onus quod tibi nuper impositum est, praesertim cum tibi tam lubrico infestoq; itinere sit incedendum, ut nulli dubium sit, minimum esse debere securitati, maximum autem timori locum. Quid enim, ut in aliquo simili verser, nonne pastori timendum esset, cuius curae innumeri greges, infinita armenta ea ratione commendarentur, ut capitis sui periculo custodienda susciperet, praesertim lege posita, ut culpam omnem & periculum ipse esset praestiturus? Vigilandum utiq; assidue, sui minima gregis autē maxima cura esset habenda. In hoc rerum statu cū tibi Leo agendum esse videam, mihi quidem gratulor, caeterisq; omnibus qui tuo ęquissimo imperio sunt subiecti, tibi vero eo tantum nomine, quod post diuturnos maximosque labores,

res,

res, post pericula maxima quæ spero fore, vti præclara hac indole virtutibus omnibus cumulata, facile superes, par tanto discrimini, atq; adeo longè maior merces est præparata: danda igitur tibi opera est, vt ei opinionem quam de te in inferioribus magistratibus concitasti, in maximo hoc atq; supremo studio, labore, diligentia atq; animi magnitudine respondeas. Et vt patres qui tibi munus hoc demandarunt, in eo admirandi esse videantur, quod si se æquo animo passi sunt præteriri, id maximo iudicio fecisse sint putandi, quod ei potissimum cesserunt, qui ingenio atq; industria, adde etiam moribus & sanctitate, tantum cæteros omnes excelleret, quantum loco & dignitate esset præstiturus. Vale.

Augustino Grassensi Episc. Greg. S.

QVanti ego Christophorum Longolium faciam, quantiq; semper fecerim, nemo, vt opinor, te melior testis aut locupletior esse potest. Meministi enim cũprimũ Venusinus noster Roma rediens eius literas græce scriptas mihi reddidit, cuius antea nec nomen quidem audiuerã, quale fuerit nostrum de Lõgolio, deq; eius eruditione iudiciũ, cum tibi affirmare non vererer propediem fore vt elegantes literæ, orationis incorruptæ candor & puritas, & quod ijs omnibus maius est, syncerum rectumq; iudicium, tum demum ipse ab Italis acceptum in Galliam transferet. Meministi præterea, vt opinor, me dicere, esse apud vos viros complures excellenti ingenio atq; doctrina, me tamen

in tantam spem eius iuuenis venire, vt crederem cæteros omnes ab illo longo interuallo superatum iri. Cumq; intellexissem quosdam Romæ esse, qui illi negocium facesserent, confestim ad ipsum literas dedi, quibus hortabar vt Lerinam secederet, operamq; & fidem nostram benigne pollicebar. Quo factum est vt paucis postea mensibus ad nos venerit, vixeritq; nobiscum dies aliquot, maxima cum familiaritate & amicitia. Accidit vero, vt ego eo tempore grauissimis molestissimisq; curis Cœnobij nostri distinerer, quod cum iniquissimo animo ferrem, mirificoq; ardere desyderio ocij & quietis adipiscendi, (quod postea opera & beneficio tuo nactus sum) forte euenit vt inter quotidiana colloquia apud illum eo nomine mirum in modum conquererer, qui, vt ex te postea auditum est, re tecum cõmunicata, sponte se cum Pont. Maximo acturum recepit, daturumq; operam, vt cum Pontificis autoritas tanta sit apud patres nostros, quanta esse debet, ego eius interuentu à curarum molestia, quæ animum meum distrahebant liber aliquando fierem, cumq; tu pro eo mirum in modum mihi gratularere, negaui mihi opus esse illius opera aut labore: habere me Romæ fratrem gratiosissimum apud omnes ordines: habere Sadolettum qui sanctissimo patriæ vinculo & iure etiam propinquitatis mihi esset coniunctissimus, quorum gratia & fauore nihil eßet quod Romæ à nobis confici non posset: vetustissimam præterea seruitutem mihi cum Pont. Maximo intercedere, vt nihil esset quod nobis de eo polliceri non poßem. Sed meum sanè de ea re iudiciũ semper fuisse,

vti

vti nequid nisi explorata patrum meorum voluntate fieri deberet: nolle enim me, ne si possem quidem, quippiam ipsis inuitis tentare, ne dicam transigere aut pacisci. Sed quod summopere admiror de eiusmodi cogitatione sua mecum nihil egit Longolius: quare accidit, vt multo etiam magis admirer, quid ita illi venerit in mentem, nunc demũ hanc epistolam ad me dare, cuius exemplum ad te mitto, vbi nescio qua intempestiua grauitate, Catonem mihi agere velle videtur, sed sunt omnia illa οὐδὲν πρὸς ἔπος, ut suspicari possis hominem Hippocratis vinculis astringendum esse. Mitto etiam ad te eius epistolæ exẽplum, quam ad Longolium dedi, vt tuum sit iudicium satis ne moderate & absque stomacho eius ineptias tulerim, qui etiam simulat se magnopere cupere, vt de ea re excusationem eius accipiam, pro qua nihil omnino à me habuerat in mandatis. Postremo mihi mirum in modum gratulatur pro adepta animi quiete, hortaturq; vti hac in posterum frui velim, cum mihi ad superioris anni molestias nuper etiam accesserit, quod tu nõ ignoras, grauissimum onus & longe omnium difficillimum. Prorsus, vt mihi videatur, confricto argumento ludere voluisse, vimq; ingenij sui atq; eloquentię, tanquam in aliqua declamatione experiri. Vale.

Vitali Monaco: Greg. S.

ET *si non tantum mihi tribuo, vt acerbissimum hũc fortunæ ictum ea quæ decuit constantia atq; animi firmitate, me omnino tolerasse mihi persuadeam: illud certe dicere*

cere non verebor inter has iniquorum temporum molestias & irruentes undiq; procellas calamitatum nobis aliqua ex parte concedendum esse, si grauissimo hoc casu me aliquantisper commotum fuisse non diffitebor. Et enim quis tã communi omnium sensu priuatus, & penè dixerim ferreus existat, qui primum hac rerum omnium vastitate, deinde crebèrrimis altera super alteram irruentibus cladibus, vexatus atq; afflictus, nunc demum etiam domesticis spoliatus solatijs, non paululum dolori concedere cogatur? Ego vero quàm recte faciam si me commotum fuisse non negẽ tuo relinquam iudicio, literarum certe tuarum autoritas coniuncta pari erga me beneuolentia, ita omnẽ animi mei aegritudinem abstersit, & penè deleuit, vt illis lectis penitus acquieuerim. Declarabant enim perspectum mihi quidem antea innumeris officijs mirificum amorem tuum, nunquã tamen nobis aeque gratum atq; iucundum. Caeterum quod alumni tui omnes tanta pietate eius funeri, quem ne de facie quidem cognorant iusta persoluerunt, totum illud tibi acceptum refero, in cuius gratiam id factum esse neminem puto fore qui ambigat. Video enim te apud ipsos ita testata esse voluisse argumenta tuae erga me pietatis, vt quaecunque mihi ab se tributa fuissent, perinde tibi grata fore suspicarẽtur, ac si tibi ipsi parentiq; tuae essent persoluta. Nec ea tamen de causa minores illis habeo gratias, cum nequaquam fieri posse opinor, vt eum quem à te tantopere amari cum verbis tuis, tum etiam reipsa didicerunt, non & ipsi quoque mirifico amore prosequantur. Quare nihil alienum ab

ea

ea quæ inter nos pietate intercedit facturum me esse suspicor, si eos maximopere obtestatus fuero, ut ab hac parentalium obsecrationū religione eatenus non desistant quoad mihi genitriciq; meæ putauerunt esse satisfactum, quod quidem tum demum accidet, cum illi ea fide se intelligent obsecrare, quæ iuxta diuina pollicita, à Deo Opt. Max. nihil obtinere non potest. Vale.

Paulo Sadoletto. Gregorius S.

Facile ex epistola tua intellexi, quanta orationis ubertate, quantaq; eloquentia copiosiores materias tractare consueueris, qui nullo etiam (ut ais) proposito argumento, in his literis quas ad me dedisti, tantum abfuerit, ut rerum aut verborum copia destituereris, ut nihil etiā uberius luculentiúsue excogitari posse videatur. Mihi vero illę ipsę literæ unicum argumentum ad te scribendi reliquerunt, ut scilicet tantis tuis progressibus gratularer, quantos te ex ipsis habere cognoui, quantosq; ab ineunte pueritia tua, & mihi & patri tuo de te assidue pollicebar. Non enim ei argumento locum reliquisti, quo potissimum uti debuissem, ut te ad bonarum artium studia incitarem atq; adhortarer, quem egregia quædam atq; admiranda indoles, tum etiam mirifica diligentia in optimis studijs, postremo patris & patrui domestica exempla adeo prouocarunt, ut te non incitandum putem, sed testimonio literarum tuarum imitandum alijs proponere debeam. Cuius quidem rei communis est nobis cum patre tuo, atq; æqua oblectatio, cū

quo mihi vetus & multo antea quàm tu natus es constituta amicitia intercedit. Et cui nequaquam concessurus sum, vt maiore quàm ego de te successibusq; tuis volupta te sit afficiendus. Nec huius animi mei quispiam illo testis certior esse potest, qui vt me quàm maxima iucunditate afficiat, epistolas omnes hendecasyllabosq; tuos non minus venuste quàm eleganter scriptos, simul atque accepit confestim ad me legendos defert, quem optime nouit ingenio atq; eruditione tua mirum in modum oblectari. Nuper etiam epigrammata ad Venerem atq; Dianam, in quibus & acumen & inuentionem sicuti græcos imitantia, ita nequaquam illis concedentia cognoui. Quorum omnium cum ob ipsorum mirificum candorem, tum ob tuum amorem erga me & buccinator & præco fieri non verebor. Tu vero perge per Patrui tui vestigia eo contendere, quo & indoles tua & illius ingentia beneficia te ducunt: illumq; tibi propone quē colas, quem imiteris, cuius vitæ integritatem & mores sanctissimos æqua atq; eruditionem singularem vno omnium ore celebrari vides. De me vero ea tibi pollicearis velim, quæ ab eo proficisci debent, qui te vnice amet, qui studijs tuis mirum in modum faueat, qui denique ingenio atque doctrina tua, supra quam dici potest oblectetur. Vale.

Vitali Monaco. Gregorius S.

M*Vlta fuerunt in posterioribus literis tuis, quę me incredibili voluptate affecerunt, & primùm quidem*

dem q uòd amorem atq; beneuolentiam tuam erga me facile recognoui: & si enim mihi à primo ætatis tuæ tempore nihil magis persuasum fuit, quàm me abs te uehementer amari, præseferebant tamen illæ ipsæ literæ incredibilem quandam vim mirifici amoris, siue quòd proposita materia qua me mærentem atq; afflictum consolabare, idipsum postulare videretur, siue quod penè æquè dolendo ea occurrerunt quæ ad leniendum dolorem meum erant aptissima. Grata præterea nobis fuit maxima illa diligentia, quod non contẽtus literis quas ad me prius dederas elegantissimis sanè simul atq; amicissimis, præclarum illud officium nouo hoc beneficio cumulasti. Postremò, festiua illa excogitatio qua à nobis literas exprimere conatus es eiusmodi fuit, vt non solũ omnem à me dolorem potuerit auferre, sed inuitum etiam & reluctantem compellere ad scribendum. Enimuero cum his potissimum de causis humanitatem tuam magnopere ab omnibus commendari debere videam, illud certe nequaquam commendatione dignum existimo, quòd tanta pertinacia silentio studere decreuisti, vt nihil apud te officium, nihil pietas valitura fuerint, nisi ego consolatione tibi summopere egere visus fuissem. Quanquam enim legifer ille nõster, cuius autoritas apud te tãta est, quãta profectò esse debet, silẽtium non solum maximopere commendat, sed decretis suis etiam sanctum atq; inuiolabile facit, cum tamẽ eius mores vitamq; intueor, quibus nihil absolutius aut perfectius nec cogitari quidem posse uidetur, facile cognosco, nũquam illum intemperato silentij amore ea ratione ab officio

 fuisse

fuisse deductum, ut Pythagoreorũ ineptias sequi vellet, qui, ut de Apollonio Philostratus testatum reliquit, magis silendo praeceptoris sui placita obseruare voluerunt, quã concitatè ad seditionem ciuitatis iram atq; tumultum paucis verbis interrupto silentio temperare. Noster autem hic perpetuam cum sorore noctem inter diuinarum rerum mutua colloquia duxit insomnem. Et id quidem, cum nocturnas potissimum horas inuiolabili silentio obseruari sanxisset. Quare nihil est quod posthac tantopere taciturnitati studere velis, ut dum alterum declinas vitium, imprudens in alterum, & illud quidem longe maius atq; detestabilius, incurras. Porro, quod tãtopere conquereris à me tuis literis non esse responsum, scio id non nostra, sed tabellariorum culpa contigisse, qui fortasse ob infesta vndiq; itinera isthuc ad vos peruenire non potuerũt, vel certe, vt est id genus hominum alienum ab omni vrbanitate, taciti praeterierunt. Mitto igitur ad te exemplum eius epistolae, qua prioribus tuis literis rescripsi: non enim consilium fuit alienis literis nostrum nomen apponere, ne cum facultatem nostram dicendi longo interuallo superent, si quid in posterum ad te scripsero, nostras illas infantiae simul atque temeritatis accusent. Vale.

Dionysio Monaco. Greg. S.

ET *si non dubito omnem apud te excusationem nostram superuacuam fore, idquè pietati, quae mutua inter nos intercedit mirum in modum est consentaneum, non commit*

tam

tam tamen, ut vel tacita cogitatione peccati alicuius in tã constituta beneuolẽtia nostra me accusare possis. Cum enim molestissimis occupationibus nostris factum sit, ut serius suauissimis illis tuis literis rescripserim, quibus me de matris meæ obitu mœrentem consolabare, omnino subuerebar ne me vel parum tui memorem vel officij oblitum suspicareris. In eiusmodi autem tempora incidimus, tantisq; rerũ turbationibus impedita, & in his potissimum locis, in quibus ego degebam, ut ne dicam apud te virum summa prudentia, sed nec apud propemodũ rerũ humanarũ expertes, excusatione me egere suspicer, si in scribẽdis epistolis paulo fuerim negligentior, magis fortasse mirum videri debeat, me nunc demum etiam ad eius generis literas animum adiecisse. Cæterum tibi persuadeas velim, hoc meo tempore nihil mihi tuis literis neq; gratius neq; iucundius accidere potuisse. Cum enim pleriq; soleant magis ex consuetudine quã ex animo eiusmodi officijs satisfacere, ob id potissimum incredibilem accepi consolationem, quòd te velut in proprio luctu perinde affectum mœrentemq; intellexi, quasi nunc demum, tu etiam maternis esses solatijs destitutus. Rursus eiusmodi rationibus usus es, ut me afflictum iacentemque excitares, ut pene nefas putarim consilijs tuis verioribus nescio, an grauioribus non obtemperare. Fuit certe acerbissima nobis eius matris amissio, quæ altero iam & quadraginta annis vidua perseuerans, cum me quadrimulo minorẽ, orbatum patre educandum suscepisset, filios præterea complures tanta cum charitate et disciplina enutriuit, ut nul

lum nobis locum reliquerit patris desyderio. Quarę si vera sunt quæ Paulus scribit, vt vera sunt profectò, honore eas affici debere, quæ verè viduæ sunt, rectissime omnino à te scriptum suspicor, illam iam pro vitæ integritate & castrimonia, proque sanctissimis moribus beata perfrui immortalitate. Habeo verò tibi immortales gratias, quod tanta pietate illi iusta persolueris quæ cum me filium haberet, eam tu quoq; matris loco à te mirifico honore prosequendam esse duxisti. Etenim ea ratione græcum illud semper in amicitia nostra à te custoditum est. τὰ φίλων κοινὰ καὶ φιλίαν ἰσότητα, vt merito me te esse alterum existimare debeam. Vale.

Amico cuidam.

Binas ad te superioribus diebus literas dedi, quæ quoniam certissimis hominibus commendatæ fuerunt, coniectura assequor, tibi redditas fuisse. Cumq; vt à te nobis responderetur mirifico arderem desyderio, obtulissetque se nobis rursus certi hominis commoditas, non sum veritus tertijs etiam tibi molestus esse, eoq; libentius id feci, quod is ad nos, confectis istic aliquibus negocijs, confestim est reuersurus. Primis igitur à te summopere flagitabam, uti ne ad me rescribere grauareris, qua nam ratione machinam illam confici posse putares, quam ab Euclide nobis ostensam fuisse scripsisti in globi definitione. Et si enim intelligere mihi uideor te ex circunductione semicirculi, in lignea æreáue materia, sic tornatilem globum fieri posse opinari, quemadmodum

modum ex circini circunductione fit circulus, quo tamen pacto id fieri debeat, cuperem vt à te illustrius esset declaratum. Cum enim nulli dubium sit, rem ipsam seiunctam à materia consyderanti, quod suum proprium est mathematicorum, Euclidis definitionē intelligi posse, in materia certe, cum in eo diu & torno & ascia laborarim, nondum tamen id quod volebam sum assecutus. Quid vero obstet, tum facilius à te intelligetur, si non cogitatione tantum, sed instrumentis etiam volueris experiri. Ego sane adhibitis eius generis artificibus admodum peritis, non difficilem solum, sed eiusmodi vt omnino confici non possit machinam illam tuam inueni. Et nisi descriptione aut certe verbis id à te nobis illustrius fuerit expressum, omnino me assequi posse despero. Alteris porro literis petebam, vt ni tibi molestum esset, locum de Iride quem in Meteorologicis Aristotelis, penè intactum reliquisti, diffusius explicares, idq; non mea solum cæterorumq;, sed tua etiam præcipue causa. Cum enim ais præteritum à te locum, quod difficiliori quadam ratione tractandus esset, vereor, vt doctis à te sit eo pacto satisfactum, quorum præcipue ratio in his quæ scribimus mihi habenda esse videtur. Si vero rudium etiam gratia te tantum scribere profitereris, nunquam tamen in difficilioribus locis sic essent illi destituendi, vt nihil præter ea quæ omnino cognitu facilia sunt, intelligere posse cederentur. Cum vero nihil sit in Meteorologicis ostensione illa Iridis ingeniosius, sit etiam à græcis potissimumque ab Alexandro, planissime demonstrata, opinor te rudioribus

illis

illis gratissimum facturum, si non perinde de ipsorum ingenio desperaris, quasi nihil difficile obstrusumq; labore aut diligentia sint assecuturi. Doctioribus vero hac ratione occurri à te poterit, qui, ut se habent plerunq; mores, nō iccirco fortasse à te præteritum locum iudicabunt quod rudioribus consultum volueris, sed quòd nondum à te satis fuerit intellectus. Quare, si denuo curaueris ut paraphrases illæ imprimantur, opinionem, quam de te apud omnes concitasti, eo pacto sustinere posse videberis, si ea quoq; pars ut pleraq; omnia planè dilucideq; : addo etiam mathematicis demonstrationibus à te fuerit explicata. Hæc illa sunt quibus à te rescribi magnopere desyderabam. Quod quidem si ut facias, poteris animum inducere, id humanitati facilitatique, addo etiam doctrinæ tuæ erit consentaneum. Sin autem secus à te fuerit cōstitutum, ea quoq; de re ut me certiorem facias te vehementer etiam atq; etiam rogo, ne & ego posthac frustra in scribendo ad te laborem insumam, & tibi sim fortasse molestior quàm aut tu velles, aut moderationis & communis sensus ratio postularet. Vale.

Vitali Monaco. Gregorius S.

Commodum Mutina literas acceperam, tetra atq; horribilia nunciantes, intra mœnia scilicet rerum omniū inopia, tributorum exactionibus, militum licentia mirum in modum laborari. Extra uero ob incursiones barbarorum cædibus, incendijs, rapinis, & agrorum depopulationibus, omnia

omnia fœde misceri, quibus ita affectus sum, ut dolorem diutius nequirem dissimulare, non enim tantum angebar sensu præsentium calamitatum, quantum timore atq; expectatione impendentium cruciabar. Cum ecce subito a te epistola elegans sanè & grauis, & qua uicissim adeo sum recreatus, ut (quòd uix credibile sit) omnem pene ex animo meo dolorem abiecerim. Gaudeo equidē mirabiliter te animum induxisse, ut crebras in posterum ad me eius generis literas dares, quæ tantum abest ut mihi molestę futuræ sint, quod subuereri uidebaris, ut nihil aptius esse possit ad leniendas animi mei ægritudines. Cum enim sint suauissimi amoris atq; beneuolentię tuæ erga me plenissimæ, ob mirifi cum præterea candorem adeo sunt uenustæ & elegantes, ut in illis mihi uideatur humanitas cum eloquentia pugnare, & cum utraq; iudiciū. At enim quod uir ille omnium mortalium, ut rectissime scribis, lepidissimus & amātissimus utriusq; nostrum, adeo opportune tibi literas nostras reddidit, cum ad senatum istum, de grauissimis negocijs esset relaturus, ut te cum in disceptando, tum etiam in dicenda sententia promptiorem ingeniosioremq; fecerit: agnosco equidem animi tui moderationem, qui id literis nostris uolueris acceptum referre, quod tu & rerum usu et ingenij desteritate iampridem es assecutus. Nec tamen id oneris sumam, ut te decipi de me coner ostendere, cum literis nostris tantum tribuis quantum nec à me cognosci nec à cæteris intelligi posse non dubito. Erit profecto tuus hic error eiusmodi, ut mihi & utilitatis & uoluptatis plurimum

plurimum possit afferre, quando hac ratione creberrimas à te literas sum expreßurus. Vale.

Seuero monaco Cistercien. Gregorius S.

CVm me dudum per literas in spem maximam adduxisses fore, ut M. Tullij orationes opera & ingenio tuo ad vetustissima exemplaria emendatæ, breui ad me deferrentur, ita muneris tui pollicitatione sum incensus, vt nihil à me potuerit maiore cum desyderio expectari. Cũ quod id opus fœde omnino laceratum, pristinæ à te restitutum integritati intellexeram, tum præcipue quòd mihi perspectissimum esset, nihil à te proficisci posse, quod non idem esset in suo genere absolutissimum. Quare diligentissime operam dedi, ut illi ad quos rerum Aldi procuratio eius morte deuenit, opus ipsum simulatq; Venetias delatum foret, summa fide & diligentia excusuros se esse reciperent. Id enim ex literis tuis te vehementer desyderare intellexeram; deq; ea re feci te continuo per epistolam certiorem. Tanta vero & temporum iniquitas, & rerum omnium perturbatio est consecuta, vt nec nostras tibi redditas fuisse suspicer, & te fortasse quod desperaueris inter has temporum calamitates id posse confici, omnem eius rei curam penitus abiecisse. Nunc vero cum Hercules Gensiagus Mantuę Pont. qui optimorum studiorum, iure suo quodam, patrocinium sibi sumpsit, idem ex me cognouisset, mecum egit diligentissime, vt ad te denuo de ea re accurate scriberem, ne & nos diutius tanta vtilitate careremus, quantam ex eo opere perci-

pi

pi posse certißime intellexit, & tu frustra laborem & industriam insumpsisse videreris: futurum enim, ut eius fauore & gratia nostræ ad te literæ deuenirent. Et si orationũ volumen ad nos dare voluisses, curaturum se, ut summa fide & diligentia redderetur. Quare maximis præcibus te oro atq; obtestor, ne nos diutius eius rei desyderio & expectatione torqueas, quam, & tu prior debere voluisti, & nos tanta cum animi voluptate excipiemus, ut nunquam pro eo munere pares tibi à nobis gratias relatum iri posse putemus. Tibiq; recipio, non solum me, sed ipsum etiam Herculem, qui, ut merito esse debet, Venetijs apud omnes ordines gratiosißimus est, diligentißime curaturum, ut primoquoque tempore labores isti tui in publicos doctorum usus prodeant, cum maxima verißimaq́; ingenij & industrię tuę testificatione. Vale.

Francisco Bellincino Iureconsul. Greg. S.

EGo uero, mi Francisce, nondum satis constituere potui, iucũdiórne mihi sit, an acerbior, recordatio pristinæ cõsuetudinis nostræ. Cum enim præclaram indolem tuam, suauißimos mores, multiplicem atq; adeo in omni genere literarum, mirificam eruditionem consydero, fieri profecto nõ potest, ut acerbißimum non sit, perspectis iam mihi atque etiam paulisper degustatis bonis, plurimis iam diebus caruisse. Contra vero, incredibili me affici voluptate necesse est, recordatione amoris tui erga me, iucundißimiq́; cõgressus. Plus tamẽ omnino iucunditatis quàm acerbitatis eius-

modi recordationem habere, ea potißimum de causa nunc demum statuo, quod viuit adhuc vigetq; certißima spes fore vt breui ad oblectationem maximam vberrimosque fructus consuetudinis tuę reuertar, qua quidem si destituerer, vehementiam tanti desyderij ferre non possem. Caeterum, & si me non diutius istinc absuturum certißime scio, vt tamen nihil de die certum polliceri audeam, faciunt iniquißimi huiusce temporis motus & perturbationes, ob quas non ego solum de remansione profectionéue suspenso animo sum, sed maximi etiam & potentißimi reges coguntur de status sui ratione dubitare. Nuper quidem certe cũ maximae et instructißimae copiae Venetorum ad Padi ripas consederint, quae, vt certißimis coniecturis assequimur Hispanos, Germanosq; consecuturę, extructo iam nauibus ponte, de traiectione cogitant, tutißimum uisum est eatenus me itineri partim suspecto, partim etiã certißime infesto non cõmitere, quoad a militari tumultu fuerint omnia tranquilliora atq; sedatiora. Eo enim potißimum, vt nosti, consilio Mutina discesi, vti ne insolentium hominum, & (quomodo nunc est) in vi & audacia omnia posita esse existimantium, iniuriam et contumelias cogerer perpeti, quod experimento didiceram, paulo me esse delicatioris in eo genere stomachi, quàm vt ea deuorare absq; nausea possem. Esset vero insipientis & inconsyderati, cum plurium mensiũ iacturam aequo animo tolerauerim, nunc demum rebus propemodum constitutis, paucorum dierum expectationem ferre non posse. Vale.

Guliermo

Gulier. Langięo Regis Franciæ Secr. Gre. S.

CVm vix fieri posse putarem, vt non modo tibi congredi, teq; coràm alloqui poßem, sed etiam vt si quas ad te dedissem literas, eæ, aliqua ratione reddi possent, ob tẽporum iniquitatem, atq; infesta, vndiq; itinera, repente mihi allatum est, te in Jtaliam aduentasse, eo potissimum consilio ab rege optimo, & (quæ verissima præfatio est) Christianissimo missum, vt non nutantibus tantum, sed penè funditus iam euersis Christianæ religionis rebus, studio, atq; dexteritate tua opem ferres. Quo quidem nũcio, nihil iucundius, nihil optatius nobis accidere potuit. Ex quo enim primum mei in te amoris fundamenta posuit vir optimus, & vtriusq; nostrum amantissimus Venusinus Pontifex, cum à nobis in Lerina Longolij orationes describendas accepisti, nullum à te prætermissum officium est, quo singularis tua in me beneuolentia illustrius aut expressius declarari posset: nec enim mihi memoria excidit, sed nec profecto excidet aliquando cum tu mihi Lugduni gratiam, consiliũ, autoritatem tuam, ita sine vlla exceptione, aut laboris, aut occupationum pollicitus es, vt tamen amplissimas pollicitationes opera & studio superaueris. Accesserunt deinde fratris tui uiri sanctiß. atq; innoẽtiß. innumerabilia in me merita, quibus factũ est, ut cũ omnino mihi persuasum sit, nequaquã fieri posse, vt tantis uestris in me beneficijs aliquã do respondeam, non tamen verear, longe maiora mihi de vobis in posterum polliceri. Ea nempe ratione à maximis

viris beneficia collocari consueuere, ut ea non facultate accipientium, sed dantium magnanimitate æstimentur. Accidit vero incommodissime, quod tu eo præcipue tempore Mutina iter facturus es, quo ego ob longe difficillima, mihique mirum in modum molesta negocia, absens esse cogor, ut nõ te coram alloqui, tuisq; illis suauissimis congressibus perfrui possim. Et si enim te grauissimis negocijs pro suscepta prouincia assidue distineri certissime scio, mihi tamẽ adeo perspecta est morũ tuorũ incredibilis facilitas, pari ingenio cõiuncta, ut mihi persuadeam futurum etiam fuisse, ut inter tantos negociorum (ut ita dicam) fluctus, te per ocium perfrui possem. Quod quando iam ne sperandum quidem mihi esse videtur, consilium fuit, certum hominem ex collegio nostro ad te mittere, qui mihi exploratissima omnia de te referret, quiq; eius cœnobij, quod fidei nostræ creditum est, ea ratione tibi negocia commendaret, ut certo scires, quicquid studij & operis in eo tuendo collocasses, te non in alienis rebus, sed in ijs quæ iure optimo, & tanquam mancipio & nexu tuæ sunt, te collocaturum esse, quod ut libenter facias, meq; in posterum eius spei usura sinas perfrui, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

Paulus

PAVLVS PAPA III.

Dilecto filio nostro Gregorio Cortesio S. R. E. Presbytero Cardinali.

Dilecte fili noster salutem, & Apostolicam benedictionem. Hodie in his sacris Ieiuniis, atq; in Consistorio nostro secreto, inducti singulari tua probitate, religione, integritate, ac doctrina, te Sanctæ Romanæ Ecclesie Presbyterum Cardinalem cum Dei nomine, de Venerabilium fratrum nostrorum, eiusdem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium consilio, creauimus: firmiter sperantes, quod his difficillimis temporibus, tua opera & consilio nobis & ornamento futurus sis & adiumento. Cui nostræ spei, ut (quemadmodum te dignum est) respondeas, utq; à nobis pileum rubrum Cardinalatus insigne, iuxta ueterem & probabiliorem morem præsens accipias, te hortamur, tibiq; iniungimus, ut primo quoque tempore uenire matures ad nos, qui te libentissime uidebimus. Interea, has nostras literas testes ac nuncias tuæ dignitatis, unà cum birreto rubro de more à nobis benedicto, per dilectum filium Cornelium Bellenzinum nepotem tuum, ad te mittimus, quas tu debita cum reuerentia recipies. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo piscatoris die 11. Junij M. D. XXXXII. Pontificatus nostri, Anno octauo.

Paulo

Paulo III. Pont. Max. Gregorius S.

Vix fieri posse credidissem, vt oculis S. vestræ in supremo rerum vertice constitutis, inter tot graues, tamq; multiplices, curas quibus in Christianę Reip. gubernatione animum eius necesse est distrahi, ego in infimis positus, & velut in abdito quodam delitescens, aliquando possem occurrere: Præsertim cum memetipsum penitus intuens, nihil cognoscerem, quod à longe quasi lumen aliquod elucere posset. Enimuero cum fama primum, deinceps com pluribus nuncijs, postremo honorificis S. vestræ litteris factus sum certior, me in Sacrosanctum Cardinalium Collegium cooptatum, equidem sic exhorrui, vt vix longo demum interuallo animũ potuerim recolligere. Ab eius enim rei expectatione adeo longe aberam, vt nec mihi aliquando in mentem venerit, tale quippiam suspicari. Præclareque mecum agi putabam, si in inferiori ordine & gradu constitutus, ea quæ mei muneris essent præstitissem. Cum uero intellexi id etiam ea ratione factum, quod spes aliqua esset, me S. vestræ opera & consilio istis difficillimus temporibus & ornamento & adiumento futurum, grauem mihi aduersariam constitutam esse perspexi, concitatam de me expectationem: quam decipere quodammodo nefarium, sustinere autem longe difficillimum esset. Ego certe P. S. cum me ob istud vestrum de me indicium obstrictum videam memoria beneficij sempiterna, & non modo ad referendam gratiam, sed nec ad habendam quidem aut prædicandam

candam

candam satisfacere poßim, quod vnum possum polliceor, eximium, scilicet, ac singulare studium, fidemq; erga S. Sedem Apostolicam, vniuersamq; S. V. cognationem. Qua in re, & si fortasse cæteris ordinis nostri ingenio, eruditione, & vsu rerum, amore tamen, diligentia, atq; fide nemini certe sum concessurus. Quod vero ad profectionem meam ad urbem attinet, quam vt amplißimę huius dignitatis in signia præsens accipere poßim, primo quoq; tempore S. V. aggredi iubet, & si obtabiliter nobis iter illud est ineundũ, quo ad beatorum pedum oscula, ad agendas gratias, & ad munus nostrum exequendum ocyßime aduolem, attamen si S. V. à se impetrari permittet vt isthæc nostra profectio in Calendas Septemb. reijci poßit, istud profecto multis de causis rationibus nostris conducere videretur. Primum quidẽ, quòd celeberrimi huius cęnobij, cui præfui quinquẽnio rebus constitutis, rationes omnes confectas solidatasq; relinquam. Deinde quod cum proxima hieme & vere toto satis vehementer ægrotarim, tum demum valetudine melius confirmata, iactationem, cæterasq; itineris molestias, absq; omni periculo sustinebo. Postremo, quòd ęstiuis caloribus mitigatis, quibus imbecillia corpora maxime tentari solent, expeditius & maiori cum securitate iter conficiam. Qua in re, ita demum consilium nostrum S. V. probatum esse cupio, si nulla ex parte ab eius animo & voluntate discreparit. Cum enim ad hanc ætatem, omne vitę meæ curriculum, ita semper dirigendum esse duxerim, vt quasi signum mihi esset propositum, ad quod omnes actio-

nes

nes meas intenderem, superiorum meorũ in primisq; Beatitudinis vestræ voluntas, nunc eo magis enitar, vt omnes obedientiæ numeros, partesq; impleam, quo quasi membrum proxime capiti adiunctum, totam uiuendi rationem, tamquam vitalem spiritum potissimum à Sanctitate vestra petere haurireque debeam. Incolumen Sanctitatem vestram Deus Opt. Max. seruet. Ex cœnobio S. Benedicti Mantuani iij. Id. Junij M. D. XLII.

Paulo III. Pont. Max. Gregorius S.

Cum in hoc extremo rerum omnium discrimine atq; in istis difficillimis tẽporibus mirificos sedis Apostolicæ labores, ancipites variosq; casus intueor, rursusq; excelsi constantisq; animi Beatitudinis vestræ magnitudinem, neminem adeo impium fore arbitror, qui denegare audeat, diuinitus istud procuratum fuisse, vt qualia pericula quantiq; labores futuri erant Reip. Christianæ, talis etiam tantusq; propugnator & conseruator existeret. Vt enim à maximis periculis initium sumam, quis non videt iam inde à Christi saluatoris nostri obitu, cuius tu vim nomenq; sanctissime refers, nunquam uno eodemq; tempore, tot prodigiosis dogmatibus, tot monstris opinionũ verã sanctamq; religionem nõ oppugnatam modo, sed debilitatam propemodũ fractamq; fuisse. Cum interim uniuerso Christianorum nomini bellum violentissimus hostis indixerit, & fere omnium qui aliquando fuerunt, rex maximus atq; potentissimus, longeq; praterea sæuior & perniciosior pestis adhæreat

reat uisceribus. Crudeliora nãq; inter se bella Christiani reges hactenus gesserũt, quã à Turcarũ imperatore ipsis Christianis fuerint illata. Quantos uero contra hæc omnia labores S. V. susceperit satis declarant, ætate iam ingrauescente sæpius suscepta itinera, ut ad congressum eorum perueniret, quorum animis recõciliatis, pax intus, foris uictoria futura esse sperabatur. Nec te aliquando ab eiusmodi laboribus asperitas uiarum, aut longitudo itineris retardauit. Quo uero studio, quâue laboraueris diligentia, ut eos qui in ignorãtiæ dicam an magis pertinaciæ tenebris errãt, ad ueritatis lucem reuocares, testes sunt uiri doctrina & ingenio excellentes, quos maximis sumptibus paternaque solicitudine ad eos, uelut ad oues perditas, sæpius destinasti: testes indicti conuentus, ad quos uniuersos christianorum ordines, edictis publicis, publicoq; præconio tamquam è sublimi quodam excelsoq; loco conuocasti. Sunt ista quidem maxima Pater Beatissime, Dei Opt. Max. Vicario dignissima, quæq; Christi saluatoris nostri animũ pietatẽq; referant. Est tamen aliud quiddã longe maius, quod mirificis laudibus uno omnium ore celebratur, quoq; non solũ cęteros omnes qui ante te fuerunt, sed te ipsum etiam, tuasque præclaras actiones longo interuallo superasti, admirandus scilicet ille uirorum delectus, quos in sacrosanctum Cardinalium collegium cooptasti, in quo, tãtum abest ut aliqua subsit opinio sordidi, illiberalisq; quęstus, ut admirabili etiam diligentia ipsam Italiam, omnesq; exteras nationes animo menteq; sæpius peragraueris, ut uitæ san-

ſtimonia, doctrina multiplici, uſu rerum, ingenioq; præſtãtes uiros, uelut è tenebris eductos ad lucem, ignaroſque omnino eius rei ad ſummum gradum, ordinemq; proueheres, eſq; id eo conſilio aſſecutus, ut quaſi pratum quoddam multiplici florum uarietate, ſuauiſſimis odoribus, coloribuſq; diſtinctum, ſic ampliſſimum iſtud collegium omni uirtutum, omni doctrinarum genere ornatum refertumq; intueamur. Cum uero hęc ſapienter diuinituſq; geſta, non modo tacitus mecum admirarer, ſed maximis etiam laudibus celebrarem, repente nec ſperantibus, nec opinantibus nobis redditæ ſunt S. V. literæ, quibus me quoq; in Sacroſanctum illud Collegium, inter tot Chriſtianæ religionis lumina, aſcriptum cooptatumq; refers. Qua in re, & ſi nefas omnino iudico de Beatitudinis ueſtræ conſilio iudicare, cum tamen meipſum penitus cognitum perſpectumque habeam, uideamq; omnino futurum, ut tantæ de me expectationi quantam in eiſdem literis cõcitatam fuiſſe S. V. ſcribit, minime ſim reſponſurus, ſummopere uereor, atq; adeo pertimeſco, ne maximæ illi prouidentiæ quã hactenus uſa eſt in eiuſmodi delectu habendo, aliqua meo nomine macula inuratur, quod acceſſione iſta dignitatis tantum mihi onus impoſitum cognoſcent omnes, ut facilius opprimi poſſim, quàm illud ualeam ſuſtinere. Sed quoniam in re loco; admodum difficili uerſatur oratio: & fieri nequit, ut S. V. præceptis non obtemperem, quam diuino inſtinctu agi mihi certiſſime perſuaſum eſt. Illud tantum habeo polliceri, me quidem cæteris ingenio, eruditione, & rerum experientiæ

perientia concessurũ. Sed neminem fore qui præceptis S.V. obsequentior & ad omnem nutum paratior inueniri possit. Quod nolim tamen arroganter dictum existimari, siquidem cæteras morum, intellectusq; virtutes concedẽs multis, si illud mihi assumpsero quod diligentis obedientisque proprium est: quoniam sedulo studioseq; in eo ab adolescentia versatus sum, iure illud meo mihi quodammodo vindicabo. Reliquum esset, vt S. vestræ pro isto de me iudicio proq; amplissimo honore delato, gratias agerem: sed quoniã quibus id verbis, quáue ratione sit faciendum ne cogitari quidem à me hactenus potuit, & quæ debetur gratia mini me à nobis prædicari aut celebrari potest, habebo certe & immortalem & quantam animus noster capere poterit.

P. Card. Bembus. Greg. Card. Cort. S.P.D.

HEri te in nostrum Cardinalium Collegium à Paulo tertio Pont. Max. incredibili totius ordinis consensu, cooptatum fuisse, valde lætor. Quod quidem tametsi serius factum est, quàm opportuit, quamq; ipse crediderám futurum: nam cum anno superiore apud illum hac ipsa in causa plurimum de te sermonem habuissem; sic ab eo discessi, vt considerem cum ijs, qui paucos post dies eundem honorem assequuti sunt, te renuntiatum iri: tamen cum sit is uniuersi Christiani orbis concilium, hieme proxima concelebraturus; à Deo Opt. Max. te in hoc tempus reseruatum facile crediderim; vt tibi ad hoc muneris accersito, statim quasi campus latissimus pateat; in quo se virtus laudabili-

ter ostendere & exercere possit tua. Quare de eo non tibi soli gratulor, cuius nomen doctrina tua excellens, religioq; pietas, incomparabilis prudentia, tam clarum iam apud omnes gentes reddiderunt, ut postrema hæc dignitas, nõ tam priorem tuam dignitatem auxisse, quàm ad illam accessisse videatur, sed & collegio ipsi nostro; quod mehercle te addito valde erit posthac ornatius; & toti plane Reip. quam qui lem es ab ijs hominibus, qui eam hostiliter inuadunt; tuo illo prope diuino ingenio et sapientia & reliquarũ virtutum plurimarum, tamquam acie ac robore peropportune defensurus, eiq; magnæ tum gloriæ, tum utilitati futurus. Me quidem habebis eundem in posterum, quẽ adhuc multos ab hinc annos habuisti, amantissimum & cupidissimũ tui: & præterea, quoniam in eodem collegio erimus, & in consilijs capiendis, & in sententijs dicẽdis, & in omni vita tecum imprimis coniunctissimum. Vale. iij. Non. Jun. M. D. XLII. Romæ.

Greg. Card. Cort. P. Cardinali Bembo S.

FAcit tua singularis humanitas & perspecta erga me beneuolentia, ut eadẽ tibi cæterisq; de me audeas promittere, quæ ego de teipso, summisq; tuis virtutibus, tuto ac verissime polliceri possem. Hæcq; potissimum causa fuit, ut tantam operam curamq; susceperis, quantam & tu in literis tuis scribis, & mihi certissime est persuasum, ut ego in istum amplissimum sacrosanctumq; ordinem cooptarer. Qua quidem in re, cum ita à te laboratum sit, ut nullam rationem

tionem præteriens ornandi mei, vereor sanè, ne me tantis præconijs & eiusmodi laudibus, maximo tuo periculo obligaris, & cum ego soluere nequeam, tibi dependendum sit, quod Paul. tertio Pont. Max. cæterisq; pro me adeo prolixe spopondisti. Reciperem fortasse me omni diligentia omniq; studio posthac curaturũ, vt quoad possem, maximæ illi expectationi à te potissimum concitatæ, aliqua ex parte responderem, nisi cernerem, sacrosanctum istud collegium uiros ferè omnes doctrina, ingenio, vitæ sanctitate, cæterisq; animi virtutibus adeo illustres, eximiosq; habere, vt nullus non inscitiæ modo, sed nec, vt ita dicam, mediocritate virtutis in eo locus esse videatur, nihilq; nisi sublime & excessum de se ipsis cum polliceri, tum maxime præstare eos oportere, qui in illum ordinem, gradumq; deliguntur, cum etiam quod ad concilium attinet, quod proxima hieme celebrandum scribis, plerosq; in isto collegio videam ita eloquẽtia, multiplicibus linguis, & eruditione sacrarum literarum præditos, ita deniq; in omni doctrinarum genere excellentes, vt nihil præterea oportuerit desiderari, nisi Paulus Max. Pont. admiranda quadam sapientia, & penè diuino consilio, si quid vspiam est adeo perfectum, quod omnes in se habere numeros virtutis videatur, illud totum amplissimo isti collegio deberi existimaret. A quo quidem ego tam longe absum, vt ad id etiam niti quod assequi nequeam, superuacuum & temerarium videatur. Verumtamen, quoniam tecum propediem futurus sum, quo cum omnia quæ me maximis curis afficiunt communicare potero,

breui

breui quod nunc instat expediam. Ita tibi velim persuadeas, nihil mihi gratius iocundiúsue futurum, quàm assiduam tui consuetudinem, & in omni vita coniunctionem. Vale. Ex Monasterio S. Benedicti Mantuani iij. Cal. Julij. M. D. XLII.

Cardin. Rodulphus. Greg. Car. Cort. S.

GRatulor tibi vir optime, quod eum honorem, qui probitati, virtutiq; tuę iampridem debebatur consecutus sis: Deumq; Opt. Max. testor, tantam me cępisse ex hac tua dignitate voluptatem, quantam capere debet, quicunq; bonos in pretio esse, ac virtutem ipsam honori esse lætatur. Noueram quidem ipse ingentem doctrinam tuam, summamq; animi tui moderationem & probitatem, tacitusq; prope indignabar, quod tam sero in nostrum hoc summorum patrum collegium asciscereris; id quod ego propterea desyderabam, vt tua ipsa virtus nobis quidem ornamento, Christianæ vero Reip. vtilitati esse posset. Vides enim in quæ tempora incidimus; quæ tam sæua, tam aspera sunt, cum vbiq; discordiæ vigeant, atq; vndiq; arma metuantur, vt nisi viri sapientes clauũ in hac nostra Rep. teneant, magnum illam discrimen subituram esse existimare debeamus. Quod intelligens summus, idemq; optimus, & sapientißimus Pont. viros vndiq; sapientia & virtute præstantes accersit, quorum opera atq; industria, in hac christianæ Reip. administratione vtatur. Cum autem qua tu sis probitate, qua rerum omnium peritia ornatus, et

instructus

instructus, nequaquam esset obscurum: quomodo enim late re virtus potest, quæ velut ignis sese ipsa prodit atq; aperit? eo factum est, uti te in hoc dignitatis gradu, qui post pontificium numeratur, atq; amplissimus habetur, collocarit, ut te scilicet lateri sua hærentem, assidue consulere atq; ex tua, sicuti ex cæterorum sententia de maximis quibusq; rebus statuere possit. Quod cum omnibus nobis gratissimũ acciderit, mihiq; imprimis, qui te propter tuas innumerabiles virtutes tot annos amo; statui quod præsens facere non possum, per literas tibi de isto honore, quem cum tanta tua laude consequutus es, gratulari. Neque id solum, ut meæ, sed ut aliorum etiam erga te voluntatis testimoniũ tibi darem: quam cum veneris, tam egregiam cognosces, ut ab aliquo nostrũ nihil sis præterea requisiturus. Vale. Romę Id. Junij M. D. XLII.

Greg. Card. Cort. Cardinali Rodulpho S.

QVod mihi pro hac amplissima dignitate eloquenter & beneuole es gratulatus, id non tam rei ipsius cõtemplatione mihi iucundum fuit, quàm quod ex epistolæ tuæ alacribus, lætisq; verbis, et crebritate sententiarũ facile intellexi, propensum animi tui erga me affectum, ingensq; studium, quandoquidem ipsius veritatis sententia est, orationis copiam ex cordis ubertate solere proficisci. Illud quidem persæpe accidisse video, atque adeo in memetipso multotiens sum expertus, ut alicui arctissime afficerer, qui me rursus inscium ignarumq; eius rei, pari beneuolentia prosequeretur.

sequeretur. Tibi enim persuadeas uelim, me multis ab hinc annis, quodam intimo animi sensu, ob praeclaras, eximiasq; tuas virtutes, singulari obseruantia tibi fuisse coniūctum. Quod et si frequentiori consuetudine, apertioribusq; signis à me nunqnam est declaratum, id solum ob diuersa instituta, longissimeq; dispares dignitatis gradus accidisse certissimum est. Nunc vero mirifica hac occasione oblata, dabo diligenter operam, vt quod in sola mentis agitatione versabatur, aliquando foris exprimam, & quanti te tuasq; praeclaras uirtutes faciā, aperta declarem significatione. Quod vero me in istum amplissimum ordinem cooptatum ita gratularis, vt penè sero id fieri aliquando apud temetipsum lamentarere, id solum ab animi tui candore quodam eximio, intelligo proficisci, cum nullius tam egregiae virtutis mihi sim conscius, vt ea à te, tuisq; similibus praestantissimis viris queant desyderari. Equidem cum eiusmodi vestras de me praedicationes mecum ipse reputo, cogor non tam laetari quod à vobis lauder laudatissimis viris, quàm dolere quod istis vestris laudibus, & huic tantae de me expectationi minime sim responsurus. Te tamen in posterum à me omnia summa in te studia officiaque expectare velim, quę ab amicissimo coniunctissimoque poterunt proficisci, quod quidem amoris tantum mei testificandi gratia, velim dictum existimes. Vale. Ex Monasterio S. Benedicti Mantuani, iij. Cal. Julij M. D. XXXXII.

G. As.

G. As. Car. Cam. Greg. Card. Cor. S.

CVm omnes Cardinales hoc ipso nomine, & hac sanctißimi muneris societate, magno apud me in honore esse debeant: tum si quis præterea aliqua insigni virtute præditus est, quales iam in nostro collegio plerosque videmus, is mihi in parentis ac plane domini loco semper habetur. Existimo enim id quod re ipsa experior, horum hominum laudibus non modo ipsos frui, verum etiam vniuersum ordinem ornari: quarum cum in me quoque nonnulla pars redundet, tum communi nomine, tum meo ac proprio, plurimum illis me obligatum duco. Itaque nihil mihi gratius aut optatius accidere potest, quàm cum talibus viris nostrum collegiũ frequẽtari video. Qua in re, cũ S. D. N. singularis sapientia, ac plane diuina mens, sicut in cæteris extiterit, siquidem hoc genere laudis facile superiores omnes superauit, tum in te legendi multum perspexisse ac nomini Christiano consuluisse existimatur. Omnes enim de doctrina, de sapientia, de religione tua ea prædicant, vt his præstantißimis virtutibus, cuiuis clarißimorum virorum te parem esse confirment. Quamobrem tibi primũ, vt debeo gratulor, nec solum quod Cardinalis factus es, quãque id est maximum, verumetiam quod ego non minoris æstimo, quod omniũ approbatione ac plausu factus es. Quã dignitatem tibi vniuersęq; Christianæ Reip. (id quod spero) Deum fortunare volo, omne meum studium tibi polliceor ac defero, vt quod ætas nostra, tuaq; summa virtus

Nn postulat,

postulat, in te colēdo patriam mihi obseruantiam statuam, vt tibi hoc affirmē, neminem neq; nostri neq; alterius vllius ordinis, magisquàm me, in tua potestate vnquam futurum. Vale, meque commendatum habe. Postr. Non. Junij, M. D. XLII. Romæ.

Greg. Car. Cort. G. As. Car. Cam.

SVnt quidem omnes Cardinales iure, vt scribis, apud te in honore maximo, cum singuli ob eximias virtutes, tùm præcipue vniuersus ordo, quo nihil augustius, nihil sanctius excogitari potest. Quid enim illi ordini conferri debet, in quem mira prouidentia, prudentissimoq; delectu ita omnes assumuntur, vt in Reip. gubernatione Pont. Max. quasi membra capiti adiuncta, adiumento, ornamentoque sint? Jllorum potißimum integritati, innocentiæ, & consilijs, si quid vspiam est religionis, si quid pietatis, si quid fidei, secundum Deum ascribi debere, nemo est qui ambigat. Jpsorum attentione & vigilantia, qui Dei Opt. Max. vices, potestatemq; referunt, non humana solum, sed diuina etiam vbique terrarum procurari administrariq; debent. Quo fit, vt tuum singulare iudicium, egregiāq; indolem, satis admirari nequeam, quod magnam in te partem earū laudum redundare putes, quibus singuli eius ordinis afficiuntur. Nunquam enim adeo illorum, vt ais, laudibus te frui arbitrareris, nisi quadam virtutis similitudine, non nomine solum, eisdem esses coniunctus. Videmus etiā Paulum III. Pont. Max. propter eam potißimū causam, vno

omnium

omnium consensu celebrari, quod plerosq; prestati ingenio, excellenti doctrina, omni deniq; virtutum genere praeditos viros, in sacrosanctum illud collegium cooptarit. Fecit vero hoc Pontificis Summi in caeteris deligendis pene diuinum consilium, ut ego quoque, qui nec de nomine quidem tibi fueram cognitus, non dißimilis eorum existimer, qui hactenus admirando iudicio, solertiq; examinatione, in amplissimum illum Senatum cooptati fuerunt. Cuperem sanè ut me talem ipsi, caeterisq; praestare possem, quale illius fuit de me iudicium; ne quod hactenus prudenti consilio fecisse putatur, nunc demum meo potissimum nomine minus probari possit. Sed quoniam plurimum abesse sentio, quàm ut ego tantae de me expectationi respondere possim, eosdemq; intelligo futuros esse iudices inscitiae meae, qui nunc magnum quiddam de me sibi polliceri videntur, dabo posthac diligentissime operam, ut deceptae huius expectationis incommodum, aliorum officiorum compensatione leniam, studiumq; omne meum ad singulos eius ordinis suspiciendos colendosq; conuertam. Inter quos cum tibi plurimum debeam, non ob eam solum de me expectationem, qua me potissimum oneratum sentio, sed ob amoris tui erga me singulare testimonium, & maxima beneficia, te etiam inter ceteros mihi proposui, quem obseruantia, cultuq; praecipuo venerarer. Qua in re, nisi animum hunc meum aspernatus fueris, polliceri tibi posse videor, nihil ita domi tuae tibi paratum fore, quàm omnibus in rebus studium seruitutemq; meam. Vale. Mutinę Calen. Jul. M. D. XLII.

Io. Card. de Saluiatis. Greg. Car. Cor. S.

OPtaui equidem antea omni tempore pro mea tũ summa erga te beneuolẽtia, tũ honorificentiß. de tua virtute opinione, vt peruenires ad hunc dignitatis gradum, virtutisq; tuæ hoc premium, quod esset amplissimum aliquando reciperes. Proxime vero fatebor ingenue, vt multo id magis optarẽ, faciebant summæ perturbationes, atq; incõmoda, quibus res & religio Christiana tot annos adhuc vexatur, & si enim Pontificis præsertim optimi ac maximi Pauli III. cura & virtute collegium nostrum nunc habet clarissimos ac sapientissimos viros, quorum virtus & prudentia mirifice opportuna & salutaris ipso Paulo III. Duce Religioni Christianæ potest esse, tamen videbã si te quoq; socium in consulendo & subueniendo Reip. recepissemus, quantum esset ipsa Resp. fructum atq; vtilitatẽ acceptura. Nunc igitur cum sis adeptus hunc honorẽ, quem admodum cupiebam, potes iam tua sponte intelligere, quanto sim affectus gaudio, & si tua quidem virtute, popularis quodammodo & accepta omnibus tua dignitas est, mihi autem hoc magis quòd te præ cæteris amaui: sic mihi enim persuadeo, & plurimi semper feci, quam quidem voluntatem erga te conseruabo contiuenter, ante hac, & quibuscunque officijs potero, semper, vt debeo, colam. Sed vt illuc reuertar, his de causis, quas modo commemoraui, hæc tua dignitas maximam, incredibilemq; mihi lætitiam attulit. Itaq; quod sequitur, gratulor tibi magnopere, optoq;

vt

ut hunc tibi honorem fortunet Deus immort. & sicut illum tu summa cum tua gloria consecutus es, praeclaro & insigni iudicio de te facto, à sapientissimo Pontifice, clarissimisq; ordinis nostri viris, ita etiam in futurum tempus gloriae is tibi et ornamento sit, quemadmodum fore spero, adductus prudentia & virtute tua: quod reliquum est, si tibi studium, officiũ, res omnes meae usui poterunt esse unquam, & tu omnia tibi prolixe pollicitus de me fueris, curabo enixe, cum certiorem me feceris, ut opinioni tuę respõdeam, quoad potero, & satisfaciam voluntati. Vale. Romae iiij. Non. Iunij, M. D. XLII.

Greg. Card. Cort. Io. Card. de Saluiatis.

Cuperem certe, ut quale de me semper fuit iudicium tuũ, donec in inferiori gradu, ordineq; constitutus, te maxima cum veneratione, & colebam & admirabar, talem nunc adepta hac insigni, amplissimaq; dignitate, tibi caterisq; me praestare possem. Ea etenim ratione sperarẽ me id fortasse assecuturum, quod tibi de me, ut video, polliceris, sed quoniam memetipsum penitus intuens, nihil inuenio quo tibi praeclara non expectanti solum, sed etiam praedicanti respondere possim, video sane te singulari eruditione & modestia praeditum, idem tibi de caeteris facile persuadere, quod de teipso cognitum perspectumq; habes, & ex proprijs virtutibus, aliorum facere coniecturam. Ego vero cum sacrosanctum illud collegium animo menteq; perlustro, in quod nec sperans nec ea de re, aliquid suspicãs, Pau-

li

li III. Pont. maximi multorumq; doctrina & ingenio uirorum illustrium fauore gratiaque cooptatus sum, verissime mihi persuadeo, maximam hanc dignitatem mihi magis oneri quàm ornamento futuram. Quod quidem ita demum intelligi poterit, cum inter tot præclara christianæ religionis lumina, inter tot viros eruditione, vitæ sanctimonia, cæterisq; tum corporis, tum animi virtutibus admirabiles, ego qui nullam illarum partem assecutus sum, quod quidē hactenus in hac solitudine occultari potuit, cogar omnino quàm longe absim à tanta omnium de me expectatione declarare: qua quidē in re, si qua mihi spes consilij præsidiiue in aliquo hominum collocanda est, ea omnis in tua humanitate, prudentia, & naturæ bonitate est constituta. Mihi enim nequaquam fit verisimile, ut quem in inferiori ordine positum, & penè dixerim in nulla re tibi coniunctum, adeo humaniter es complexus, nunc in eodem collegio in dicenda sententia & ferè in omni vitæ ratione coniunctissimum, tuo fauore tuisque paternis consilijs priuare velis. Si uero quippiam in posterū acciderit, quod tibi vsui, ornamento, uoluptatiue sit futurū, quod opera nostra confici pręstariue possit, tibi omnia officia, studia, curas, cogitationesq; polliceor, & illa etiam quæ ab obsequentibus seruis expectari, desyderarique possunt. Ex S. Benedicto vj. Calen. Junij M. D. XLII.

D. Card. S. Marcelli. Greg. Card. Cort. S.

EGo vero dominē, licet nō sim tibi de facie cognitus, mirum tamen in modum gaudeo, cum mea tum collegij nostri

nostri causa, quod proximis comitijs Cardinalis renuntiatus es Reip. item vehementer gratulor, cui tanta facta est de tui honoris accessione, dignitatis accessio. Ea enim est tua iam diu apud omnes laus & fama, ea prædicantur tam insigniter exornatæ ornamentis omnibus literæ, is animi, vitæque candor & puritas, vt summum Pauli Pontificis auctoris nostri iudicium, in mentibus hominum, hoc sit factum illustrius, & gradus culmen hoc nostrum quod merito conscendisti, consilio, pietate, & virtute tua iam credatur esse munitius: sed his omißis, de me sic tibi persuadeas velim, quod Iacobo excellenti fratri tuo dixi, me quem tibi Religio, habitus, notum cæteris alijs proximiorem facit, aditum hunc ad te, & quasi fæliciter apertas seruitutis meæ fores perlibenter intrasse, & eas fidelißime semper obseruaturum esse, ita vt honestißimum hunc galeri apicem, existimem fructum meritorũ ac laborum tuorum, atq; sperem eum Senatui bonis omnibus, Rei denique publicæ sigillatim et vniuersim magno vsui, ac voluptati fore. Vale. Romæ die V. Iunij, M. D. XLII.

G. Car. Cort. D. Car. S. Marcelli.

E*T si mihi gratißimæ fuerunt in hac publica omniũ gratulatione, pleręque literæ illustrium virorum, quæ beneuolos illorũ erga me animos declarabãt, nulla tamen nec gratior, nec iucundior, tua illa & graui & eloquentissima Epistola ad nos peruenit. Ea etenim humanitatis officia nobis iucundiora accidere consueuerunt, quæ ab illis profici-*

scuntur,

ſcuntur, qui nobis propinquiori ſimilitudine ſunt cõiuncti. Cum vero ſint complures qui eiuſdem iure collegij nobis ar ctiſſime copulantur, propinquior tamen & fere eadem, vt recte ſcribis, & concepti voti, & ſeuerioris inſtituti profeſſio, longe arctiori beneuolentiæ vinculo nos colligãt, atq; conſtringunt. Et quidem huic tantæ coniunctioni quaſdam etiam acceſſiones fieri poſſe cõfido, paribus, ſcilicet ſtudijs, vitæ conſuetudine, communicatione conſiliorum, & cæteris eiuſmodi, quæ amicitiam iucundiorem, ſuauioremque efficere conſueuerunt. Quo in genere, ita tibi omnem operam, omneq; ſtudium meum polliceor, vt omnino nemini in te amando obſeruandoque ſim conceſſurus. Vale. In Sancto Benedicto.

Collegium Mutinenſium Canonicorum. Greg. Card. Cort. S. P. D.

QVod à Deo Opt. Max. ſummis ſæpe precibus contendimus, id iam te conſecutum cum tuarum uirtutum plurimis ornamentis, quibus præditus es, tum ipſius imprimis ſaluatoris noſtri benignitate, cui maximas agimus gratias, tibi, vt par, eſt, gratulamur maxime, nobiſq; gaudemus, & eo magis, quod in extrema Chriſtianæ Reip. tempora, tuam in collegium Cardinalium cooptationem, ab eodem Jeſu Chriſto patre noſtro, collatam eſſe, omnibus exploratum eſt: nobiſq; maxime, quibus quidem nihil præter opinionem accidit. Js mehercle vere appellãdus eſt honos, qui non ſpe futuri beneficij, neq; remunera-

tione præteriti, sed summis viris sola virtute defertur ac datur: Hinc profecto ipsius Summi Pontificis Pauli, tum in labenti Reip. consulendo prudentia, tum liberalitas in omnes virtutibus ornatos, facile cernitur. Nunc qui religiose in literis versantur, quid sperent habent, nunc au reum illud sęculum rediturum conijci potest, sed fortasse plura, quàm putaramus: quare reliquum est, vt tibi qua voluntate in te affecti simus, significemus, quæ quando in te maxime propensa est, cum nos ipsos, fortunasq; nostras tibi, tuisq; offerimus, tum omnia quæ ad tuam amplitudinem & gloriam, pertinere arbitrabimur, summo studio facturos pollicemur. Quod vt experiare à te vehementer (maius enim signum amoris erga nos tui nullum dare potes) nostrum vniuersum collegium etiam, atq; etiam contendit: simul Deum orat, vt quàmprimum omnia summa consequaris. Vale. Mutinæ Id. Iun. M. D. XLII.

Greg. Card. Cort. Vener. Collegio Canonicorum Mutinensium. S. D.

ET si dudum compluribus humanitatis officijs, summus erga me amor, & singularis istius venerandi collegij beneuolentia mihi adeo perspecta erant, vt neq; testimonio, neq; confirmatione aliqua egere viderentur. Proximis tamen literis, quas & eloquentiæ & grauitatis plenissimas accepi, ita animum mentemq; vestram, mihi uideor perspexisse, vt nihil neque expressius, neq; illustrius potuerit desyderari; cum etiam antea, & nuncijs, & fama defe

rente, intellexissem votis, supplicationibus, omni denique ceremoniarum genere, Deo Opt. Max. velut in publica letitia nostro nomine redditas esse gratiarum actiones. Quæ quidem animi nostri declaratio, uoluptati magis nobis, quã admirationi fuit. Nec eam tantum ob causam, quod mihi vobiscum omnia coniuncta sint, quæ ciuibus inter se esse cõsueuerunt, sed quod in sinu quodãmodo vestro educatus, si quod in me meritum est, quo amplissimam hanc dignitatem consequi potuerim, id me vobis totum, vestrisq; institutis acceptum referre, & profiteor & præ me fero. Sed quoniam genere ipso gratiarum actionis recte à vobis est declaratum, vos satis intelligere, Dei solum id fuisse munus, nihilq; in ea re nostris aut meritis, aut virtutibus tribuendum, rogo obtestorq;, vt quod hactenus sponte à vobis factum est, vt Deum Saluatorem nostrum, modis omnibus nobis propitium facere niteremini, idem rogatu nostro, frequentius, cumulatiusq; faciatis. Maiorem porrò facit istam gratiæ referendæ obligationem, incredibilis quædam & admiranda lætitia, quam in incremento dignitatis Pontific. nostri patris & domini Cardinalis Moroni, uos omnes percepisse mihi persuasissimum est, in eaq; re, facio animorum vestrorum ex animo meo coniecturam. Quare summis assiduisq; precibus à Deo petendum est, vt quem nobis ducem custodemq; animarum dedit, eũdem etiam velit esse diuturnum. Postremo ita vobis de me velim polliceamini, vt si qua nobis facta est, fietue in posterum accessio dignitatis, aut gratiæ, eam potissimum Vener. isti

Collegio

Collegio arbitremini esse factam. Dabo enim diligentissime operam, ut fide, amore, & studio omnium vestrum superem expectationem.

Iacobus Sadolettus Ca. Greg. Car. Cort.

Mutua nostra vetusq; beneuolentia, quam sancte & fideliter ab utroque nostrum cultam esse intelligo, facit ut in mei maximis rebus, quæ nunc quidem in bonarum, & sacrarum literarum studio omnes mihi constitutæ sunt, tuum in primis amorem, tuamq; eximiam excellentemque doctrinam mihi requirendam esse putem. Cum enim, ut tute scis, comentarium quendam de peccato originali iampridem confecissem, hacq; maxima re & postulatione facultatem in has regiones reuertendi à summo Pontifice essem consecutus, quod me quoad possem ociũ & tranquillitatem nactum, literis & scriptis sanctam fidem catholicam decusq; & auctoritatem Apostolicæ Ecclesiæ defensurum pollicitus essem, statui mihi ut primũ huc me retuli, eundem esse de originali peccato librum accuratius retractandum. Quod cum diligentissime fecissem, addidissemq; non pauca, quæ mihi ad rem uberius explicandam idonea visa sunt, illum tanquam meæ diligentiæ testem Pontifici ipsi Maximo auctori mei ocij dedicandum putaui, scripsiq; ad Amplissimum Farnesium, ut eum quibusdam ex collegio nostro, tibiq; in primis legendum considerandumq; permitteret. Quod factum fuisse, etsi certi nihil dum scio, ut confidam tamen adducor. Nunc alterum ὑπό-

μνημα, iam elucubratum in manibus habens, nondum illud quidem dolatum & expolitum, quemadmodum & res ipsa, & mea diligentia postulat, sed tamen eiusmodi, vt in eo quanquam imperfecto, velut in quadam forma prospici iã et cerni possit, quid ego habeam de Purgatorio persitasi atq; certi, quę res vna omniũ maxime hoc perturbatissimo tempore ab Ecclesiæ hostibus oppugnatur, in quo ego catholicæ suffragor Ecclesię, quod sane mihi in omnibus meis & curis & actionibus semper est propositum, statui id mittendum ad te esse, vt tu, mi optime doctissimèq; Cortesi, pro tua in me beneuolentia, proq; ea fide quam ego tibi habeo, summam laborum meorum, multarumque vigiliarum partem aliquam mecum atque onus communiter subeas, meq; adiutum velis opera & sapientia tua: primum ut quæ scribuntur à me, ea sancte & recte, & ex integra veraque religione scripta sint, deinde quæ pertinent ad politiores literas, quando vtriusq; facultatis summum tuum est iudiciũ de his etiam me admoneas, neq; patiaris quæ apte & ornate imprimis oportet scribi, ea me barbare, et incõdite scribere: quanquam hoc alterum leuius fortasse est, illud primũ grauissimum, ut ne quid prorsus à nobis effluat, quod cuiq; bene intelligenti queat vel minimum aliquem spiritũ peruersæ religionis afflare. Et si enim ego in hoc quidem offirmatissimo sum animo, ita vt corpus & vitam potius, quã studium veræ pietatis amittere paratus sim, idemq; cum Catholica ecclesia arctissime sum coniunctus, propter tamẽ imbecillitatem ingenij mei, debilitatemq; doctrinæ diffidere

re

re mihi cogor, et doctiorum ac sapientiorum quàm ego sim, nostrique præsertim ordinis iudicia implorare. Quo e nume ro cum tu mihi precipue occurras qui consulendus sis, mihique iam diu persuasum sit, te & velle mea causa & pro singulari doctrina qua es præditus, posse plurimum mihi opis & subsidij afferre, omni animi studio te obtestor, ut quicquid futurum est negocij & laboris in legendis duabus hisce nostris lucubrationibus, eisq; seuere animaduertendis ac notandis, id ne te pigeat summo tuo in me beneficio suscipere ac preferre, cum honoris mei, tum aliorum etiã utilitatis causa, cum omnes qui in gradu tanti honoris locati sumus; hæc aut agere ipsi, aut agentibus adesse, fauereque debeamus. Vides tempora, vides hominum mores, ut quisque nostrum aliquid edit in publicum, quod aut contra falsas religiones, aut pro veris scriptum sit, non modo qui palam aduersantur nobis & repugnant (nam hi fortasse minus pertimescendi sunt) verum etiam qui nostrarum ipsarum sunt partium, quasi ex insidijs repente egressi circunsistunt, accusant, inuehuntur, ue luti proditionis insimulant, nec quicquam hoc tempore peri culosius est, quàm de rebus bonis sanctisque disserere: à quo genere scribendi si abstinere uelimus, cautiores forsitan sapientioresque iudicabimur, iustiores certe & meliores non erimus. Non enim qui talentum condidit sub terra, sed qui id exercuit fructumq; ex eo quæsiuit, is à Domino in Euangelio laudatus est: quem quidem ego negociatorem bonum, studeo imitari, ita animo paratus, ut omnibus

bus ijs qui me redarguunt, meaq; mihi errata faciunt manifesta, modo ut ipsi sine contumelia id agant, non solum non succenseam, sed ultro magnarum illis gratiarum debitorem me confitear. Neq; enim quicquam facere erga me possunt, quòd mihi accidere queat vel utilius vel gratius. Quamobrem mi optime Cortesi, cum ego & iudicio tuo plurimum, & voluntati erga me omnia tribuam, simq; ipse ut tute nosti, semperq; fuerim tui cupidiß. & amantiß. da mihi hanc operam quæso, & in hac re officio veræ amicitiæ inserui, ut meę lucubratiunculæ tua sint doctrina & lima emendatiores. Quem ad laborem curamq; corrigendi ut tibi adiungas homines nostri ordinis grauissimos & eruditiß. Polum Burgen. Saluiati. Moro. Bembum, & si qui alij eiusmodi sunt, qui bonas artes literasq; sectentur, magnopere etiam a te peto. Nam qui in alio quodam genere doctrinæ versati sunt, neq; attigerunt musas politiores, eos te arbitror existimare minus ad nostra hæc diiudicãda idoneos esse posse, qui soleant vos non tam ad catholicæ fidei sanctæq; uniuersalis ecclesiæ instituta atq; decreta, quibus propense, & sine cunctatione ulla parendum & obediendum est, quàm ad suos quosdam nimium litigiosos, & parum graues magistros iudiceq; reuocare. Sed de his satis. Illud quoq; te rogo, quoniam ego ex Italia discedens amplиß. Cardinali Sanctæ Crucis pollicitus fueram, me hanc compositionem de Purgatorio cum primum habuissem confectam, illi esse missurum, ut eam tu cum acceperis continuo cum illo communices, quo meæ promissionis fides apud eum

con-

constare possit; Vale, & nos dilige. Ex S. Felice V. Id. Iun. 1544. Facies hoc quoq; mihi gratum, vt cum Ambrosio Catherino meum hunc libellum conferas.

Amico cuidam.

ET si ratio officij postulabat, vt post tuum a nobis discessum crebras ad te literas darem, quibus, & de rebus publicis, & de priuato rerum mearum statu fieres certior, Hoc enim & cõstitutę inter nos amicitiæ, & maximis multiplicibusq; beneficijs in me tuis fuisset consentaneum. Nescio tamen quo pacto factum esse dicam, vt cum dies nullus esset quo non id facere cogitarem, omnes tamen re, vt ita dicam, infecta elabebantur. Cum vero tandem nos diuturni silentij suppuderet, constituissemq; omnino in posterum eiusmodi negligentiæ maculam Epistolarum delere frequentia, repente redditus est mihi à te fasciculus, in quo, non solum ad me & ad complures amicos literæ fuerunt, sed elegans etiam de Purgatorio loco libellus, cuius, vt facile intellexi, maxima apud omnes expectatio, iam antea concitata erat, quod dum tu Bononiæ esses, nescio quid de ea re, & doctis & tui amantissimis fuisses pollicitus, visum est nobis nihil opportunius accidere potuisse. Quod enim prius, nullo ferè proposito argumento facere cogitaram, ut ad te scriberem, nunc tali subiecta materia, longè facilius mihi videor esse facturus: licet hactenus quidem mecum acciderit incommodissime: tanta enim fuit flagitantum molestia, vt vix semel libelli legendi, et id ipsum cursim, facultas nobis data fuerit.

fuerit. Qui enim literas tuas reddidit, nescio qua ratione, in tellexerat librum in eundem fasciculum fuisse coniectum, cumque id palam prædicaret, non potuit a me amicis postu lantibus diutius denegari, præsertim illis ipsis, de quibus ad me scripseras. Ex eo tamen quod primis (ut aiũt) labris gustare licuit, intellexi, maxime obscuritatis locum, & à nullo antea satis dilig ẽter tractatum, & nescio an omnium qui nunc præcipue in controuersiam venere, longe difficilli mum, à te & tractari commode, & luculentissime explica ri. Qua de re, tamen, non solũ quid ego sentiam, cum ex ami corum manibus librum recuperauero, sed & quid ipsi iudi cauerint summa fide & diligentia te faciam certiorẽ. Nunc ea tantũ de causa ad te scripsi, ne fortasse, vt nunc sunt tem pora, suspicareris literas tuas, ad nos non peruenisse. Quod ad publica attinet, scias velim omnium animos ex rerum euentu, hic suspensos esse, nec quieturos aliquando, donec ad huius miserrimi belli exitum perueniatur. Et si enim nõ magnopere adhuc Romæ tumultuatum est, Summ. Pont. cõ silio, & pene diuina prouidentia, cum tamen omnia armis vndiq; circunsonent, vix fieri potest, vt ex aliorum cala mitatibus non cogamur de proprijs periculis cogitare. Tu quando honestissimum ocium nactus es, & in ea potissimũ ciuitate, in qua, & tui sacerdotij munera præsens obire po- tes, & qua cœli clementia et amœnitate locorũ, maxima te potest afficere iucunditate, partem velim credas magnam fęlicitatis te esse assecutum. Præsertim cum prope omne tem pus insumas in opprimenda, extinguendaq; perditorum ho minum

minum impietate, qui non iam, ut antea, occultis cuniculis, sed aperte, arcem ipsam caputq; totius religionis inuasere. Vale. Et recuperato ab amicis libello, longiores à me literas expecta.

Iacobus Sadolettus. Greg. Card. Cort. S.

Sigismundus Albanus Vrbinas, ex eo videlicet genere hominum, qui tuę fidei, iustitiæ, religionique crediti & commissi sunt. Idemq; præstantissimi Cardinalis Farnesij familiaris: hic nunc apud nos procurat negocia quędã, quæ ad dominum suum, & ad Summum Pontificem pertinent, quorum ipse agendorum & curandorum causa, dedita opera ab illis in hæc loca missus est. Procurat autem eo modo, vt quantum perspici adhuc a nobis, & cognosci potuit, neque integritatẽ in eo, nec prudentiam desideremus. Quòd hoc magis etiam à nobis omnibus animaduersum, et summa laude dignum visum est, quòd eiusmodi habet ille mandata, quæ nec temporum nunc quidem, nec rerum perturbatio facile patiatur, ad effectum suum perduci. Is à me in amicitiam studiosè receptus, & mihi factus persamiliaris, rogauit me, vti causam quandam suã, & seipsum vnà literis tibi diligenter commendarem. Non enim dubitat quin pro nostra mutua, insigniq; beneuolẽtia, magni momẽti apud te mea commendatio esse debeat, in ea re præsertim etiam, quam si minus mihi esset tecum quàm est, tamen ab æquitate atq; humanitate tua speraremus posse impetrare. Ea porro huiusmodi est. Sacerdotia ecclesiæ tuæ Vrbinatis,

quę Canonicatus uocamus, ea conditione esse idem Sigismũdus affirmat, ut si quod forte uacet illorum, pertineat nõ ui sacerdotis cooptatio ad collegium illic canonicorum, quos habere iam diu dicit & ius & consuetudinem cooptandi: quorum Sacerdotiorum nuper unum cum eius morte, qui id obtinebat uacauerit, ipseq; iure expectatiuę, quã sibi à Summo Pontifice dudum concessa consensu etiã & cooptatione collegij totius sit comprobata, aditum se habere confidat ad eum Canonicatum, iure optimò poßidendum: tamen intellexit nec sine aliqua quidem mea suaq; molestia, te aliter de ea re ac nos uellemus statuisse, inq; demortui locum alterum in illo sacerdotio canonicum suffecisse. Quod & si optimo animo abs te esse factum arbitramur, nec ut cuiq; ius suum eriperes, sed ut tuum conseruares, tamen quoniam negocijs Principum suorum non solum, sed utilitatibus etiam & bono huius prouinciæ hic nunc apud nos Sigismũdus detinetur, quòd eam multis rationibus perturbatã ipse dat operam, me quidem hortante & adiuuante, quoad potest, ut pace & concordia sedet ac leniat: ob eamq; rationem absens nequit tibi coram causam suam exponere; & ipse abs te hoc desiderat, & ego omni animi mei studio & conatu te rogo atq; oro, ut quoad ipse redeat in Italiam, quod proximo Septembri mense omnino facere constituit, uelis ita trahere & sustentare rem, ut cum eum audiueris, causamq; omnem cognoueris. Namque alium neminẽ Sigismundus pręter te totius iuris sui iudicem & disceptatorem habere uult, sit tibi integrum quod uerum tunc & honestum

honestum tibi fuerit visum ex consueta tua uirtute, prudentia, æquitateq; decernere. Non enim dubitamus, quin acturus omnia sis, quæ ab integerrimo & Sapientissimo homine expectanda sunt. Porro Sigismundus ipse eo animo est, tantiq; æstimat gratiam & beneuolentiam tuam, vt etiam ius suum posteaq̃ tibi probauerit, sit tamen paratissimus, si tu ita iusseris anteponere tuam voluntatem cuicunque commodo suo. Ego vero qui illius causa laboro non secus quàm facerem mea: aut hoc etiã amplius quòd honestius est pro amici vtilitatibus, quàm pro suis curam & laborem capere, peto à te optime Cortesi, vt in hac re in qua nihil tibi detrahitur, tantum benignitas & comitas tua à nobis flagitatur, velis omnibus ijs qui fortasse nesciunt ostẽdere, plurimi à te fieri & voluntatem & commendationem meam. Quod cum feceris, & mihi egeris gratissimum, & Sigismundum ipsum, qui te summo cum honore & colit & obseruat, hoc tantæ humanitatis tuæ signo atque officio, tibi in perpetuum obstrinxeris. Vale. Ex S. Felice prid. Cal. Jul. M.D.XLIIII.

Eiusdem DD. Gregorij Cortesij Cardinalis, Aduersus negantem Petrum Apost. Romæ fuisse.

Adriano VI. Pontifici Max. Greg. Cor. Mutinen. Casinas Monachus. S. D.

T si mundum, quæq; in eo sunt vniuersa maximo consilio, prouidētiaq; diuinitatis regi, & administrari: iam ferè vniuerso hominū generi persuasum est, id ipsum tamen præcipuè in Republica Christiana tam certum esse videtur, tamq; expressum, quàm ea, quæ sensibus experimentóue percipi consueuere. Vt enim miranda illa omittam, quibus historiæ omnes iam inde à Christi obitu sunt refertæ, ex quibus manifestis coniecturis assequi possumus, exhorrenda tempestate, irruētibusq; procellis, solo diuinitatis gubernaculo Petri nauim sępius, & receptam, & conseruatam: illud certe diuinitus procuratum fuisse, neminē adeo prophanum fore arbitror, vt negare audeat, qualia, scilicet pericula fuerint, quantiq; labores Reip. Christianę, acq; etiam tales, tantosq; propugnatores conseruatoresq; extitisse. Sic in initio nascentis Ecclesiæ non defuerunt, qui aduersus Nerones, Domitianos, Decios, Dioclitianosquè cum animi robore, tum etiā proprio sanguine decertarēt. Pace demum à Tirannis vndique parta, cum in ipso sinu Reip. pernicio-

sa dogmatum dissidia quotidie orirētur, aduersus Arrium, Manicheum, Eunomium, cęterasq; eiusmodi pestes; Didimus, Nazianzenus, Basilius, Hieronymus, & pleriq; alij, doctrina, & sanctitate excellētes, Dei optimi Maximi beneficio sunt cōcessi. Jam verò quis non vidit miseris illis tēporibus, quibus Italiam omnem longobardorum furor, impetusq; deuastabat, prius Benedictum apud Casinum mōtem, deinde verò Romę Gregorium summa diuinitatis prouidentia, in solatium tantę calamitatis, repentè, velut è cœlo delapsos esse? Et in Gregorio quidē ea magnitudo animi, ea vis consilij viguit: vt cùm vitam eius moresque considero, intueri mihi videar par illud pulcherrime compositum, fortem scilicet virum cum aduersa fortuna decertantem. Ab eo vero tempore, cum iā leges ex hostibus serui Christi effecti essent, nec in dogmatum varietate vlla amplius esset controuersia, vt pleraq; mortalium se habere cōsueuerunt, diuturnum otium, & tranquillitatem, morum corruptio, & vitę luxuria sunt consequuta. Quę mala, tamq; animorum caligines, vt facilius dissipari possent: Dominicus, & Franciscus repente exorti, velut duo soles, vniuersum orbem aduentu suo exhilararunt. Jam verò nostris istis temporibus, cum omnia calamitatum genera, veluti repentino terrę fœtu, de improuiso simul eruperint, in eam rerum omnium non difficultatem modo, sed pęne etiam desperationem peruentum est, vt omnibus Reip. membris pessimè affectis idoneum satis remedium non adhiberi modo, sed nec excogitari quidem posse videatur:

Remp.

Remp. Christianam oppugnat violentissimus hostis, et post Macedonas Romanosq; omnium qui aliquã fuerũt Rex maximus, atq; potentiss. At verò longe sęuior, perniciosiorq; pestis adhæret visceribus, crudelibus nanq; inter se bellũ Christiani Reges gerunt, quàm à Turcharum Imperatore ipsis Christianis inferatur. Pestifera insuper contagione, & inopia ità ferè in vniuersa Europa laborari scimus, vt penè altera pestis alterius solatium futura videatur. Nuper verò pulcherrimã Bœticæ partem prius terremotu concussam, absorptam, deinde repentino terrę hiatu, nemo ferè est qui non audierit. Qui mores autem sint omnium ordinũ, quæ in Deum pietas, quæ religio, non minus dolore, quàm verecundia ne dicam absterreor. Nam, vt fidem attingã, nemo est qui nesciat, quàm perniciosa dogmata, quàm nefariæ in sacris ritibus opiniones, nuper emerserint, ut ausi etiam fuerint quidam, Petrum ipsum a Romano Pontificatu deturbare. Inter tot clades, et erumnas, tibi potissimũ Hadriane sexte, Põtifex maxime, Christianum orbem administrandum communi suffragio Patres concesserunt. Et ea quidem ratione, vt nemo tã vehemens hostis prouidentiæ existat, qui id diuino factum consilio audeat denegare. Ignarus siquidem, et in extremis orbis partibus agens, ad supremum dignitatis fastigium es euectus, quam tibi potissimum illi commiserunt, quibus liberum erat præsentem, & ex se ipsis Pontificem creare, cum ne nomine dicam, certe fere nemo esset, qui te de facie cognosceret. Quid vero ex mira hac electione statim omnes sperare cæperint, ità

vulgò iactatum est, ut citrà notam assentationis, quę tam ab auribus tuis, quàm ab instituto nostro abesse debet, litteris commendari possit. Pollicentur siquidem sibi de te omnes animi magnitudinem, uitæ innocentiã, prouidentiã in administrandis: in constituendis uerò rebus solertiã, pacem postremò illam Augustam. Quantum deniq; assequi poterimus si Deum opt. Max. in cuiusui, et potestate Regum, Imperatorumq; animi sunt, humano generi prius conciliaueris. Nec id quidem dico, ut te admoneam qui hactenùs munus tuum tàm præclare obijsti, quàm mirificè tibi antea commissum fuit: sed ut ope diuinitatis nostra quoque ætate par tantis erumnis prę sidium concessum esse aliorum tẽporum exemplo sperare non dubitemus. Cùm uero multa sint & infinita, in quibus tibi elaborandum esse uideo, illud potissimùm dignum arbitror, in quo neruos omnes intẽdas, & animi, & ingenij tui, ut noua perniciosáq; dogmata, quibus perpetuam Christi uestem quidam lacerare nituntur a Christiano orbe consilio auctoritateque penitus extermines. Qua in re, cùm uiderem quosdam arcem ipsam caputq; totius religionis Christianæ tormentis, machinisq; oppugnare, eo potissimum, ut opinor, consilio, ut penitus abrogata Ro. Pont. auctoritate, reliqua corporis pars trunca capite inanis, penitusq; inutilis abijceretur, nisus sum pro uirili huic ulceri pessimo, & iã latius serpere incipienti, salubre medicamentum apponere. Non quin illa suprema Ro. Põt. Maiestas, & ui sua, quæ opi diuinitatis innititur, & omnium gentium opinione satis firma persisteret,

ret, sed quòd pleriq; sacrarum literarum ignari, commentitijs fabulis decipi posse videbantur. Id verò mihi præcipue illustrandum esse proprio quodam iure sum opinatus, quòd ab ipsa iuuentute in Casinatẽ Familiam nomen dederim, quæ à Romanis primũ Pontificibus plantata, eisdem secundum Deum robur incrementumq; præstantibus, in eã diuinorum, atque humanorum amplitudinem creuit, ut meritò de referenda gratia quòad ipsius fieri possit, debeat cogitare. Tuæ igitur censuræ opus subijcio, quod nuper aduersus eum scripsi, qui primus negare ausus est, Petrum Apostolum non modò Ro. Pontificem fuisse, sed omnino in eã vrbe decessisse, quam aliquando videre non potuerit. Et si suspitionem mihi inijciebat, non tamex animo id eum fecisse, quòdq; ipsi ita persuasum foret, quam vt tali facinore nomen, & famam apud posteros proderet, consilium siquidem, animumq; suum visus est ipsemet declarasse, cũ fronti operis vulgata illa carmina inscripsit.

Aude aliquid breuibus Gyaris, & carcere dignum:
Si vis esse aliquid, probitas laudatur & alget. Vale.

Aduersus negantem Petrum Apostolum Romæ fuisse.

CVm me sæpius complures maxima pietate, et ingenio viri hortati essent, vt in nouo hoc Theologiam profitendi genere: quo iam constituti ritus, receptæ cerimoniæ, fundatæ stabilitæq́; consuetudines, velut quibusdam machinis adhibitis frangi debilitariq́; videntur, iudiciū meū interponerem, multis grauissimisq́; de causis diutius id facere renui. Quamquàm enim me omnino imparem tanto oneri fore non ambigebam, duplici præterea ratione, non tutum modò, sed honestissimum etiam silentium nostrum fore arbitrabar. Ea siquidem, quæ hactenus disputata fuere, partim eiusmodi sunt, vt utrinque sacrarum literarum auctoritati inniti uideantur, vt nec diligentissime intuenti, facilè sit in alterutram partem iudicium, quæ & si secus nemini persuaderi debent, ac passim institutis, moribus que ecclesiæ sunt recepta, non tamen, qui alterutrum defendere velit ex sacris litteris certum omnino iudicium proferre potest. Partim verò eiusmodi, vt magis assuetudine, ritibusq́;, quàm diuinis libris, aut exemplis Apostolorum inniti videantur. Quæ cum cognoscerem, non magis ambigua, quàm difficilia explicatu, honestius mihi videbar, quod nesciebam, fateri nescire, quàm temere arroganterq́; in grauissimis rebus iudicium meum interponere. Præsertim cū mihi semper persuasum fuerit, quamlibet priuatim cōplures disputent, & diutius easdem quæstiones conterant, nū

quam tamen futurum, vt hoc attritu flamma veritatis elu ceat. Sed ita demum controuersias omnes auferri posse, si (quod alias sæpè factū est) communi Patrum omnium to tius orbis Christiani decreto, de his omnibus statutum fue rit. Nemo enim est qui ambigat, iure in dictis, habitisque conuentibus, pro fidei pietate non pro contentione summi sa cerdotij (quod postremis ferè omnibus cōcilijs factum est,) Remp. Christianam institutis legibus, placitis, auctam, or natam, stabilitamq; fuisse. Illud quoque magnoperè vt si lerem hortabatur, quod inter eos qui hactenus hæc tracta runt, non tam exemplis, rationibusq; actum est, quàm con uitijs, & maledictis. Nec christiana pietate: sed (quod qui dam dixit) canina facundia, vt mihi in animum induxis se videantur, ita demum se victores in caussa futuros, si in maledicendo fuissent. Nec iurgiis modò, sed quod dictu quoque nefas est, in grauissimis rebus, iocis, & scōmatis li bros referserunt. Enimuerò, qui veritatis indagandæ stu dio scribunt, mites, modestosque seipsos exhibent Christi exemplo, qui cùm ipsa esset veritas, in se ipso quoque mãsue tudinem prædicauit, tantumq; abfuit, vt vltrò maledixe rit, vt etiam quod Petrus ait, maledicenti nō minaretur: simus enim ità affecti oportet, vt nec inferre iniuriam ve limus, nec si acceperimus referre. Iam verò si sanctissimos, doctissimosq; viros enumerare velim, qui cùm aduersus apertos fidei hostes scriberent, à Christiana tamē modestia non recesserunt. Illis opinor mirum videbitur, qui remotis iurgiis, & obtrectationibus, ipsum verum nec satis rectè

inquiri

inquiri, nec facile inueniri posse arbitrantur. Scribũt Origenes in Celsum, Eusebius in Porphyrium, Basilius, Nazianzenus in Iulianum, quem Græci παραβάτην *vocãt. At quos Hostes, quàm acres, quàm impios bone Deus? Arguunt illi quidem insaniam, furorem opposita ratione; veluti quibusdam catenis iniectis, compescere nituntur, hostem denique appellant, ea tamen ratione, vt non stomacho indulgere, sed pietatis rationem habere videantur. Nec tamen aduersus eos scribebant, qui diuerso sensu atq; cæteri quippiam in sacris litteris interpretarentur, aut qui diuinos libros impietati suæ patrocinari vellent, sed eos, qui tamq̃ furijs exagitati, aris, tẽplis vniuersęq; Reip. Christ. bellũ indixerãt. Paulò forte vehemẽtior Naziãzenus cuipiã in Iulianũ videatur, verũ àt mẽ in tã impio hoste, tãq; doloso, nihil erat, quod leuius dici posse videretur, qui non tormentis aut armis, sed dolis, insidijs, & astu viros innocentissimos persequebatur. Cùm vero contra Eunomianos scriberet, qui se Christianos dici volebãt, tũ* σπλάγχνοις πατρικοῖς *moueri se contestatur; deinde etiam* φίλους καὶ ἀδελφοὺς *nominat. Quid? nonne Basilius in eundem Eunomium, tantum abest, vt contumelijs vtatur, vt festiuis, etiam interrogationibus vrgeat* τίς καὶ τοῦ μύρμηκος φυσις: *Sic Basilij frater Greg. in Apollinarium, in Eunomium, in Manichæum, Tertullianus aduersus Valentinianum & omnes Hæreses, Augustinus in Manichæos, in Donatistas, in Eutychen: Leo, aduersus alios, alij, longum est enim omnes enumerare. Sciebant enim facile pro maledictis maledicta referri, sed ratione*

pugnare, id verò longe esse difficillimum. Quare non defuerunt, qui non satis probarent Hieronymi in Ruffinum, rursusque Ruffini in Hieronymum actiones, quod alienum quippiam à Christiano more habere viderentur. Augustinus certè cum ipsos ad pacem reuocat, nè ea aspergant, obtestatur, quæ deinceps delere non poterunt. Cùm igitur diutius in eadem opinione perstitissem, detulit ad me Ottobonus Fliscus libellum, qui Petrum non modò non Romæ mortuum, sed nec aliquando Romam vidisse affirmat. Quo lecto, cum dixissem (quoniã in capita diuisus est) quæ Autor persuasiones appellat, id ipsum nequaquàm mihi illis persuasionibus persuaderi: rogarunt me complures amici, potissimumq; is qui librum attulit, & studio sacrarum litterarum oblectatur, vt quid ità sentirem, scribere non grauarer. Quod quidem omnino facere renui, timens scilicet, nè huic assertioni, vt puto, uerissimæ, pro rationibus iurgia, pro testibus maledicta rependerentur. Quòd ego vicissim facere, vt fortasse possim si velim, certe non velim etiam si possim, cùm id tam à moribus meis, quàm ab instituto sit alienum. Verumtamen cùm illi instarent, egoque sæpius quidnam id operis esset perscrutarer, casu incidi in
„ hæc verba. Candidum lectorem admoneo, ne protinus ip-
„ so libri titulo offendatur, & rursus cõscientiam meam ob-
„ testor, nullas hic fraudes, nulla mendacia, nec dolos, me in-
„ trudere voluisse. Tum verò intra me metipsum cogitare cæpi, cum qui candorem ab alijs exposceret, vicissim quoq; se candidum exhibiturum. Dixiq; contra aliorum opinionẽ

non

non rationibus: sed iurgijs, & maledictis pugnare non cādidi est, non ingenui, non docti, sed inerudti, petulantis, inuidi, & eius, qui bellum indixerit veritati. Porrò rationibus miscere contumelias, perinde est, ac si purissimæ lutulentā aquā miscueris, quò fit, vt vtraque lutulenta euadat. Cùm igitur ab eo ipso qui illa conscripsit, candoris, ac conscientiæ pignus haberem, subito mutata voluntate ad scribendum accessi, quod mihi visus sum non dubiam, sed illustrem; non difficilem, sed perspicuam causam habere. Accedit etiam, quòd nihil mihi gratius, nihil iucundius accidere potest, quàm in sacrarum litterarum studijs, cum exercitatis hominibus assidua exercitatio. Sic enim facile, quod verum est, inueniri potest. Præsertim si, vt nunc fore confido, nihil aliud quàm veritas, immo Deus ipse quæratur, quem ipsum verum esse ex sacris litteris didicimus. At uerò lectores admonitos velim me, nihil de Pontificis Romani auctoritate, nihil de donatione Constantini, nihil de Petri inter cæteros apostolos loco disputaturum. Non quin id copiosè facere queam, præsertim cùm nihil sit, hoc tempore, clarorum virorum ingenio, tritum, elaboratumq; magis; sed eo potissimum consilio, quòd cum ea proprium opus desiderarent, non id tantum quod nuper in eo libello in controuersiam vocatum est, fuerit ne aliquādo Romæ Petrus, accepimus discutiendum. Prior verò ante persuasorem in hac opinione fuisse videtur, celebri ille impietate Marsilius Patauinus, qui in Lodouici Bauari gratiam à Io. XXII. diris, execrationibusq; ab Imperio deiecti, opus edidit contra

Ro.Pontifices, quod & si belli maximi seminarium, ipse tamen pacis defensorem appellauit. Quare id solum quærimus: potuerit ne Petrus Romam aliquando proficisci, vt ex eiusmodi profectione nihil contrarium, nihil pugnans, ijs quæ in sacris litteris habentur, omnino resultet. Quod cùm (vt spero) dilucidè ostensum fuerit, reliquum erit tãtum, vt illorũ auctoritatibus innitamur, qui proxime ad Apostolos accedunt, & tempore, & sanctitate, qui vno ore eiusmodi profectionem ad vrbem Romã tàm verè quàm constanter asseuerant. A Christi morte ad annum postremũ Imperij Neronis, quo demum Petrum cruci affixum fuisse auctores ferè consentiunt, septem & triginta anni fuere, paucis mensibus detractis. Si quidem Tiberius annis viginti tribus in Imperio vixit, quorum decimo octauo duobus Geminis Rubellio et Fusio Conß. passum fuisse Christũ, nemo ferè est qui ambigat. Nam Tertulliani opinio, in libro quem aduersus Iudæos scripsit, manifestè repugnat testimonio Lucæ. Scribit enim, quinto decimo anno Tiberij, Christũ actum fuisse in crucem, habentem annos, vt illius verbis vtar, quasi triginta, cùm pateretur: Lucas verò quo tẽpore a Ioanne baptizatus est, quod accidit anno quintodecimo Tiberij Cæsaris, Iesum scribit tùm demum annum trigesimum attigisse: cùm tamen ex Euangelij historia certum sit, eundem postea vixisse annis tribus, vt, quemadmodũ diximus, eius mors inciderit in decimum octauum annum Tiberij, vt supersint ad mortem Tiberij integri anni quinque. Tiberius enim septimo, Christus octauo calendas Apri

lis decessere. His adde Caij cognomento, Caigulæ, triennium, & menses decem, quaternos denos Claudij & Neronis annos, simul omnes, plus minus septem & triginta colliguntur. In quibus non semel tantum, sed iterum, ac tertiò, potuisse Petrum Romam proficisci, manifestissimis argumentis conuinci potest. Sed quoniam primam eius profectionē in secundum Claudij annum reijcit Hieronymus, qua ratione id fieri potuerit, diligentius inquirendum est. Cùmq; omnes consentiant, Paulum anno primo à Christi morte euocatum fuisse ad fidem, ijdem anno quarto Hierosolymas venisse, & vidisse Petrum concedant, necesse est. Si quidem triennio post illam euocationem (vt ipse ait) ascendit Hierosolymas, & mansit dies quindecim, anno scilicet Tiberij vigesimo secundo. Ad quam diem, varijs coniecturis asseqũi possumus Petrum ex Iudæa, & finitimis locis non discessisse. Statim verò, dimisso Paulo, profectus est Lydam, vbi Aeneã Paraliticũ saluti restituit: accersitus deinceps à discipulis, Ioppē, Tabian mortuã reuocauit ad uitã. Cũq; dies aliquot, apud Simonem (vt Lucas ait) coriarium hospitatus esset, accitus Cæsariam, à Cornelio Centurione primus, ex gentibus trophæum erexit, sic enim appellant sacræ literæ eos, qui ex Judæorum secta non erant: Anno demùm septimo rursus Hierosolymas derelinquens, Cæsaream profectus est, cum Simone samarita disputaturus. Paucisq; eiusdem anni interpositis mensibus, peruenit Antiochiam, vt refert Clemens in primo recognitionum libro. At verò mira incrementa, vera religio acceperat Antiochiæ, iam inde ab

de ab

de ab obitu Stephani, eò enim peruenerant discipuli profugi ex Judæa, quo deinde quoq; iussu Apostolorum, profectus Barnabas, adiũcto sibi Paulo qui à fuga ex Hierosolymis, ad eam diem in Cilicia ociosus sederat, eiusmodi adiumentum, iam inualescentibus rebus, præstitit, vt primò Antiochiæ sint appellati Christiani, Ibi verò hoc eodem septimo anno à Christi obitu, sacerdotii Cathedram, Petro erexerũt discipuli, vt in postremo decimo libro eiusdem operis idem Clemens testatur, vt verò constat Paulum eo tempore Antiochiæ non fuisse, quippe, quem non deinceps viderit Petrus vsque ad annum duodeuicesimum à Christi morte, sic rursus à plerisque dubitatur, quot annis ipse Petrus Antiochenam sedem tenuerit, nam septennium illud Damasi, et Platinę, salua auctoritate grauiorum historicorũ, defendi non potest. Ego verò quinquennio ab ea die Petrum in Asia se continuisse, non dubito, & eas regiones circuisse, quas ipse in epistola sua enumerat, cum interim tamen Pontifex Antiochenus haberetur. Vnde cum rursus vndecimo post Christi mortem, anno, Hierosolymas venisset, ea acciderunt, quæ de Iacobo fratre Ioannis scribuntur in Apostolorum actis. Quod secundo Claudij anno euenisse credo, & rationem quare ità credam afferre possum. Duo fuerunt eodem tempore, cognomento Herodes, alter Antipas Tetrarcha Galileæ, eius filius, qui pueros trucidarat. Hic Christo illusit veste alba, hic viola to sanguinis & hospitij iure, vxorem Herodiadem, à fratre Philippo abduxit, hic denique humana, diuinaq; per-

permiscens,

miſcens, in Macherunte caſtello iugulauit Baptiſtam. Alter natus Ariſtobolo, filio Herodis regis, & Marianne Agrippa in gratiam generi Auguſti Cæſaris appellatus à Caio Caligula, Rex Judeæ, ſimulq́; Philippo defuncto, Tetrarcha Jtureæ, & Traconitidis regionis conſtitutus. Poſtremò etiam Abellę tetrarchiam, quę Lyſanię dicebatur obtinuit. Jnter hos Herodes, diu occultæ inimicitiæ, odiaq́ue interceſſerunt, nutriente potiſſimum Herodiade alterius ſorore, vxore alterius, fœmina vehementis ingenij, et ſupra muliebres ſpiritus. Poſtremò tamen Antipa à Caio tetrarchia multato, pulſoq́; cum Herodiade, Lugdunum in exiliū, pars quoq; ea Syriæ, ceſſit Agrippę, qui primus poſt Herodem Idumæum, partem Syriæ longe maximam, ſolus obtinuit. Hic quò munitior eſſet ad omnes caſus, contra vim, dolosq́;, et ſororis, et Antipæ, ſi populariũm animos ſibi conciliaret, gentem Iudæorum, ſtatuit inſigni aliquo munere demereri. Cùmq́; vehementer illos infenſos Chriſtianis ſciret, iniecit manus, ait Lucas, vt malis affuceret quoſdam de eccleſia. Trucidato igitur Jacobo fratre Joannis, Petrum, qui illis diebus, vt diximus, Hieroſolymas uenerat, coniecit in carcerem. Qui diuino beneficio, Angeliq́; miniſterio eductus, exiens abijt in alium locum: quæ omnia ſecundo anno Claudij contigerunt, ſi quidem Lucas deſcripta famis acerbitate, qua ſub eo Principe, per vniuerſum orbem laboratum eſt, ſtatim ſubiunxit illud tempus, ſcilicet, quo fames inualuerat, nec illud poſtea accidere potuit, quando vt Joſephus, & Egeſippus ſcribunt, tertio

Claudij anno, Agrippa ipse, qui Petrum coniecit in carcerem, fato concessit. Cuius cùm tam late pateret imperium: vim furoremq́; declinaturus Petrus, simul etiam vt Simonis samaritæ vestigijs insisteret, Romam profectus est, nec eius vlla est deinceps in actis Apostolorum mentio, vsque ad tempora conuentus Hierosolymitani, in quo, de circumcisione actum est, vt septem Petri annos, Lucas silentio præterierit. Cùm igitur Romam peruenisset, per initia Imperij Claudij, vt Orosius scribit, siue quòd neq uáquam diuersum est, anno secundo, vt ait Hieronymus, eiusmodi religionis fundamenta posuit, vt postea ad Romanos scribens Paulus, quos nondum viderat, gratias agat Deo, quod illorum fides, in vniuerso mundo nunciaretur. Jam si ab hoc tempore supputetur annorum ratio, ad postrema Neronis tempora, quinque & viginti inuenientur, tot nẽpè, quot scribit Hieronymus, vt illius verbis vtar, cathedram sacerdotalem tenuisse. Nec tamen toto eo spatio Romæ permansit. Inciderunt, namque deinceps ea tempora, quibus Iudæi tumultuantes, cum in proprium excidium præcipites ferrẽtur, Roma expulsi sunt, neq; id ego in odiũ Christianorum factum esse opinor: fecerat enim idem antea Tiberius, qui nobis non modo non aduersatus est, sed Christi etiam imaginem habuit in arcano. Cùm enim cõsuẽssent Iudæi vim auri magnam ad templi ornatum, ex omnibus prouincijs, quotannis Hierosolymas portare, M. Tullio Cicerone Cos. vt ipse ait, in oratione pro Flacco, iudicauit Senatus aurum exportari non oportere: quod cùm sub Tiberio fecissent,

tiſſent quidam ex Judęis, Roma, Ioſepho & Egeſippo teſtibus, omnes expulſi fuerunt, quos publice odio fuiſſe, præterea, quæ ſunt apud Trogũ etiã ex Quintiliano conijcimus, Eſt cõditoribus (inquit) vrbiũ infamia, contraxiſſe aliquã perniciosam, cæteris gentẽ, qualis eſt primus Iudaicæ ſuperſtitionis auctor. Minime autem mirũ eſt, in tam magna ciuitate, Judæos tumultũ excitare potuiſſe, cũ multi forẽt ex Romanis, illorum ſuperſtitioni addicti. Vnde illud Juuen.

Quidam ſortiti metuentem ſabbata patrem,
Nil præter nubes, & cœli numen adorant.

Quod manifeſtius, ipſe teſtatur Cicero pro Flacco. Sequitur inquit, auri illa inuidia iudaici, hoc nimirum eſt, quod illa turba quæſita eſt, ſcis quanta ſit manus, quãta concordia, quantum valeãt in concionibus, ſummiſſa uoce loquar, tantum vt Judices audiant. Neq; enim deſunt; qui iſtos in me, atque optimum quemq; incitent: nihil igitur mirum ſi ſub Claudio quoque tumultus & nouarum rerum cupidi, non ſecus, atque ſub alijs Jmperatoribus vexati ſunt, maximè cùm, vt Tacitus ait, illis ipſis diebus, Cumano procuratore Iudeæ, non tumultum modo, ſed pene etiam iuſtum bellum, in Syria excitarint. Quare a principe, vt ingenij obtuſi, & ſtupidi, ſic precipiti iracundia, Roma expulſi fuere, quod Apoſtolorum quoque acta teſtantur. Denique Trãquillus, Judeos inquit, impulſore Chriſto, aſſidue tumultuantes Roma expulit. Cùm namque nouum illud nomen ex Judea audiret, vulgoq; iactaretur, nuper Chriſtianorum exortam factionem, inquam ipſe & Dion. & Tacitus ad

eo impie inuehuntur, credidit tumultus illos à Christo, qui tamen multis iam antè annis abierat excitari. Ut erant fere omnes ignari eorum, quæ de Christo loquerentur, quod probat contra Celsum Origenes, & apud Tertullianum ridiculus ille Ononychites, & quòd quidam Galileos Nazarenos quidam, non Christianos appellabant, quin & emendati codices Tranquilli, non Christū, sed Chrestum habent. Cum namque causam ignorarent, sacrosancti nominis, non ἀπὸ τοῦ χρίεσθαι χριστὸν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ χρᾶσθαι χρηστὸν, dici putabant, quod Lactātius, in lib. de vera sapientia, & Tertull. in Apologetico testantur. Expulsos etiam à Claudio nō Christianos, sed Judeos illud maxime probat, quod ut Tertullianus ait, & cæteri consentiunt, non ille, sed Nero primus, in Christianos deseuit. Quo nomine Petrus, qui gēte Judeus erat, ex Betshayde vico Galileæ, simul cum cæteris discedere est coactus, quod Priscillæ quoque, et Aquilæ accidisse scimus, ex Apostolorum actis. Eo igitur tempore, Hierosolymas rursus adueniens Petrus, quo per totum orbem fame laborabatur, cuius historici fere omnes meminerunt, Paulum vidit, qui Antiochia in Judeam, simul cum Barnaba profectus erat. Quandoquidem opulentiores Antiocheni, qui nec possessiones vendiderant, nec largitionibus exhauserant patrimonia, ea subministrabant pauperibus Hierosolymitanis, quæ tunc Barnabas, Paulusque detulerunt. Id verò circà Claudij annum nonum accidisse potest, qui duodeuigesimus fuit à Christi morte, quando Paulus contulit cum ipsis Euangelium, ne forte in uanum curreret. Petrus verò, ab

rò, ab hac die Romam non venit, usque ad postrema Neronis tempora. Ut abfuisse possit annis plus minus quindecim; in quibus rursus Antiochiam reuerti, & id accidere potuit; quod est in epistola ad Galatas. Disceptatio quoque de circuncisione in conuentu Hierosolymitano, & quæ de obitu Deiparæ virginis à Dionysio sunt tradita. Contra Simonem demum Samaritam rursus disputaturus Romam venit, postremo Neronis anno, ubi de morte eius, ea subsecuta sunt; quæ consensu omnium scriptorum memoriæ sunt cõmendata. Si enim vitę eius decursum sic distinxerimus, nihil est, ut opinor, quod sacris literis repugnet, & maximorum, sanctissimorumque auctorum, de illius profectione ad Romanam urbem, tam piè, quàm verè tuta erit opinio. Superest, ut quoniam nihil obstare diuinos libros assertioni nostrę ostendimus, auctores quoq; enumeremus, qui in hac nobis cum opinione fuerunt. Enimuerò, non eadem disserendi ratio est in disciplinis, & in rerum gestarum indagatione: in illis enim minimùm valet auctoritas, ut, si enunciati alicuius veritatem, vel naturę vim, vel quippiam in diuinis, postremò, quid expetendum, fugiendumúe sit, quærimus, tunc necesse est, ut ratio sibi, ipsa argumẽta conquirat, a primis, manifestisque initijs proficiscens, ut consequentium certa fiat ostensio. Cum vero quærimus, vel de historiæ alicuius veritate, uel de gestis institutisq; maiorum, omnis diligentia versetur, necesse est, in indagãdis ijs, quæ auctores memoriæ prodiderunt, & si inter ipsos contrarium aliquid videatur, tunc discussioni relinquitur

tur locus, si fortè exquisitis rationibus conuenire possint, At si id nequit, superest, vt quid potissimum verum sit inuestigemus. Quoniam igitur authoritatibus nobis tantum agendum est, prius q; illud, quod longè videbatur difficillimum, absoluimus, consequens est, auctores, qui opinioni nostræ consentiunt, enumerare. Et quoniam (vt spero) in causa admodum facili, & explicata versabimur, non erit nobis cum aduersario summo iure agendum. Quinetiam cũ quippiam de Iure nostro concesserimus, ita tamen erimus superiores, vt dubitaturus sit nemo, secundum nos iudicare: scriptores igitur (vt ita dicam) minorum gentium, aduersario donabimus quales sunt Orosius, Eutropius, Suidas, Platina, Blondus: & in diuinis Rufinus, Beda, Remigius, & eius generis complures. Magnos etiam illos viros, qui auctoritatis suæ viribus totam causam nostrã singuli sustinere possent, Clementem scilicet Romanum, Damasum, Gregorium, Leonemque omittemus. Quoniam, si Deo placet, hac demum tempestate, eò deuenimus, vt licet viri sanctissimi & grauissimi, quoniã tamen Romani Pontifices fuerunt, eo nomine suspecti esse possint, & Clementis disputationibus, quibus tantum & Chrysostomus, & Leutherius tribuunt, & quas doctrinam verè apostolicam cõtinere dicit Joannes Picus, quasq; à se in latinum conuersas, Hieronymus ait, in interpretatione commentariorum Origenis, in Epistolam ad Romanos, licet nunc à Ruffino cõuersos habeamus, non tuto credi, scribit huius nouæ opinionis assertor: quasi non tantum in dogmatis, sed in rerum

quoque gestarum fide sit corruptus, (quanquam in Clementis nomine, hominem errare simus ostensuri) Leonem vero nuper Lutherus ità seuerè accepit, vt magnopere verear, vt denuo in eadem fere causa loqui audeat. Jam Ambrosius Mediolanensis Pontifex, silentio quoque pretereundus est, qui quoniam ciuis Romanus fuit, nimium patriæ tribuisse, et videri, (et) argui potest. Donabimus quoq; ex hac nostra testium affluentia, Augustinum, Hieronymū etiā donaturi, nisi in quæstione hac ità comparatum esset, vt si ea vera concesserimus, quæ hic nouus assertor comminiscitur, sit omnino vel pudendi erroris, vel impudentissimi mendacij, Hieronymus expostulandus, seu quod æque reprehendendum est sibimet manifestissime contrarius conuinci possit. Ille, inquam Hieronymus, quo nemo fuit in historiarum veritate indaganda, diligentior, in explicanda eloquentior, cautior in conferenda. Jlle qui modò hoc fabulā, modò illud confictum mendacium (vt erat veritatis assertor ingenuus) dicere non verebatur. Jpsius nempè illud est, quæ de diuinis scripturis testimonium non habent, eadē facilitate contemni, qua probari; ipsius quoque in libro de viris Jllustribus, Baptizati Leonis, rursusq; in Daniele, Susannæ fabula. Hic ipse Hieronymus, vt sibi contrarius, vt malos sequutus auctores, in hac causa reprehenditur, Vir certè; vt omnibus latinis, multorum iudicio præferendus, ità fortasse cuiuis græco indicio; doctrina & eloquentia comparandus. Hic, quod ipse in opere contra Iouinianum testatur, annis quadringentis elapsis à Christi morte,

te,

te, iam senex scribebat, ut certum sit, ad id tempus, quo
primó adolescens adhuc Romam venit à morte Petri, qui
annis duodequadraginta post Christum uixit, non plus an
nis trecentis fluxisse, ut fere adhuc Romæ uestigia mortis
Petri impressa essent. Cùm igitur locum illum in Epistola
ad Galatas tractaret, quo se scribit Paulus in faciē Cephę
» *restitisse, sic ait. Sunt qui Cepham non putent Apostolum,*
» *sed alium de L XX. discipulis, isto vocabulo nuncupatū,*
» *& dicunt, nequaquam Petrum, à conuictu gentium se po-*
» *tuisse subtrahere, qui Centurionem Cornelium baptizarat.*
Maximè cùm Lucas, scriptor historiæ, nullam huius dissen
sionis faciat mentionem, nec dicat unquam Petrum Antio-
chiæ fuisse cum Paulo, & paulò post: non mirum est inquit,
» *si Lucas hanc rem tacuerit, cum & alia multa, quæ Pau-*
» *lus sustinuisse se replicat, historiographi licentia prætermise-*
» *rit. Denique primum Episcopum Antiochenæ ecclesiæ Pe-*
» *trum fuisse accepimus, & Romam exinde translatū, quod*
» *Lucas penitus omisit. Poterat uel hic tantum locus silen-*
tium imponere cuilibet, secus opinanti, sed longe expressiora
sunt, quæ in libro de Viris illustribus scripsit. Vbi cum id
tantum ageret, curaretque uir, omnium diligentissimus, ut
quæ de unoquoque certa erant, affirmaret, notaretque du-
bia, nequaquam fit uerisimile, aut uulgi tātum opinionem,
aut quod Petrus ait, doctas fabulas secutum. Præsertim
cùm id nequaquam de Hieronymo dici possit, quod passim
nunc in Theologos; nec satis scio, an falsò iactant, non satis
scilicet fuisse uersatum hominem in sacris literis, ut pugnā-

tia,

tia, consequentiaq; non videret. Sic vero ait. Simon Pe- ,,
trus, post Episcopatum Antiochensis Ecclesiæ, & prædica- ,,
tionem dispersionis eorum, qui de circumcisione crediderāt, ,,
in Ponto, Galatia, Capadocia, Asia, & Bithinia, secundo ,,
Claudij anno ad expugnandū Simonē magū, Romā pergit ,,
ibique vigintiquinq; annis cathedram sacerdotalē tenuit, ,,
vsq; ad vltimum annum Neronis, idest quartum deci- ,,
mum, à quo affixus cruci, martyrio est coronatus: idem cō- ,,
tra Luciferianos scribens dicit Beatus Cyprianus ad Ste- ,,
phanum, tunc Romanæ vrbis Episcopum, qui à beato Pe- ,,
tro vigesimussextus fuit: Sed à Hieronymo, ad eiusdem ætatis virū transeamus, quo nemo sanctior, nemo grauior apud Græcos Ioannem Antiochenum, dico, Constantinopolitanum Pontificem, ob loquentiam, cognomento Chrysostomum. hic in epistola ad Timotheum posteriore, vbi Paulus ait: Salutant te Eubolus, & Pudens, & Linus, & Claudia, apud latinum interpretem sic habet. Hunc Linum aiunt quidam, secundum post Petrum, Romanæ Ecclesiæ episcopum fuisse, quo in loco verbum aiunt (de quo tā multa verba Persuasor facit, vt etiam ad grammaticos descendat) præter id quod de re multis iam annis ante præterita, aliter loqui non poterat: patet etiam, non ad Petri in Romana urbe sacerdotium: sed quod tunc agebat, ad Lini successionem referendum esse. Dubitariq́ue non vtrum Linus secundus fuerit à Petro Romanæ ecclesiæ Pontifex, sed an vnus, idemq́; ille esset, de quo Paulus in epistola meminit, & is qui Pontifex Romanus fuit. Theophilactus quoque,

Bulgariæ Pontifex, cuius commentarios, Chrysostomi epitomas dixerit, nihil enim ferè apud ipsum est, nō à Chrysostomo, eadē prorsus repetit verba. Corpus præterea Pauli, de quo æque ac de Petro negat persuasor; Romæ quiescere, idem Chrysostomus ait in ea actione, quam habuit contrà obseruantes Neomenias his verbis. Nuper, inquit, cū Paulum laudarem, non secus gestiebatis, ac si ipsum vidissetis præsentem. Et quidem corpus eius, in Regina Roma positum est: vtrumque verò in dissertatione, quod Christus Deus est; sic enim ait, Romæ, quæ omnibus posthabitis, ad sepulchra piscatoris, & coriarij currunt Reges. In commentarijs quoque epistolæ ad Romanos, truncatum capite Romæ Paulum fuisse scribit. Veruntamen ad superiora tempora veniendum est, quæ quo fuerint ipsius Petri morti propinquiora, eo minus dubitationis habere potuerunt. Vixit Magni Constantini ætate Eusebius, Cesareæ Pontifex, in indaganda veritate, digerendisque rerum gestarum temporibus, ita diligens, vt non erubuerit Hieronymus, opus, quod ille χρονικὰ inscripsit, multis etiam in fine additis, interpretari, quod nisi spreta eius obtestatione in annotatione temporum, innumeris, manifestis que mendis scateret, non adeò nunc nobis fuisset elaborandum. In eo enim, & aduentum Petri ad vrbem Romam, & mortem, signatis etiam annis, dilucide posuit. scripsit etiam librum Ecclesiasticæ historiæ, in quo & ipse sæpius de Petro affirmat, et magni nominis autores se secutum testatur. Eadem quoq; ętate Lactantius, qui in postrema senectute Crispum Constantini

stantini filium, liberalibus disciplinis erudijt, vir omniũ Christianorum disertissimus, in libro de vera Sapientia, sic ait. Discipuli vero per prouincias dispersi, fundamenta Ecclesię vbiq; posuerunt, facientes & ipsi, in nomine magistri Dei magna, & penè incredibilia miracula, quia discedens, instruxerat eos virtute ac potestate, qua posset nouę annuntiationis ratio fundari & confirmari, sed & futura aperuit illis omnia, quæ Petrus & Paulus Romę prędicauerunt, & ea prędicatio, in memoriam scripta permãsit. Deinde subdit. Itaque post illorum obitum, cum eos Nero interemisset, Iudęorum gentem, & nomen, Vespasianus extinxit. Dicamus & hos mentiri, falsamq; vulgi opinionem secutos, quorum alter innumeris probatissimisq; testibus innititur, alter vsque ad sua tempora predicationem, in memoriam scriptam ait, permansisse. Eadem ferè ætate Alexandrię, Petrus Pont. quem Gręci, ἱερομάρτυρα vocãt, regulas quasdam edidit ab illis seruandas, qui minus constantes in martyrio fuissent. In earum nona sic ait: vt gręca interpretemur, Petrus apostolis prefectus, sępe captus, & coniectus in carcerem, et ludibrio habitus, postremò Romę affixus est cruci: Aequè etiam splẽdidissimus Paulus, in eadem urbe, capitali supplicio est affectus. Cyprianus pręterea Carthaginensis Põtifex, de cuius laudibus extat Nazianzeni Oratio elegantissime scripta, quam nos latinam fecimus, adeo manifestè Romanorum Pontificem Petrum fuisse testatur, vt impudentissimi mendacij semet reum cõstituat, qui id ausus fuerit denegare. ait enim ad Cornelium

,, scribens, Audet & ad Petri cathedram, atque ecclesiam
,, principalem; vnde vnitas sacerdotalis; exorta est, à schis-
,, maticis, & prophanis, literas ferre; nec cogitarit eos Roma-
,, nos esse, quorum fides Apostolo prędicante laudata est. Sed
iam propius ad Apostolorum tempora accedamus, & eos
authores, qui si non ipsi Petrum viderunt, potuerunt qui-
dem certè & locum & genus mortis de illis audire, qui
forte affuerant. Floruerũt sub Seuero principe, & Antonio,
cognomento Caracalla, Tertullianus Afer; & Alexandri-
nus Clemens, qui cùm senes iam scriberent, poterant certè
memoriam habere Antonini Pij temporum, qui Seuerum
pręcessit annis circiter quinquaginta, paulo pluribus distãs
à Nerone, vt verisimile sit temporibus Pij, aliquos su-
perfuisse, qui Petrum viderant, quosque Tertullianus &
cęteri, quos postea testes accersemus, alloqui potuerunt.
Tertullianus igitur, vt illius libri testantur, vir fuit acer-
rimi ingenij, quem & Cyprianus martyr, pręceptorem so-
litus est appellare. Et Lactantius in omni genere literarum
peritum fuisse scribit. Hic in libro ad Seuerum (quem in-
,, scripsit Apologeticon) sic ait. Discipuli quoque diffusi per or-
,, bem, ex pręcepto Magistri Dei paruerunt, qui & ipse à lu-
,, deis insequentibus multa perpessi, vtique pro fiducia ve-
,, ritatis, libenter Romę, postremò per Neronis sęuitiam san-
,, guinem Christianum seminauerunt. Video quomodò quidã
hic se iactaturi sint, quod Petrum & Paulum non nomina
rit. Ad id minime necesse erat, ad illos nempe scripsit, qui-
bus cum Christianum nomen cognitissimum esset, nomina
tamen

tamen Apostolorum omnino fuissent incognita. Ceterũ quid refert, in rei cuiuspiam notatione: nomine an finitione vtamur? Ita enim describit Petrum & Paulum, vt nemini dubium esse possit, alios quosdam intelligi non debere. Eum paruisse dicit præcepto magistri, multaque perpessos a Iudeis insequentibus, postremo interemptos a Nerone. Enim uerò a contentionibus absistamus, & longè manifestiorem ex eodem authore citemus locum: scribit enim tertio aduersus Marcionem, libro: Videamus quid Romani de proximo sonent, quibus Euangelium, & Petrus & Paulus, sanguine quoque suo signatum reliquerunt. Clemens uerò Alexandrinus, qui eadem ætate, qua Tertullianus vixit, ille est in cuius nomine errauit noster hic nouæ opinionis assertor: credidit namque, eum qui librum scripsit, cui nomen ὑποτυπώσεις. *Clementem Romanum Pontificem fuisse: Quare idcircò eius authoritatem redarguit, quod non sit tutum illius libris credere, quòd suppositītij sint, quod falsò Clemẽti ascripti, q̃ denique ab hæreticis, magna ex parte deprauati. Qui si, vt falsò distinguere voluit inter duos Marcos, sic verè duos Clementes distinxisset, non vtique in tã manifestum incidisset errorem. Duo siquidem Clementes fuerunt, alter Romanus, & Petri discipulus, qui librum scripsit Recognitionum, apud quem nihil eorum reperitur, quæ Persuasor citat: nec eius nos opera ab Hæreticis, potissimumque Eunomianis in quibusdam, quæ ad dogmata spectant corruptos negamus. Alter Alexandrinus, Præceptor Origenis, qui cum alia plurima, tum eum quem iam diximus*

librum cōposuit à Hieronymo, latinè informationum appellatum. Quod opus, sicut nec alia eiusdem (extant enim etiā ad hanc diem complura) corruptum fuisse mihi persuadeo, nam cum id affirmare voluisset Rufinus in opere quod inscripsit, de adulteratione librorum Origenis, eo potissimum argumento, quòd nequaquam illi credibile videretur eruditum adeo catholicumque virum, vel sibi contraria sensisse, vel ea quæ de Deo credere impium est, scripta reliquisse. Hieronymus in hæc fere uerba respondet. Si conceditur,
,, ut quicquid in libris omnium reperitur ab alijs corruptū
,, sit, nihil eorum erit, quorum fertur nominibus, & quomo-
,, do, inquies, in libris eorum vitiosa nonnulla sunt? Si me
,, causas vitiorum nescire respondero, non statim illos hæreti
,, cos iudicabo: fieri enim potest, ut simpliciter errauerint, uel
,, alio sensu senserint, vel certe antequam in Alexādria, qua
,, si Demonium meridianum Arrius nasceretur, innocenter
,, quædam, & minus caute locuti sunt: & quæ non possunt
peruersorum hominum calumniam declinare. Cum Hieronymo igitur, non modò Clementis Alexandrini scripta adulterina non esse opinor, sed eo magis illis fidem adhibendam puto, quod Alexandrinus patria, nec ita multum distans à Marci Euangelistæ temporibus, ea quæ scripsit, ab illis
,, potuit accepisse, qui rebus gestis interfuissent. Ait vero: cū
,, Petrus Romæ Euangelium diuulgaret, rogatum Marcū,
,, ea quæ à præceptore dicebantur, excepta publicasse, quod
,, cum intellexisset Petrus, tantum abfuit, ut grauate tule-
,, rit, ut etiam mirum in modum sit delectatus. Accedat

nunc

nunc testis magno præceptori discipulus, longe maximus Origenes, qui in libro tertio explanationum in Genesim scribit, Petrus Pontum sortitus, & quas in epistola suas enumerat prouincias Iudæis tantum prædicans circumijt. postremo in vrbe Roma commoratus est. Verum enimuero, quoniam in re manifesta longiores esse nolumus, difficileque est omnes enumerare, qui hoc idem de Petro testantur, quatuor postremò, cursim citabimus, qui si non singuli, at certè omnes non minus apud doctos authoritatis habebũt, quàm hic noster, qui nouam hanc opinionem tutari est conatus: non enim puto inferiores futuros tùm eloquentia, tùm sacrarum literarum cognitione, tùm sanctitate & moribus, postremò etiam superiores propinquitate temporis, quippe qui (vt ita dicam) resperſam adhuc terram, viderint sanguine Apostolorum. Horum primus Iustinus martyr, cognomẽto Philosophus, in Apologetico ad Antoninũ: scripsit enim, & alterum ad gentes: in priore igitur omnia illa, quæ de Simone Samarita à cæteris dicta sunt, longissime prosecutus est. Alter Egesippus vicinus, vt Hieronymus ait, temporum Apostolorum, in tertio libro eius operis, quod Ambrosius Mediolanensis Pontifex latinum fecit, aduentum Petri ad vrbem sub Nerone disputationem, cum Simone Samarita, mortem deniq; tã luculenter quàm vere descripsit. Accedit tertius Hiræneus, Lugdunensis Pontifex, Polycarpi Smirnæi Episcopi discipulus, qui fuit Apostoli Johannis auditor: hic enim diuinaru m scriptura-rum indicem texens, sic scribit. Matthæus hebræis propria

eorum

eorum lingua conscriptum edidit Euangelium, cùm Paulus & Petrus, in vrbe Roma, annunciarent, ibiq; ecclesię fundamenta solidarent. Idem Hyginum ait nonum ab Apostolo Episcopum Romanæ vrbis fuisse, in tertio aduersus hereses libro. Postremus accedat Papias Hieropolitanus Pontifex, Papias inquam, Ioannis Euangelistæ auditor, qui ut Eusebius, Hieronymusq; testantur, Petrum dixit priorē epistolam Romę scripsisse, in qua tropicè Romam Babiloniā nominauit. Ij sunt nempè auctores, quorum fidei hæc veritas innititur, hos omnes redarguat necesse est, qui diù inolitam opinionem voluerit infirmare. Istis obijcienda est sacrarum literarum ignorantia, acta Apostolorum, & Pauli Epistolas, non satis diligenter euoluisse dicēdi sunt. Quorum pleriq; vel in Paulum ediderunt commentarios, vel proprijs commentationibus Reip. Christianę mirum in modum profuerunt, dicendi erunt temporum rationem non habuisse, qui vt nos, qua quidque ętate gestum est, sciamus, labore & diligentia sua, perfecerunt. Ad summam penè ea quę viderunt, dicendi sunt ignorasse. Enimuerò si hoc temerarium, si omnino alienum à Christiana moderatione, si denique impium tot sacris authoribus fidem abrogare diuinis libris; vt satis patuit non aduersantibus; eorum opinioni omnino est accedendum. Nec committendum est, ut uel odio in Romanum Pontificem, vel in mores Deo dicatorum hominum, si fortasse à prisca seueritate discesserunt, mēdacij alicuius patrocinium assumamus, studium magis omne, & cura ad id cōuertenda sunt; vt vel nostris moribus

bus castigatis, cæteris exemplum vitæ esse possimus. Cùm plerosque sciamus aliquando labentibus, & pene iam euersis Christianorum rebus, morum magis integritate, quàm aduersus peccantes cõtumelijs, & opprobrijs tulisse opem. Adhibenda est quidem seueritas orationis, paulo etiam incitatiores adhortationes habendæ, castigatio denique vehementior, grauitate coniuncta, & hæc omnia si ita prius nos instituerimus, vt cùm ardua, cùm difficilia, cum deniq; Christianæ religioni consentanea nos ostenderimus desiderare, nobis ipsis pareamus, decretisque nostris, ne cùm vita pugnet oratio. Quod ij mihi facere videntur, qui non pia eruditione, sed conuicijs & maledictis libros referciũt. Si enim index vitæ morumq; est oratio, satis patet eos, qui mente effrenata animoque præcipiti ad maledicendum feruntur, interius æstu tumultuque pessimorum affectuum laborare. Enimuerò, quoniam diximus, nihil nobis illis persuasionibus persuasum esse, rationem quoque quare id dixerimus, afferre necesse est.

Dissuasio Prima.

P*Rima igitur persuasio, diuersitati, quæ inter authores est inniti, videtur. Nos verò, nihil inter illos diuersum esse iam diximus. Quòd si maxime esset, non tamen illico esset consequens, falsum esse, quod asserunt. Quot namque historias legimus, quas qui scripsere, non omnino in tẽporibus consentiunt, cùm de rebus ipsis, nulla sit ambiguitas: & vt omittamus extera, non ne idem in sacris histo-*

rijs contigit, in quibus, quoniam neque Moses, neque Iesus Naue, neque Samuel, neque Esdras, nec cæteri, qui scripserunt, aut olympiadibus, aut annis, aut alia simili ratione, ut græci latiniq́ue scriptores annotarunt tempora. Varia deinceps de rerum gestarum temporibus, authores prodiderunt: Mosen scribit Tertullianus annis trecentis ante Troiæ excidium fuisse, nongẽtis Lactãtius, aliter alij: in quã multis discrepat ab Africano Eusebius, ab utroque Orosius. Cùm igitur tàm uariæ sint, tamq; in multis diuersæ sententiæ, illud quidem fieri non potest, ut plus una uera sit, nec tamen contra necesse est, ut falsæ sint omnes; quoniam non de re gesta, sed de tempore tantum dubitari contingit. Id uero quod nos quærimus, de prima Petri profectione, ad urbem Romam, nihil habet controuersiæ. Hieronymus namq; anno Claudij secundo, Orosius per initia imperij eius euenisse scribunt, quibus in uerbis, quid contrarium sit, non uideo. Nam de fasce illo temporum à Persuasore citato, & si is ego sum, qui non libenter de scriptore aliquo grauius iudicare uelim, cùm omnes, quoad ipsorum fieri potest, pro communi omnium utilitate laborent, illud tamen nunc cogor dicere in fasce illo, non ordinis, non temporum, non denique ueritatis ullam rationem haberi, & si singula exequi uellemus, in quibus peccasse conuincitur, doctis, ut opinor, superuacuum uideri posset, apud quos iam eiusmodi de illo præiudicium factum est, ut quosdam audierim, qui fascem mendaciorum non temporum appellarent. Picus certè in defensione Origenis, festiuè simul, & grauiter

grauiter opus illud exagitat. Nam de libro, qui sanctorum vitas continet, à Persuasore citato, superfluum est omnino loqui, praeter enim eadem cum fasce, illo peccata scimus (authore Hieronymo) quod ad Apostolos attinet, nihil esse sincerum. Eiusmodi igitur authores, si quis in delitiis habere voluerit, per me habeat, licet nos certè æmulos non habebit. Cæteri verò, qui posterius scripsere, et quos Persuasor hic citat, à Hieronymo, Eusebio, Orosioq; non dissentiunt, vt ibi mirus sit authorum consensus, vbi hic noster potissimum super eorum dissensione innitebatur. Nam, quod ait Si Petrus Romanorum fuit Pont. dicant, quis in locum ipsius sit suffectus, Nihil est, quod facilius explicare possim. Clementem enim dicam, & eo potissimum authore, qui proximus fuit temporibus Apostolorum. Tertullianus inquam in libro de præscriptionibus hæreticorum, qui cùm aliquot apostolicos viros enumerasset (sic enim ipse discipulos Apostolorum nominat) qui præceptoribus in pontificatu successissent, ordinatum scribit à beato Petro, Clemētem Romanum Episcopum. Chrysostomus quoq; in eo loco epistolæ ad Timotheum quem citauimus: aiunt, inquit secūdum à Petro Linū fuisse Romanum Pontificem, sciēs scilicet priorem illo fuisse Clementem. Hieronymus porrò nihil affirmat, pleros q; tamen latinorum, ait Tertulliano accessisse. Enimuerò ipsemet Clemens in epistola ad Iacobum episcopum Hierosolymitanum, si illā recipere velimus, illud ipsum, quod Tertullianus scribit, demumque totidem ferè verbis repetitum est à Simeone, quem Græci Paraphrasten

vocat. Addā prǫterea Eutheriū prius in lerina Insula monachum, deinceps Episcopū Lugdunensem, qui eadē ętate, qua Augustinus vixit, non minus celebrem eloquentiā quàm sanctitate, qui in epistola ad Valerianum ait. Clemēs vetusta prosapia senatorum, atque etiam ex stirpe Cęsarum, omni scientia refertus, omniumque liberalium artium peritissimus, ad hanc iustorum viam transit, itaque in ea excellenter effloruit, vt principi quoq; Apostolorum successor extiterit. Nec in hac parte Gręci à latinis discrepant; etiamsi qui dixerunt in exercendo Pontificatu, Linum, Cletumq; prǫcessisse. Si quidem omnes consentiunt, viuente adhuc Petro, qui ferè toto tempore sui Pontificatus absens fuit, illos Romanæ ecclesiæ curam gessisse: mortuo deinde Petro, Clementem qui ab illo designatus fuerat, successisse. Hoc Rufinus in prohemio interpretationum ipsiusmet Clemētis recognitionū, compluresq; alij affirmauere. Quod si daremus nescire nos, quis Petro successerit, num idcirco statim sequeretur Petrum Romæ non fuisse? Quæro quis locus hic argumentandi sit, qualis sit hæc obiectio? quam si concesserimus, nihil tamen inferior causa nostra futura sit. Quod rursus dicemus de illa nominum Pontificaliū congerie, de quorum temporibus dubitat Persuasor noster.

Dissuasio Secunda.

QVod verò ad secundam persuasionem attinet, & si satisfacere poterant, quæ diximus, rursus tamen quædam repetere non grauabimur. Ita a nobis digesta sunt

Petri tempora, ut septem annis dixerimus in Iudæa stetisse, deinceps profectum Antiochiam, sumptaque sacerdotij sede, eas circuisse regiones, quas & ipse, & Hieronymus enumerant: Undecimo demum anno Hierosolymam profectum, & inde à fuga carceris Romam peruenisse anno secundo Claudij, quo fit, ut annis circiter quinq; morã traxerit Antiochiæ. Quod uero Platina ait de septennio, sibimet dilucidè contrarius est, idem enim secundo Claudij anno, Romam profectum scribit. Nec quisquiam grauis author, quem hactenus legerim, septennium illud approbat. Hieronymus certè, & Eusebius, non de finito tempore, quo ibi moram traxerit Antiochiæ, Romam profectum scribũt. Mirifica deinde sequitur Persuasoris huius argumẽtatio, quoniam inquit, anno duodeuigesimo à Christi morte, Hierosolymis erat Petrus, patet illum non antea Romam potuisse proficisci. At uerò istud non dicet Hieronymus, qui & secundo Claudij anno Romam profectum, & Hierosolymis, duodeuigesimo, à Christi morte fuisse scribit, ut nisi impudenter dicere uelimus: Hieronymum sibimet contrarium, necesse sit confiteri Roma Hierosolymas reuertisse, Quod nos tunc accidisse dicimus, cùm ab urbe expulsi fuere Iudæi, liberrima autem sunt nobis tempora, de Petro iudicandi, ab octauo decimo anno a Christi morte, ad septimũ & trigesimum. Nec enim ulla in actis Apostolorum Petri mentio fit, post id tempus, in quo quæstio incidit de circuncisione. Quòd uero legimus Petrum Romanum Pont. annis uigintiquinque fuisse, miror quid in mentem uene-

rit

rit persuasori opinari consequens esse illum eo interuallo non aliò in loco quàm Romæ, moram trahere potuisse. Quasi minus futurus fuerit Romanus Pont. si quod Paulo contigit, cura omnium Ecclesiarum solicitaretur. At verò assiduum non fuisse Romæ, Hieronymus quoq; quod Paulo ante diximus testatur, vbi secundo Claudij anno, Romam profectum dicit, & cathedram annis vigintiquinq, tenuisse. rursus autem in Epistola ad Galatas, quæstionem illam de circumcisione, & congressum Petri & Pauli Hierosolymis, reijcit in annum duodeuigesimum, à Christi morte, septimum scilicet, ab eo quo primum Romam peruenerat: nihil igitur obstant sacræ literæ, quin dicamus, & secundo Claudij anno Romam profectum, & postremò Neronis qui fuit ab illo quintus, & vigesimus actũ in crucẽ fuisse.

Dissuasio Tertia.

QVod de exturbatione Judæorum ab vrbe Roma scribunt Lucas & Tranquillus, nequaquam de Christianis intelligi debere manifestis, vt opinor, argumentis ostendimus, quandoquidem vt Tertullianus, cæteriq; testantur, primus Nero, Christianos pœnis affici iussit, & tunc deniq; per tempora illius calamitatis meminerunt Christianorum Tacitus, Dion, & Tranquillus: cũ antè nulla apud ipsos gentis nostræ mentio fit, Petrus vero Priscilla & Aquila, & quot quot gente erant Judæi, Roma coacti sunt discedere. At si edicto Claudij vtriq; comprehensi essent, poterat quidem Trãquillus, vel certe Lucas, vt Judæos, sic

sic & Christianos nominare, Quod vero Persuasor ait de Aquila & Acyla, miror hominem non vidisse, quod opinor omnibus, & lippis notũ et tonsoribus esse, vt Flacci utar verbis, nihil illa inter se differre, & alterum latinum, alterum græcum esse. Cùm enim secundo nominis Aquilæ careant græci, elemento similem effectũ, speciemq; esse scribit Fabius, eius quod secundũ est in nomine Acyla: quare quod nos dicimus, Quintum, illi κοίντον Varrone quoq; id attestante in initio libri quinti de lingua latina, Vt patet apud Josephum de Cyrino, qui Quirinus, est apud latinos, licet apud Lucam Cyreneus legatur, & apud Paulũ in κουάρτω qui est quartus.

Dissuasio Quarta.

NEc ità multum laborandum fuerat, in quarta, vt iste opinatur, persuasione. Jam enim concessimus Hieronymo teste, duodeuigesimo, post Christi mortem anno, Petrum, Paulumq;, simul Hierosolymis congressos: Jllud uerò mirum est, quod ait, Certum est totis illis septẽdecim annis, Hierosolymis, & in Collimitaneis regionibus, Petrum sese cõtinuisse, nec nunquam Romam recessisse. Vnde istud tibi adeò certum? opinor Petrus dum claudũ curaret, claudus ipse euaserat, qui non potuerit tot annorum spacio Antiochia Romam, rursus que Roma Hierosolymas proficisci, Quinetiam obiurgationem Pauli, quam iste anno vigesimo accidisse auguratur, in vigesimum secundum si illi commodũ sit reijciemus: Policiti enim sumus, multa nos de iu-

re

re nostro concessuros; At si contentiosè agere animus esset, poteramus certè, ut Beda ante primum Petri aduentum ad urbem, omnia hæc accidisse contendere. Poteramus etiam cum ijs, quos Eusebius recitat, alterum Cepham, alterum Petrum esse affirmare. Quid? quod Sophronius ille adeo laudatus a Hieronymo, Petrum, etiam dicit ad Hispanias accessisse, nonnè eodem itinere Romam profectum potuissemus asserere, quod se facturum, Paulus ad Romanos scribit? Attamen id omnino vitare est animus, quod tantopere in alijs ducimus reprehendendum, cùm perspecta scilicet iamq; cognita veritate luctari. Accidit igitur hæc Pauli redargutio, non modo post id tempus, quo Petrus Roma profectus est Hierosolymas, verumetiam post ipsius Pauli, cum Petro, Jacoboque, pacti conuentionem: cuius cùm Lucas nō meminerit, licentia, ut Hieronymus inquit, historiographi, mentio habetur in epistola ad Galatas. Hac igitur ratione, quod Persuasori tantoperè iniquum videtur, nulla fiet Vespasiano iniuria, cautumq; erit, ne eo nomine à quopiam tanti criminis expostulemur.

Dissuasio Quinta.

SEquitur difficile illud, & ineluctabile argumentum quod ad Romanos scribēs Paulus, Petrum non salutarit, omnino parum vrbane, & ab officio discedens: si quidē tunc Petrus Romæ fuit. Quid vero, peccatúmne Pauli confitebimur? qui nec ad Hebræos scribens, nominatim Jacobum salutauit? Sed dicent, neminē ibi salutari: fortasse

etiam Pauli negabunt esse epistolam. Aliò igitur confugiendum est. Nec enim illud dicere audebimus, aut immemorē Paulum, aut ab eo Petrum contemptum. Cum igitur Persuasor ipse confiteatur, post secundam ad Corinthios, priorémque ad Thessalonicenses, epistolam ad Romanos scriptam fuisse, cum iam tertio Corinthum venisset, ipse idem nodum soluit, qui ante implicuerat. Satis verò constat per Neronis tempora, aut certè postremis Claudij annis scriptam, in qua ait, Salutant vos Timotheus cooperarius meus, & Lucius, & Iason. Enimuerò Timotheus iam elapsis viginti, & eo amplius annis à Christi morte, adhæsit præceptori, dimisso enim conuentū Hierosolymitano, in quo de circumcisione actum est, Paulus profectus est Antiochiam, nec multò post accidisse par est, & Perusasor ipse cōcedit, quę de Petri redargutione scripta sunt in epistola ad Galatas, ab ipsomet, in vigesimum annum à Christi morte reiecta, nam, vt Apostolorum acta narrant, orta inter Barnabam, & Paulum disceptatione, post eum quem diximus conuentum, & digressum ab Antiochia, peruenit Paulus Derben, & Lystras, vbi erat discipulus nomine Timotheus, cui cùm testimonium redderent fratres, qui erant Lystris, & Iconij, voluit illum Paulus secum proficisci. At verò vigesimo Anno à Christi morte, qui vndecimus fuit Claudij, satis ostensum est, Petrum Romę non fuisse, nec deinde ad annum vsq; trigesimū septimū, qui fuit Neronis tertius decimus. Hic verò instabit Persuasor, cùm scriberet Paulus ad Romanos, Priscillam, &

Aquilam ibi fuisse, qui simul cum Petro Roma discesserãt, sed liquet autore Origene, in eiusdem epistolæ commentarijs, iam iterum ipsos illuc reuertisse. Ait namq; Paulus, Salutate Priscillam & Aquilam, adiutores meos in Christo Jesu, qui pro anima mea ceruicẽ suã supposuerunt. Sed cùm primùm Roma cum Petro discedere sunt coacti, edicto Claudij, nondum pro Paulo ceruices supposuerãt; quos tùm demùm Corinthi nactus est Paulus, cum Roma profugi in Achaiam peruenerunt, vt Apostolorũ acta testantur: si igitur, vt manifestè ostendimus, nõ antè decimum Claudij annum scripta est epistola; fortaße & illud consequens est, nec temporibus Claudij fuisse datam, cuius edicto Iudei vrbe Roma prohibiti fuere. Quare superest, vt dicamus Romæ Petrum ea tempestate non fuisse, qua ex Cechris portu Corinthiaco, epistolam per Pheben dedit Apostolus ad Romanos. Enimuerò quod Persuasor dicit de ordine epistolarum Pauli ex Athanasio, fateor me nũquam opus illud Athanasij legisse, sed nec Hieronymus, qui omniũ fere eius ætatis commentationes enumerat, nec in Athanasij Epicedio Nazianzenus, nec is, qui fere illius authoritate vtitur Damascenus, eiusmodi commentariorum meminere. Video autem Persuasorem credidisse commentarios Theophilacti, qui passim conuersi habentur esse Athanasij, quod falsum esse ex authoribus, qui in eo opere citantur, cautus lector animaduertere poterat, cùm quidam illorum posteriores Athanasio fuerint. Deuenerũt autem ad manus meas Theophilacti commentarij in totum nouum instrumentum

græce

graece scripti: in quibus illi quoque sunt, qui latine sub nomine Athanasij circumferũtur ea praecipue de causa, quod ità ab interprete sunt inscripti accedente etiam Theodori Gazae authoritate. Quae res autem errori causam dederit, satis constituere nondum potui.

Dissuasio Sexta.

N*Vlla mihi cum Persuasore controuersia est de Archiepiscopis, & Patriarchis, siquidem, nemo quod sciã, tam ignarus antiquitatis fuit, qui Apostolorum temporibus haec nomina dixerit in Ecclesia extitisse, cùm superessent ipsi ad quos omnia referebantur. Nã quae fertur Anacleti Epistola de eiusmodi ordinibus fictitium, nescio quid nobis subolere videtur. Sed & quandoq; eosdem fuisse episcopos, et presbyteros, Hieronymus in commentarijs epistolae ad Titum dilucidius ad Euagrium, scribens nos admonuit ad tollendaq; dissidia, & regendam multitudinem sequenti tempore, toto orbe decretum fuisse, vt vnus caeteris praeesset. Quod item opinor postea de ijs, quos nunc Archiepiscopos, & Patriarchas uocant, accidisse, ordinatos scilicet ad tollendas controuersias, quae in vnaquaque prouincia oriebantur. Hieronymus enim contra Luciferianos, & Bizantinae, & Piceni, prouinciarum Episcopos nominat. Illud vero mihi commune est cum Persuasore, quòd iam diximus Petrum eo tempore Romae non fuisse, quo ad Romanos scripsit Apostolus, Quòd verò Episcopum Romanum quempiam Narcissum nominat, vix mihi persuadere potest eadẽ credidisse*

didisse, quæ scripsit. Diu enim credidi dum hæc legerem, Petro vrbis Romæ sacerdotio deiecto, & velut redacto in ordinem, vel Apostolum quempiam, vel aliquẽ ex ijs qui qui proxime ad Apostolos authoritate accedebant suffectũ iri: in vrbe enim totius orbis longe principe, & omniũ pene gentium victrice & rerum domina, quo ex omnibus regionibus infinita illa hominũ multitudo confluebat, vbi statim ab ipsa Christiani nominis prædicatione conuentus pro copia ciuitatis amplissimi sunt instituti, vbi deniq; futurũ erat, vt primò aduersus impetum, gladios, cruces, ignesq; Neronis non verbis iam, sed ceruicibus & sanguine decertarent, consentaneum est parem tanto oneri, & non solum moribus & sanctitate, sed loco etiam, & authoritate inter cæteros præcipue ordinatũ. At hic noster Narcissum quendam expiscatus est, vt duplicem iam de Narcisso fabulam habeamus, Quem nec Ambrosius omnino affirmare audet presbyterum fuisse, sed tanquam vagum quendam, & vt ita dicam, erronem describit. Mirum præterea cùm adeo exacte omnes Romani Pontifices, à doctissimis, diligentissimisq; viris enumerati sint, illi saltem fasciculo temporũ, aut supplemẽto alicui χρονικῶν Narcissum, nec inter tot somnia aliquando obseruatum. Quatuor certè insignes ecclesias videmus, dum adhuc fides adolesceret celebrari, & ea potissimum fuere quæ in splendidioribus, amplioribusq; ciuitatibus congregatæ erant. Rationi quoq; consentaneũ est, quo plures mortales confluebant, ibi cęteris honoratiores fuisse præfectos. Quare qui fuere Pontifices eo ordine,

quo sibi singulatim successerunt, à maioribus nostris memoriæ sunt commendati. Quod non item de cæteris accidit, sic Hierosolymis, post Iacobū, Simeon iustus, Marcus, Cassianus, Publius, Alexandriæ, quæ ea tempestate ut Strabo, Iosephus, & Marcellinus testantur, post Romam principem locum in vniuerso orbe obtinebat, Marcus, Annianus, Abilius, Cerdos, Antiochia autem, vbi primum Christiani appellati sunt, post Apostolos Euodius, Ignatius, Eros: similis quoq; cura fuit Romanos Pontifices recensere, & eò diligentius, quò plus cæteris omnibus, vrbs ipsa præstabat. Cùm igitur numerent, Petrum, Clementem, Linum, & qui sequuntur, quis istius Narcissi unquàm nomen audiuit? Rogo quę noua hæc fingendi licentia est, historiasq; euertendi, vt quicquid nobis in mentem venerit, etiā contra receptas sanctorum opiniones, ne quicquàm dissidentes a sacris literis, illico verum esse contendamus? Hac certe ratione, nemo erit, qui non sibi ex cubiculo historiā possit proferre, sed videamus, Persuasor hic, quibus argumentis utitur, Christum inquit, prędicabat Narcissus, Audio non Romæ, si credis Ambrosio, Agè vero Romæ etiam prædicarit, quasi non cæteri idem facerēt. Andronicus, quem insignem inter Apostolos, & ante se in Christo fuisse, Paulus scribit. Vrbanus illius auditor, cæterique complures, quos longùm est enumerare. Dicamus & quempiam illorū, vel certè, si ita libuerit, omnes simul Romanos Pontifices fuisse, dum Petrus exturbetur, turba non deerit eorum, qui Pontifices dici possint.

Dissuasio

Dissuasio Septima.

QVod adhuc maxima, cum animi tranquillitate à me factum est, vt maledictis & calumnijs temperarem, id vsq; ad calcem diligentissime me obseruaturum esse confido, quando nullo odio Persuasoris, aut stomacho, sed ueritatis amore, ad scribendum accessi. Enimuerò si vnquam locus fuit, in quo conuicijs agendum esset, hic potissimùm occurrebat, vbi adeò manifestè verbis Lucæ contradicit, vt omninò ipsorum alterum mendacij reum oporteat constituere. Ait namq; Judæos, qui Romæ Pauli orationem audiuerunt, aliquos quidem credidisse, aliquos verò renuisse credere. Hactenus rectè. Quod verò subdit, & nunquã antea audita auribus audientes, adinuicẽ tumultuabantur. Jstud certè omninò apud Lucã nõ legi. Quinimò, id quod magis contrarium videri possit. De hæresi autem hac, notum est nobis, inquiunt, quod vbiq; contradicitur: quomodo ergo nobis notum, si antea inaudita? Nonne illud præterea certum est, Paulum cùm ad Romanos scriberet, quorũ fidem annunciari dicit, in vniuerso mundo, pleros que esse omni scientia, vt cæteros admonere possent, id potissimum tentasse, vt Judæos, gentilesq;, (qui crediderant) inuicẽ conciliaret? Nempè illi Judæi erant, qui audito Petro crediderant. Jlla omnis Romana ecclesia fidem secundũ Deũ acceptam, referebat Petro: Et si enim authore Clemente, anno à Christi morte septimo, Barnabas Romæ Christum nunciauerat, constat tamen, ad paucissimos eius prędicationem

nem peruenisse. Nam quod ait Persuasor, si ita dixerimus, consequens esse, ut Petrus temere in alienas possessiones inuaserit. Jam facilis obuiaq; est responsio, quàm obiectio ipsa leuis et inconsiderata. Si enim Persuasor recte meminisset, quo tempore dicant authores Petrum Romam profectum, rursusq; quo tempore pactũ inierit, vt Paulus inter gentes, ipse vero Judæis prædicaret, illud ipsum posterius integro septennio inuenietur. Aliud enim vndecimo, duodeuigesimo, aliud anno contigit à Christi morte. Nec si secus esset, statim mihi videretur pactum illud ita intelligi oportere, vt vtriq; non licuerit, ubicunq; cõmodum accidisset annunciare: sed ut præcipua cura esset Pauli in gentibus, Petri autem inter Judæos. Alioquin circumscriptis sibi quibusdam veluti cancellis, Petrus ipse cæteris longe inferior inueniretur, quibus aliquo pacto interdictum non erat, vbi libuisset prædicare. Nonne & ipsa Babilon & Arabia, vbi annunciasse Petrum dixit se credere Persuasor, gentium erat, non Judæorum? Quin & Paulus deinde in sinagogis, & Judæa, publice annunciauit. Notum est præterea, quod Petrus dixerit in actis. Vos scitis, quod ab antiquis diebus, Deus in vobis elegit per os meum, vt audirent gentes verbum Euangelij. Num pactum Apostoli inirent, quod diuinis decretis esset contrarium, vt Petrus Judæis solum, non etiam alienigenis Christum annunciarent?

Dissuasio

Dissuasio octaua, nonam decimam & vndecimam continens.

QVod quatuor deinceps capitibus persuadere nititur, paucis omninoq; ijsdem verbis dissuaderi potest. Iam enim dedimus ab eo tempore quo sub Claudio expulsi fuere Judæi, Romam, Petrum non reuertisse, vsque ad postrema Neronis tempora. Quare nec quando Paulus à Iudęa deductus est Romę fuit. Accidit enim aduentus Pauli, per initia Regni Neronis. Si quidem Lucæ historiam vsque ad quartum illius annum peruenisse dicit Hieronymus; nec tamen ità diu Romę permansit, profectus ad occidentis partes: minimè igitur mirum, si in epistolis quas Romę conscripsit, nulla prorsus de Petro mentio habeatur.

Duodecima, & tertiadecima Dissuasio.

QVo tempore Paulus Romam ab Hispanijs, & alijs occidentis partibus reuersus fuerit, si modo illuc profectus est, scriptores non adeo constanter affirmãt, vt tutum sit quippiam certum asserere. Coniecturis tamen assequimur, circiter postremum Neronis annum id accidisse. Prima autem Pauli defensio, eo tempore contigit, vt ipsemet Persuasor affirmat, quo primum ex Judæa Romam deductus est. Cùm autem dixerimus, ea tempestate abfuisse Petrum, superuacaneum est quærere, cur Paulo, coram Nerone non affuerit.

Decima

Decima quarta dissuasio.

Dicat per me Romana colluuies (sic enim appellat Persuasor) Petrum à secundo Claudij anno, vsque ad postremū Neronis, assiduū Romæ fuisse: tantū enim abest, vt colluuiem illam discutiā, vt etiā me nescire fatear, quos hoc nomine, admodum certè contumelioso Persuasor velit intelligi, Hieronymus certè, qui vt puto ex illa colluuie nō fuit, idem non dicet, qui secundo Claudij anno Romā profectum, & octauo decimo, à Christi morte, quod sępe iā diximus, Hierosolymis fuisse scribit. At quænā inquiet aliquis, pastoris hęc erat diligentia, tot annis à grege abesse? illud scilicet nequaquam animaduertens, non sponte, sed Claudij edicto coactum discessisse. Nullum igitur illi periculum imminebat, nè absentis locum occuparet alius, quando & Linus, & Cletus, sacrorū procurationē habebant, & ęmulus aberat Narcissus, nec minus Romanorū erat Episcopus Hierosolymis, quàm Romę. Num quid enim non Athanasius eo tempore Alexandrinorū Episcopus fuit, quo Arij factione, impietate Constantij coactus est in exilium proficisci? quorum sententijs, cū noluisset Liberius Romanus Pōtifex subscribere, ipse quoq; (vt Ammianus ait) in insulas est deportatus. At de Athanasio scribit Naziāzenus, quod non exilium, sed peregrinatio illa fuerit, nēpè quod aliquādiù exul pro fide, demùm reuertens, totius Ægypti humeris sit reportatus. Numquid non item Eusebius Pontifex Vercellensis erta, cùm eadē actus tēpestate, ab occidente in

orientem delatus est. Ille inquam Eusebius, ad cuius reditum Hieronymus scribit, vestes lugubres, lætis vniuersam Italiam commutasse. Numquid non Hilarius Pictauorum erat Pontifex, cum à propria sede exul, vniuersam Galliam discessu suo afflictã & consternatã reliquit? Quod si omnino, absentes Pontifices dicendi non sunt, videamus ne illi trecenti decem & octo à Constantino magno euocati tantisper Episcopi non fuerint, quoad Niceæ pro Christiana republica constituenda sunt commorati: idcircoq; nihil eo nomine potuerint statuere. Porrò, si Epistola ad Timotheum posterior, anno Neronis quarto decimo scripta fuit, quo tẽpore nos diximus Petrum Romæ fuisse, nec illius nomine salutem dicit Paulus discipulo, mirũ videtur Persuasori, mihi verò nequaquã. Ut enim mirũ fortasse confiteremur, si cùm aliunde Romam scriberet, nõ salutasset Petrũ qui princeps in ea ecclesia erat, sic cũ Roma aliò scribit, non necesse est omnium qui Romæ sunt nomine salutẽ ascribere. Prius namq; illud nisi faceret, alienum ab officio posset videri. At vero alieno nomine salutare ità demum cõsueuimus, cùm ab ipsis, quorũ nomine salus est ascribẽda, id accepimus in mandatis. Nisi fortasse Paulum per preconẽ annunciasse credimus, quotiescunque literas daturus erat, vt illis omniũ nomina ascriberẽtur. Pudet, pudet profectò in puerilibus, leuibusq; ne dicã coactis, coniecturis refellendis operã ludere. Si enim sola antiquitate teste vti vellemus, maximũ robur haberet, sacris etiã literis attestantibus. Quò enim propius aberat à Petri obitu, eò certius,

ti us, quæ vera erãt, scire poterat, quę deinceps per manus tradita ad nos vsq; deuenere. Nunc vero, cũ ad lõgissimi temporis persuasionẽ sanctißimi quoq; & antiquissimi authores accedant, simile est huic opinioni contradicere, & quod de Gigantibus Poetæ fingunt, pugnare cum Dijs.

Decima quinta Dissuasio.

QVoad Epistolas Senecę et Pauli attinet, credo vtiq; dicenti Hieronymo, aliquando extitisse eas, quæ vere germanę q; putarentur: At quæ nunc circumferuntur, neutrius esse magnopere cõtenderim, si tamẽ ibi sit contendendũ, vbi neminẽ alicuius vel ingenij, vel Iudicij virũ, secus atq; nos opinaturũ esse confido, eaq; potissimũ coniectura, quæ plurimũ semper apud doctissimos quosque valuit, stili scilicet, & elocutionis. Si enim lectioni mistum debet esse iudiciũ, qui Senecam, qui Apostolũ paulò diligentius legerit, istud ipsum, vt puto, statim nõ verebitur affirmare. Quare non timebo id quod aliqui hac demum ætate in ijs quæ Hieronymi nomine inscribebantur, quod humaniorũ literarũ professores, in Dialogis Platonis in Rhetoricis ad Herenniũ, in problematis Alexandri, in Luciani Dialogis, in epistolis Phalaridis, quod olim Aristophanes in eo opere, quod Hesiodi dicebatur, quod denique vt ait Fabius identidẽ seueri illi ueteres fecerũt, ut libros qui falsò viderentur inscripti, familia summouerũt, et ego nunc facere, vt paucas, breues q; epistolas ab eorũ, quorũ nomine scriptæ sunt, elocutione penitus diuersas, ipsorũ ne-

quaquam esse pronunciem: præsertim cum adeo grauis hæc causa sit, vt pene Paulo abstulerit epistolam ad Hebreos, quod stilus non Pauli, sed Clementis esse videretur. Nolim tamen Persuasorẽ idcirco hæc dicta esse opinari, quod aliter non potuerim, ictũ illius declinare. Nam etsi illorum esse cõcedimus, quorũ nomine inscribuntur, nihil ea propter fit nostra causa deterior: quandoquidẽ ex Tacito certũ est Senecã duobus saltem annis ante Neronis mortem fato cõcessisse. Hieronymus quoq; in libro de viris illustribus, Seneca, inquit, biennio antequã Petrus & Paulus coronarẽtur martyrio, à Nerone interfectus est: nos vero postremo denique Neronis anno, Romã Petrũ aduenisse iã diximus, nec tamẽ si Romæ fuisset, eo tẽpore quo scriptæ fingũtur, protinus necesse esset Petri mentionem fieri. Quod satis ostendimus, cum de epistola ad Timotheum loqueremur.

Sexta decima Dissuasio.

E*X recentioribus quendam, moribus atque doctrina, hac ætate celebrẽ, eius cãdoris esse ex ijs quæ scripsit, & quæ grauissimi testes retulerunt nobis est perspectum, vt moribus suis cæteros fingens, non facile sibi persuadere possit aliquos fuisse, qui à se scripta, sub aliorum nomine publicarent, quod vt modeste ipse credit, vtinam ita vere nobis persuaderi possit. Recte enim Nazianzenus inquit, eum qui male facere paratus non sit, non temere etiam id de alijs opinari. Minime igitur mirandum, si vir candoris ingenui, Petri & Pauli vitas ab eo scriptas credidit,*

didit, cuius nomine erant inscripta: licet eiusmodi non sint, vt Petri successoris non authoritate tantum, sed doctrina etiam & sanctitate dignas etiã suspicemur. Quare nõ solũ id quod Persuasor sentimus, sed eo etiam nomine praeclare de illius iudicio iudicamus. At si vt Lini & Dionysij sup positas vitas recte intellexit, sic eodẽ iudicio cauisset, ne argumento vteretur, quod cõtra se posset retorqueri, nequaquam tam longus fuisset in ijs enarrandis, quae Josephus scripsit. Mirũ inquit, quod qui libẽter Christianos nominat: Petrũ Romae occisum nõ dixerit. Quare par est credere Hierosolymis trucidatũ eadẽ tẽpestate, qua Iacobus, et Annianus, quorũ in vigesimo antiquitatũ Josephus mentionẽ facit. At vero illud magis mirandũ, si Petrus Hierosolymis trucidatus est, vbi & Iacobus, cur illius, sicut & Jacobi obitum Iosephus nõ describat. Nec id quidem aduertit Persuasor, cum tãta Christianorum caedes extiterit, vt ẽt apud Romanos, authore Tacito, orta sit miseratio: eius tamen rei Josephum omnino nõ meminisse. Pereuntibus inquit, addita ludibria, vt ferarũ tergis contecti interierint, aut crucibus affixi, aut flãmis traditi, atque vbi defecisset dies, in vsum nocturni luminis sunt adusti. Sumpserat nẽpe Josephus Judeorum res, non Romanorũ narrandas. Quod vero scribit Persuasor de filijs, vxore, & socru Petri, licet bene latine, & verbis sanè bonis sibi loqui videatur, nondũ plane intelligere potui, quid sibi velit: auguror tamẽ ea aetate sibi Petrum confinxisse, vt ad Neronis postremum annum peruenire non potuerit. Nos vero si qua Sybilla nobis

in explicanda

in explicanda sententia accesserit, tum demum, cum ea declarata fuerint: responsionem accommodabimus. Interim, cum nihil ea de re certum acceperimus, Persuasori lapidem hunc relinquimus commouendum.

Decimaseptima & decimaoctaua dissuasio

BEne habet, tandem aperuit Persuasor eam quam de Petri morte haberet opinionem, nec eã ipsam Phrygis, aut Mysi alicuius testimonio subnisam, sed Hieronymi, inquit, literarum syderis. Illius inquã Hieronymi, qui nõ semel tantũ, sed iterum, & sæpius Romæ Petrũ fuisse, & à Nerone trucidatũ scripsit: Illius inquam, qui cum nuper ipsius Persuasoris sententia mendax esset, & sibi contrarius, in celeste sydus repente est immutatus. Nẽpe quod tãdẽ adhibitis fidiculis, & eculeo, visus est Persuasori aliquid cõfiteri, iis qui sæpius ante dixerat cõtrariũ, & repugnans, sed Hieronymi verba audiamus: Paulus occisus, crucifixus Petrus. Vbi nã rogo Hieronyme? nũ Hierosolymis? minime id quidẽ, essem enim hac ratione mihimetipsi cõtrarius, sed Romæ sub Nerone, postquã de ciuitate in ciuitatẽ, & de Iudæa à Iudæis expulsi ad gentium populum trãsmigrarũt: sed hæc fortasse ita intelligi debere negat Persuasor. Accedat rursus ipse Hieronymus declarator verborũ suorũ, qui in epistola ad Galatas, in libro de viris Illustribus, et plerisq; in aliis locis, nõ per uerborũ inuolucra, & quæ interprete indigeant, sed manifeste Romæ dicit iugulatum Paulum, crucifixum Petrũ. Sed nimirũ nihil est,

contra

contra semetipsum tam munitum tanque armatum quàm mendaciũ, quam veridissimulatio. Extorsit nẽpe ueritas ipsa ab imprudẽte Persuasore, ut quę prius, si nõ verbis, re certe ipsa tã male acceperat, nunc, ut uere est, literarum sydus appellaret; vt uerũ illud quod nos asseruimus, eius testimonio innitatur, qui etiã aduersarij verbis tãtopere sit cõmẽdatus, ut nemo deinde credere possit eum mentitum, cui etiã aduersarij tã magnificum titulum adhibere nõ vereantur. Illud insuper quod ex Chrysostomo citat, etiã si ipse negaret, nos vtiq; verum esse contẽderemus. Apostolos scilicet ventura prædixisse, trucidatosq; Hierosolymis, ut maiorẽ minorẽq; Jacobum: quare in re non dubia testibus vtitur minime necessarijs: Lyrani vero nobis nõ vacat, nec plane si uacaret, liberet excutere verba, quę iã sæpius Persuasor ipse tã acerbe insectatus est, vt nobiscum ne, an cum ipso sit, magnopere non curemus: pręcipue cum idẽ ipse Lyranus sępius dicat Petrum Paulumq; Romę sub Nerone occisos. Sed si nunquã id dixisset, aduersareturq; omnino opinioni nostrę, sexcenti superessent quos eidẽ opponerẽ, Vincentius, scilicet, Gallus, Iacobus Varagineus, Ioan. Beleth, & eius generis complures, vt quod vulgo in prouerbio est, cum Bitho Bacchuis.

Absoluta prorsus quęstione, cuius gratia laborẽ hunc suscepimus, liberum nobis erat finem facere, ni me mouissent quædã in ea parte operis, quã Persuasor cauillos inscripsit, iã scilicet præuidens, & prope modum diuinãs quid a quoque contradicendum esset. Quod an illi commode ceciderit

aliorum

aliorum erit iudicium. Ibi de duobus Marcis in sacris literis mentionē haberi magnopere contendit. Quæ uidelicet multiplicatio, certissimum iam perfugium facta est omnium difficultatum. Si nuper tres inuenimus Magdalenas, olim autem duos Cephas, duos Ioannes, nos quoque in latinum cōuersa Nazianzeni oratione elegantissima, ex unico Cypriano duos factos ostendimus, nunc vero si Marcus etiam Marcum peperit, vt Plauti verbis vtar, omnes conduplicauimus. Enimuero mea quidem sententia vnicus Marcus extitit, gēte Judæus, discipulus apostolorum, primus Alexandriæ Pontifex, qui Romæ auctore Clemente, in informationum libro, conscripsit Euāgelium: Aristarchus vero nusquam in diuinis libris cognomen est Marci, vt Persuasor ait, sed hominis proprium nomen, fuit siquidem vt apostolica acta testantur gente Macedo, patria Thessalonicen. qui simul cum Paulo à Judæa Romam ductus est captiuus, vbi Aristarchus tantum, non etiam Marcus appellatur. Quod vero in epistola ad Philemonem est Marcus, Aristarchus, Demas, Lucas: credo vtique Persuasorem credere sicut Marci Aristarchum, sic etiam Demæ cognomen esse Lucam. At vero quicunque vel prima rudimenta grammatices græce attigerit, facile intelliget apud Paulum, Aristarchum cognomen non esse factū: namque esset per articulum, vt græcis consuetudo est, expressior significatio. Sed tantum abest, vt Marci cognomen sit Aristarchus, vt illud ipsum nomen Marcus, sit Ioannis cognomen, vt Lucas ait, ἐπικαλούμενον

μάρκου dixisset igitur, μάρκος ὁ ἀρίσταρχος vel certe μάρκος ὃς ἐπικα-λεῖται ἀρίσταρχος postremo vulgacum ad verbum ἐπὶ κλω quo ferè in similibus græci uti consueuere, Paulo nō excidisset, sed in epistola ad Colossenses, & Aristarchum nomen esse sui cōcaptiui & alium esse à Marco aperte his verbis declarat: salutat vos Aristarcus cōcaptiuus meus, & Marcus consobrinus Barnabæ. Mirum præterea est, vbinam apud Philonem Persuasor legerit Marcum Alexandriæ Christi nomen annunciasse: tantum enim abest, vt apud illū, vel Christi, vel Marci nomē inueniatur, vt fuerint qui ea quæ à Philone dicta sunt, affirmarint de Christianis intelligi non debere, sed de Esseorum secta, de quibus similia Josephus scripsit in libro de antiquitatibus, atq; Philo in libro de supplicibus: eius opinionis fuit Porphyrius. Nec defuere qui de his intelligerent, de quibus tam multa in legibus Moseos, & qui à Judæis Nazarei appellantur: sunt & qui in Christum credentes suspicantur ibi intelligi, sed eos qui legem Moseos in figuris obseruabant. Eusebius tamen Pamphili, & ceteri Christianorum qui de illis meminerunt, id de Marco, & ea quæ sub ipso fuit ecclesia, vti profecto sunt, dicta intellexere. Porro congressum aliquādo Petro Philonem, vt non summopere contendam, sic non vehementer negauerim, quippe qui sciam eius rei auctorem esse Hieronymum, & cum satis pateat congredi potuisse qui gentis suæ legatus diu Romæ moratus est. non absimile, & illud peccatum est, quod reprobatis omnino iis, quæ sub Lini nomine scripta passim leguntur, de

Petro & Paulo, breuiter, & velut aliud agens Persuasor adiunxit, quod idem sentirem, & de Ægesippo, paucisque adiectis omnino: vt par est credere, latere volens, cur su pertransijt, quasi vespa dimisso aculeo. Credo etiam si palam ausus esset Ægesippi historiam reprobare voluit, vt simul interpretem illius Ambrosium & qui eius vtitur testimonio Hieronymum, & Eusebium reprobaret, cum pluresque alios maximi nominis. Cum vero dubium non sit plerosque antiquiores Ægesippo eiusdem rei mētionem fecisse, consequens est uerum non esse, quod Persuasor ait, confictam fabulam post Ægesippum. Equidem opinor illo potissimum argumento, hominem motum esse, vt falsam narrationem illam crederet, quia scilicet diligentissimus hystoriarum inuestigator: possem, ait, probare nullum sacellum, nec aliam basilicam ad aliquot annorum centurias: sic enim ait ipse Romæ, & locis ei adiacentibus exedificatam fuisse, adderet saltem Christianorum, quasi vero sacelli alicuius, aut basilicæ, vel Ægesippus ipse vel confecta Lini historia mentionem faciat. Platina autem ætate sua extitisse ait, vt hodieque extat in memoriam illius rei gestæ, quādo Christus Petro obuius fuit, edificatum sacellum, vt vero prorsus non dubito per Ægisippi tempora Romæ Christianorum sacras ædes nusquā fuisse, sic illud mihi fit verisimile, loca vbi Paulus, Petrusque, capitali supplicio fuere affecti, insigni publicoque aliquo monimento fuisse signata, vt fere ea loca esse consueuerunt, in quibus de damnatis supplicium sumitur. Declarant hoc nē

pe

pe verba illa Caij antiqui scriptoris, ut ait Eusebius, contra Cataphrygas disputantis. Ego inquit habeo trophea apostolorum, quæ ostendam: si enim procedas via Triumphali, quæ ad Vaticanum ducit, aut via Hostiensi, inuenies trophea defixa, quibus ex utraque parte statutis, Romana communitur ecclesia. Quod utique tunc dixit, cũ nundum Romæ Christianorum essent templa constituta. Superest tantum festiua fabula de ægiptia Babilone, adeoque à verisimilitudine longe distans, ut mihi verisimile fiat, Persuasorem cum nequaquam id quod scribebat, crederet, inde tantum quæsisse, ut testatum relinqueret, se non omnino Cosinographiæ fuisse expertem. Qua quidem in fabula, nihil necesse erat Volaterranos, aut Cęlios tam anxie inquirere: nemo namque ut opinor, negaturus fuit, Babiloniam Ægyptiam extare, Cuius cum & Antoninus & Ptolomeus meminerint, originem etiam ex Diodoro scimus, conditam namque dicit à captiuis Babilonijs Sesostri Regi in Ægypto seruientibus, à quo cum defecissent, bellum quæ intulissent Ægyptijs, postremo ędificandæ ciuitati locum acceperunt, haud procul à Nylo, eamque à patriæ suæ nomine appellarunt Babyloniam: Iosephus vero, in secundo de antiquitatibus libro posterius conditam scribit in ruinis Lyci vrbis, à Cambyse deuastatę, eoque prima die contendisse hebręos cũ ęgyptum essent deserturi: Qua in re ne fortasse aliquando similitudinem nominum decipi nos contingat, sciendum est, non de ea Lyco Iosephum locutum, quæ cis Nilũ in ea parte Ægy

 pti

pti est, vbi asperrimi montes Thebaidem à Septentrione finiunt, & à qua Lycopolytes nomos, vel vt latine loquamur, præfectura appellata est, sed de Lyco altera, quę trãs nilum fuit arabiam versus, vbi postmodum Babiloniam condiderunt. Quod satis patet ex ratione itineris Iudęorum, qui ex Gosen discedentes ea autem auctore Hieronymo Thebaidos pars est trans Nilum ad Orientem, & ex Ramesse quę postea, eodem teste, Pagus Arsenoïtes fuit in littore rubri maris, versus Palestinam eo peruenit iter, & ad septentrionẽ proficiscentes eò deuenerunt, vbi Nilus primo scinditur in vertice eius partis Ægypti, quam Grę ci deltam vocant, vbi postmodum condita fuit Babilonia, facile vera coniectura assequi possumus cuiusmodi fuerint eius vrbis primordia, cuius egena deuastataque manus, aut certè seruilis, & eiecta, adhuc præssa tot ęrumnis, & calamitatibus fundamenta iecerit: etiam infelicibus etiam auspicijs, vt per tria prope annorum millia, nulla frequentia indigenarũ, nullo aduenarum commercio ad iustam vrbis magnitudinẽ potuerit excrescere. Per Strabonis namque tempora non ciuitas, non oppidum erat, sed quod ipse ait, φρούριον ἐρυμνὸν, arx videlicet munita quæ Romanorum pręsidio tantum tenebatur vnica ibi disposita cohorte, quod esset Arabię, Ægyptoque contermina: siquidem Nilus, cui apposita est, vt plerique dicunt, Arabiam Ægyptumque disterminat, diu quoque in eadem rerum & hominum egestate perdurauit, donec per tempora Christianę calamitatis paulo ante exorta Mahometica impietate,

impietate, rursus in seruorum recidit seruitutem; iactisq; tum demum fundamentis ibi maximi Imperij mira incrementa accipiens ex ruinis praecipue proximarum ciuitatum Melpheos, & Heliopoleos, in eam creuit amplitudinem, vt & murorum ambitu, & populorum frequentia caeteris omnibus longo interuallo vrbs ipsa praeponenda sit: nuper autem euersa seruili tyrannide per Selinum Turcharum Imperatorem, maximam quoque partem pristini splendoris amisit; Cairum autem nunc appellant, non quod ibi olim Carre fuerint, vt Platina, Blondusque crediderunt, nec quod idem nomen illud sit cum nomine Babiloniae, vt Persuasori video persuasum esse, sed quod inter Statum vt periti eius linguae dicunt, bonum rectumque significat, cum contra Babilon significet, confusionem: enimuero si Persuasori quoque dedissemus nunquam Romae fuisse Petrum, nulla tamen veri esset similitudo, cur crederemus ex Babilonia scripsisse, aut ibi diutius traxisse morã. ommitto quod licet Babilonicae Ecclesię nomine salutem ascribat, non tamen continuo necessarium est Babiloniae quoque scriptam Epistolam: Potest nanque & de absente Ecclesia illud intelligi, quod Pauli testimonio conuincemus: salutant vos inquit, ad Romanos, omnes Ecclesiae Christi, nunquid nam Paulus aut tunc erat, aut olim fuerat apud omnes Ecclesias? rursus in priore ad Corinthios: salutant vos omnes Ecclesiae Asiae, cum Philippis scripta sit epistola; quae vrbs fuit Macedoniae, nunc autem euersa. in posteriore vero, salutant vos omnes sancti,

cti, cum pauci fortasse admodum tunc essent cum Paulo: dixisset certe Petrus, si in Babilone Ægyptia tunc fuisset. Salutat vos quæ mecum est Ecclesia, velut interim Paulus, qui mecum sunt sancti, nisi & qualis tunc esset Romæ diuinorum humanorumque confusio eo potissimum vocabulo significare voluisset, tacito proprio Romæ nomine, ne forte exceptis literis, incitarentur in Ecclesiam Romanorum animi. Quod & Paulus fecit, scribens se ex ore Leonis liberatum, nisi ridicule non Neronem, sed id animal, quod nomen significat, velimus intelligere. ommitto præterea quod Papias Apostoli Joannis auditor, Romam dixit figurate pro Babilonia apud Petrum intelligi. At uero cum non multum a Strabonis ætate distent Petri tempora, credo equidem Persuasorem opinatum Petrum humanitate ductum in Ægyptum perrexisse, ut milites Romanos, qui illic in præsidio erant, ad Christum couerteret, ex quibus illa demum conflata sic Ecclesia, cuius nomine salutem ascribit: cum enim vndique solitudines essent, magno iudicio is qui tanquam operarius in segetem missus fuerat, non frequentiæ populorum celebrem aliquam regionem, sed arcem hanc in desertis munitam sibi elegit, vt ductum quispiam dicat, desiderio visendarum Pyramidum. Cum vero sciamus vbi Paulus prædicarit, vicissim quoque scimus quibus persuaserit fidem, quod item de Jacobo, Thoma, Joanne, & alijs possumus dicere. At vero Petrus ipse, qui primus Christum dei filium confessus est, cui soli dictum legimus, vt oues agnosque pasceret

ret

ret, qui se electum dicit, vt per os eius gentes agnoscerent veritatem: quæro quidnam in hac solitudine tam longo temporis spacio fecerit? Antiochia certe prior illius pontificia sedes Euodium Egnatium, & ne plura prosequar ab illorum disciplina, Chrisostomum nominabit, Clementem Dionysium, Didimum, Athanasyum, Petrum, Cyrillum, Alexandriæ, vere autem Petri sedes Romana ciuitas, instituente Petro, non minus in Ecclesia primordijs sanctissimis doctissimisq; hominibus referta fuit, quàm ante Christum cognitum in disciplina militari Clarissimis Imperatoribus. Quoniam vero in operis peroratione omnino mihi non admonendus solum, sed increpandus etiam Persuasor esse uidetur, pollicitusq; sum, me non seuerè, non acriter, non austerè, cum ipso acturum esse, sed leniter, sed vrbane, excitandus mihi esse uidetur à superis aliquis ex apostolorum familia, qui à Christo sibi concessa libertate utens, optimam causam paulo uehementiori oratione tueatur. Existat igitur potissime ipse Petrus, cuius negocium agitur, qui grauitate illa digna principe apostolorũ, tanquã è sublimi aliquo suggestu totius orbis aduocata concione, non minore eloquentia, quàm vi efficaciaq; orationis, semetipsum causàmque suam defendat; oblitusque paulisper incredibilis illius iucunditatis, qua iam tot seculis fruitur, dignam dolore maximo, dignam tanta contumelia, vocem emittat, sic igitur, vt opinor, aget, sic loquetur. Ita ne ego de vniuerso hominum genere promeritus sum, non modo cum squallore, cathenis, & carcere, quæ quidem perpessu

grauia & aspera videntur, sed cum immanissimis hostibus, cum crudelissimo totius orbis tyranno, cum flammis, gladijs, crucibus denique die, nocteq; decertans, ut nunc deniq; à loco graduq; deiectum in horridas asperasq; solitudines, velut capite damnatum relegaretis? Nonne satis magno impetu arcem totus orbis fulmen illud prædicationis nostræ concussit, vt qui inde secutus est fragor, omnibus notus esse videatur? Nonne præclare testata, inscriptaq; sanguine nostro victoriæ trophea reliquimus, quæ fixa nunc etiam, immotaque persistere, nemo hactenus ausus fuerat denegare? ò, frustra suscepti mei labores, frustraq; superata tormenta. ego cum genus humanum, quod afflictũ perditumq; iacebat, à Deo Opt. Max. excitandum suscepissem, ad eam potissimum partẽ primas cogitationes meas conuerti, quæ non modo plus cęteris teterrimo morbo laborabat, sed quæ in reliquas quoq; crudelissima pestis illius venenum fundere posse videbatur. Ego cum portentum illud ex Samaria profectum, velut Hydram Herculis singulari certamine aggressus, maximis uiribus pstrauissem, ego deniq; cum salutis vexillum in vrbe totius orbis longe principe, atq; adeo in ipso Capitolio erexissẽ, mihi unquã hoc vsu sperarem venturum, vt quos sudore, quos sanguine meo maxime conseruatos volueram, ab illis potissimum ex ea sede, quam proprio mihi sanguine parassem, tãto cum scelere deturbarer. Parum profecto nobis erat, quod impia quadam excogitata doctrina, gentem Bohemorum olim hostibus meis infestissimam, nunc in memetipsum tanto cum impetu

impetu commouissetis; Quod ferocissimos Saxoniæ populos, Præcipuos nominis mei cultores, nefarijs quibusdam persuasionibus, à me alienassetis, Quod faces denique sicuti Alecto illa, per vniuersam Germaniam atque adeo per totum orbem circumferentes amicissimos mihi populos in me quotidie inflammari niteremini? Nisi etiam, à Sanctissimis illis Romanæ vrbis penetralibus, ab aditu ipso templi mei, ab vrbe ipsa, quam expurgandam simul, & conseruandam, Christus mihi tradiderat, nunc demum me expellere, tanto cum populorum tumultu conaremini: & quonam rogo, me ex tanta hominum celebritate eiectum relegabitis; an potissimum in Babyloniam & illam quidem non Arabiæ tantum, sed totius impietatis arcem atque perfugium? Quidnam interroganti Christo responsurus sum, me per tot annos egisse, quot vos me loca illa inhabitasse contenditis? Quod nam adiumentum teneris adhuc Christianę reipublicę incunabulis prestitisse nullus certe ad hanc diem Babylonius, nullus Arabs auditus est, non modo pro Christo depugnasse, sed Christiani etiam nominis non inimicissimus: siccine uobis verisimile fit, illius quam vos confingitis Babylonicę ecclesię à me posita fuisse fundamenta, sic Arabiam me optimis, & institutis, & moribus constitutam, stabilitamque reliquisse; vt fax illa totius orbis pestis perniciesque religionis Christianę, ex illa potissimum regione exierit, quam ego regendam gubernandamq; suscepissem? Et ex qua nihil vnquam non

modo pietati Apostolicę consentaneum, sed nisi omnino tetrum, impium, scęlestum, detestandumque prodisse non dubitamus.

FINIS.

Registrum.

ab ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo
Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz.

Omnia sunt folia integra, præter b, quod est dimidium.

VENETIIS, M D LXXIII.
Apud Franciscum Franciscium Senensem.

